
VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

2001

1

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

DESÁTÝ (ČTYŘICÁTÝ DRUHÝ) ROČNÍK

Strategická revize obrany České republiky

V poslední době se výrazně zvyšuje intenzita jednání směřujících k výstavbě evropské bezpečnostní a obranné struktury na bázi Západoevropské unie (WEU), respektive Evropské unie (EU), což spolu s dynamikou vývoje na mezinárodní vojensko-politické scéně i vnitřního vývoje Aliance nepochybně vyvolalo potřebu reflexe v adekvátní aktualizaci základních strategických bezpečnostních dokumentů České republiky. Proto bylo na základě usnesení Bezpečnostní rady státu z prosince loňského roku přistoupeno k novelizaci „Bezpečnostní strategie ČR“ a „Vojenské strategie ČR“ a následně rozhodl ministr obrany o provedení tzv. strategické revize obrany České republiky (SRO).

* * *

Důvodem novelizace obou uvedených základních bezpečnostních dokumentů je tedy především potřeba reflektovat aktuální vývoj událostí v oblasti vnějšího bezpečnostního prostředí, ke kterým došlo od jejich vydání na jaře roku 1999. V první řadě se jedná o náš vstup do NATO, ke kterému došlo dva měsíce poté. Následně na washingtonském summitu Aliance zrevidovala svoji strategickou koncepci a Spojenými státy bylo iniciováno přijetí programu zaměřeného na zvýšení kvality a kapacity vojenských schopností, tzv. iniciativa v obranných možnostech (DCI - Defence Capability Initiative).

„Bezpečnostní strategie ČR“ a „Vojenská strategie ČR“ představují podstatnou část onoho v poslední době často zmiňovaného „politického zadání“ pro další výstavbu ozbrojených sil země, a je proto logické, že rezort obrany musí následně přijmout obdobné strategické opatření, které vytvoří podmínky pro plnění tohoto zadání odpovídající aktualizací cílů, úkolů, priorit i konkrétních plánů jeho dalšího vývoje. Tímto opatřením je právě strategická revize obrany ČR.

V odborných kruzích byl před jejím zahájením často diskutován název, rozsah i horizont řešení. Připouštíme, že název z hlediska českého významu jednotlivých pojmů, kterými je tvořen, může vyvolat jiné představy o opatření, které se za ním skrývá. Tento název totiž vznikl překladem britského „Strategic Defence Review“, tj. opatření, které bylo realizováno v letech 1998-1999 (v trvání jednoho roku), po nástupu labouristů do vlády, a které se pro nás stalo základním metodologickým modelem. Zde je třeba podotknout, že obdobná opatření periodicky (např. USA jedenkrát za čtyři roky) nebo dle aktuální potřeby provádí nebo v nedávné době provedla řada členských zemí NATO, a že jsme v přípravě naší SRO prostudovali příslušné materiály nebo absolvovali potřebné tematické konzultace. Kromě toho využijeme i nabídnutou trvalejší konzultační pomoc jak ze strany expertů NATO, tak zejména expertů z MO Velké Británie, USA, SRN a Holandska. Základní charakteristiku naší strategické revize obrany se pokusíme stručně popsat v následujících odstavcích.

➤ Důvody provedení strategické revize obrany

Hlavní a objektivní důvod, vedoucí k rozhodnutí uskutečnit SRO, byl v podstatě objasněn v úvodním odstavci. Je jím potřeba reagovat adekvátně na novelizaci základních bezpečnostních dokumentů, respektive měnit se bezpečnostní prostředí a požadavky z něho vyplývající pro další rozvoj obrany země.

Druhým, a myslíme neméně podstatným, subjektivním důvodem, je neuspokojivý stav v mnoha oblastech rezortu, volající v první řadě po provedení jakési inventarizace formou komplexního zhodnocení. To by mělo nejen konstatovat, ale i odhalit příčiny a nastínit v některých případech i radikální opatření k řešení zpravidla kumulovaných problémů. Ty jsou v mnoha oblastech stále častějším terčem kritiky nejen ze strany sdělovacích prostředků.

Cíle strategické revize obrany

Stanovení cílů revize musí logicky vycházet z výše uvedených důvodů jejího provedení. Zde by bylo vhodné malé odbočení do výkladu slova revize - „přezkoumání něčeho za účelem úpravy, změny, zlepšení apod.“. V případě SRO je výraz „přezkoumání“ chápán ve smyslu porovnání s něčím - to jest žádoucím stavem. V oblasti zabezpečení obrany země je nutno žádoucí stav nejprve na základě „politického zadání“ vymodelovat a poté řešit otázku, zda stávající ozbrojené síly země a jejich schopnosti těmto požadavkům odpovídají. Současně je však nezbytné přihlídnout k předpokládaným zdrojovým (zejména finančním) omezením.

Hlavním výsledkem revize by tak měl být návrh cílového stavu ozbrojených sil, optimálním způsobem zabezpečujících dané politické zadání při predikovaných disponibilních zdrojích. Nedílnou součástí výstupu ze SRO však musí být i plán dosažení tohoto stavu - tzv. **akční plán výstavby ozbrojených sil**. Zde budeme samozřejmě vycházet z již schválené „Koncepce výstavby rezortu obrany do roku 2004 s výhledem do roku 2009“. Tento dokument však vznikl ve stejné době jako stávající „Bezpečnostní strategie ČR“ a „Vojenská strategie ČR“, a proto již vyžaduje jistou aktualizaci. Tato aktualizace bude provedena v rámci strategické revize obrany.

Dalším diskutovaným pojmem tvořícím název strategická revize obrany je výraz **strategická**. Ten chápeme nejen v obecném smyslu vojenské strategie, ale i ve smyslu „zásadní“ a z hlediska časového jako „dalekosáhlá“. SRO se proto bude zabývat plánováním hlavních rysů cílového stavu ozbrojených sil, resp. obrany země v horizontu 10-15 let. Pokud se jedná o pojem **obrana ČR**, bude předmětem strategické revize obrany celé spektrum působností plněných v této oblasti rezortem MO ČR zejména v duchu zákona č. 222/1999 Sb. o zajišťování obrany ČR a dalších zákonů, zabývajících se obranou země před vojenskými i nevojenskými ohroženími.

Souhrnně jsou hlavní cíle strategické revize obrany definovány následovně:

1. Uskutečnit komplexní analýzu stavu zabezpečení obrany ČR ve všech hlavních oblastech, které zabezpečují ozbrojené síly ČR, resp. rezort ministerstva obrany.
2. Na základě této analýzy připravit podklady a návrhy pro strategická rozhodnutí o další výstavbě systému obrany ČR a jejích ozbrojených sil.

3. Ve spolupráci s odborníky na rezortní i mimorezortní úrovni a pomocí propagační kampaně dosáhnout potřebné míry souladu s navrhovanými opatřeními.
4. Zapracovat schválené závěry do příslušných rezortních plánovacích a řídicích dokumentů, veřejně publikovat „Bílou knihu o obraně ČR“.

Metodické principy

V souladu s obecnými metodickými zásadami a za využití poznatků z realizace strategické revize obrany v členských státech NATO se celý proces metodicky člení do tří základních fází:

a) analytická fáze

- komplexní analýzy všech hlavních oblastí činnosti rezortu ministerstva obrany,
- vyhodnocení komplexních analýz,
- vypracování návrhů na řešení identifikovaných problémů,

b) koncepční fáze

- tvorba alternativních modelů dalšího vývoje systému obrany a ozbrojených sil ČR,
- formulace návrhů opatření k rozvoji a zabezpečení systému obrany a ozbrojených sil ČR,
- součinnost v přípravě příslušných plánovacích a řídicích dokumentů,

c) publikační fáze

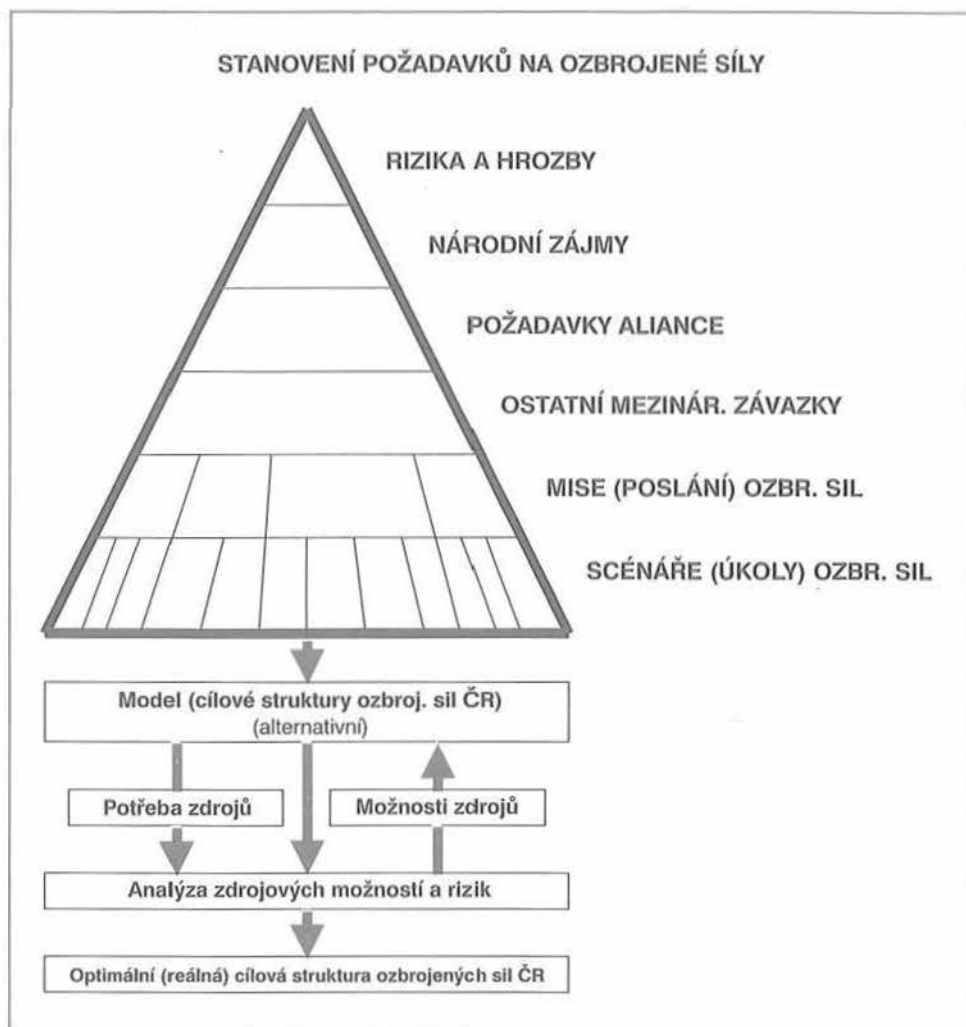
- projednání navržených alternativ koncepce rozvoje ozbrojených sil ČR a komplexu systémových opatření na rezortní, vládní a parlamentní úrovni,
- zapracování schválených závěrů do příslušných plánovacích a řídicích dokumentů,
- veřejné diskuse, publikace novelizované bezpečnostní a vojenské strategie,
- vydání „Zprávy o strategické revizi obrany ČR“ a „Bílé knihy o obraně ČR“.

Při modelování budoucích stavů systémů obrany ČR a jejích ozbrojených sil, zejména AČR, se bude uplatňovat postup, který vychází z vymezení možných misí a scénářů použití ozbrojených sil k realizaci národních zájmů, aliančních a mezinárodních závazků a eliminaci možných bezpečnostních hrozeb a rizik.

Modelované alternativy vývoje AČR, resp. rezortu ministerstva obrany, se budou ověřovat z hlediska prognózy zdrojových možností. K tomuto účelu bude využit počítačový program *Defence Resource Management Model (DRMM)*, který byl zejména pro řešení takovýchto úloh vyvinut a poskytnut našemu rezortu v rámci pomoci MO USA již v roce 1996.

Jádrem procesu strategické revize obrany bude návrh cílové struktury a schopností ozbrojených sil, k němuž bude použito znázorněného metodického postupu (obr. 1).

Nejsložitějším problémem SRO samozřejmě bude organizace tohoto procesu, který zasáhne v podstatě do všech oblastí působnosti rezortu, a na jehož realizaci se v podstatě budou podílet všechny hlavní orgány MO, GŠ AČR a velitelství operačních

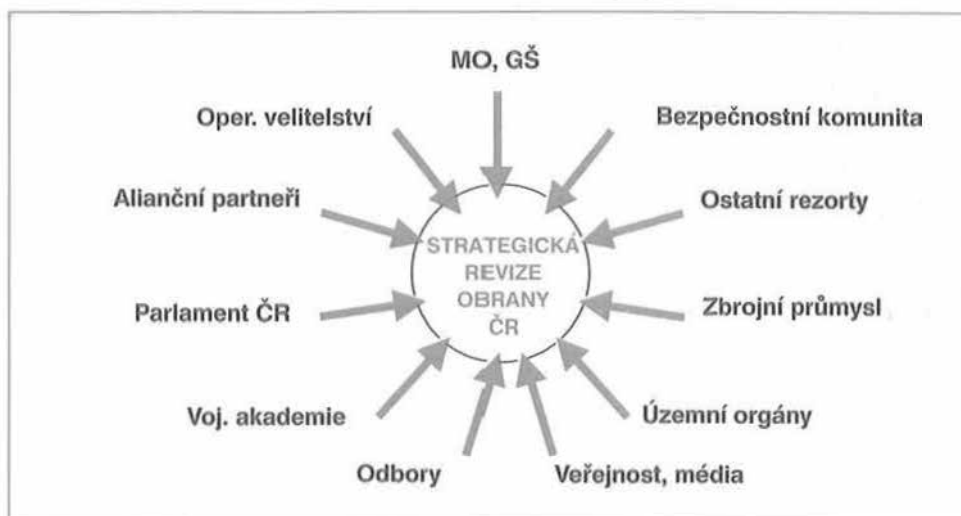

Obr. 1: Schéma tvorby cílové struktury ozbrojených sil ČR

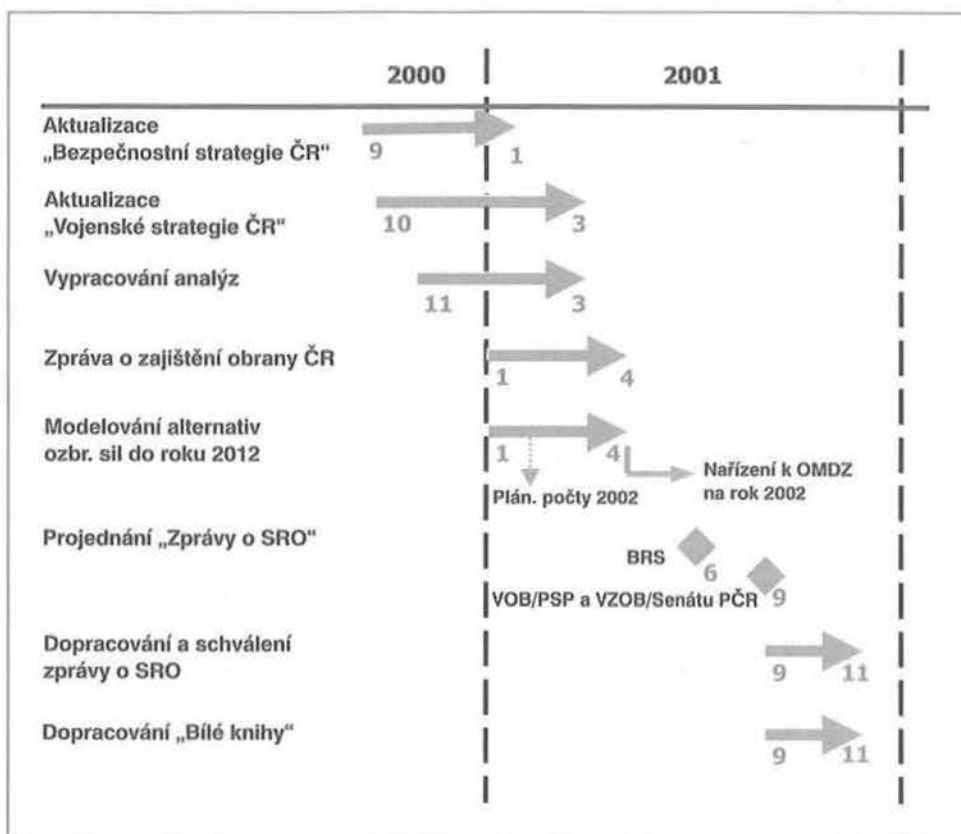
stupňů. K širší spolupráci budou vyzvány i další rezortní i mimorezortní orgány a instituce.

Jedním z charakteristických principů strategické revize obrany je tedy jeho otevřenost vůči názorům odborníků z rezortní i mimorezortní sféry, včetně reprezentantů politického spektra na bázi příslušných parlamentních výborů. Tento přístup byl zvolen nejen na základě aplikace zkušeností našich aliančních partnerů, ale jako podmínka dosažení širokého konsenzu s navrhovanými závěry a záruka jejich trvalejší platnosti (obr. 2).

Pro samotné řízení a koordinaci procesů strategické revize obrany byly rozhodnutím ministra obrany ustanoveny příslušné týmy specialistů, delegovaných za všechny hlavní

Obr. 2: SRO – otevřený proces

Obr. 3: Harmonogram SRO ČR

oblasti působností rezortu. Řízením celého procesu byl pověřen vrchní ředitel sekce obranného plánování MO genmjr. Ing. Petr Voznica, CSc.

Samotný proces byl naplánován na dobu jednoho roku a jeho hlavní opatření jsou znázorněna v harmonogramu (obr. 3).

Základními výstupy ze strategické revize obrany tedy budou:

- **Zpráva o SRO** (pracovní název) jako rezortní dokument shrnující všechny analytické i koncepční závěry a mající patřičný stupeň utajení.
- **Bílá kniha o obraně ČR** jako veřejně publikovaný dokument (výťah ze Zprávy o SRO) popisující základní charakteristiky a závěry SRO.

Závěrem

Doufáme, že stručný popis základních rysů zahajované strategické revize obrany ČR umožnil vytvořit si dostatečnou představu o jejích důvodech, cílech, metodě provedení, výstupech ale i o jejím zásadním významu pro budoucí rozvoj ozbrojených sil a obrany České republiky a její přínos k posílení Aliance i budování systému celosvětové nebo evropské bezpečnosti. Výsledek revize bude nejen dílem jmenovaných pracovních týmů, ale i odrazem přínosu formulující se tzv. bezpečnostní komunity a názorů ze širšího spektra odborné i laické veřejnosti. Věříme, že všechny přímo či nepřímo zainteresované osoby sjednotí společný zájem na přípravě závěrů tohoto dokumentu, který bude kvalitním podkladem pro optimální a vyvážený vývoj zabezpečení obrany země v dlouhodobém horizontu.

Podrobný pohled na stav evropských ozbrojených a bezpečnostních sil odhaluje nepoměr. Na konci studené války měla většina evropských zemí relativně velké armády založené na všeobecné branné povinnosti, jež byly určeny k obraně národního území. Neutrální země jako Finsko nebo Švýcarsko musely udržovat velké struktury sil schopné nezávislého fungování, aby zajistily věrohodnost své obrany. Členské země NATO, bezpečně pod jaderným deštníkem Spojených států, si mohly dovolit vydávat méně a udržovat menší armády a jejich obrana přitom stále byla věrohodná. Nicméně přes rostoucí tendenci k vojenské a průmyslové integraci a mnohonárodním vojenským strukturám si každá z členských zemí NATO ve velké míře udržovala své národní systémy velení, národní systémy nákupů a vyvážené síly organizované na národní bázi. To znamenalo, že zde nikdy nebylo možno dosáhnout úspor z množství, jako tomu bylo ve velké národnímu systému, představovaném Spojenými státy, či v systému s plně integrovanou a standardizovanou strukturou, jako byl ten, který Sovětský svaz vnutil Varšavské smlouvě.

*Chris Donnelly,
zvláštní poradce NATO pro otázky střední a východní Evropy
NATO review (české vydání), léto-podzim 2000*

QUO VADIS, armádo?

Kam kráčíš, Armádo České republiky? Jak jsi daleko „od NATO“? Chceš být malá, akceschopná, moderní? Chceš být armádou členské země NATO? A jak je to vlastně s námi, po skoro dvou letech, kdy vlajka tvé země vystoupala na stožáry v Bruselu, Monsu, Brunssumu, Ramsteinu, Norfolk a kdoví kde ještě? Jak se integruješ? Těmito a podobnými otázkami se netrápíme sice denně, ale odpovědi, ať již částečné nebo úplně, na nás víceméně doléhají, ať si to více či méně připouštíme a i uvědomujeme. Jsme prostě příslušníci armády, která je armádou členské země nejsilnější vojenské a politické aliance na světě. Berte následující řádky jako zamýšlení člověka, který měl možnost a šanci z první ruky sledovat a i se svým dílem podílet na tom, že se Česká republika přerodila z pozice partnera do pozice člena. Pokusím se alespoň o maximální nezaufatost.

* * *

Možná by bylo užitečné na úvod připomenout, do čeho se vlastně integruje. S trochou literární nadsázky lze říci, že NATO je spolek devatenácti (momentálně) mušketýrů. Mušketýrů, které spojuje společný slib - ne za krále, ale za společnou obranu. Skutečnost, ne vyčtená z *NATO Handbook* a článku 5 washingtonské smlouvy, ale z reality života NATO, jakožto organizace.

Společná obrana je základní a společný jmenovatel, který země NATO spojuje pod jednu společnou obranou střechu, jak jsme si zvykli svého času říkat „obraný deštník“. Společná obrana a závazek se na něm podílet opravdu představuje pro NATO nejen „bottom line“ (nejnižší mez, spodní hranici), ale i hlavní atribut existence. Současně ale v realitě dnešního světa i hlavní filozofický problém své budoucnosti. Po zániku bipolárního světa pravděpodobnost operace k naplnění článku 5 klesla na historické minimum. Odsunutí nutnosti připravovat se na takový scénář do oblasti teorie. Ne nepravděpodobnosti, ale teorie, na jejíž úkor je možné věnovat se něčemu jinému. To „něco jiné“ jsou především národní zájmy. NATO, ať chceme nebo nechceme, ať si to uvědomujeme nebo neuvědomujeme, je organizace, ve které rozhodují země. Ne žádný velký maršál, ani velký mág z Bruselu, neřku-li z Monsu, ale vždy členské země.

Dvě roviny NATO

NATO má totiž dvě roviny. NATO jako organizace a NATO jako členské země. Organizace představovaná Bruselem, Monsem ap., aparáty a štáby zde, oblékajícími jak diplomatické, tak vojenské uniformy, ale vždy pod modrou vlajkou se známou růžicí na straně jedné a členské země představované Prahou, Kodaně, Washingtonem atd. na straně druhé. Tyto dvě roviny se snaží žít spolu v symbióze, a v respektu svého vzájemného poslání a také postavení.

Rovina NATO při vědomí posláním, že je třeba „keep running“ (udržovat v chodu) a budovat Alianci tak, aby byla připravená plnit i další psané nebo nepsané sliby, které před ní staví realita dnešního světa, a rovina členských zemí.

NATO je také spolek devatenácti obchodníků. Jde zde o peníze, neboť obrana je a bude o penězích, jde zde o zdroje a investice. Jako obranné organizaci je jí celkem jedno, jestli v České republice bude investovat německá, či turecká nebo polská firma ve jménu a za peníze NATO. Jde o to, zda ta, či ona firma investuje ve prospěch a v souladu s potřebami a normami NATO. Členským zemím to však rozhodně jedno není a podle toho se i chovají. Pokud to samozřejmě umí.

Celkem jim přitom bude i vyhovovat, že je mezi nimi i taková země, které to moc nejde, buď kvůli ní, že sama neví co chce, anebo se neumí dohodnout sama se sebou. *NATO Security Investment Program* [1] je mechanismus, jak NATO investuje ve svých členských zemích ze svých společných peněz. A i my zde přispíváme ne zcela zanedbatelnou (v absolutních číslech) sumou 0,9 procenta.

NATO - samospasitel?

Rozhodně ne. Mnozí lidé u nás v armádě se alespoň v duchu upnuli k tomu, že NATO nám pomůže (resp. pomůžeme si v NATO). A nyní cítí možná zklamání a rozčarování. Ano, jsme v NATO, ale co se u mě změnilo? Dál bojuji s ... (tečky nechť doplní každý sám). Znovu opakuji, NATO není samospasitel, protože není ani diktátor. NATO jsme prostě my. NATO dává návody, ale nerozhodne. Rozhodují země, které jej tvoří. NATO se dohodne na STANAGu jak mají být široké dveře. 100 cm, aby jimi prošel „NATO normalizovaný stůl“ šíře 90 cm. Pokud se Česká republika přesto rozhodne, že bude své dveře vyrábět 80centimetrové, budiž, má na to plné právo, ale riskuje, že skrz ně neprojde NATO stůl. Nejde proto o to, vše z NATO přejímat, ale spíše a především aplikovat na národní podmínky. Pilotovi v kokpitu, anebo tankistovi za „rajčáky“ může být úplně jedno, že jeho předpis pro bojové použití vychází ze STANAG xxxx, nebo AP yyyy, případně Allied Joint Publication zzzz resp. ACE Forces Standards [2], co je pro něj podstatné je to, aby byl schopen jet, letět, střílet a chovat se tak, že tomu bude rozumět i americký kolega v F-16 a holandský v tanku Leopard. Náš pilot, tankista, ale i štábní důstojník musí být „integrován v myšlení a jednání“. To je „bottom line“ naší integrace.

Integrace mozků

Myšlenkový posun, přehození výhybky, pochopení, o co jde. Ne, že bychom na to neměli, ale bude to ještě přece jenom nějakou dobu trvat.

Můžeme argumentovat a probírat z různých stran, já bych ale jej charakterizoval dvěma slovy - důvěra a zodpovědnost. NATO totiž tvoří a i s ním hýbají lidé na pracovní úrovni. Majoři, podplukovníci. Mají důvěru svých nadřízených a současně zodpovědnost za svoji práci. Nadřížení, velcí „decision makerové“ (ti, kdo rozhodují) ví, že pro jejich podpisy, stvrzující zásadní rozhodnutí jak dál, připravují podklady pracovníci, kteří své věci rozumějí a (co je důležité) jsou ochotni a připraveni za ni nést odpovědnost. Neschovávají se za podpisy, ale starají se o to, aby mocní schvalovali to,

co je podle jejich názoru a stupně poznání to nejlepší možné. A mocní? Ti věří svým podřízeným, ale současně je uznávají jako odborníky na svém místě. Rozlišuje se mikromanagement a makromanagement. Ti, kdo rozhodují, vyznačují hlavní směr, další jej realizují. Čas generála je příliš drahý na to, aby se zabýval tím, zda má mít voják ponožky. Čas důstojníka je příliš drahý na to, aby ponožky rozdělával.

Toto vše v NATO probíhá (více méně - jsme jenom lidi, že). Pracuje se horizontálně, spolupracuje ve prospěch věci, protože každý (většina) si je vědom toho, že se na něj horizontální kolega obrátil jako na odborníka v dané věci, a tudíž od něj očekává i smysluplnou reakci (a příště jej zase bude možná potřebovat i on). Důstojník, praporčík NATO se chová v principu férově a bez postranních úmyslů. Nezavídí, protože svým způsobem ani nemá ambice. Ví, že přišel do mezinárodního štábu na určitou funkci s určitou (někdy i neurčitou) náplní a že na ní pravděpodobně po dobu svojí „tour“ i zůstane. Svého šéfa nemá ambice přeskochit, svého kolegu odstranit. V tom je rozdíl s národními strukturami. Rozdíl, který hraje ve prospěch NATO. Takže integrace v myšlení jako první předpoklad úspěšné integrace.

Integrace hardware

Co integrace „hardware“, jak jsme na tom? Jak jsem již řekl dříve, pilotovi by mělo být v zásadě jedno, jestli má NATO nebo český předpis. Dokonce by mu mohlo být v principu i jedno, zda sedí v kokpitu Mig-21 (modernizované) anebo řekněme jiného supersoniku. Podstatné by mělo být, zda je schopen letět tím samým směrem jako zbytek COMAO (bojová sestava) [3] ve vzdušné operaci NATO a provádět ve vzduchu stejné manévry. Samozřejmě, nelze srovnávat nesrovnatelné, ale v principu je technika sice velmi důležitá, ale ne rozhodující. Je také důležité říci jaká technika a k jakému účelu. Nejprve charakterizovat použití a až potom počty a druhy. V našich možnostech určitě není mít všechno hned a nové. Mnohé z toho, co máme, lze stále použít. Neměli bychom se chovat jako malí kluci a ve jménu „národního zájmu“ (který je kolikrát pouze jenom rádobý tajemným závojem čehosi, o čem vlastně nejsme ani sami přesvědčeni) prosazovat něco, co vlastně NATO ani nepotřebuje, ani nevyužije. Na konec se totiž vždy nutně stane, že si svůj zájem prosadíme (v NATu to ani jinak nechodí), ale prokážeme všem ostatním, že jsme „malí kluci“. NATO nepotřebuje velké šiky, mohutné letky, potřebuje většinou speciální věci. Je to zřejmé zejména tvář v tvář svému působení v operacích. Balkán je pro NATO velkou školou, konfrontací přání a ambicí s realitou.

NATO - ambice a realita

NATO definuje svoje ambice, svoje cíle a úkoly ve strategické koncepci. Má být schopné simultánně provádět dvě operace v odpovědi na krizi [4], a zároveň si zachovat schopnost pro provedení operace malého rozsahu podle článku 5. Nebo být schopné provést jednu spojenou operaci podle článku 5 malého rozsahu (myšleno na jednom strategickém směru a v rozsahu jednoho armádního sboru) a současně mít schopnost provedení několika (blíže nespecifikovaný počet) malých operací mimo článek 5. Toto je základní politicko-vojenské zadání. Jak si toto zadání převést ukazuje rovněž

i zkušenost např. z operace *Allied Force*. V případě mírové operace pokud možno co nejpríjemnější. To znamená s minimálními druhotnými ztrátami, takřka žádnými vlastními ztrátami, rychle a efektivně. Proto i NATO rozebírá svůj politický úkol ze všech stran. Snaží se definovat a později i postavit síly, které mají požadované schopnosti.

Snaží se, aby mělo požadované síly v požadovaném čase na požadovaném místě a udrželo je tam pro požadovanou dobu, podstatně delší než v minulosti. To, že je rozdíl mezi „chtít a mít“, NATO ví. Bez členských zemí toho ale nedosáhne. Můžete vymyslet ještě deset iniciativ jako je DCI [5], ale pokud nebudou podpořeny zdroji, bude se vždy jednat jenom o „paperwork“ (úřadování, papírování), přehazování problémů z jedné hromádky na druhou a jejich překódování pod jiná jména. Tzv. „pooling of resources“, resp. „sharing of assets“ [6] zůstanou jenom nálepkami bez obsahu, pokud země nebudou ochotny opravdu sdílet svoje zdroje a prostředky i ve prospěch druhých. Obchodnictví v NATO prozatím pořád vyhrává, tak jako vyhrávají národní zájmy.

Blíží se ale okamžik zlomu. Podaří se skutečně překonávat rozdíly mezi „chtít a mít“ a spoléhat na odstrašující sílu nejmenější Aliance? NATO nežádá nemožné. Ví, že 2,2 procenta z naší státní kasy je procentuálně hodně a že máme zrovna tak školství, zdravotnictví atd. Zrovna tak ale ví, co má samo, a co tedy nám může poskytnout, a co my v konečném důsledku nemusíme mít - protože jsme v NATO.

Jsme v NATO koncepčně?

To, že jsme v NATO neznamena vzdání se suverenity, svébytnosti. Znamená to, že část zodpovědnosti za výkon své suverenity delegujeme na někoho jiného. Pokud náš vzdušný prostor je součástí vzdušného prostoru, za které nese svoji zodpovědnosti SACEUR [7], potažmo COMAIRNORTH [8], proč nevyužít toho, že vzdušný prostor ČR může být strážěn letouny luftwafe nebo Polish Air Force, které jsou svými zeměmi vyčleňovány pod velení NATO do integrovaného systému PVO NATO v Evropě (NATINADS) [9], stejně tak jako naše migy a v budoucnosti L-159. Zamysleme se opravdu seriózně nad tím, co můžeme z NATO brát tak, abychom to paralelně nemuseli mít sami, ale i zároveň nad tím, čím můžeme přispět v oblastech, kde to potřebuje a my máme (ještě pořád) na to, abychom pomohli.

Jsou schopnosti prokázané našimi chemiky v Perském zálivu dnes již pouhou vzpomínkou do síně slávy, jsou naše pasivní radiolokační systémy opravdu tak dobré, že nejsou lepší? A když ano, budeme to schopni prosadit v ostré konkurenci ostatních možných obchodníků z NATO? Chceme armádu „malou, ale šikovnou“. Ne příživnickou na NATO, ale armádu členské země NATO, která má co nabídnout. Při předstupních jednáních s NATO jsme vysvětlovali mimo jiné i to, že členství rozumíme jako obousměrnou ulici. Nejen brát, ale i dávat. Definujme proto obojí: co můžeme brát, ale i to co bychom chtěli dávat. Tak, abychom byli zároveň schopni obhájit i náš národní zájem, obranný a bezpečnostní zájem ve smyslu členství v NATO.

Národní bezpečnostní zájem

Definujme, co si představujeme pod tímto národním bezpečnostním zájmem. V kolika operacích a v jakém rozsahu máme politické ambice se zúčastňovat. Vyjde

nám, že chceme ještě provádět nějaké jiné operace než v rámci NATO? Operace OSN, EU, případně jiných (jakých?) organizací. Operace čistě národní? Jak tyto další možné operace ovlivní naše operace v rámci NATO? Kombinaci nejhorších možných scénářů (vojáci by vždy měli plánovat pro nejhorší, ale být připraveni na nejpravděpodobnější) promítneme do úkolů a tyto úkoly do struktur. Jsme tyto nejhorší možné scénáře schopni zvládnout z „mírového stavu?“ Asi těžko. Dají nám tedy tyto scénáře odpověď k tomu, jaká by měla být válečně vytvářená armáda? Dostaneme se potom zpětnou kalkulací, jakousi koncepční demobilizací takovéto struktury k smysluplné mírové armádě? Co si potom takováto armáda bude schopna dovolit za mírového stavu, který bude zřejmě pro nás vždy existovat v případě operace mimo článek 5, tj. mimo naše území?

Vyjde nám kontingent o síle tisíc nebo pět set nebo pět tisíc vojáků - bojovníků? Jak tento kontingent připravíme a zabezpečíme tak, aby se stal kontingentem „se správnými schopnostmi na správném místě ve správný čas“ a byl schopen se tam udržet po požadovanou (dlouhou) dobu?

Omlouvám se za více otazníků (někdy by byly užitečné i vykřičníky). Ale i tyto odpovědi bychom postupně měli začít formulovat. Již je pryč doba, kdy jsme se mohli vymlouvat, že neznáme své místo v tvaru. Nyní by nám mělo být jasné - jsme v NATO, směřujeme mezi země EU, které si rovněž buduje svojí obranou identitu/politiku. Definujme si proto, jakou roli vlastně chceme zde hrát. Smlíme se zároveň s tím, že nejsme střed světa a Brusel neotřásá každé slovo, které v Praze padne. Přitom se ale naučme používat a využívat toho, že i náš hlas může v principu zastavit ostatních osmnáct.

Integrujme se do NATO v myšlení, jednání, technice, ale zůstaňme přitom Češi. Není to proces, který by bylo možné dokončit v řádu měsíců ani několika málo roků. Je to opravdu proces, na jehož konci by měl být stav, kdy nebudeme muset o NATO mluvit, protože NATO bude v nás.

Poznámky:

1. **NATO Security Investment Program** - program bezpečnostních investic NATO (investiční program pro zajištění bezpečnosti).
2. **STANAG - Standardization Agreement** - standardizační dohoda (dohody se rozlišují čísly), **AP - Allied Publication** - spojenecká publikace (vedle STANAGu druhý základní typ standardizačního dokumentu NATO), **AJP - Allied Joint Publication** - společná (tj. pro všechny druhy ozbrojených sil) spojenecká publikace, **ACE Forces Standards** - standardy předepsané velitelstvím spojeneckých sil v Evropě.
3. **COMAO - Composite/Combined Air Operations** - smíšené/společné letecké operace
4. **CRO - Crises Response Operations** - vojenská činnost při reagování na krizi.
5. **DCI - Defence Capability Initiative** - Iniciativa v obranných možnostech, iniciativa obranných schopností (myšleno jejich zvýšení).
6. „Pooling of resources“ - společné užívání zdrojů, „sharing of assets“ - společné sdílení prostředků.
7. **SACEUR - Supreme Allied Commander Europe** - vrchní (strategický) velitel NATO v Evropě.
8. **COMAIRNORTH - Commander AIRNORTH** - velitel velitelství vzdušných sil oblasti Sever.
9. **NATINADS - NATO Integrated Air Defence System** - integrovaný systém protivzdušné obrany NATO.

Otazníky vojenského umění

Armáda České republiky ukončuje druhý rok členství našeho státu v Severoatlantické alianci. Lépe než tomu bylo před lety jsou její příslušníci seznámeni se stavem vojenství v ostatních členských státech NATO. Jsou schopni nejen posuzovat, ale i hodnotit úroveň vojenské teorie a praxe ve srovnání s tím, co již dříve znali. Často však mají ti, kteří patří mezi znalé, pocit rozladění a zklamání. Ne nad tím, co jim je v zahraničních podmínkách prezentováno, ale nad tím, v jakém stavu je a jak se nepochopitelně zabrzdil rozvoj poznání o vojenském umění v České republice.

Na jedné straně může být toto konstatování pochopeno jako neobjektivní hodnocení současného stavu, na straně druhé jako vybízení k něčemu, co není potřeba. Nebo je?

Cílem příspěvku je upozornit na stav, který české vojenské umění dosáhlo a vyburcovat zvýšení zájmu o jeho rozvoj, protože existuje nepopíratelný potenciál, který má schopnosti k jeho dalšímu plodnému rozvoji.

O vojenském umění

Připomeňme si předmět poznávání - vojenské umění. Podle „Vševojskové operační a taktické terminologie“ (Názvoslovná norma NN 010101, Ministerstvo obrany, Praha 1983, díl 1, str. 121): „*Vojenské umění: Základní, podstatná a nejdůležitější součást vojenské vědy. Je teorií i praxí přípravy a vedení ozbrojeného zápasu na zemi, na moři, ve vzduchu i v kosmickém prostoru. Zabývá se poznáním zákonů a zákonitostí, charakteru, principů (zásad) a způsobů organizace přípravy a vedení ozbrojeného zápasu a jeho všestranným zabezpečením v celku.*“ Tato definice měla vliv na jednoznačný výklad a sjednocování názorů o rozvoji vojenské vědy, vojenského umění a vojenské praxe.

O něco přesnější je vyjádření z terminologického slovníku „Vybrané pojmy vojenského umění“ (Ústav obranných studií ACR, Praha 1996, str. 46): „Vojenské umění: Teorie i praxe přípravy a vedení ozbrojeného zápasu. Ze zkoumání jeho zákonů a zákonitostí vyvozuje principy, zásady a způsoby použití ozbrojených sil a jejich všestranné zabezpečení v ozbrojeném zápase. Člení se na vojenskou strategii, operační umění a taktiku.“ Větší výstižnost je dána přesnějším konstatováním, že nejde jen o teorii, nýbrž i o praxi a specifikaci členění.

Vojenské umění je porovnatelné s jinou tvůrčí činností. Záleží na dovednostech a schopnostech tvůrce, autora, velitele, který má k dispozici konkrétní nástroje (štetce, barvy, kámen, dláta, dřevo, hudební nástroje, vojska a jejich výzbroj), ovládá příslušné znalosti (barevná, prostorová, hudební kompozice, použití vojsk) a dovede použít vhodnou techniku nebo technologii (malbu, „sochání“, skladbu, velení a řízení vojsk) k dosažení výsledného díla (obrazu, sochy, skladby, vítězství nebo úspěšného provedení operace).

Výsledek není při tvůrčí činnosti nikdy jistý. Působí zde totiž faktor samotného tvůrce, autora, velitele a mnohdy neodhadnutelných vlivů. I když budou vytvořeny zcela

stejně podmínky, výsledek bude neopakovatelný a jedinečný, bude originálem, který v budoucnosti může být pouze napodobován nebo reprodukován. Nežijeme-li ve fiktivním světě, pak výsledek představuje konkrétní dílo, které je obrazem procesů, jež při tvorbě proběhly. Vojenské umění, stejně jako výtvarné nebo hudební, není nikdy jen teorií, ale současně i praxí. Stejně jako výtvarník může povídat o způsobech vytváření obrazu, sochař o „sochání“ a muzikant o skládání písní, velitel může hovořit o vedení operace nebo boje.

Vojenské umění se rozvíjí na základě teoretických principů praxí. Praxe v mírovém stavu se získává formou cvičení, simulací, válečných her, ale i her simulujících krizové stavy (např. povodně).

O vývoji podmínek k rozvoji vojenského umění

Ve vojenském umění nebylo nikdy vše vyřešeno do posledního detailu a v naprostém souladu s teoretickým poznáním, předpisy a strukturami. Proces poznávání je nekonečný. Stále jsou měněny organizační struktury, mění se výzbroj, zbraně, vojenská technika a dovednosti vojsk. Tomu odpovídají rozličné způsoby vedení vojsk, různé varianty rozpracování způsobů použití sil, prostředků a vojenských technologií k dosažení nových vojenských schopností. Je to vysoce logické. V nekonečném procesu jsou podle potřeb praxe nacházena rozličná teoretická řešení, která by se měla promítnout do ověření na cvičení, do znalostí velitelů a štábů prostřednictvím jejich přípravy v procesu vzdělávání.

To jsou obecně platné poznatky. Kam se v těchto souvislostech vydalo vojenské umění České republiky? Pro upřesnění časových hranic, o kterých je v příspěvku diskutováno. Není zvažováno jen období samostatného českého státu od roku 1993, ale celá porevoluční doba v období po roce 1989.

Předchozí období bylo charakterizováno dobovým rozvojem teoretických poznatků s jejich bezprostředním průmětem do vzdělávacího procesu (příprava na školách, cvičení předurčených důstojníků pro činnosti velitelů a štábů, organizovaná příprava záloh). Skutečností je, že v podmínkách České republiky nebyla rozvíjena vojenská strategie, protože byla součástí koaličního vojenského umění. Teoretické poznatky z operační a taktické úrovně byly plynule zapracovávány do příslušných praktických postupů velitelů a štábů. Výcvik a cvičení byly významnou součástí činnosti útvarů, svazů a svazků a staly se prostředím pro ověřování teoretických poznatků v praxi. Bylo to však období studené války, tedy jinými slovy řečeno období, kdy se nepřipouštěla diskuze o opatřeních v oblasti vojenských příprav státu k obraně.

Po roce 1989 při cestě Československé federativní republiky k ukončení činnosti Varšavské smlouvy, byla rozvíjena první samostatná vojenská strategie charakterizovaná obranou proti napadení neznámým protivníkem ze všech stran. Bylo to období tápání a hledání teoretických základů bez praxe. Nepodařilo se vytvořit ani dostatečný prostor pro klidné vypracování výzkumných podkladů, které by byly v žádoucí míře použity ve prospěch přípravy vojenskostrategických dokumentů takového malého evropského státu.

Teoretikové se neustále ohlíželi po vzorech z řad supermocností a velkých států. Političtí představitelé polistopadového období se problematice vedení ozbrojených sil úspěšně vyhýbali. Na jedné straně byl takový vývoj objektivně dán existencí jiných

priorit v transformaci celé společnosti, jako změna politického systému, zákonodárství, demokracie, vlastnictví, ekonomiky a kultury. Na straně druhé provázely změny subjektivní přístupy některých představitelů, které zpravidla z neznalosti řadily otázky bezpečnosti a obrany na nižší stupínek priority, než jim příslušel.

Rezort obrany, vědom si nezbytnosti organizovat poznávací procesy tak, aby byla připravena kvalitní strategická vize budoucnosti, zřídil těsně před koncem života Varšavské smlouvy výzkumné instituce. V dubnu 1991 vznikl v Praze Institut pro strategická studia FMO a v Brně Institut pro výzkum operačního umění. Tyto instituce o rok později uskutečnily organizační fúzi při zachování obou pracovních míst. Na Vojenské akademii v Brně byli připravováni vlastní absolventi nejvyššího vojenského vzdělání s právem přiznávat titul „gšt.“ v desítiměsíčním kurzu generálního štábu. Činnost vyjmenovaných institucí napomáhala rozvoji teoretického poznání pro operační a strategickou úroveň.

Stav se změnil přechodem do samostatného státu k 1. 1. 1993. Vytváření Armády České republiky bylo uskutečňováno v době odsunu sovětských vojsk z našeho a německého území. Vláda České republiky do své struktury poprvé v historii doplnila ministerstvo obrany a ministerstvo zahraničních věcí, které měly dříve pouze federální působnost. Ve struktuře nového ministerstva obrany byl zrušen strategický úsek a potlačen úsek sociální a humanitární. V praktických podmínkách prvního roku samostatného českého státu a jeho nové armády pokračující na federálních tradicích nebylo rozvíjení vojenského umění, ale zabezpečení rozdělení armády, redislokace, personální, materiální, organizační, operační, finanční, ale i kulturní stabilizace. Součástí těchto postupů bylo i rozdělení výzkumu, vývoje, vzdělávání, oslabování personální homogenity štábů (volný odchod vojáků podle jejich osobního rozhodnutí na Slovensko, k jiným útvarům v České republice a do soukromého sektoru).

Zahájena byla etapa jazykové a odborné reorientace na státy NATO (včetně jazykové přípravy), která v důsledku nedořešených otázek uvolňování ve funkcích, přinesla mimo jiné nemožnost zjištění, zda je reorganizace funkční. Ve struktuře štábů, útvarů, úřadů, ale i ministerstva totiž stále někdo chyběl. Začala se uskutečňovat rozsáhlá a dosud nedokončená transformace bez strategické rozvážnosti a klidu. Uskutečňovali ji zpravidla nestmelené pracovní štáby. Nejasné vůdčí myšlenky formulovali obvykle lidé, kteří procházeli funkční turistikou, mnohdy bez vlastního zavinění. Ve vedení rezortu se začaly projevovat politické tlaky.

Tehdejší již spojený Institut pro strategická studia přešel do podřízenosti Generálního štábu Armády České republiky. I v těchto podmínkách byly rozvíjeny poznatky určené pro strategii rozvoje obrany státu, strategii rozvoje rezortu obrany a Armády České republiky a pro vojenskou strategii. Pozornost byla soustředěna rovněž na systémové problémy operačního umění (vypracována první verze operačního předpisu na pracovišti v Brně). Na taktické úrovni nedošlo k významnému rozvoji poznání, byly využívány dřívější znalosti.

K 30. 6. 1993 byl Institut pro strategická studia AČR zrušen a jeho pracovníci většinou rozesazeni do struktur ministerstva obrany, do škol a mimo rezort. K 1. 10. 1993 vznikl početně menší Institut pro výzkum operačního umění v Praze (IVOU), který nebyl nástupnickou organizací. Po roku existence v podstatě fúzoval s Ústavem vojenských vědeckých informací Praha tak, že do nového roku 1995 vstoupil

Ústav obranných studií Praha (ÚOS). Ten měl poprvé strukturálně vyřešeny otázky podpory vojenského umění. Nosnou součástí ústavu byl odbor výzkumu vojenského umění, který zahrnoval 4 oddělení výzkumu: vojenské strategie, operačního umění, taktiky a modelování. V té době plnila své poslání rovněž Vojenská akademie v Brně a v oblasti taktiky Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově.

Rozvoj vojenského umění byl také poznamenán snížením četnosti vojenských cvičení, jejich rozsahu a náročnosti procvičovaných problémů. Proto měl rozhodující roli při rozvoji vojenského umění právě potenciál výzkumných pracovníků. IVOU a později ÚOS se v činnosti soustředili na nově vzniklé podmínky s jednoznačnou orientací na zkoumání stavu vojenského umění ve státech NATO. Pracovníci navázali mezinárodní spolupráci a soustředili se na přípravu podkladů pro nový operační předpis (prozatímní Oper-1-1 vydaný v roce 1994) a následně na Strategickou obranu České republiky. Současně se začalo rozvíjet zkoumání taktiky v oblastech, které mohou ovlivnit jak operační umění, tak strategii. Upřesňována byla terminologie v návaznosti na její stav v NATO. Dosažené výsledky byly používány v praktické činnosti ministerských složek a Generálního štábu AČR až do roku 2000.

Rovněž ÚOS nepřežil vývoj reorganizací, subjektivních tlaků, změn podmínek a v roce 1997 se prakticky stal historií. Po celou dobu existence specializovaných institucí byla rozvíjena spolupráce s vojenskými vysokými školami a docházelo k praktickému upřesňování tématického rozvoje vojenského umění České republiky. Prostřednictvím vědeckých rad byla ovlivňována orientace výzkumné činnosti, řešeny byly společné projekty, ovlivňován odborný růst nových specialistů, ujasňována otázka průmětu těchto znalostí do systému vzdělávání a odborné přípravy nových vojenských odborníků a při zvyšování jejich kvalifikace.

A tak se stalo, že Česká republika vstoupila do NATO poněkud odzbrojená o svůj tvůrčí potenciál z oblasti teorie a praxe vojenského umění. Vzhledem k osobním zkušenostem z dřívějších a současných konzultací s představiteli armád členských států NATO a z vyjasňování co je vojenské umění a proč je u nás sledováno ve třech základních úrovních: vojenské strategie, operačního umění a taktiky, můžeme bez potěšení konstatovat, že tyto naše slepě přejímané „vzorové“ armády a státy již v současné době pochopily význam jimi dříve pohrdaného operačního umění. Bez velkých detailů a odvolávek konstatujeme, že jsou z hlediska teoretického poznávacího procesu v etapách, které byly u nás prakticky ovládnuty před rokem 1989. Mohli jsme pravděpodobně nabídnout právě v této oblasti naše zkušenosti a prokázat tak, že nejsme jen stát, který s otevřenými ústy očekává, co mu kdo poručí, ale stát, který je schopen nemalou měrou přispět do společné pokladnice poznání na poli vojenského umění.

V posledních letech z institucí, které jsou zřejmě potřebné pro cílený rozvoj vojenského umění, zůstal pomník po generálporučíkovi doc. Ing. Františku Podešvovi, CSc., který ve svém nezměrném úsilí napomohl vypracování Doktríny Armády ČR. Od roku 2000 pak vznikl Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně, jehož jsme představiteli. Ten se mimo jiné zabývá vojenstvím jako celkem a hledá spolupracovníky v oblasti vojenského umění.

Vzhledem k současnému aktuálnímu stavu v potenciálu pro rozvoj vojenského umění České republiky jsme zvažovali název příspěvku „Bída vojenského umění

v České republice“, zejména proto, že nemůžeme najít spolupracovníky z této oblasti. Vojáky, kteří na špičkové úrovni rozumějí technickým disciplínám, informačním systémům, logistice, spojení atd. máme v potřebném počtu dost. Ale všichni očekávají, že jim to prioritní zadání zformuluje vševojskový velitel nebo příslušník štábu. Ale takových je málo a ti schopní jsou plně vytíženi.

Souhrnně můžeme ke kapitole o vývoji podmínek k rozvoji vojenského umění konstatovat, že zřejmě „nejsou lidi“.

O otaznících

V čem jsou otazníky, to vyplývá z našeho poznání současného stavu, z našich představ o možném budoucím vývoji a z limitujících informací o možnostech. Jedno víme naprosto jistě. Vojenské umění je teoreticko-praktickou disciplínou. Bude rozvíjeno komplexně v úrovni národních podmínek tehdy, když budou obě strany dodrženy, tj. v současné době zejména při uskutečnění cvičení. Otazníkem je, zda na to budeme ve struktuře rozpočtu mít dostatečné nebo alespoň udržovací příspěvky.

Druhým otazníkem je vztah rozvoje vlastního vojenského umění a NATO. Budou-li naši vojáci vybráni na velitelská místa ve strukturách Aliance, pak se budou prakticky projevovat jako tvůrci aliančního vojenského umění. Na operační úrovni je velmi pravděpodobná jejich účast v procesech plánování i průběhu operací. Tam bude vždy záležet na veliteli a jeho rozhodnutích a na společné metodice štábů. Vlastní vojenské umění bude rozvíjeno v souladu se štábními postupy NATO. Činnost našich jednotek a jejich umění bude však plně závislé na národních schopnostech taktické i operační úrovně. Činnost útvarů na vlastním území pod národním velením bude výsledkem našich národních příprav. Měli bychom se této oblasti podrobně věnovat.

Třetím otazníkem je personální oblast. Máme na to ještě nějaké lidi? Jsou v podmínkách řešení soudobých misí Armády České republiky ještě takoví lidé, kteří budou schopni tvůrčím způsobem rozvíjet poznání vojenského umění, jeho teorii, ale i praxi? Nejsou tito lidé už mimo aktivní službu? Budou ochotni věnovat se této profesi a schopni ji rozvinout?

Čtvrtým otazníkem je podpora. Je ji možné vidět jak ze strany NATO a jejich orgánů, tak stejně od orgánů rezortu obrany a generálního štábu. Bude-li uplatněna, jistě se v praxi projeví v pozitivní orientaci řešitelů.

Pátým otazníkem je cílená orientace vojenského umění. Jde o otázku, kdo se jí ujme a kdo ji bude respektovat. Vycházet by měla z potřeb rozvoje systému obrany České republiky, ze základních dokumentů pro bezpečnost a obranu státu, z tomu odpovídajících priorit obranného výzkumu a vývoje obranných technologií. V této oblasti by měl být vytvořen prostor i pro iniciativu jednotlivců.

Šestáým otazníkem je internacionalizace vojenského umění, zejména ve vztahu k podobným misím nebo účasti na stejných misích jako ozbrojené síly jiných států, tj. členských států Aliance, nebo jiných partnerských států.

Poslední základní otázkou je zabezpečení a financování spojené s tímto úsilím. Společné orgány, společná odpovědnost, společné zabezpečení a financování.

K problematice otazníků nebo „bídy“ vojenského umění v České republice je vhodné podotknout, že průběžně jsou v Armádě České republiky uskutečňovány systémové změny z hlediska jejího vybavení, z hlediska struktur, vzhledem k předpokládaným posláním, která mají plnit. Tyto skutečnosti jsou postupně registrovány, ale jen málo sil je věnováno cílené podpoře překonání potíží a vytvoření nových poznatků. Tyto poznatky mají stále více internacionální charakter a jsou uplatnitelné na teoretické i praktické platformě nejen členských států NATO, ale zejména v našich národních podmínkách.

Bez rozvoje vlastního poznání o vojenském umění není možné pozitivně přispět k rozvoji aliančního prostředí a k uplatnění našeho pozitivního vlivu na budoucí postavení České republiky v Alianci. Jsme přesvědčeni, že bude záležitostí osobní prestiže kvalifikovaného vojenského profesionála, aby přispěl do teoretické a praktické pokladnice vojenských schopností České republiky i Aliance.

Na situaci zemí střední a východní Evropy mají od roku 1990 vliv především tři okruhy problémů. Za prvé si zachovaly přebujelé struktury administrativy, které pohlcují neúměrně velkou část rozpočtu na obranu. Za druhé těmto zemím chybí efektivní, moderní a transparentní systém personalistiky a místo toho si podržely určitou variantu toho, co měly v období Varšavské smlouvy. To představuje snad největší institucionální překážku reformem, neboť bez takového systému neexistuje mechanismus pro vyhodnocování, odměňování, povyšování či zařazování na rozhodující místa těch, kteří jsou kvalifikováni, aby byli motorem změn a uskutečňovali nové plány.

Za třetí tyto země trpí nedostatkem schopností národních vlád formulovat obrannou politiku, obranné plánování a krizové řízení. Je tomu tak proto, že si jako členské státy Varšavské smlouvy či součásti Sovětského svazu nemohly vytvořit národní kontrolu nad svými ozbrojenými silami. Získání takových zkušeností trvá léta. Většina zemí střední a východní Evropy proto potřebuje zásadní změny ve vojenské kultuře, mají-li budovat síly vhodné pro plnění takového typu úkolů, jaké - jak ukazuje Kosovo - bude pravděpodobně evropská bezpečnost v příštím desetiletí vyžadovat.

*Chris Donnelly,
zvláštní poradce NATO pro otázky střední a východní Evropy
NATO review (české vydání), léto-podzim 2000*

Doktrína Armády ČR

(Praha, listopad 2000)

Motto: „Válka je oblast nejistoty Obyčejný rozum postihne možná někdy tuto pravdu náhodou, jindy třeba neobyčejná odvaha pochybení napraví, ale ve většině případů vždy vyjde najevo, nedostává-li se rozumu.“

Clausewitz

Doktrína Armády České republiky, která se dostává čtenáři do rukou, představuje novou dimenzi v myšlení vojenských profesionálů. Ti jsou a i v budoucnu budou konfrontováni s různorodými situacemi, v nichž může být použita vojenská síla. Úspěšné řešení těchto situací závisí na hloubce pochopení obecných zákonitostí velitelským sborem a na jeho schopnosti aplikovat je v řízení vojsk.

Vojenská strategie České republiky požaduje připravenost Armády ČR k použití v různých operačních a geografických podmínkách, v širokém spektru činností, od operací k obraně území státu a Aliance až po zasazení při nevojenských ohroženích. To od velitelského sboru vyžaduje samostatnost, schopnost vlastního úsudku a správné reakce na široké spektrum situací. Doktrínu je proto nutno chápat ne jako souhrn příkazů, ale jako oporu v myšlení, vytvářející povědomí o smyslu toho, co děláme při naplňování poslání armády a úkolů, před kterými stojí.

I když tato Doktrína Armády České republiky předpokládá aktualizaci v návaznosti na novelizaci bezpečnostních dokumentů ČR, věřím, že přispěje k pěstování profesionálního umu velitelského sboru naší armády a vytvoří teoretický základ pro vypracování doktrín nižšího řádu.

Náčelník Generálního štábu Armády České republiky
generálporučík Ing. Jiří Šedivý

Kapitola 1: „Doktrína a její význam“

Doktrína (doctrina - lat. umění, věda, nauka) je termín používaný v tomto dokumentu. Obecně představuje souhrn vyhraněných názorů na určitý problém. Ve vojenském prostředí představuje možné vyjádření základních principů a vojenského myšlení, vztahujících se k použití vojenských sil ve vojenských operacích. Je autoritativní, ale vyžaduje vlastní přístup při její aplikaci.

Funkce a úroveň „Doktríny Armády České republiky“

Doktrína Armády České republiky je společnou doktrínou všech jejích složek. Je jedním z nástrojů k zajištění integrity a suverenity státu a zabezpečení interoperability s armádami členských států NATO. Jejím účelem je poskytnout obecné metodické pokyny pro plánování, přípravu sil AČR k provedení a splnění vojenských operací v míru, v krizové situaci i za války. Je oficiálním vyjádřením vojenského myšlení. Vytváří podmínky a východiska pro rozpracování doktrín nižšího řádu.

Vývoj „Doktríny Armády České republiky“

Doktrína Armády České republiky vychází z poznatků soudobého vojenství a získaných zkušeností. Vytváří národní rámec přístupu k zajištění základního úkolu AČR - obrany státu a plnění spojeneckých závazků České republiky, a to v celém spektru předpokládaných úkolů.

Doktrína AČR jako nový dokument vychází z „Bezpečnostní strategie České republiky“, jako základního koncepčního dokumentu bezpečnostní politiky státu, z „Vojenské strategie České republiky“ a základních vojensko-politických a vojenských normotvorných aktů NATO/SHAPE shrnující principy a zásady související s vojenským zajištěním bezpečnosti státu a Severoatlantické aliance. Odráží získané zkušenosti z mírových operací a společných cvičení s armádami států NATO. Dává odpověď na otázky, v jakých podmínkách bude AČR působit a za jakých v nich může uspět. Vztahuje se jak k nasazení v bojových, tak i nebojových operacích. Poskytuje základní teoretická východiska pro praktickou aplikaci použití vojenské síly v širokém spektru různých ohrožení a jejich projevů. Propojuje strategickou úroveň s operační a má vliv na zásady použití a způsoby činnosti taktických celků.

Tato doktrína není považována ani za neomylnou či dogmatickou, ale měla by být respektována. Předpokládá tvůrčí přístup při aplikaci v ní uvedených poznatků. Je mnohostranná, ale současně poskytuje východiska pro řešení konkrétních úkolů. Není souhrnem příkazů, ale dává doporučení a návod k možnému řešení. Poskytuje prostor pro diskusi uvnitř i vně armády a měla by být podporována její konstruktivní kritika a hodnocení. Kontinuální vývoj ji činí aktuální, živou a upotřebitelnou (viz schéma 1). Odpovědnost za zpracování, průběžnou aktualizaci a užití doktríny ve vojenské praxi byla v současné době delegována na Generální štáb AČR.

Aplikovatelnost „Doktríny Armády České republiky“

Obsah Doktríny AČR pojednává o konfliktech a operacích, v nichž by mohla AČR působit. Je stejně relevantní pro vedení všeobecné války nebo regionálního konfliktu.

Je možné, že budoucí vážný konflikt se neobejde bez použití zbraní hromadného ničení (jaderné zbraně, chemické a biologické zbraně). V současné době však neexistuje žádný na zkušenosti založený předpoklad pro povahu doktríny, jenž by byl relevantní v případě, že by tyto zbraně měly být použity. Tato Doktrína Armády České republiky je proto napsána v kontextu konvenčních operací.

Kapitola 2: „Východiska doktríny AČR“

BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ

Současné bezpečnostní prostředí je charakterizováno překonáním globální blokové konfrontace. Podstatně se snížila možnost vypuknutí globálního válečného konfliktu, ale zvýšila se možnost vzniku hrozeb nižší úrovně, které mohou přicházet z rozličných směrů a geografických oblastí a které ve své kombinaci mohou přerůst v ohrožení velkého rozsahu. Jejich zdrojem jsou, kromě států, v rostoucí míře i nestátní subjekty, které nerespektují mezinárodní závazky, principy a lidská práva.

Vnější rizika se mohou ve svých důsledcích kombinovat s riziky majícími původ uvnitř země. Bezpečnost státu je omezena jeho schopností čelit jak vojenskému napadení,

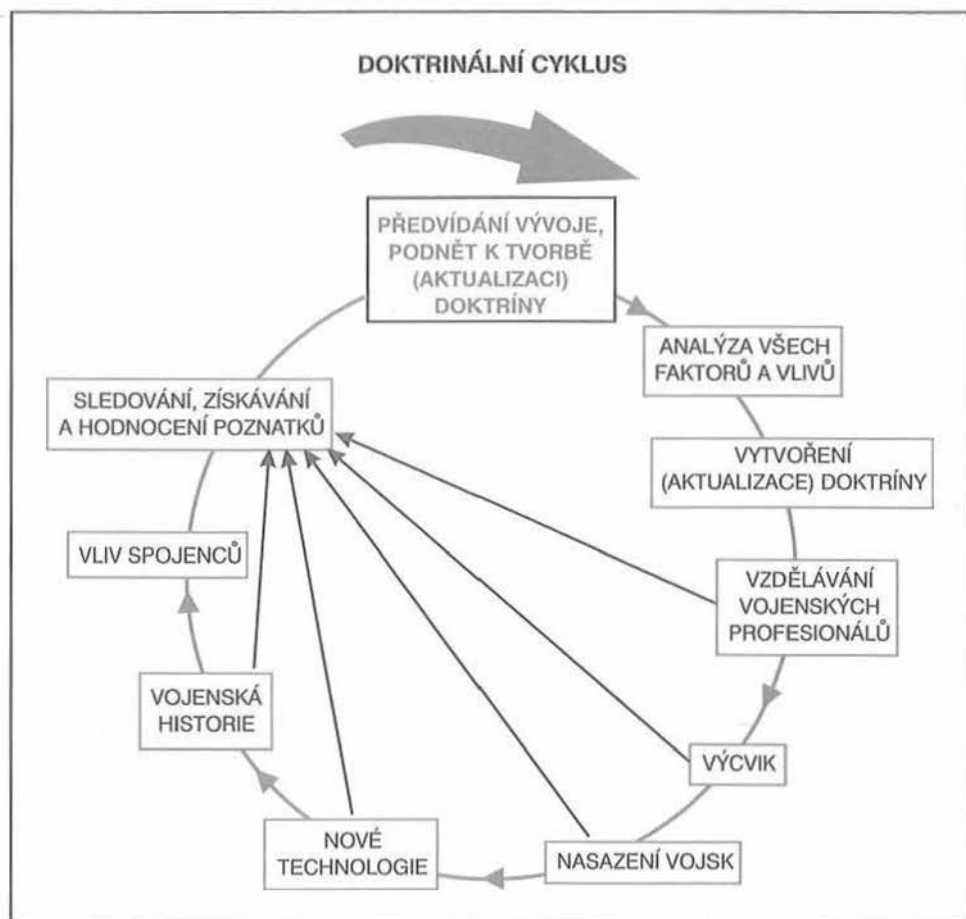

Schéma 1

tak nevojenským ohrožením. Možnost propojování vnitřních a vnějších, vojenských a nevojenských ohrožení vyžaduje připravenost ozbrojených sil ČR a AČR, jako jejich hlavní složky, vyrovnat se se širokým spektrem činností v možných situacích.

Potencionální bezpečnostní rizika, na jejichž eliminaci se AČR v omezeném nebo plném rozsahu bude podílet, definuje dokument Vojenská strategie České republiky.

VNĚJŠÍ ASPEKTY ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI

Sílecí negativní vlivy, které se mohou při jejich neúčinném řešení vymykat kontrole jednotlivých států a které mohou mít ve vzdálené budoucnosti velmi závažné následky, vyžadují společný a účinný postup mezinárodního společenství proti jejich zdrojům.

Česká republika se proto orientuje na ty činitele a síly, které podporují mír, stabilitu a demokracii a za základ zajištění své bezpečnosti považuje členství v Alianci a plnění washingtonské dohody.

Obrana životních a strategických zájmů ČR vyžaduje udržení spolehlivých spojeneckých svazků, vycházejících z principů kolektivní obrany, prohlubování transatlantických vazeb a posilování struktur společné bezpečnosti států. Přejít od samostatné obrany k obraně kolektivní znamená, že vojenská obrana České republiky není zajišťována jen na jejích hranicích, ale na aliančních hranicích a v případech prevence konfliktů a podpory míru v souladu s příslušným mandátem Rady bezpečnosti OSN (OBSE) i vně těchto hranic.

Z těchto důvodů bude Armáda České republiky při zachování individuální schopnosti k obraně státu uskutečňovat vojenské operace zpravidla formou účasti ve společných mnohonárodních operacích ozbrojených sil spolupůsobících států Aliance a zúčastňovat se mírových operací mezinárodních bezpečnostních struktur.

VNITŘNÍ ASPEKTY ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI

V souladu s Ústavou a právním řádem ČR, Listinou základních práv a svobod a Chartou OSN, článek 51 a Severoatlantickou smlouvou, Česká republika rozvíjí a udržuje individuální schopnost obrany proti vnějšímu napadení a eliminaci nevojenských ohrožení.

Při eskalaci ohrožení bezpečnosti státu mohou být k zajištění životních nebo strategických zájmů použity všechny dostupné prostředky, včetně vojenských. K tomu jsou určeny mírově rozvinuté síly s možností jejich výběrového doplnění podle charakteru a rozsahu daného ohrožení nebo mobilizačně rozvinutá AČR, určená k vedení operace k obraně společně se silami a prostředky Severoatlantické aliance.

AČR může také posilovat složky ministerstva vnitra (formou asistenční činnosti), nebo uskutečňovat operace samostatně i společně se silami a prostředky ostatních rezortů. K záchraně civilního obyvatelstva před nebezpečím, které ohrožuje životy, zdraví nebo značné majetkové hodnoty, buduje a připravuje vojenské záchranné útvary a v případě potřeby může zasazovat i další specializované jednotky a útvary druhů vojsk a služeb.

Operační členění AČR na **síly okamžité reakce, síly rychlé reakce a hlavní obranné síly**, zařazené do příslušných kategorií pohotovosti, umožňuje pružnou reakci a nasazení AČR v různých podmínkách a formách diferencovaně podle vzniklé situace a stanovených úkolů.

POUŽITÍ SIL A PROSTŘEDKŮ AČR

Síly a prostředky AČR mohou být podle konfliktu použity na strategické, operační a taktické úrovni. Na **strategické úrovni** mohou být síly a prostředky AČR použity k obraně národních a aliančních zájmů nebo zájmů společenství států (OSN, OBSE) spolu s politickými, diplomatickými, ekonomickými a dalšími prostředky.

Orgán strategické úrovně řízení (Generální štáb AČR) je odpovědný za budování, systematický rozvoj a přípravu AČR v souladu s požadavky Vojenské strategie ČR a přijatými mezinárodními závazky. Koordinuje a řídí použití vojenských prostředků státu při realizaci jím stanovených politicko-strategických cílů.

Na **operační úrovni** mohou být síly a prostředky AČR použity k uskutečnění operací v daném prostoru odpovědnosti a čase ke splnění vojensko-strategických cílů. Zpravidla budou tyto síly a prostředky součástí společných mnohonárodních uskupení.

Na **taktické úrovni** vedou svazky, útvary a jednotky bojovou, případně i nebojovou činnost k dosažení taktických cílů, pomocí nichž se naplňují cíle operační.

Široké spektrum ohrožení a z toho vyplývajících činností, včetně jejich možného rozsahu, vede k tomu, že přestává existovat přesně vymezená hranice mezi jednotlivými úrovněmi použití sil. Například i některé taktické činnosti mohou zajišťovat naplňování politicko-strategických cílů.

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Použití sil a prostředků AČR vyžaduje od velitelů a štábů na strategické a operační úrovni mít politický přehled, zkušenosti, odborné znalosti, představu o charakteru budoucích konfliktů a o vojensko-strategickém a operačním prostředí, ve kterém AČR zajišťuje dosažení politicko-strategických cílů státu.

Základem odborných znalostí je teorie vojenského umění, jež zahrnuje vojenskou strategii, operační umění a taktiku.

Vojenská strategie je souborem vědeckých poznatků a praktických opatření spjatých s výstavbou, přípravou a použitím vojsk AČR při zajišťování politicko-strategických cílů státu. Vyjadřuje teoretická a praktická východiska a opatření, související s přípravou vojsk AČR čelit vojenskému ohrožení státu. Určuje způsob výstavby, přípravy a použití vojsk AČR s ohledem na jejich úkoly a možné společné působení s ozbrojenými silami spojenců.

Naplňování vojenské strategie umožňuje reagovat na nová rizika a ohrožení, připravovat se na možný vývoj a spolupodílet se na vytváření stabilního a bezpečného prostředí v středoevropském a nepřímo i euroatlantickém prostoru.

Operační umění zahrnuje teorii a praxi přípravy a vedení společných i samostatných operací. Vychází z požadavků vojenské strategie a usměrňuje taktiku, která jej zpětně ovlivňuje.

Velitel na operačním stupni velení využívá operačního umění k převádění strategických záměrů do reálných plánů a následných činností.

Taktika je nejnižší součástí vojenského umění a zahrnuje teorii a praxi přípravy a vedení boje i nebojové činnosti jednotek, útvarů a svazků.

Kapitola 3: „Vojenské operace“

KATEGORIE VZTAHŮ

Spektrum vztahů mezi společnostmi, státy, národy a komunitami zahrnuje tři hlavní kategorie: **mír, konflikt a válku**.

Mír je stavem, ve kterém jsou existující rozpory a neshody, vznikající z rozdílných zájmů a cílů té či oné strany řešeny bez použití síly, nebo existuje vůle hrozící konflikt odvrátit. K urovnání sporů jsou využívány zákonné politické, diplomatické, ekonomické a případně i jiné prostředky.

Výjimkou je situace, vyžadující eliminaci komunit mezinárodního terorismu a organizovaného zločinu, které se ve své činnosti necítí vázány žádnými právními, morálními a etickými normami. V tomto případě stát, i když se nachází v mírovém stavu, samostatně nebo v součinnosti s jinými státy používá v nezbytné míře násilné prostředky pro boj s těmito silami.

Ozbrojené síly jsou rozvinuty na úroveň zabezpečující reakci na nevojenská ohrožení, mírový výcvik a tvorbu mobilizačních záloh.

Konflikt je stavem, ve kterém existující rozpory a neshody, vznikající z rozdílných zájmů a cílů stran, se stávají nesmiřitelnými. Zúčastněné strany v souladu s prohlubujícími se rozpory využívají různé kombinace politických, diplomatických, vojenských, ekonomických a dalších prostředků a činností k prosazování svých zájmů, což může vyvrcholit použitím vojenské síly. O použití vojenské síly při řešení konfliktu rozhoduje politické vedení státu. Připravenost na vojenské způsoby řešení konfliktu vyžaduje, aby ozbrojené síly byly rozvinuty a použity úměrně k úrovni násilí.

Strany (státy), které nejsou přímo zapojeny do konfliktu, se mohou za určitých podmínek zúčastnit vojenských akcí k jeho vyřešení.

Válka je nejextrémnější formou konfliktu a vztahů mezi státy nebo jejich společenstvími. Zúčastněné strany považují vzájemné rozpory a ohrožení svých cílů za tak podstatné, že jsou přesvědčeny, že jediným možným řešením je použití vlastní vojenské síly k jejich prosazení.

Ozbrojené síly státu jsou rozvinuty a převedeny do plné bojové pohotovosti a celý stát do válečného stavu.

KRIZE A JEJICH ZVLÁDNUTÍ

Ztráta možnosti řešit vzniklou situaci, případně odvrátit hrozbu standardními prostředky, je obecně pojímána jako vznik **krizové situace**.

Zvládnutí krize mezi dvěma nebo více státy často vyžaduje zásah institucí (států) z okolního prostředí. Státy nebo nadnárodní organizace mohou přispívat ke zvládnutí krize politickou, diplomatickou, ekonomickou silou nebo i přímým použitím vojenské síly, případně hrozbou jejího použití, a to jak podporou jedné ze zúčastněných stran, nebo v neutrální pozici.

Politická, diplomatická, ekonomická a jiná opatření mohou být podporována vojenskými operacemi nebo humanitárními akcemi.

Na zvládnutí krizí se mohou podílet různé mezinárodní organizace. Nejdůležitější z nich je OSN, která při řešení krizí vychází z Charty OSN, článku 1. Klíčovou složkou evropské bezpečnostní architektury je OBSE, která je jediným fórem sdružujícím všechny země Evropy, Kanadu a USA. Do řešení krizí v prostoru své působnosti (zájmu) se zapojují taktéž Evropská unie a Západoevropská unie. Vzhledem k absenci výkonných (donucovacích) vojenských struktur mohou využívat tyto mezinárodní (bezpečnostní) organizace ozbrojených sil a prostředků NATO, které plní stanovené úkoly pod příslušným mandátem.

O velikosti sil, vyčleňovaných AČR k podílu na řešení konfliktů mimo území státu, rozhoduje Parlament ČR na návrh vlády ČR v závislosti na cílech operace a míře ohrožení míru při uplatnění principu dostatečné síly, minimálních nákladů a respektování zásad celkových potřeb mezinárodního společenství (OSN, OBSE).

KONFLIKTY

Mezi mírovým stavem a válkou existuje poměrně jasně strukturovaný přechodný stav, v jehož rámci může být včasné řešení konfliktů humánnější a efektivnější (viz schéma 2).

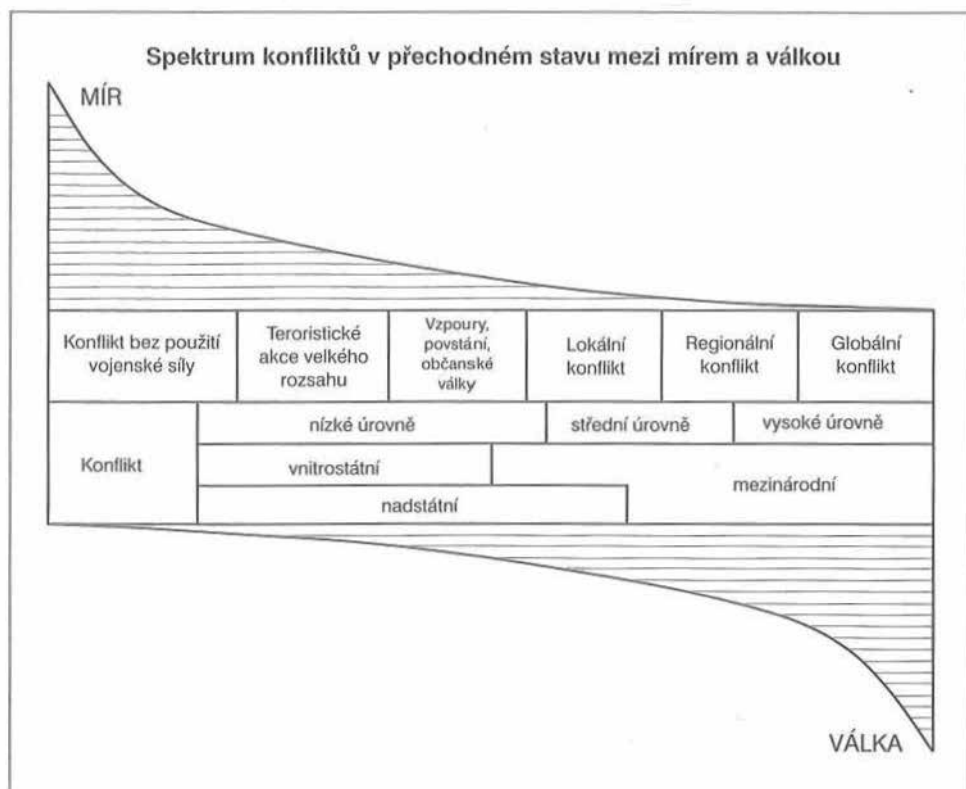

Schéma 2

Konflikty mají tendenci přerůstat do svých vyšších stádií - **ozbrojených konfliktů**, nejsou-li přijata racionální opatření k jejich zvládnutí a neutralizaci.

Vnitrostátní konflikt může být způsoben rozpory mezi skupinami obyvatel (etniky, komunitami) nebo rozpory zejména sociálního charakteru mezi obyvatelstvem a vládou.

Nadstátní konflikt může být způsoben rozšířením vnitrostátního konfliktu do sousedních států. Přítomnost shodných skupin (etnik, komunit) v příhraničních prostorech sousedních států zvyšuje riziko jeho vzniku. Hranice tohoto konfliktu v důsledku politicko-náboženských, etnicko-nacionálních a jiných rozdílů nejsou totožné s formálními státními hranicemi.

Mezistátní konflikt je konflikt mezi dvěma nebo více státy. Může být lokálního, regionálního nebo globálního rozsahu. Nebezpečí rozsáhlého neohraničeného (globálního) konfliktu se překonáním globální blokové konfrontace podstatně snížilo.

Politické a ekonomické důsledky ozbrojeného konfliktu mohou zasahovat daleko za jeho hranice. Činnosti, které v jeho rámci probíhají, často vyžadují úplné nasazení celého státu a svou intenzitou se v ohnisku konfliktu vyrovnávají válce.

DRUHY ČINNOSTÍ V OZBROJENÉM KONFLIKTU

Ozbrojený konflikt (válku) lze charakterizovat i podle druhů prostředků, které zúčastněné strany používají. Konflikt může být řešen **konvenčními nebo nekonvenčními prostředky**. Nekonvenčními prostředky rozumíme zbraně hromadného ničení - jaderné, biologické a chemické, zbraně využívající ultrazvuk, infrazvuk a další.

Bojové činnosti v ozbrojeném konfliktu mohou být jednotlivými stranami vedeny standardními nebo nestandardními způsoby.

Standardní činnosti jsou vedeny organizovanými vojenskými jednotkami, útvary a svazky otevřeně a v souladu s danou doktrínou a zákony.

Nestandardní činnosti jsou nejčastěji vedeny ozbrojenými skupinami. Jejich činnost může mít charakter partyzánského boje, povstaleckého boje nebo teroristických akcí.

Spektrum vojenských operací

Ze schématu 2 vyplývá, že existuje celá škála činností, působících v posloupnosti mír - konflikt - válka. Politické vedení zpravidla preferuje užití nevojenských způsobů řešení konfliktních situací před vojenskými, zejména v situacích, kterým dominují nevojenská ohrožení. Vojenské přispění k procesu řešení a urovnání vzniklé situace může být pouze jedním a často ne hlavním prvkem z celého komplexu přijímaných opatření. Vojenské síly a prostředky mohou tak přispívat k prevenci eskalace daného ohrožení. Na druhé straně mohou být nasazeny v situacích, kdy bojová činnost je v eliminaci daného ohrožení nutným a často může být i jediným způsobem řešení. To vše se odráží v širokém spektru způsobů použití armády - od forem jako je humanitární pomoc, asistence až po bojové operace a tažení k vynucení a zajištění míru.

Tažení tvoří souhrn vojenských operací směřujících ke splnění politicko-strategického nebo vojensko-strategického cíle.

Vojenské operace představují základní způsob koncentrovaného a koordinovaného použití sil a prostředků v daném prostoru a čase ke splnění vojenských nebo nevojenských úkolů (často i jejich kombinací) k dosažení politických, vojensko-strategických, operačních nebo jiných cílů.

Podle rozsahu použití sil a prostředků mohou být **operace velkého rozsahu**, mající operační až strategický charakter, nebo **taktického rozsahu**.

V souladu s úkoly a způsobem použití ozbrojené síly se operace člení na operace **bojové a nebojové**. Základními bojovými operacemi jsou **útočné a obranné operace**. Základními nebojovými operacemi jsou **podpůrné a stabilizační operace**.

(Poznámka: místo podpůrné operace je možno přijmout pojem záchranné a humanitární operace. V dalším textu je používán pojem podpůrná operace.)

Uvedené členění vychází z charakteru konfliktu k jehož eliminaci je armáda použita a vytváří logický rámec její činnosti v daném typu operace. Operace mohou přerůst jedna v druhou jako reakce na konkrétní situaci a mohou být uskutečňovány vícenárodními nebo pouze národními silami.

AČR, v souladu s přijatými mezinárodními závazky České republiky, se může podílet na vedení vojenských operací v sestavě aliančních nebo koaličních sil. Při ohrožení nízké úrovně, které nabývá charakteru vnitrostátního konfliktu, může vést příslušný typ vojenské operace na vlastním teritoriu jako součást nadrezortních opatření ke zvládnutí

vzniklé krize. To vyžaduje připravovat síly a prostředky AČR na použití v různých operačních a geografických podmínkách se schopností působit samostatně nebo jako součást aliančního (koaličního) uskupení, nebo se podílet v součinnosti s dalšími rezorty státu na eliminaci nevojenských ohrožení státu a plnit nezbytné úkoly ve prospěch civilních orgánů a obyvatelstva.

BOJOVÉ OPERACE

Bojové operace jsou operace, ve kterých se protistojící strany snaží dosáhnout svých cílů bojem. Podle způsobu požití vojenské síly se člení na **útočné, obranné, speciální, informační a psychologické**.

Útočné operace jsou rozhodujícími bojovými operacemi. Představují souhrn útočných bojů, úderů a manévřů, sjednocených co do cíle, úkolů, místa a doby provedení podle jednotného plánu a uskutečňovaných s cílem získat a udržet iniciativu, zlomit vůli protivníka k odporu, případně ho zničit, ovládnout stanovený prostor a dosáhnout vítězství.

Síly a prostředky AČR musí být schopny účastnit se útočných operací (podílet se na jejich realizaci) ve společném aliančním uskupení v souladu se zásadami vedení spojeneckých společných operací.

Obranné operace jsou operace vedené s cílem zastavit útok protivníka, vyčerpat jeho útočné možnosti, udržet životně důležité prostory a vytvořit podmínky k následné útočné činnosti (operaci) či ukončení konfliktu.

AČR musí být schopna všestranně zabezpečit a vést obrannou činnost v rámci společného aliančního uskupení, plnit úkoly k zajištění ochrany území ČR a přesunu a pohybu spojeneckých vojsk na jejím teritoriu, celistvosti a svrchovanosti ČR, kterou může uskutečnit samostatně nebo která může být součástí společné vícenárodní operace.

Speciální operace jsou operace vedené speciálně vycvičenými jednotkami pozemních, vzdušných a námořních sil. Zahrnují široké spektrum úkolů od sběru informací, přes pátrací a záchranné akce, až po útoky na důležité cíle protivníka.

Informační operace představují souhrn ofenzivních a defenzivních opatření a aktivit, uskutečňovaných vojenskými silami a prostředky a nevojenskými institucemi a orgány k ovlivňování rozhodování na politicko-strategické, vojensko-strategické, operační i taktické úrovni a k dezinformaci protivníka a k narušení činnosti jeho informačních systémů. Zahrnují široké spektrum činností od fyzického ničení, elektronického boje, klamání až po úsilí o bezpečnost vlastních informací a informování veřejnosti.

Psychologické operace jsou zaměřeny na živou sílu protivníka i civilní obyvatelstvo s cílem ovlivňovat jejich postoje a chování v zájmu dosažení vlastních politických a vojenských cílů. Přispívají ke zhoršování morálky protivníka, vytváření poraženeckých nálad a smýšlení, apatie, nejistot apod. Zároveň chrání vlastní síly před účinky nepřátelské propagandy.

NEBOJOVÉ OPERACE

Nebojové operace jsou vojenské operace, ve kterých se síly a prostředky armády používají bez bezprostředního (plánovaného) použití zbraní a munice (prostředků

ozbrojeného zápasu). Za výjimečné situace mohou být zbraně použity pouze k sebeobraně vojáků, napadených v průběhu plnění uložených úkolů.

Stabilizační operace jsou operace, v nichž je použita vojenská síla k uklidnění vzniklé situace, vynucení směru, ovlivnění politického prostředí, usnadnění diplomacie, zamezení ilegálním aktivitám apod. Mohou zahrnovat jak akce reagující na vývoj situace tak i donucovací akce.

Zpravidla budou odezvou mezinárodního společenství na hrozící nebo vzniklé konflikty. Nezbytnou podmínkou jejich uskutečnění je v souladu s jurisdikcí Charty OSN souhlas všech zúčastněných stran s nasazením neutrálních mezinárodních vojenských sil s cílem oddělit soupeřící strany a vytvořit podmínky pro zahájení politických jednání.

V současném geostrategickém prostředí, kdy se objevují nové hrozby, bude použití vojenské síly tohoto zaměření poměrně časté.

Ve vnitrostátních podmínkách může být stabilizační operace uskutečňována národními silami v situaci, kdy nevojenské ohrožení vznikající ze společenských příčin nabývá takové intenzity, že jeho eliminace vyžaduje přímé použití armády.

Podpůrné operace jsou operace, v jejichž rámci je poskytována pomoc (zpravidla humanitární) obyvatelstvu a civilním orgánům a organizacím reagujícím na rozsáhlá nevojenská ohrožení. Jsou reakcí na situace vyvolané katastrofami, případně jinými příčinami, kdy jsou ohroženy lidské životy, majetkové a kulturní hodnoty a kdy síly a prostředky odpovědných orgánů na jejich řešení nestačí.

Síly a prostředky AČR vyčleněné k jejich uskutečnění mohou samostatně nebo ve spolupráci s jinými orgány a institucemi řešit komplex opatření jakými jsou záchranné práce, pátrací a pomocné akce, střežení veřejného majetku, poskytování zdravotnických, zásobovacích a dopravních služeb a další. Část sil a prostředků může být použita k asistenční činnosti ve prospěch orgánů ministerstva vnitra nebo být dočasně včleněna do integrovaného záchranného systému.

SPOLEČNÝ A VÍCENÁRODNÍ PŘÍSTUP K OPERACÍM

Společná činnost nasazených sil a prostředků (vojenských a nevojenských, národních a vícenárodních) v soudobých operacích se stává nutností a jednou z podmínek jejich úspěšnosti. Široké spektrum činností vyžaduje nejen propojení mezi druhy vojsk, ale velmi často i propojení a úzkou součinnost vojenských sil a prostředků s civilními orgány a organizacemi. To současně vyžaduje, aby všechny strany podílející se na eliminaci konfliktu byly navzájem informovány a obeznámeny s vlastními možnostmi, omezeními a specifiky, které je nutno respektovat.

S výjimkou možného podílu armády na zajištění vnitrostátních bezpečnostních úkolů budou operace uskutečňované výhradně vlastními ozbrojenými silami státu spíše výjimkou. Potřeba urovnání konfliktu společným úsilím je dána nejen kolektivní odpovědností za jeho řešení, ale i omezenými možnostmi jednotlivých států vytvářet dostačující uskupení, schopné dané ohrožení eliminovat.

AČR musí být proto připravena plnit úkoly ve vícenárodních operacích. K tomu na základě rozhodnutí politických a státních orgánů ČR vyčleňuje síly, které za určitého

- stavu (fáze) Preventivního systému NATO (případně na základě předem dohodnutých podmínek) předává pod operační velení (OPCOM) nebo pod operační řízení (OPCON) příslušného velitele NATO.

SPOLEČNÉ OPERACE

Společné operace jsou operace vedené společným úsilím různých druhů sil (pozemních, vzdušných, speciálních, kosmických, námořních) pod jednotným velením. V nebojových operacích půjde i o společné působení s civilními silami a prostředky.

Společné síly budou vytvářeny a využívány k plnění strategických nebo operačních úkolů v předem určeném společném prostoru operací. Velitel společných sil odpovídá za plánování a řízení operace. Je nutné, aby mohl prostřednictvím velitelů jednotlivých druhů sil řídit jejich rychlé soustředění a nasazení v rozhodujícím místě (prostoru) a v rozhodujícím čase. K tomu velitel společných sil vytváří potřebnou organizační strukturu a využívá možností jednotlivých druhů sil.

Společné vícenárodní operace se vedou podle společné operační doktríny Aliance.

VÍCENÁRODNÍ OPERACE

Vícenárodní operace představují společné operace uskupení sil a prostředků více států. Vzájemná součinnost je z politického hlediska založena buď na dlouhodobém svazku, nebo na vzniku krátkodobé koalice k přesně stanovenému účelu. Zpravidla se takové operace vedou jako společné za účasti potřebných druhů vojsk několika států. V soudobých podmínkách v podstatě všechny bojové operace a většina nebojových operací budou mít vícenárodní a společný charakter. K jejich přípravě a vedení se vytvářejí vícenárodní štáby na operační a v případě potřeby nebo rozsahu nasazení i na taktické úrovni.

Vícenárodní operace vyžadují vzájemný respekt mezi silami zúčastněných států a rozdělení úkolů tak, aby byly úměrné jejich možnostem. Současně vyžadují kompatibilní komunikační systém, pružnou logistickou podporu a vzájemnou soudržnost při společném plnění úkolu.

FÁZE OPERACE

Každá operace má v konkrétních podmínkách svůj specifický charakter a různě dlouhou dobu trvání. Bez ohledu na druh operace zpravidla obsahují tři fáze: **přípravu, vedení a dokončení** operace (případně přechod na následnou operaci). Ne vždy je možno určit přesný okamžik, kdy určitá fáze začíná nebo končí. Tato doba může být rozdílná pro jednotlivé druhy sil, které se operace účastní.

Během **přípravné fáze** se vojáci (jednotky, útvary, svazky) připravují ke splnění úkolů nadcházející operace pod národním nebo vícenárodním velením. Pod národním velením se uvádějí do stavu pohotovosti a připravují pro plnění nadcházejících úkolů. Při eskalaci konfliktu provádějí v rozsahu podle potřeby výběrové doplnění mírově rozvinutých sil, případně se připravují k rozvinutí nebo se rozvíjejí na válečnou organizační strukturu (počty). Současně se aktivuje systém velení a systém autonomní logistické podpory. Velitelé a štáby plánují operaci podle jednotné metodiky rozhodovacího procesu.

– V případě, že operace má vícenárodní charakter, jsou přesuny do oblasti operace koordinovány vícenárodním velením a jsou v plné odpovědnosti národních velitelů.

Vedení operace představuje souhrn činností uskutečňovaných druhy vojsk (sil) zpravidla pod velením velitele společných sil, nebo v případě reakce na vnitrostátní konflikt pod národním velením.

Dokončovací fáze operace představuje souhrn opatření, která v závislosti na typu a charakteru operace mohou představovat přechod k další operaci, přeskupení, odpoutání se od proti stojícího vojenského uskupení, vyčlenění sil a prostředků k postupné normalizaci života, k asanaci bojiště a řadu dalších opatření.

CHARAKTERISTICKÉ RYSY OPERACÍ

Operace probíhají v konkrétním prostředí, které bývá zpravidla ovlivňováno protistojící stranou. Velitelé, kteří dokáží porozumět danému prostředí a podmínkám, kterým budou v průběhu operace čelit, jsou ve výhodě.

Úspěch každé operace je ovlivněn především **lidským faktorem**. Na tomto faktu nic nemění ani možnost využití nejmodernějších technologií a zbraňových systémů.

Prostředí, v němž se operace povede, je ovlivňována takovými činiteli jakými jsou **nejistota, chaos, násilí, nebezpečí, strach, stres, únava** a další.

Nejistota pramení ze skutečnosti, že operace, především bojové, jsou zpravidla založeny na předpokladech a odhadech, na neúplných, nepřesných, protichůdných a často protivněk i záměrně zkreslených informacích o jeho situaci a záměrech. Operace jsou střetem vůlí obou stran, přičemž každá ze stran se snaží prosadit svoji vůli rozvrácením strany druhé a připravit ji o schopnost vést organizovanou činnost. Taková ztráta vlastních schopností nebo neočekávaně změněné podmínky pro plnění úkolu mohou vést ke ztrátě iniciativy, vzniku nejistoty a ke ztrátě sebedůvěry a chaosu. Povinností velitelů je „z nejistoty vytvořit jistotu a z chaosu vytvořit řád“. Zdrojem jistoty je přesvědčení, že stanovené činnosti probíhají v souladu s plánem a vojenskými normami.

Vojáci jsou v průběhu plnění úkolu téměř stále konfrontováni s **násilím** a **nebezpečím**, což obvykle vyvolává **strach** a **stres**. Proto jsou velitelé povinni udržovat vysoký **morální stav** svých podřízených. Vysoká morálka vojsk je mimo jiné podmíněna i vhodným výběrem lidí, zejména pro výkon odpovědných (řídících) a na druhé straně také vysoce specializovaných funkcí a jejich správně zaměřeným výcvikem a přípravou, což pomáhá při získání sebejistoty a disciplinovanosti, důvěry ve výzbroj a schopnosti velitelů.

Soudobé technologie umožňují vést bojovou i nebojovou činnost v reálném čase a nepřetržitě. Nepřetržitá činnost přináší **únavu**, která omezuje výkonnostní možnosti vojáka. Velitelé jsou proto povinni již v míru dbát na získání potřebného vzdělání, znalostí a návyků v práci spojeneckých států, dbát o důslednou přípravu vojsk a jejich logistickou podporu, udržování fyzické a psychické kondice štábů a vojsk a v průběhu operace vytvářet podmínky pro odpočinek.

Zkušenosti učí a řada příkladů z historie potvrzuje, že lidský činitel, jeho morálka a motivace jsou základem úspěchu každé operace. Stále platí, že armáda, která věří, že bojuje za spravedlivou věc a pod vedením, jež vzbuzuje důvěru, je schopna dokázat

zdanlivě nemožné. Na druhé straně ta armáda, která postrádá přesvědčení a motivaci, i přes dobrou výzbroj a zásobování, může rychle podlehnout rozpadu.

Operace nevyhnutelně ovlivňuje prostředí, ve kterém jsou vedeny. To znamená **terén, klima a počasí**. Úspěšní velitelé dokáží získat vhodným využitím terénu maximální výhody. Jeho povaha výrazně ovlivňuje mobilitu použité bojové síly. Detailní znalost terénu umožňuje jednat překvapivě, využívat jeho ochranné možnosti a krýt vlastní prostředky před úderem a palbou soudobých zbraňových systémů.

Klima a počasí fyzicky a psychicky ovlivňují stav a schopnosti lidské síly. Mají také vliv na funkce a efektivnost použití zbraňových, komunikačních a informačních systémů, mohou ztěžovat podmínky pro vedení průzkumu a omezovat mobilitu vojsk.

Přes značné snížení rizika bezprostředního použití zbraní hromadného ničení nelze jejich použití vyloučit. Existence ZHN, jejich šíření a možnost zneužití vedou k tomu, že použití ZHN v podmínkách vedení bojových operací nelze vyloučit. Riziko ohrožení živé síly vzniká i z možnosti vzniku radiálních a průmyslových havárií.

Soudobé operace, bez ohledu na jejich druh, jsou na počátku 21. století charakteristické:

- nepřetržitostí a rozhodností činností k dosažení cílů operace. Soudobé technologie umožňují vést činnosti ve dne v noci v různých povětrnostních podmínkách. V bojových operacích půjde o rozhodné a rázné zničení protivníka. V nebojových operacích půjde o včasnou eliminaci daného ohrožení nebo minimalizaci následků jím vyvolaných,
- různorodostí, z nichž řada bude vedena společně s ostatními druhy vojsk, ozbrojenými silami dalších států a dalšími organizacemi,
- mnohorozměrností činností vedených v prostoru, čase, na zemi i ve vzduchu s různou úrovní intenzity,
- společným úsilím sil a prostředků, jejich vzájemnou součinností a koordinací postupů při dosahování stanovených cílů operace,
- rychlým vševojskovým manévrem, pozemním i vzdušným, pokud možno s okamžitým ovládnutím celého operačního prostoru,
- úsilím o včasné získávání informací, které vtiskuje soudobým operacím novou kvalitu ve včasné rozhodování a při plnění stanovených úkolů,
- ekonomičností a efektivností v použití sil a prostředků na správném místě, ve správný čas a jejich přizpůsobivostí konkrétně vzniklým podmínkám, za kterých se operace uskutečňuje,
- úsilím o dosažení překvapení protivníka v čase, prostoru a způsobech činností,
- úsilím o maximální využití technologické převahy jedné strany na druhou,
- soustředěním účinků plošných a vysoce přesných palb vedených na dlouhé i krátké vzdálenosti,
- všestranným logistickým zabezpečením činnosti vojsk jako jedné ze základních podmínek úspěšného splnění cílů operace.

Kapitola 4: „Základy operací“

Operace se realizují vojenskou silou v zájmu dosažení politických, vojensko-strategických, operačních nebo i jiných cílů.

VOJENSKÁ SÍLA

Pojem „vojenská síla“ vyjadřuje schopnost ozbrojených sil působících v operacích splnit stanovený úkol. Zahrnuje v sobě tři vzájemně propojené složky - **konceptní, morální a fyzickou**.

Jednotlivé složky vojenské síly a jejich vzájemné propojení uvádí **schéma 3**.

Koncepční složka vojenské síly vymezuje pravidla, která ovlivňují vedení operací, zobecňuje praktické zkušenosti v teorii přípravy, plánování a vedení operací a ovlivňuje rozvoj všech složek vojenské síly v návaznosti na vyvíjející se politicko-strategické prostředí, zavádění a využívání nových technologií a vědeckotechnických poznatků.

Úspěch vojenských operací do značné míry závisí na hlubokém pochopení principů (zásad) vojenského umění a jejich dovedném uplatňování při použití vojenské síly. To je i jednou z funkcí této doktríny.

Morální složka vojenské síly postihuje odhodlání (vůli) lidí bojovat za zájmy státu a jeho občanů. Při absenci motivace a národní hrdosti je toto odhodlání výrazně oslabeno a naopak dobře motivovaní a vedení vojáci jsou schopni a ochotni splnit nejnáročnější úkoly.

Udržování vysoké morálky a vštěpování smyslu toho, co podřízení mají splnit a co se od nich očekává, je povinnost velitelů. Schopnost řídit a vést je odrazem síly osobnosti velitele, jeho kvalit a vyzrálosti. Velitel může motivovat své vojáky různými způsoby - nejúčinněji osobním příkladem, ale také přesvědčováním, donucením, silou osobnosti a jejich kombinací. Důkladně musí znát celek, který řídí a zákonitosti procesů, které v něm probíhají.

Fyzická složka vojenské síly je prostředkem ke splnění stanoveného úkolu. V bojových operacích představuje souhrn kvalitativních i kvantitativních účinků letálních i neletálních prostředků, jež vojenské součásti, účastníci se operace, mohou použít proti protivníkovi v daném čase a prostoru.

Bojová síla jako pojem vyjadřuje schopnost armády bojovat. Představuje souhrn konkrétních palebných, manévrových a ochranných možností vojsk, jejich vycvičenosti, fyzické zdatnosti a morálky a úrovně velení schopného dovedně bojovou sílu použít. Vyjadřuje schopnost daného organizačního celku plnit stanovený bojový úkol.

PRINCIPY POUŽITÍ VOJENSKÉ (BOJOVÉ) SÍLY V OPERACÍCH

Dosažení úspěchu v operacích je podmíněno co nejefektivnějším způsobem použití vojenské (bojové) síly.

Jako výsledek poznání objektivní skutečnosti jsou i ve vojenství formulovány **principy** jako základní teze, ideje a zásady použití vojenské (bojové) síly, v souladu s nimiž se uskutečňuje praktická činnost velitelů a vojsk.

K základním principům použití vojenské (bojové) síly, platným pro všechny druhy operací, patří:

1. **Princip cíle.** Použití vojenské (bojové) síly v operacích musí směřovat k reálnému a co nej přesněji vymezenému hlavnímu cíli. Na nejvyšší řídicí úrovni armády bývá cíl vyjádřen popisem cílového (požadovaného) stavu a záměrem, jak ho dosáhnout. Na výkonných (nižších) úrovních řízení armády realizace tohoto principu předpokládá přesné pochopení záměru nadřízeného stupně (velitele), jím stanoveného cíle, vlastních bojových úkolů a volbu (nalezení) optimální varianty použití sil a prostředků, které má daný stupeň k dispozici.
2. **Princip soustředění úsilí.** Rozhodující akce vyžaduje soustředění sil ve stanoveném čase a ve stanoveném prostoru. K tomu je nezbytné vytvořit takové uskupení sil a prostředků, které zabezpečuje dostatečnou převahu k dosažení cíle. Možnost rychlého soustředění sil závisí nejen na jejich mobilnosti, ale i na pružném, kompatibilním, utajeném systému velení zabezpečujícím nepřetržitost jejich řízení. Realizace tohoto principu vyžaduje vzájemně sladit

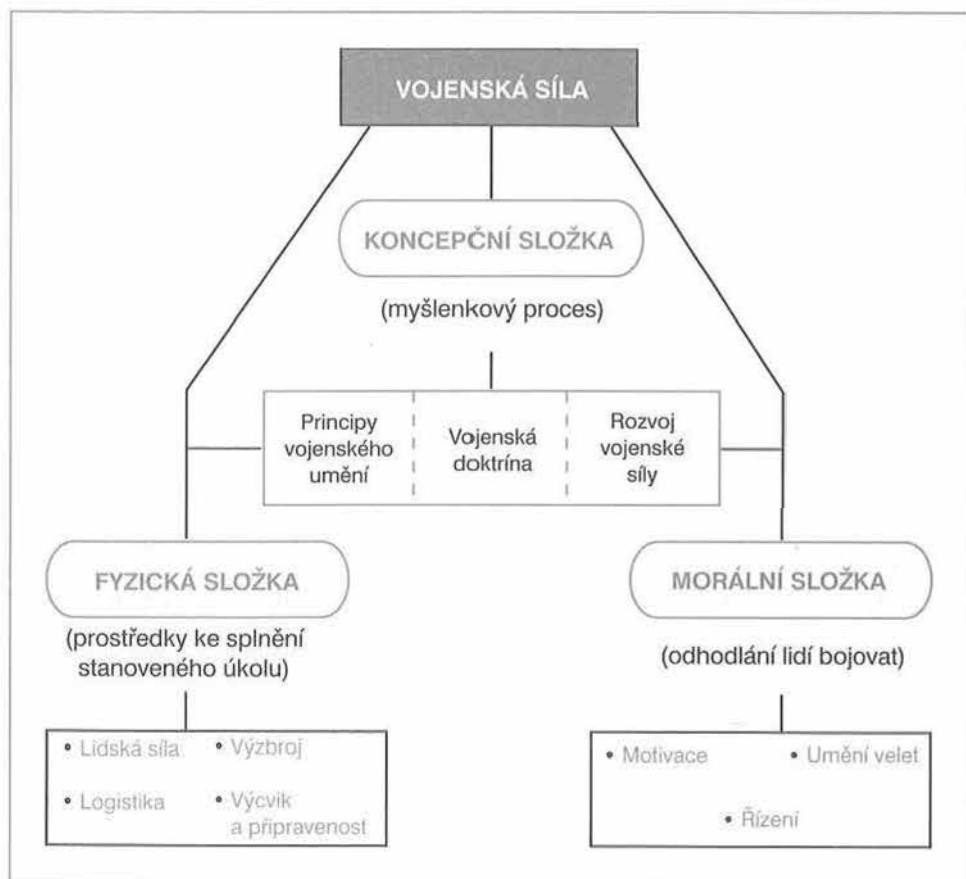

Schéma 3

faktory síly, času a prostoru. Vztah mezi těmito faktory se v průběhu operace v závislosti na vývoji situace neustále mění. To vyžaduje od velitelů schopnost včas rozpoznávat kvalitativní změny situace, přijímat příslušná rozhodnutí a cílevědomě je prosazovat.

3. **Princip jednoty úsilí.** Všechny síly a prostředky a jejich úsilí, vztahující se k dosažení jednoho cíle, musí být podřízeny jednomu odpovědnému veliteli, kterému to umožňuje použít přiměřenou vojenskou (bojovou) sílu k včasnému soustředění úsilí, koordinovat činnost vlastních a podpůrných prostředků, respektovat jejich možnosti, delegovat odpovědnost na nižší stupně velení a integrovat jejich postupy k dosažení stanovených cílů.
4. **Princip hospodárnosti ve využití sil.** K vedení operací zpravidla nebude dostatek sil a prostředků. Velitel proto stanovuje, kdy a kde bude koncentrovat úsilí k dosažení úspěchu a jaké síly k tomu použije, což mu umožňuje po zvážení možných rizik připustit existenci přijatelných vlastních slabých míst a na druhotné úkoly využívat jen minimálně potřebnou sílu. K hospodárnému využití sil přispívá i vzájemně koordinovaná činnost s ostatními druhy sil, sousedy, spojenci a civilními organizacemi.
5. **Princip jednoduchosti.** Jednoduchá, ale rychlá, energická činnost je nejjistější cestou k dosažení cíle. Složité plány a z nich vyplývající činnosti zvyšují pravděpodobnost neúspěchu. Uplatnění tohoto principu vyžaduje od velitelů připravovat jasné a jednoduché plány, vydávat

srozumitelné a stručné rozkazy a pro případ vážného narušení plánu mít připraveny další varianty řešení možných situací. To umožňuje rychlou reakci na dosažení cíle nebo na změny situace a podmínek, za nichž je operace vedena.

6. **Princip odolnosti.** Obsahem principu je realizace úsilí za zachování vojenské (bojové) síly tak, aby tato mohla být použita v rozhodující době na rozhodujícím místě. Jeho realizace zahrnuje komplex aktivních a pasivních opatření, jejichž cílem je čelit destrukční činnosti protivníka.
7. **Princip morálky.** Důležitost morálky je dána skutečností, že rozhodujícím faktorem vojenské (bojové) síly jsou lidé. Jejich připravenost, motivace a odhodlání jsou jedním z předpokladů úspěchu. Zde plně platí rčení: stroje nejsou vším, vojáci ano. Realizace tohoto principu je naplňována morální složkou vojenské (bojové) síly.
8. **Princip všestranného zabezpečení.** Realizace tohoto principu zahrnuje aktivity zaměřené k udržení nepřetržité akceschopnosti (bojeschopnosti) vojenské (bojové) síly. Kritériem naplnění tohoto principu je zabezpečení vojsk v rozhodující době na rozhodujícím místě. To vyžaduje vytvořit dobře fungující systém, schopný udržovat osoby a zabezpečovat materiálové prostředky na takové úrovni, která umožňuje splnit stanovené úkoly v nejvhodnější kombinaci použití vojenské (bojové) síly.

Je zřejmé, že výše uvedené principy nemohou plně obsáhnout různorodost a mnohostrannost použití vojenské (bojové) síly. Neustále se rozvíjejí, mění se pořadí jejich důležitosti, počet i obsah. Spektrum bojových i nebojových operací a široká škála činnosti vojsk v nich vyžadují formulovat i další oddělené soubory principů.

PRINCIPY VEDENÍ BOJOVÝCH OPERACÍ

1. **Princip aktivity.** Princip vyžaduje jednat efektivně, rozhodně, aktivně a rychleji než protivník. Rozhodnost a aktivita předpokládají nepřetržité úsilí o dosažení a udržení iniciativy a vnučení vlastní vůle protivníkovi a požadují, aby ve všech druzích boje bylo používáno ofenzivní činnosti. Naplnění tohoto principu vyžaduje schopnost mobility vojsk včetně jejich schopnosti vzdušné přepravy do stanovených prostorů. V útočných operacích volba směru útoku vytváří veliteli možnost udeřit na slabá místa protivníka, bránit mu v přijímání účinných protiopatření, paralyzovat jej a dezorganizovat. V obranných operacích požaduje realizace tohoto principu využít každé příležitosti k aktivní činnosti, k zachování svobody jednání a k postupnému převzetí iniciativy. Schopnost rychlého rozmístění a koncentrace sil na rozhodujících směrech kvalitativně umocňuje tento princip.
2. **Princip mobility.** Mobilita představuje schopnost bojové síly přesunout se z místa na místo při zachování připravenosti plnit stanovené bojové úkoly. Rychlost pohybu sil a prostředků má v bojových operacích zásadní význam. Umožňuje předstihnout protivníka v obsazování a ovládnutí výhodných prostorů. Rychlé soustředění a naopak rozptýlení vlastních sil a prostředků umožňuje nejen narušit stabilitu protivníka, ale současně chránit vlastní bojovou sílu před jeho zničujícími údery. Mobilita podpůrného systému je důležitá pro zabezpečení nepřetržitého vedení bojových operací. Stupeň mobility nezávisí jen na technické mobilitě vlastních vojsk, možnostech protivníka ji omezovat a na terénu, ale i na pružnosti myšlení. Proto důležitými podmínkami pro uplatnění principu mobility jsou pružnost velení a spolehlivé a výkonné informační a komunikační systémy.
3. **Princip překvapení.** Překvapení představuje významnou složku úspěchu. Překvapivá činnost na neočekávaném místě, čase a vedená neočekávanými způsoby může být při dosahování stanovených cílů rozhodující i v podmínkách, kdy vlastní bojová síla je menší než protivníková. Toho lze dosáhnout na základě dostatečných informací o protivníkovi, slabých a silných prvků v jeho předpokládaném záměru činnosti, možnostech jeho sil a prostředků a systému velení. Po důkladné analýze těchto i dalších informací s využitím vlastních, efektivních sil a prostředků, terénu, povětrnostní situace, rozhodnou činností v krátkém čase dosáhnout stanoveného cíle. Bez překvapení je převaha v rozhodujících bodech operace stěžejí dosažitelná. I zdánlivě malé

překvapení může vést k získání značných výhod. Proto je nutné, aby se velitelé všech úrovní pokoušeli o překvapení, kdykoliv a kdekoliv je to proveditelné. Současně musí mít na paměti, že i protivník se obdobně bude snažit překvapit je. Překvapení samo o sobě mnoho neznamená, pokud získaný efekt není okamžitě využit a rozvinut. Jinak se projeví jeho krátkodobost a dojde k jeho promarnění. Překvapení by mělo směřovat k ovlivnění myšlení velitelů protivníka. Není podstatné, aby protivník byl zastižen nic netušící, ale aby si nebezpečí uvědomil příliš pozdě na to, aby byl schopen efektivně reagovat. Velitelé proto musí neustále omezovat protivníka svojí předvídatostí, rychlostí konání, originalitou, klamáním a utajením svých záměrů. Získávat informace o jeho činnosti a schopnosti a nepřetržitě provádět ochranu svých systémů velení a REB.

4. **Princip informační převahy.** Rychlé tempo vojensko-technického pokroku a využívání informačních technologií umožňuje velitelům v kvalitativně lepších podmínkách připravovat, plánovat a řídit použití vlastní bojové síly. V relativně krátké budoucnosti bude práce velitelů neodmyslitelná od práce v digitalizovaném prostředí, uskutečňovaná v jednotném situačním vědomí, s informacemi získávanými a analyzovanými v čase blízkém času reálnému.

PRINCIPY VEDENÍ NEBOJOVÝCH OPERACÍ

1. **Princip pohotovosti sil k okamžitému zásahu.** Malá předvídatelnost nevojenských ohrožení a krátká reakční doba na ně vyžadují mít již v míru připravené síly schopné spolupůsobit ve spojeneckém uskupení v mírových operacích mezinárodních bezpečnostních institucí nebo spolupůsobit s ostatními bezpečnostními a záchrannými složkami státu při eliminaci nevojenských ohrožení státu s vysokým stupněm naléhavosti.
2. **Princip transparentnosti a důvěryhodnosti.** Cíle v nebojových operacích by měly být zřetelné, tak aby nemohly být mylně interpretovány proti sobě stojícími stranami nebo místním obyvatelstvem. Ve stabilizačních operacích motivy, záměry a cíle musí být pochopitelné a jasné všem stranám zúčastňujícím se konfliktu. Každé zanedbání dialogu může způsobit nárůst nedůvěry, což může ztížit přípravu a vedení operace. Důležité je respektování pozic stran v konfliktu, místních zákonů a zvyklostí. Rovněž je třeba se profesionálně chovat, vystupovat a dodržovat kázeň všemi vojenskými osobami.
3. **Princip minima nezbytné síly.** Mezinárodní právo zabývající se konflikty požaduje, aby vojenská síla byla použita pouze v nezbytném rozsahu a přiměřeně dané situaci. K eliminaci živelních katastrof, průmyslových a ekologických havárií lze použít vojenskou sílu jen v případech, kdy rozsah a intenzita ohrožení převyšuje možnosti kompetentních orgánů, odpovědných za jejich řešení nebo hrozí nebezpečí prodloužení.
4. **Princip nestrannosti.** Především v nebojových operacích je nestrannost vojenské síly důležitá k tomu, aby byla zajištěna vzájemná součinnost se všemi stranami, zapojených do konfliktu a získána jejich důvěra. Velitelé musí počítat s tím, že jejich nestrannost bude neustále zkoušena a ohrožována. Mohou vznikat případy, kdy nestrannost nelze zachovat. Vojenská síla ve své činnosti v daném případě vychází z příslušných politických rozhodnutí.
5. **Princip svobody pohybu.** Vojenská síla, které uskutečňuje nebojové operace, musí mít zajištěn svobodný pohyb k prostoru operace a na něm v souladu s rozsahem stanovených úkolů. Právo svobodného pohybu musí být stanoveno v příslušném mandátu. V průběhu operace musí být chráněno a v případě nezbytnosti i vynucováno.
6. **Princip kooperace vojenských sil s nevojenskými složkami.** Nebojové operace budou mít bezprostřední dopad na civilní obyvatelstvo a infrastrukturu. Použití vojenské síly v civilním sektoru vyvolává řadu omezení. Proto navázání a udržování spolupráce s civilním obyvatelstvem, státními institucemi a nestátními subjekty a organizacemi v prostoru nebojové operace je nanejvýš důležité. Vhodně zaměřená civilně-vojenská spolupráce umožňuje dosáhnout potřebnou morální a materiální podporu ze strany místních orgánů a obyvatelstva.

LEGITIMNOST POUŽITÍ VOJENSKÉ (BOJOVÉ) SÍLY V OPERACÍCH

Použití vojenské (bojové) síly v bojových operacích je založeno na právu každého státu na individuální a kolektivní vojenskou obranu uznanou článkem 51 Charty OSN. Použití vojenské síly v nebojových operacích vychází z kapitol VI a VII Charty OSN jako vojenský příspěvek OSN a jiných mezinárodních bezpečnostních organizací a koalic k zachování míru a mezinárodní bezpečnosti. Použití sil a prostředků AČR vychází z Ústavy České republiky a dalších návazných zákonů.

V průběhu provádění vojenských operací musí být respektována příslušná ustanovení mezinárodního práva. Mezinárodní právo o ozbrojeném konfliktu vymezuje rámec pro vojenské operace a stanovuje obecná pravidla jejich vedení.

Ne všechny situace, ve kterých je použita vojenská síla, jsou vymezeny zákony. Pro vedení společných vícenárodních operací se zpravidla velitelem společných sil stanovují pravidla činnosti, která vycházejí z Mezinárodního práva o ozbrojeném konfliktu, definují rozsah a způsoby použití vojenské síly a která jsou závazná pro všechny síly, tvořící společné uskupení. Současně tato pravidla respektují síly, které jsou pod národním velením a které se nacházejí ve společném prostoru operací. V daném případě se pravidla činnosti sladují a podléhají národnímu schválení. Pravidla činnosti se v průběhu operací mohou přizpůsobovat měnícím se situacím a potřebám.

I přes tato pravidla mají podřízení velitelé právo použít v sebeobraně takovou sílu (vlastní i podřízené síly a prostředky), která je nutná k ochraně lidských životů. Opatření konaná v sebeobraně musejí být bezprostřední a přiměřená a nesmějí být rozšiřována na odvetné nebo trestné akce.

ÚČINNOST A DYNAMIKA BOJOVÉ SÍLY

V soudobém boji vítězí zpravidla ten, kdo s využitím znalostí situace, vyšší mobility a schopnosti zasadit údery a vojska v klíčovém prostoru a ve správném čase naruší soudržnost protivníka, schopnost jeho odporu a vůli k dalšímu boji. Moderní zbraňové systémy, nové druhy munice se zvýšenou účinností a činnost založená na znalostech oproti minulosti nevyžadují masové soustředění a nasazení sil a prostředků v určitém prostoru, ale vyžadují výběr nejúčinnější kombinace sil a prostředků, které je třeba mít na správném místě, ve správném složení a ve správném čase.

Účinnost bojové síly vyjadřuje schopnost plnit stanovené úkoly silami a prostředky, které jsou rozvinuty v míře odpovídající vzniklé situaci. Kritériem výkonnosti přestává být početnost bojové síly, ale její „produktivita“, daná účinkem vytvořeným vhodnou kombinací manévru, palebné síly, ochrany a velení.

Dynamika bojové síly spočívá v mobilitě a palebné síle daného organizačního celku, který vhodným manévrem a soustředěním palebné síly může měnit poměr sil v rozhodující době na rozhodujícím místě.

Manévr. Manévr je hlavním prostředkem realizace principů soustředění, hospodárnosti sil a překvapení a základním prvkem pro dosažení a udržení převahy a iniciativy. Spočívá v organizované a rychlé změně rozmístění nebo složení vojsk vzhledem k situaci protivníka s cílem vytvořit si nejvýhodnější podmínky pro úspěšné splnění stanoveného úkolu. Umožňuje, v kombinaci s palbou a údery, zachovat si volnost jednání, zaujímat výhodné prostory, dosahovat překvapení a chránit vlastní

vojska. Efektivní manévr a soustředění úsilí a rozhodné úder, zejména úder vzdušných sil, ve chvílích a na místech, kde to protivník nejméně očekává, umožňuje zmocňovat se iniciativy, vyvádět protivníka z rovnováhy a vytvářet situace, se kterými se nedokáže vyrovnat. Jeho provedení musí umožňovat odpovídající technické vybavení jednotek, útvarů a svazků. Manévr není omezen jen na pohyb vojenské síly. Je spojen s palbou a má svůj vzdušný rozměr. Vzdušný manévr umožňuje jednat rychle a originálně a soustřeďovat síly v krátké době a přemísťovat je na velkou vzdálenost.

Podle cílů a obsahu může být manévr operační a taktický. V obou případech vyžaduje pozemní i vzdušnou mobilitu, znalost protivníka a terénu, účinné velení a řízení, správnou organizaci a spolehlivé zabezpečení (podporu). Manévr v nebojových operacích vytváří možnost kontroly prostoru operace a svobodu pohybu v něm.

Palba. Palba je rozhodujícím prostředkem pro ničení protivníka a zlomení jeho vůle k odporu. Působí svoji silou, přesností, dobou trvání a dosahem. Vede se na celou hloubku sestavy protivníka. Palba snižuje a postupně vyřazuje bojovou sílu protivníka, brání mu v plánované činnosti, dezorganizuje jeho systém velení a podpory a vytváří podmínky pro manévr vlastních vojsk. Soustředění palby a rychlé přenesení jejího těžiště umožňuje získat na rozhodujících místech palebnou převahu. Správnou volbou místa a času provedení palby může být dosaženo překvapení. Výsledky palby musí být cílevědomě a rychle využity.

V soudobých operacích není cílem vedení palby systematicky a plošně ničit všechny prostředky protivníka, ale především zlomit jeho morální a fyzickou soudržnost a vůli k odporu. Psychické účinky palby mohou být někdy větší než její ničivé účinky.

Ve stabilizačních operacích je důležitým aspektem hrozba použití palebné síly k odstrašení druhé strany před použitím násilí.

Ochrana. Ochrana je jedním z prostředků, naplňujících princip odolnosti. Má dvě složky. První zahrnuje veškeré činnosti, jejichž cílem je čelit palebné síle a manévru protivníka. K těmto činnostem patří zajištění, rozptýlení, ukrytí, maskování vlastních sil, klamání, umlčování a ničení palebných prostředků protivníka, protivzdušná obrana, ochrana systému velení a informací. Druhá složka ochrany zahrnuje činnost zaměřenou na udržování dobrého morálního, fyzického a zdravotního stavu vojáků.

Základem ochrany je taková vycvičenost jednotlivce a jednotky, která umožňuje uplatnit všechny dostupné prostředky, způsoby a možnosti ochrany. Důsledky nízké připravenosti k vlastní ochraně nelze vyvážit žádnými opatřeními nadřízeného.

K ochraně využívají vojska aktivní a pasivní prostředky. Nejúčinnějším prostředkem aktivní ochrany jsou palebné systémy a prostředky. Pasivní ochrana zahrnuje komplex protiopatření proti účinkům zbraňových systémů protivníka, zbraním hromadného ničení, jeho elektronických prostředků a opatření, která zajišťují bezpečnost informací.

Velení. Velení je nejdůležitější složkou ovlivňující výkonnost bojové síly. Zabezpečuje zplánování a realizaci stanovených cílů operace, motivaci vojáků, nepřetržité, spolehlivé a pružné řízení vojsk za všech podmínek přípravy a vedení bojové činnosti. Podrobněji je jeho obsah rozpracován v 5. kapitole.

OPERAČNÍ SYSTÉMY PODÍLEJÍCÍ SE NA REALIZACI OPERACÍ

Vojenská (bojová) síla v operacích je v prostředí informačních technologií používána ve formě operačních systémů.

Operační systémy představují souhrn sil, prostředků a jejich činností sloučených v celek ve vzájemné interakci a organizovaných k realizaci cílů operace.

Operační systém se dělí na **bojový podsystém a podpůrné podsystémy**.

Bojový podsystém tvoří bojové jednotky, útvary, svazky, z kterých se vytváří hlavní síly a zálohy. Mohou to být i vytvořená úkolová uskupení schopná plnit specifické úkoly dané operace.

Podpůrné podsystémy působí ve prospěch bojového podsystému a vytváří se k zabezpečení základních a specifických úkolů operaci. Zahrnují podsystémy **integrující, bojové podpory a zabezpečení**. Podle druhu operace mohou být rozvinuty všechny nebo jen některé z nich.

ZABEZPEČENÍ OPERACÍ

Předpokladem dosažení úspěchu v operaci je její všestranné zabezpečení, které se realizuje podsystémy personální a logistické podpory a zdravotnického zabezpečení.

Zabezpečení představuje souhrn opatření, která udržují personál, výbroj a materiál ve stavu, který umožňuje plnit stanovené úkoly.

Personální podpora zahrnuje zajištění nezbytného počtu osob s požadovanými schopnostmi, koordinaci doplňování a případné střídání osob (rotaci) a zabezpečení změn jejich služebního zařazení. Řeší také administrativní činnosti spojené s evidencí vojenských zajatců, padlých a vojenských hrobů.

Dále zajišťuje péči o sociální, duchovní a kulturní potřeby osob, zúčastňujících se operací.

Logistická podpora se realizuje zajišťováním, skladováním, přepravou a přísunem veškerého materiálu potřebného pro vedení operace, odsunem poškozené techniky a zabezpečením přesunů a přeprav vojenských jednotek všemi druhy dopravy.

Logistická podpora je tvořena souhrnem velitelských, organizačních, materiálních, technických a dopravních opatření a opatřeními logistických služeb. K plnění stanovených úkolů vytváří potřebnou infrastrukturu.

Základ logistické podpory činnosti vojsk v operacích tvoří mobilní podsystém logistiky taktického a operačního stupně. V operacích uskutečňovaných na teritoriu ČR se dále na logistické podpoře vojsk podílejí stacionární subsystém armádní logistiky a mimorezortní subsystém logistiky. Ve společných operacích uskutečňovaných mimo vlastní teritorium se využívají prostředky vzájemné podpory a prostředky hostitelské země.

Zdravotnické zabezpečení jako samostatná součást logistické podpory udržuje zdraví vojáků, zachraňuje životy a obnovuje bojeschopnost raněných a nemocných, zabráňuje vzniku a šíření přenosných onemocnění a hromadných nákaz a zabezpečuje zásobování zdravotnickým materiálem. Uskutečňuje se nepřetržitě ve všech druzích činností.

Realizuje se organickými prostředky jednotek, svazků a útvarů, zařízeními vojenského zdravotnictví a vyčleněnými zařízeními civilního zdravotnictví.

V operacích uskutečňovaných na teritoriu ČR je základem zdravotnického zabezpečení kombinovaný polní a územní systém. Ve společných operacích mimo vlastní teritorium se vyšší etapy zdravotnické pomoci uskutečňují ve společných zdravotnických zařízeních, stanovených v pravidlech pro nasazení a ve zdravotnických zařízeních hostitelské země.

V nebojových operacích může být síla a prostředků zdravotnické služby využito k poskytnutí humanitární pomoci civilnímu obyvatelstvu.

Hydrometeorologické zabezpečení. Hydrometeorologickým zabezpečením se rozumí souhrn činností hydrometeorologické služby v procesu získávání a rozšiřování hydrometeorologických informací a zároveň souhrn činností velitelů a štábů při využívání těchto informací v procesu přípravy, vedení a ukončení operací. Cílem účinného hydrometeorologického zabezpečení je včas připravit podklady a komplexně vyhodnotit vývoj a vliv stávající předpokládané hydrometeorologické situace v zájmovém prostoru a přijmout opatření k vlivu stávajících a očekávaných strategických, operačních a taktických důsledků stavu terénu a fyzikálních charakteristik ovzduší nad ním na veškerou bojovou činnost, přesuny vojsk, tělesnou a duševní kondici vojsk a na jejich logistickou podporu.

Ve společných operacích mimo vlastní teritorium se vyšší etapy hydrometeorologického zabezpečení uskutečňují prostřednictvím společných pracovišť hydrometeorologické služby operačních a strategických aliančních velitelství nebo prostřednictvím hydrometeorologické služby hostitelské země.

Kapitola 5: „Velení a řízení v operacích“

Velení je definováno jako pravomoc svěřená veliteli, kterou zákonně uplatňuje vůči svým podřízeným z titulu hodnosti a funkce. Velení zahrnuje pravomoc a odpovědnost velitele za efektivní využití dostupných zdrojů při plánování, organizaci, vedení, koordinaci a řízení vojenských sil za účelem splnění úkolu.

Velení je v podmínkách vedení operací nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím splnění úkolu. K hlavním zásadám velení patří objektivnost, předvídatost, samostatnost, rozhodnost, variantnost rozhodování, reálnost a tvořivost. Velení musí být pružné, pevné a utajené.

Řízení zajišťuje součinnost a koordinaci činností organických, přidělených a dočasně přidělených sil, aniž by zbytečně omezovalo operační a taktickou volnost podřízených velitelů. Prvek řízení je obsažen ve velení.

Cílem velení a řízení je uskutečnit záměr (rozhodnutí) velitele. K dosažení stanovených úkolů je vytvářen efektivní **systém velení a řízení**.

ÚROVNĚ VELENÍ

Strategická úroveň velení zajišťuje rozpracování a dosahování cílů stanovených politickým vedením státu tak, aby stanovené úkoly byly z hlediska použití dané vojenské (bojové) síly, s danými náklady a prostředky splnitelné.

Operační úroveň velení zajišťuje dosahování strategických cílů přípravou, organizací a vedením operací. Ve společných vícenárodních operacích zpravidla spojuje rozličné síly a prostředky různých států a druhů sil v synchronizovaný celek.

Operační velení není dáno konkrétním organizačním stupněm vojenských sil a jejich množstvím. Za určitých podmínek i taktická úroveň velení může nabýt operačního rozměru, jestliže stanovené cíle, kterých má být dosaženo, jsou operačního nebo i strategického významu.

Taktická úroveň velení zajišťuje dosahování především taktických cílů a prostřednictvím nich i cílů operačních. Bezprostředně řídí bojovou a případně i nebojovou činnost v závislosti na poslání, úkolech a situaci daného taktického celku.

PRINCIPY VELENÍ

1. **Princip jednoty velení.** Základem velení a předpokladem úspěchu je jednotu velení, které se dosahuje jasně stanovenými cíli a záměrem operace, přesně vymezenými vztahy a pravomocemi jednotlivých stupňů velení a jejich odpovědností za splnění reálně stanovených úkolů. Ve vícenárodních operacích hraje důležitou úlohu vzájemné respektování. To vyžaduje znalosti a zvládnutí základních jednotlicích pravidel, postupů a činností, vzájemnou informovanost, znalost a respektování možností jednotek spojenců a schopnost komunikace v anglickém jazyce. Důležitá je vzájemná propojitelnost informačních systémů a spojovacích soustav.
2. **Princip velení prostřednictvím cílů.** Velitel se svým štábem stanovuje jasné a splnitelné cíle a záměr jejich splnění, informuje podřízené velitele o svém záměru, určuje síly a prostředky potřebné k jeho realizaci a uvádí do vzájemného souladu jen ta opatření, která vyžadují koordinaci. Rozkazy formuluje tak, aby v nich bylo přesně vyjádřeno, čeho má být dosaženo, bez stanovení konkrétního řešení. Tím vytváří podřízeným velitelům prostor pro volnost jejich jednání. Tato metoda vyžaduje od velitele schopnost přijmout a vhodným způsobem reagovat na případné chyby svých podřízených. Velitel je povinen zakročit v případech, kdy je ohroženo dosažení stanovených cílů nebo životy vojáků. Volnost jednání velitele může být dočasně omezena příkazy politického nebo vojenského vedení.
3. **Princip nedělitelné pravomoci velitele.** Velitel je rozhodující osobností v procesu velení. Nese osobní odpovědnost za splnění stanovených cílů (úkolů) a vlastních rozhodnutí. Podřízené řídí v souladu se stanovenými právy a povinnostmi. Jeho štáb je pomocníkem v přijímání a prosazování přijatých záměrů a vůle. Nesmí vytvářet bariéru mezi velitelem a vojsky.
4. **Princip pružnosti, pevnosti a nepřetržitosti velení.** Realizace tohoto principu vyžaduje od velitelů představivost, schopnost samostatného úsudku, logického a přemýšlivého velení, včasného přijetí rozhodnutí a jeho rozhodné a důsledné prosazení i v podmínkách měnící se situace. K tomu velitelé využívají standardizované postupy a optimalizují využití času ve prospěch podřízených. Nepřetržitost velení se dosahuje spolehlivým a nahraditelným spojením, vzájemnou informovaností a součinností.

VELENÍ A ŘÍZENÍ

Velení a řízení je rozhodující společnou a neoddělitelnou součástí všech operací. Musí zabezpečovat spolehlivé řízení vojenské (bojové) síly v zájmu splnění stanovených úkolů. Je uskutečňováno orgány velení, které tvoří velitelé a štáby. Ty spolu s místy velení, prostředky velení a prvky zabezpečení vytvářejí systém velení a řízení.

1. Velitel a jeho osobnost

Podstatou velení je svrchovaná a odpovědná **autorita velitele**, který vzhledem ke své nedělitelné pravomoci je rozhodující osobností v procesu velení. Velitel řídí podřízené síly a prostředky v souladu se stanovenými právy a povinnostmi. Jeho velitelské schopnosti a osobní kvality jsou jedním z předpokladů dosažení úspěchu v operaci a boji.

Velitelské schopnosti vyžadují od velitelů na všech úrovních mít profesionální znalosti, získané na základě zkušeností a studia, které umožňují předvídat vývoj situace; reálně ji hodnotit na základě dostupných informací; přijímat včasné, optimální a originální rozhodnutí; vydávat stručné, jasné a splnitelné rozkazy; rozhodně, pružně,

– iniciativně a v případě nutnosti s přiměřenou tvrdostí řídit vojska k dosažení stanovených cílů.

Osobní kvality prokazuje velitel svou schopností pružně myslet, jednat odvážně a rychle, ale s rozmyslem, zvládnutím psychické a fyzické zátěže ve složitých situacích, zdravým sebevědomím, schopností vcítit se do postavení a situace podřízených, osobní ukázněností a příkladností.

Velitel musí umět komunikovat nejen se spojenci, ale také s civilními úřady, organizacemi a médii, brát ohled na politickou, právní a lidskou dimenzi činnosti podřízených mu vojsk a být schopný kompromisu ve vypjatých a složitých situacích.

Velitel v procesu velení vydává rozkazy podřízeným tak, aby rozuměli jeho záměru; stanovuje cíle, kterých musí být dosaženo; stanovuje podpůrné prostředky, případně je přiděluje podřízeným ke splnění stanovených úkolů; podřízeným vytváří potřebnou volnost pro iniciativní plnění stanoveného úkolu a poskytuje pomoc v případech, kdy je ohroženo jeho splnění.

Pro efektivní velení je důležité místo, odkud velitel velí. Obecně platí, že by měl být tam, odkud v rozhodujících situacích může účinně ovlivňovat činnost podřízených silami a prostředky, které má k dispozici. Velitel by „měl vidět a být viděn“. To mu umožňuje nejen získávat vlastní přehled o situaci, možnostech svých velitelů a vojáků a včas reagovat na situaci, která by mohla vést ke snížení bojových schopností vojsk.

2. Štáb

Štáb je orgán velitele k uskutečňování a zabezpečení velení a řízení podřízených vojsk. Je hlavním orgánem velení odpovídajícím za včasnou přípravu k vedení bojové činnosti, její všestranné zabezpečení, pevné a nepřetržité řízení činnosti podřízených v jakékoliv situaci.

Obecně se štáb dělí na operační štáb, osobní štáb, speciální štáb a podle druhu činnosti, charakteru operace a stupně velení mohou být vytvářeny i jiné složky štábu. Velitel má právo a možnost vytvořit si takovou organizaci svého štábu, která je potřebná k plnění jeho funkcí.

Operační štáb napomáhá plnit funkce, za které je přímo odpovědný velitel a dohlíží na všechny úkoly, které uložil. Vnitřně se člení na sekce, odbory, oddělení a skupiny, které se podle úrovně velení označují stanoveným indexem (J, G, A, S).

Osobní štáb zahrnuje specialisty potřebné k vyřizování záležitostí, které vyžadují osobní pozornost a kontrolu ze strany velitele.

Speciální štáb zahrnuje orgány náčelníka štábu, zajišťující administrativní, finanční a další potřeby velitelství a štábu.

Náčelník štábu je hlavním štábním důstojníkem, který koordinuje a řídí práci štábu.

Pro velení a řízení vícenárodních operací se mohou vytvářet společná velitelství různé velikosti a složení. Jejich štáby ve své činnosti využívají společných doktrín, standardizovaných vybavení a postupů. Sily a prostředky AČR až do stupně divize mohou plnit úkoly ve vícenárodních operacích pod vlastním velením. Od stupně brigáda (případně i útvar) jsou schopny být v podřízenosti vícenárodních velitelství.

3. Místa velení

Pro velení vojskům se zřizují místa velení. **Velitelské stanoviště** je hlavním místem, odkud se uskutečňuje velení podřízeným. Prostor jeho rozmístění určuje nadřízený

velitel. Na velitelském stanovišti pracuje velitel a větší část štábu. Rozmísťují se zde též styční důstojníci (skupiny) štábů druhů sil, sousedů, podřízených velitelství a podpůrných prostředků. Činnost na velitelském stanovišti řídí náčelník štábu.

Záložní velitelské stanoviště se vytváří ke zvýšení odolnosti velení. Pracuje na redukovanych počtech souběžně s velitelským stanovištěm a přebírá velení v případě jeho vyřazení. Přejde-li velitel na záložní velitelské stanoviště, stává se toto velitelským stanovištěm.

Pomocné velitelské stanoviště se může vytvářet zpravidla jako dočasný prvek k plnění specifických úkolů přípravy a vedení operace.

Velitelsko-pozorovací stanoviště se vytváří buď dočasně, nebo trvale především na taktických úrovních velení. U jednotek je jediným místem, odkud se uskutečňuje velení podřízeným.

Místa velení mohou být stacionární nebo polní. Stacionární místa velení se rozmísťují zpravidla ve zodolněných objektech. Polní místa velení se rozvíjejí na mobilních prostředcích.

Činnost na místech velení zabezpečují velitelské, spojovací, ženijní, chemické a případně i další útvary a jednotky s dopravními a jinými prostředky.

4. Zabezpečení velení a řízení

Zpravodajství představuje shromažďování zpráv a zpracování informací o činnostech, možnostech a záměrech skutečného nebo potencionálního protivníka, terénu a počasí pro formulaci politiky, přijímání rozhodnutí a plánování.

Komunikační a informační systémy jsou hlavními prostředky pro zabezpečení velení a řízení vojsk, pro realizaci operačních činností, bojového velení a řízení zbraňových systémů v jednotném situačním vědomí, v utajeném režimu a čase blízkém času reálnému. Jejich otevřená architektura umožňuje napojení na obdobné systémy v rámci vícenárodních operací.

HLAVNÍ OPATŘENÍ PROCESU VELENÍ A ŘÍZENÍ

1. Rozhodovací proces

Základem velení je rozhodnutí velitele, které je produktem rozhodovacího procesu. Na základě rozhodnutí velitele probíhá plánování. Plánované úkoly se realizují. Velení a řízení je cyklickým procesem a má kontinuální průběh. Zjednodušený pohled je ukázán na schématu 4.

Rozhodovací proces je dynamický, má multidimenzionální charakter, což umožňuje rozhodovat o probíhající činnosti souběžně s rozhodováním a plánováním budoucí činnosti. V závislosti na konkrétní situaci, možnostech a zvyklostech daného štábu a na čase, který je k dispozici může být rozhodovací proces uskutečňován dvěma základními metodami:

Úplný rozhodovací proces, který bude používán zpravidla při předběžném (mírovém) plánování a při přípravě operace, kdy je k dispozici relativní dostatek času a lze průběžně analyzovat různé možnosti (varianty) použití sil a prostředků protivníka (stran účastníků se konfliktu) a vypracovávat tomu odpovídající varianty činnosti vlastních vojsk. Plánování se bude uskutečňovat zpravidla postupně na jednotlivých stupních velení.

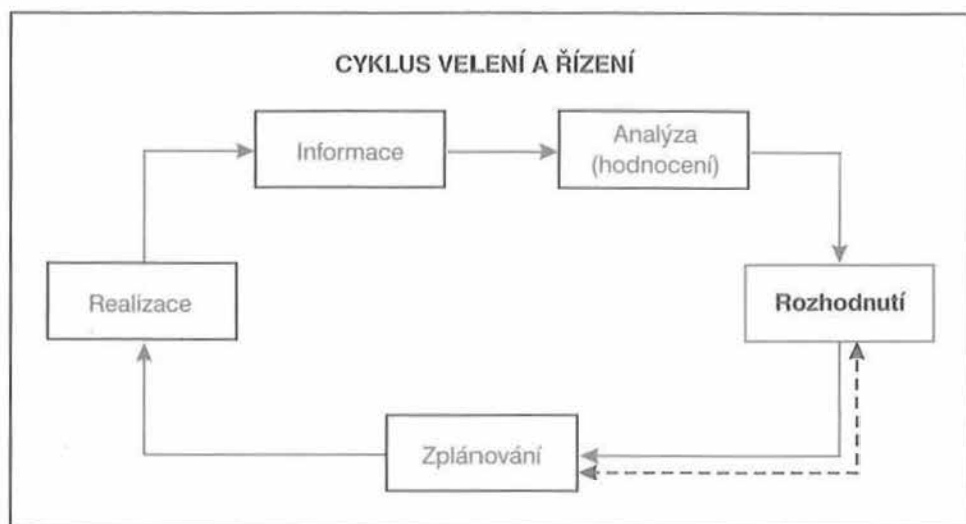

Schéma 4

Zkrácený rozhodovací proces, kdy dynamicky probíhající situace a nedostatek času nedovolují plně použít metodu úplného rozhodovacího procesu. Plánování činnosti se bude uskutečňovat zpravidla souběžně s podřízenými stupni velení.

2. Plánování

Rozhodovací proces vyúsťuje v plán. Při jeho tvorbě se v závislosti na čase, který je k dispozici, využívají standardní postupy, které obecně zahrnují:

- trvalé shromažďování potřebných zpravodajských a vojenských informací, jejich analýzu a hodnocení rizik a hrozeb z nich plynoucích,
- ujasnění úkolu, který má být plněn,
- vypracování a porovnání alternativních možností - možných a reálných variant nadcházející činnosti,
- vypracování a schválení záměru,
- zpracování vlastního plánu činnosti (operace) a další plánovací dokumentace.

Je-li pro plánování dostatek času a v blízké době se nepředpokládá použití vojenských sil, bude mít plánování charakter **předběžného plánování**. Výsledným produktem tohoto typu plánování jsou stálý obranný plán a plány pro nečekané situace.

V reakci na vzniklé krizové situace, ve kterých se uvažuje o použití vojenské (bojové) síly, se provádí **plánování reagující na krizi**. Zpravidla bude uskutečňováno v omezených časových podmínkách. Produktem tohoto typu plánování jsou operační plány (OPLANy) pro vzniklé situace.

Uvedené druhy plánů tvoří základ pro ostatní formy rozhodování v průběhu vlastního použití vojenské (bojové) síly. Od velitelů to vyžaduje umět současně hodnotit výsledky předchozí činnosti, řídit probíhající činnost, předvídat a plánovat budoucí činnost. Velitel řídí tento proces za použití tvůrčího a intuitivního myšlení, založeného na jeho vlastních znalostech a zkušenostech za využití schopností svého štábu. Musí

umět rozpoznat podobnosti a rozdíly mezi plánovanou činností, skutečnými a očekávanými situacemi a v porovnání se stanoveným cílem být schopen přijímat účinná opatření a případně korekce k důslednému naplnění přijatého plánu.

3. Realizace

Realizace přijatého plánu spočívá v promyšlené činnosti velitelů a štábů, zaměřené k co nejefektivnějšímu použití sil a prostředků, k dosažení stanovených cílů operace.

Realizaci stanovených cílů velitelé dosahují vymezením odpovědnosti a delegováním pravomocí na podřízené, ukládáním úkolů, vytvářením podmínek pro jejich splnění.

V rámci procesu velení a řízení se rozhodovací proces, proces plánování a realizace plánovaných opatření při kvalitativních změnách situace cyklicky opakuje.

Kapitola 6: „Bojové operace“

V bojových operacích je stanovených cílů dosahováno bojem. Podstatou vedení bojových operací je vnucení vlastní vůle protivníkovi a narušení jeho záměru a operační celistvosti kombinací manévru a palby takovým způsobem, že protivník ztratí možnosti a vůli pokračovat v bojové činnosti.

Bojové operace mohou probíhat různou intenzitou, v širokém spektru bojových činností, vedených jak proti pravidelným silám protivníka, které vedou standardní bojové činnosti, tak proti nepravidelným silám a ozbrojeným skupinám, pro které je charakteristický gerilový (partyzánský) způsob boje.

Bojové operace, uskutečňované proti pravidelným silám protivníka, budou v soudobých podmínkách zpravidla **vícenárodní a prováděny společně jednotlivými druhy sil**. Budou mít většinou charakter **společných operací velkého rozsahu**, zahrnující operace (bojovou činnost) pozemních sil, vzdušných sil, námořních sil, vzdušně výsadkových a vylodňovacích jednotek a dalších. Příprava a vedení těchto operací se uskutečňuje pod velením velitele společných sil.

Tento druh operací vyžaduje velkou strategickou a operační mobilnost, kombinovanou s politickou a vojenskou pružností. Jednotlivé operace druhů sil, které v rámci společné operace působí synergickým účinkem, se provádějí podle zásad použití těchto druhů sil.

Proti nepravidelným silám a ozbrojeným skupinám mohou být v řadě případů vedeny taktické operace, uskutečňované uskupením taktického rozsahu.

DRUHY BOJOVÝCH OPERACÍ

Pozemní operace

Pozemní operace tvoří základ společné operace. Jsou vedeny pozemními silami s využitím účinku operací vedených ostatními druhy sil k obsazení a udržení prostoru, obnovení teritoriální celistvosti a k dosažení konečné porážky protivníka. Zahrnují v sobě útočné a obranné činnosti. Podle převládajícího charakteru bojové činnosti a stanoveného cíle mohou být **útočné nebo obranné**.

Vzdušné operace

Vzdušná operace je koordinovaná série leteckých akcí, určených k dosažení specifického strategického cíle. Vzdušné operace mohou být útočného, obranného

nebo podpůrného charakteru. Zásady bojového použití vzdušných sil jsou dány vojensko-strategickou koncepcí a jejími strategicko-operačními principy. Vzdušné operace jsou vedeny vzdušnými silami v koordinaci s ostatními druhy vojsk a ozbrojených sil:

- k dosažení a udržení vzdušné nadvlády,
- k zabránění pohybu vojsk protivníka do prostoru a v prostoru vedení boje,
- ke zbavení anebo omezení vojenské možnosti protivníka vést bojovou činnost na našem (spojeneckém) území, jeho obsazení nebo využívání,
- ke zničení, umlčení nebo narušení vojenského potenciálu protivníka,
- k posílení anebo podpoře efektivity operací pozemních a vzdušných sil.

Jako samostatný akt anebo ve prospěch operace velkého rozsahu, případně i jako její součást, může být uskutečněna strategická vzdušná operace, která je zaměřena proti stěžejním prvkům systému protivníka. Cílem je zlikvidovat schopnost a vůli protivníka pro pokračování ozbrojeného konfliktu.

Obecné dělení vzdušných operací:

- operace proti nepřátelským vzdušným prostředkům - jsou operacemi vedenými proti nepřátelským útočným a obranným schopnostem za účelem dosažení a udržení požadované úrovně vzdušné nadvlády,
- operace proti nepřátelským pozemním prostředkům - jsou operacemi vedenými proti pozemním silám za účelem je ničit, neutralizovat, zneschopnit, nebo omezit nepřátelský vojenský potenciál,
- operace bojové podpory, které jsou určeny k posílení anebo k podpoře efektivity operací vzdušných a pozemních sil. Zahrnují: leteckou přepravu, elektronický boj, leteckou pátrací a záchrannou službu, vzdušný průzkum a pozorování a doplňování paliva za letu.

Výsadekové operace

Jsou to operace, které umožňují překvapivé zasazení pěších, aeromobilních nebo speciálně vycvičených jednotek k ničení důležitých cílů, k ovládnutí rozhodujících prostorů nebo vedení speciální bojové činnosti v hloubce sestavy protivníka.

Vzdušná mobilnost výše uvedených sil dává společným operacím další dimenze jakými jsou rychlost, rozsah a pružnost. To umožňuje vytvářet nepřetržitý tlak na protivníka, blokovat jeho síly, vytvářet pocit nejistoty v jeho týlových prostorech, ničit důležité objekty, dobývat a udržet klíčové terénní body do spojení se s pozemními silami apod.

Omezená pozemní mobilita, bojové možnosti a zranitelnost vzduchem přepravovaných a vysazovaných sil vyžaduje jejich nepřetržitou palebnou a jinou podporu a co nejpřesnější načasování spojení s vlastními pozemními jednotkami.

Výsadekové operace jsou proveditelné za podmínek alespoň dočasně vybojované vzdušné nadvlády.

Obojživelné operace

Jsou to operace zahájené z moře námořními a vylodovacími silami proti pobřeží skutečného nebo potencionálního protivníka. Jejich provedení váže síly protivníka nutné pro obranu pobřeží. Cílem obojživelné operace bude zpravidla zachycení a vybudování předmostí na pobřeží protivníka a vytvoření podmínek pro další následnou činnost.

Námořní operace

Jsou to operace, prováděné námořními silami nad hladinou, na hladině nebo pod hladinou moře. Jejich cílem bude zpravidla získání kontroly daného mořského prostoru a přilehlého pobřeží. Jako součást společné operace je možno námořní operací zajišťovat přístupy k prostoru vedení operace, blokovat prostor operace protivníka, zajišťovat dopravu na moři a plnit specifické úkoly v podmořském prostředí.

ZÁSADY VEDENÍ POZEMNÍCH ÚTOČNÝCH OPERACÍ

Útok je základním druhem boje. Je to hlavní prostředek, jímž může velitel vnutit svou vůli protivníkovi. Jedině útočnou činností lze získat a udržet iniciativu, rázně využít každé výhody, přenést boj do hloubky sestavy protivníka a dosáhnout stanovených cílů i konečného vítězství v boji. Proto útočné operace jsou rozhodujícími bojovými operacemi.

Útok spočívá v ničení protivníka, v rozvrácení jeho sestavy, v rázném postupu vlastních vojsk do jeho hloubky s využitím palby a manévru, v ničení nebo zajímání jeho živé síly, zmocňování se zbraní a vojenské techniky a ovládnutí klíčových prostorů a důležitých objektů.

V pozemních operacích se útok vede na zvolených směrech, kde bylo dosaženo převahy na úkor směrů (úseků), kde se budou šetřit síly nebo se povede obrana.

Jakmile je útok zahájen, musí se vést rozhodně, v rychlém tempu, vytrvale ve dne, v noci a za každého počasí.

Cíle útoku

Hlavním a obecným cílem útoku je zbavení schopnosti protivníka klást odpor a ovládnutí důležitých prostorů. Útok však může být veden i s omezenými cíli, které ve svém souhrnu napomáhají dosažení konečného cíle. S takovými cíli může být proveden útok ve formě:

- průzkumu bojem k získání důležitých informací o učenění sestavy protivníka, jeho slabých místech, záměru použít jeho sil apod.,
- výpadu k ničení důležitých objektů nebo ovládnutí klíčového prostoru důležitého k následné obranné nebo útočné činnosti,
- klamného útoku k poutání protivníka nebo k odvrácení jeho pozornosti,
- demonstračního útoku, jehož cílem je zastrašit protivníka a odradit ho od vedení bojových aktivit,
- předstíhajícího útoku k rozvrácení předpokládaného útoku protivníka, v zabránění v přeskupení jeho sil a prostředků apod.,
- dílčího útoku vedeného k demoralizaci protivníka, získání výhodnějšího postavení apod.,
- protizteče, vedené k úderu do boku a týlu protivníka, získání iniciativy a dosažení zvratu v dosud vedeném obranném boji.

Cíl, k jehož dosažení se útok vede, musí být přesně definován. K realizaci stanoveného cíle musí být vyčleněna odpovídající bojová síla.

Cíl v útočné operaci bude zpravidla určen v hloubce protistojícího uskupení protivníka tak, aby narušil jeho operační odolnost a zlomil jeho vůli k odporu. Podřízeným mohou být stanovovány k jeho dosažení postupné cíle.

Cíl útoku vedeného s omezeným úkolem bude zpravidla určen tak, aby odpovídal záměru, se kterým se vede a možnostem jednotek, které útok vedou.

Charakteristické rysy útoku

Útok je charakteristický soustředěním sil, jejich překvapivým použitím, rychlostí, pružností, vytrvalostí a smělostí postupu do hloubky sestavy protivníka.

Toho se dosahuje:

- útokem na protivníka v situaci, kdy je nejvíce zranitelný,
- překvapivým útokem na slabá místa protivníka,
- soustředěním rozhodujících sil na rozhodujícím směru,
- udržováním nepřetržitého tlaku na protivníka,
- pružnou změnou směru a úsilí útoku.

Útok na protivníka v situaci, kdy je nejslabší a nejvíce zranitelný, je útokem maximálně účinným a efektivním. Oslabení protivníka se dosahuje úsilím o dosažení překvapení, nepřetržitým rozvracením jeho sestavy, vnucováním mu svojí vůle a udržováním iniciativy. Zranitelnosti protivníka se dosahuje dovedným ovlivňováním jeho záměrů, vmanévrováním sil a prostředků protivníka do nevýhodných prostorů a činností, které neočekává.

Překvapivý útok na slabá místa protivníka umožňuje zahájit činnost v rychlém tempu, vyvádí protivníka z rovnováhy a brání mu přijímat účinná protiopatření. Velitelé musí brát v úvahu, že útok na slabiny, které neomezují volnost jednání protivníka, je neproduktivní. Musí předpokládat, že i protivník se bude snažit vmanévrovat útočící vojska do nepříznivé situace vytvořením (imitováním) vlastních klamných (zdánlivých) slabých míst.

Soustředění rozhodujících sil na rozhodujícím směru s rychlým rozvíjením počátečního úspěchu a následným rozptýlením sil umožňuje využívat dočasně získanou převahu k ochromení schopnosti protivníka rychle a efektivně reagovat, nedovoluje mu odpoutat se a znovu nabýt rovnováhy. Soustřeďování úsilí musí být organizováno rychle a skrytě tak, aby soustředění sil nepředstavovalo výhodné cíle pro údery a palby protivníka.

Udržování nepřetržitého tlaku na protivníka nutí protivníka k improvizaci. Protivníkovi nesmí být umožněno, aby se vzpamatoval ze šoku vyvolaného počátečním útokem. Velitel musí vnutit protivníkovi takový ráz činnosti, který mu nedovolí převzít iniciativu. Toho může dosáhnout manévrem, palbou, paralelně probíhajícími činnostmi a narůstáním úsilí k udržení nebo zvýšení tempa útoku.

Pružná změna směru a úsilí útoku umožňuje efektivně využít výsledků bojové činnosti těch uskupení, která mají největší úspěch. Umění měnit směr útoku a rychle přesouvat úsilí je důkazem schopnosti velitele prosadit svůj záměr útoku, proniknout do záměru protivníka a zabránit mu v jeho realizaci, pochopit a reagovat na konkrétně vzniklou situaci.

Formy útoku

V závislosti na situaci mohou vojska útočit na protivníka, který se brání, útočí nebo odchází (ustupuje). Podle rozsahu příprav může být útok proveden buď **z chodu, nebo s plánovitou přípravou.**

Útok z chodu je veden bez prodlení tak, aby bylo zabráněno protivníkovi v možnosti zorganizovat obranu. Překvapivost, rychlost a síla jeho provedení mohou vynahradit nedostatek důkladné přípravy i riziko dočasné ztráty součinnosti. Útok z chodu klade velké nároky na aktivní jednání velitelů všech stupňů i jejich jednotek a nepřetržitou součinnost mezi bojovými jednotkami, útvary a svazky a podsystémy zabezpečujícími jejich činnost.

Útok s plánovitou přípravou je plně sladěnou bojovou činností, vyžaduje však čas na přípravu, kterého protivník může využít k zesílení (zkvalitnění) obrany, k odpoutání se, nebo zahájení protiútoků.

Podle způsobu provedení může být útok proveden **po přesunu z hloubky nebo z přímého dotyku s protivníkem**.

Útok uskutečňovaný po přesunu z hloubky předchází přesun útočného uskupení z vyčkávacích nebo výchozích prostorů, postupné rozvinutí do předbojových a bojových sestav, které umožní následnou rozhodnou zteč.

Útok z přímého dotyku s protivníkem se realizuje po přeskupení sil, které jsou s ním v bezprostřední blízkosti (dotyku).

(Poznámka: Uvedená terminologie vychází z aliančního pojetí. Je třeba její přijetí zvážit ve vazbě na dosud vžitou terminologii, používanou v AČR.)

Formy útočného manévru

K udržení převahy se využívá různých forem manévru, jejichž cílem může být soustředit síly k překonání odporu protivníka, vytvoření co nejvýhodnějších podmínek pro rychlý postup do hloubky sestavy protivníka, k jeho obejití a k vedení nenadálých úderů do boku a týlu protivníka z různých směrů. To umožňuje spolu s palbou a údery rychlým tempem a současně probíhajícími činnostmi na různých směrech a v různé hloubce efektivně ničit protivníkovu bojovou sílu.

K základním formám útočného manévru patří:

- čelní úder,
- průlom,
- obchvat,
- obejití,
- prosakování (infiltrace).

K provedení manévru uzpůsobují velitelé členění sestavy vojsk, která v sobě zahrnuje **hlavní síly, zálohy a výkonné prvky podsystémů zabezpečujících operační (bojové) činnosti**.

Obsah pozemní útočné operace

Vedení útočné operace se uskutečňuje souběžnými nebo postupnými a vzájemně se doplňujícími bojovými činnostmi, kterými mohou být:

- bojová činnost v hloubce sestavy protivníka,
- bojová činnost k zabezpečení hloubky sestavy vlastního uskupení,
- útok a ničení protistojícího uskupení protivníka,
- bojová činnost záloh ve prospěch splnění hlavního úsilí útoku,

Bojová činnost v hloubce sestavy protivníka se vede nepřetržitě v průběhu celé operace s cílem omezovat možnosti působení protivníka na útočící vojska, dezorganizovat jeho systém velení, izolovat zálohy a tříštit úsilí protivníka.

Útok a ničení protistojícího uskupení protivníka se uskutečňuje využitím palebného ničení, slabých míst a mezer v uskupení protivníka k rychlému pronikání do hloubky

a provedením úderů do jeho boků a týlu s cílem zabránit protivníkovi v organizování odporu v hloubce a v ovládnutí a udržení klíčových prostorů.

Bojová činnost záloh ve prospěch splnění hlavního úsilí útoku umožňuje udržet takové tempo útoku, které umožňuje předstihnout protivníka v přijímání protiopatření jeho silami v dotyku a bližší operační hloubce, umožňuje přenášet úsilí na nový výhodnější směr a vytváří možnosti k přechodu do pronásledování.

Bojová činnost k zabezpečení hloubky sestavy vlastního uskupení zajišťuje volnost jednání vlastních sil a prostředků v týlu útočného uskupení a chrání je před působením protivníka.

ZÁSADY VEDENÍ POZEMNÍCH OBRANNÝCH OPERACÍ

Obrana je základním, ale ne rozhodujícím druhem boje. Obrana může zabránit protivníkovi v dosažení úspěchu, umožňuje udržet prostor, získat čas, způsobit ztráty protivníkovi nebo jej odrazit, ale nemůže zajistit vítězství. Proto obranné operace jsou považovány za důležitou, ale ne rozhodující formu vedení ozbrojeného konfliktu. Vyžadují vytrvalé hledání příležitosti k přechodu do útoku.

Úspěšná obrana zahrnuje nejen obranné ale i útočné činnosti, které se vzájemně prolínají a doplňují, a tak umožňují ušetřit síly a prostředky k vedení aktivní činnosti na jiných důležitých směrech nebo k převzetí iniciativy v prostoru, v němž jsou pro převzetí iniciativy vytvořeny podmínky.

Obrana může být vedena z vlastního rozhodnutí nebo může být vynucena protivníkem, případně dalšími okolnostmi.

Cíle obrany

Hlavním a obecným cílem obrany je odrazit (zastavit) útok protivníka, který je v převaze, vyčerpat jeho síly, zbavit jej iniciativy a vytvořit podmínky k přechodu do útoku.

Dalšími cíli obrany mohou být:

- udržet strategicky, operačně nebo takticky důležité prostory a objekty,
- získat čas k přísunu záloh, nebo k provedení přeskupení sil a prostředků,
- ušetřit síly a prostředky na určitém směru tak, aby na jiném mohlo být dosaženo převahy sil,
- zabezpečit boky uskupení vedoucího útočnou operací (útok).

Charakteristické rysy obrany

Obrana je charakterizována odolností, aktivitou, úporností, houževnatostí a pružností.

Odolnost obrany spočívá ve schopnosti čelit všem prostředkům a činnostem, které protivník používá ke zničení či zbavení schopnosti klást organizovaný odpor vlastních vojsk.

Aktivita obrany spočívá v nepřetržitém působení na protivníka dostupnými prostředky bez vyčkávání a pouhé reakce na jeho činnost.

Úpornost obrany spočívá v kladení vytrvalého a účinného odporu protivníkovi spojeného s nepřetržitou snahou o udržení celistvosti obrany.

Pružnost obrany spočívá ve schopnosti vojsk co nejrychleji reagovat na vývoj situace a přecházet k aktivním formám činnosti.

Úspěšnosti obrany se dosahuje:

- maximálním využitím předností obrany,
- dovedným skrytím a eliminací slabin obrany,
- narušením přípravy protivníka k útoku a snížením jeho úderné síly,
- udržením celistvosti obrany,
- skloubením obrany s útočnými činnostmi.

Využití předností obrany spočívá v tom, že velitel má zpravidla být omezenou možností volby terénu, ve kterém obranu povede. To umožňuje připravit si varianty obrany a maximálně využít čas k maximálnímu možnému ženijnímu vybudování prostoru obrany a k vytvoření jeho potřebné infrastruktury. Dovedně organizovanou obranou lze útočníka průběžně oslabovat a stavět před něj stále nové a nevýhodné situace. To umožňuje dosáhnout úspěchu i proti protivníkovi, který je v několikanásobné převaze.

Skrytí a eliminace slabin obrany je životně důležité proto, že protivník se bude snažit uplatnit svou sílu proti slabým místům obránce. To vyžaduje uspořádat obranu nešablonovitě, efektivním palebným systémem zajišťovat boky, mezery a styk se sousedními jednotkami a dovedně usměrňovat protivníka do prostorů, ve kterých jeho činnost neumožňuje dosáhnout úspěchu.

Narušení přípravy útoku protivníka vyžaduje zasáhnout do příprav útoku protivníka včas, rychle a tak hluboko (daleko), jak je to možné. Podstatou snížení úderné síly protivníka jsou dobře načasované a správně umístěné údery a palby, které protivníkovi způsobí velké ztráty a dezorganizaci jeho sil, naruší jeho záměr, nutí jej k improvizaci a zbaví jej nebo do značné míry omezí volnost jeho jednání.

Udržení celistvosti obrany je základní podmínkou k tomu, aby při převaze útočícího protivníka bylo možno jeho postup usměrňovat do prostorů výhodných pro jeho zastavení a zničení. Velitelé musí být schopni rychle přenášet úsilí obrany, zachovat funkčnost palebného systému a systému ženijních zátarasů a jejich soulad s manévrem záloh a volných sil k efektivnímu ničení pronikajícího protivníka a k aktivní činnosti.

Skloubení obrany s útočnými činnostmi v překvapivém a pro protivníka nepředvídatelném sledu je základním způsobem, jak kompenzovat nebo překonat jeho převahu, vytvořit podmínky pro volnost jednání a převzetí iniciativy kdekoli a kdykoliv je to možné.

Formy obrany

V závislosti na síle, složení a záměrech protivníka, situaci, úkolu a možnostech vlastních vojsk, charakteru terénu a cílech obranné operace může mít obrana různé formy.

Manévrová obrana je založena na kombinaci obranného a útočného boje a boje na zdrženou tak, že i za cenu dílčí ztráty území umožňuje způsobit útočníkovi co největší ztráty, vyčerpat jej, vnutit mu způsob činnosti výhodný pro obránce a umožňuje uchovávat vlastní síly pro následující rozhodnou bojovou činnost. Umožňuje, pokud je dočasná ztráta určitého prostoru přijatelná, rozvinout poměrně malé síly vpředu a vytvářet silnou zálohu v hloubce k provedení rozhodujícího protiútku (protiúderu). Vyžaduje dostatečnou hloubku prostoru, ve kterém se vede a dostatečnou pohyblivost sil a prostředků obránce.

Poziční obrana se zaměřuje na udržení stanoveného prostoru úpornou obrannou činností vojsk v obranných postaveních a aktivní činností malých mobilních záloh. V závislosti na úkolu, možnostech vojsk a terénu je její hlavní úsilí položeno blíže k přednímu okraji. Je závislá na včasném zjištění hlavního úsilí protivníka a rychlém a dovedeném soustředění sil a prostředků v prostorech nejvýhodnějších pro vedení obrany. Poziční obrana předpokládá další následnou činnost tak, aby bylo možno dosáhnout rozhodující porážky protivníka.

V operačním měřítku bývá uplatňována kombinace obou forem obrany, kdy statické prvky se využívají k zadržení, usměrnění, vysílení a zastavení protivníka a dynamické prvky k úderům, manévru do boku a týlu protivníka a jeho zničení. To od velitelů vyžaduje přizpůsobit obranu dané situaci a možnostem bojové síly bez ztrnulého lpění na jednotlivých formách.

Obsah obranné operace

Vedení obranné operace se uskutečňuje souběžnými nebo postupnými a vzájemně se doplňujícími bojovými činnostmi:

- bojová činnost v hloubce sestavy protivníka,
- bojová činnost krycích sil (v případě, že se vytvářejí),
- bojová činnost v hlavním prostoru obrany,
- bojová činnost záloh ve prospěch hlavního úsilí obrany,
- bojová činnost v hloubce prostoru obrany.

Bojová činnost v hloubce sestavy protivníka se vede v průběhu celé operace s cílem oslabovat a omezovat útočné možnosti protivníka, narušovat přesun a rozvinování hlavních sil, izolovat zálohy a dezorganizovat systém velení a zásobování.

Bojová činnost krycích sil se vede s cílem zdržovat hlavní síly protivníka, usměrnit jejich postup do prostorů výhodných pro jejich ničení vlastními vojsky, vyčerpávat je, působit jim ztráty a donutit je k předčasnému rozvinutí. Tím vytvářet podmínky k posílení obrany na směrech útoků protivníka v hlavním prostoru obrany.

Bojová činnost v hlavním prostoru obrany je rozhodující pro udržení celistvosti obrany, narušení kompaktnosti protivníka, způsobení mu rozhodujících ztrát, jeho zastavení a vnucení mu svého způsobu činnosti.

Bojová činnost záloh ve prospěch hlavního úsilí obrany umožňuje naplnit požadavek aktivity, převzít iniciativu a vytvořit podmínky k následné útočné činnosti.

Bojová činnost v hloubce prostoru obrany zajišťuje volnost použití sil a prostředků v hloubce prostoru obrany a spolehlivé všestranné zabezpečení bránících se vojsk.

ZÁSADY VEDENÍ VZDUŠNÝCH OPERACÍ

Základní podmínkou úspěšného použití vzdušné síly je vytvoření situace, která dovolí efektivní využití vzdušného prostoru vlastními taktickým letectvem a ostatními vzdušnými silami při současném znemožnění využití vzdušného prostoru vzdušnými silami protivníka.

Nadvláda ve vzduchu je žádoucí cíl. Není-li uskutečnitelná nebo právě ekonomicky dostupná, musí taktické letectvo vytvořit a udržet částečný stupeň převahy omezený časově a prostorově. Dosažení vzdušné nadvlády má rozhodující vliv na vytvoření podmínek pro úspěšnou činnost vzdušných i pozemních sil.

Charakteristickým rysem letectva je jeho vysoká bojová pohotovost, manévrovost, schopnost pronikat v krátkém čase do značné hloubky území protivníka, možnost pružně soustřeďovat úsilí na důležitých směrech a značná palebná síla.

Vzdušné síly mají značný vliv na výsledek ozbrojeného konfliktu. Disponují vlastnostmi, které umožňují využívat třetí rozměr prostoru bojové činnosti proti všem druhům sil a důležitým objektům infrastruktury protivníka.

Použití vzdušných sil umožňuje rychlou eskalaci a deeskalaci ozbrojeného konfliktu jakéhokoliv druhu. Vzdušné operace můžou být realizovány bez požadavku na zapojení pozemních sil anebo můžou být vedeny v rámci nebo ve prospěch pozemních operací.

Základní druhy vzdušných operací:

- vzdušné operace proti letectvu,
- vzdušné operace proti pozemním silám,
- vzdušné strategické operace,
- vzdušné podpůrné operace,
- operace vrtulníkového letectva.

1. Vzdušné operace proti letectvu

Vzdušné operace proti letectvu jsou takové vzdušné operace, které jsou namířeny proti vzdušným útočným a obranným možnostem nepřítele s cílem získat a udržet požadovanou úroveň vzdušné nadvlády. Vzdušné prostředky protivníka zahrnují všechny prvky, které přímo přispívají k použití vzdušných sil, jako letadla, letiště, systémy protivzdušné obrany, řízené rakety země-země, podpůrná zařízení atd. Omezení úsilí vzdušných sil nepřítele, které usilují útočit na spojenecké síly, je dosahováno **obránnými vzdušnými operacemi**. Operace vytvářené ke zničení, narušení nebo omezení nepřátelských vzdušných sil jsou nazývány **útočné vzdušné operace**. Činnost vedená v útočných vzdušných operacích, která neutralizuje, ničí nebo dočasně snižuje možnosti nepřátelské protivzdušné obrany, aby umožnila provést vlastní vzdušné operace bez protipůsobení nepřítele je nazývána potlačením nepřátelské protivzdušné obrany. Potlačení protivzdušné obrany nepřítele podporuje nebo zvyšuje účinek ostatních vzdušných operací.

Cílem vzdušných operací proti letectvu je vytvořit příznivou vzdušnou situaci, která umožní zvýšit provedení bojových operací, bránit vlastní síly proti nepřátelskému vzdušnému útoku, zachovat potřebný stupeň možností k provedení dalších vzdušných akcí a znemožnit nepříteli použití letectva. Vzdušnými útočnými a obrannými operacemi se vzdušné síly snaží dosáhnout místní nebo dočasné vzdušné nadvlády. Požadovaná úroveň nadvlády závisí na taktické situaci a na celkovém zámyslu velitele. Vzdušné operace proti letectvu přispívají k celkové bojové činnosti a mohou být vedeny s prostředky dalších vzdušných operací. Vzdušné operace proti letectvu nemusí být nutně spojené s pozemními operacemi. Nicméně, protože efektivnost vzdušné i pozemní operace se značně snižuje se schopností vzdušných sil protivníka, výsledky vzdušných operací proti letectvu ovlivňují všechny ostatní operace. Proto vzdušné operace proti letectvu mohou vyžadovat nejvyšší prioritu ze všech vzdušných operací, kdykoliv vzdušné síly protivníka představují výrazné nebezpečí.

Útočné vzdušné operace proti letectvu

Útočná vzdušná operace proti letectvu je operace uskutečňovaná ke zničení, narušení nebo omezení vzdušných sil nepřítele.

Rozhodujícím cílem útočné vzdušné operace proti letectvu je získat a udržet vzdušnou nadvládu. Účelem je vytvoření takových podmínek, které vytvoří vlastním nebo spojeneckým silám volnost působení v oblasti konfliktu a současně omezují tuto možnost nepříteli. Mohou vzniknout období, kdy prostředky neodpovídají potřebám nepřetržitě vzdušné nadvlády. Tedy cílem útočné vzdušné operace proti letectvu musí být dosažení vzdušné převahy v kritických obdobích a daných místech k podpoře dalších vzdušných akcí a operací pozemních sil. Rozhodnutí bude proto záležet na odhadu stupně potřebné vzdušné převahy pro podporu bojové činnosti pozemních nebo vzdušných sil. Převaha ve vzduchu zvyšuje volnost manévru pozemních sil a vytváří příznivé podmínky pro všechny bojové operace.

Důležité podmínky pro plánování útočných vzdušných operací proti letectvu jsou stanovení cílů, proti kterým je útočná vzdušná operace namířena a koordinace úsilí. Velitelé a štáby na operační úrovni by měly chápat nejen účel svých specifických požadavků na vzdušné síly, ale i záměr velitele, cíle a uspořádání operací. Tedy, částí plánovacího procesu na všech úrovních, které se účastní provedení operací, je pochopení jak budou plněny specifické akce a úkoly ve vztahu k ostatním činnostem.

Obranné vzdušné operace proti letectvu

Obranné vzdušné operace proti letectvu jsou vedeny zejména proti nepřátelskému vzdušnému ohrožení. Protivzdušná obrana zahrnuje aktivní a pasivní opatření.

Účelem obranných vzdušných operací proti letectvu je vytvořit bezpečnou oblast, odkud mohou účinně vést činnost vzdušné i pozemní síly. Tyto operace jsou vedeny s cílem získat nepřetržitý přehled o přiblíženích prostředků vzdušného napadení nepřítele k bráněnému vzdušnému prostoru a vytvoření příznivé vzdušné situace prevencí, likvidací nebo snížením účinků vzdušného úderu nepřítele na síly a prostředky vlastních - spojeneckých - vojsk.

2. Vzdušné operace proti pozemním silám

Charakteristiky útočných taktických letounů umožňují vést vzdušné operace proti pozemním silám v daných prostorech. Cílem těchto operací, které mohou být namířené proti pozemním silám a prostředkům je zničit, neutralizovat nebo zdržet protivníkův vojenský potenciál. Vzdušné operace proti vzdušným silám zahrnují:

- Δ rozvrácení zápolí letectvem,
- Δ útočná letecká podpora, která se skládá:
 - rozvrácení (blokování) bojiště,
 - přímá letecká podpora,
- Δ taktický průzkum.

Rozvrácení zápolí

Je vzdušná operace vedená s cílem zničit, neutralizovat nebo zdržet protivníkův vojenský potenciál v hloubce jeho území před jeho efektivním použitím ve vojenských operacích. Cílem těchto operací je zabránit pohybu protivníka do prostoru vedení bojové činnosti. Cíle mohou zahrnovat zálohy protivníka, soustředění vojsk, zásobovací linie, komunikační centra a velitelství. Pozorně naplánovaná a provedená akce rozvrácení (blokování zápolí) může zredukovat vojenský potenciál protivníka na úroveň, která vážně limituje jeho schopnost plnohodnotně pokračovat ve vedení bojové činnosti. Operace může být efektivní pouze tehdy, jsou-li její cíle důležité pro vedení

bojové činnosti. Proto intenzivní pozemní operace a vzdušné operace rozvrácení zápolí by měly probíhat souběžně, aby tak urychlily vyčerpávání zdrojů protivníka. Vyčerpávání zdrojů ve spojení se zpomalením postupu záloh, způsobených touto operací, nepříznivě ovlivní protivníkovu bojovou efektivnost. Avšak, operace nemá obvykle okamžitý efekt na bojišti. Proto efektivnost takové operace je těžké determinovat, dokud neuběhne nějaký čas.

Útočná letecká podpora

a) Rozvrácení bojiště letectvem

Rozvrácení bojiště letectvem je definováno jako vzdušná akce proti nepřátelským pozemním cílům, které jsou v takové pozici, že přímo ohrožují vlastní nebo spojenecké síly, což vyžaduje spojené plánování, ale nemusí vyžadovat nepřetržitou koordinaci v průběhu provedení operací. Tyto operace jsou vedeny s cílem zdržet, zničit, neutralizovat síly protivníka, které jsou v prostoru bojiště, ale ještě nejsou zavázány do boje s našimi nebo spojeneckými silami. Mohou být využívány k izolování sil protivníka v bojové zóně od jeho posil a zásob a omezit jeho pohyb.

b) Přímá letecká podpora

Přímá letecká podpora je definována jako akce proti nepřátelským cílům, které jsou v těsné blízkosti vlastních vojsk, což vyžaduje detailní koordinaci každého úkolu letectva s palbou a pohybem pozemních sil. Palebná síla a mobilita letectva v přímé letecké podpoře může mít okamžitý vliv na pozemní boj. Některé cíle nemohou být zranitelné a přístupné pozemním zbraním, ale mohou být ničené prostřednictvím přímé letecké podpory. Navíc, ne vždy je možné dosáhnout požadované koncentrace palebné síly na některé cíle, pokud není zkombinovaná palebná síla pozemních prostředků s přímou leteckou podporou.

Posílení palebné síly pozemního vojska pomocí přímé letecké podpory může rozhodující měrou přispět k průběhu vedení boje pozemních vojsk v útoku i obraně.

Cíle zahrnují obrněné prostředky, zodolněná postavení, palebná postavení, koncentrace vojsk atd. Úkolem přímé letecké podpory může být zničit nebo neutralizovat kterýkoliv z těchto cílů. Rozdílný charakter cílů vyžaduje schopnost letectva použít různé zbraně. Operace mohou zahrnovat integrované použití letounů a vrtulníků, což může vyžadovat zvláštní přístupy a taktiku.

Přímá letecká podpora může být organizována jako a) předem plánovaná, b) okamžitá (na výzvu).

Předem plánovaná. Požadavky na přímou leteckou podporu mají určitou výhodu pro dostatek času mezi požadavkem a vzletem letounu. Je dostatek času pro vydání úkolů osádkám taktických letounů a přizpůsobení výzbroje letounu povaze cílů před vzletem letounů.

Okamžitá. Okamžitá přímá letecká podpora má výhodu okamžité reakce, ale za cenu ztráty výhod spojených s plánovanou akcí.

Nicméně je požadována vyváženost mezi neefektivnějším využitím zdrojů a času reakce na požadavek.

Taktický vzdušný průzkum

Většina vzdušných prostředků určených pro průzkum je úkolována a výsledky jsou shromažďovány, porovnávány a ověřovány centrálně. Vzdušný průzkum je veden

k podpoře pozemních a vzdušných operací. Vzdušný průzkum je veden s cílem poskytnout včasné informace o aktivitách a silách nepřítele, nebo údajů týkajících se hydrometeorologických a geografických podmínek v určité oblasti. Vzdušný průzkum může být veden letouny, vrtulníky, bezpilotními prostředky a pozemními systémy.

3. Vzdušná strategická letecká operace

Vzdušná strategická letecká operace je určována cílem a úkolem. Cílem strategické letecké operace je zlikvidovat schopnost a vůli nepřítele pro pokračování v agresi. Letectvo se používá k útokům na politické cíle a infrastrukturu protivníka. Letecké operace mohou být použity jako integrovaný prvek operací na válčišti. Cíl operace musí být zvolen pečlivě a musí mít přímou souvislost s politickým a vojenským strategickým cílem války.

4. Vzdušné podpůrné operace

Vzdušné operace bojové podpory jsou vedeny k posílení anebo k podpoře efektivity operací pozemních a vzdušných sil. Zahrnují:

- leteckou přepravu,
- elektronický boj,
- doplňování paliva za letu,
- leteckou pátrací a záchrannou službu.
- vzdušný průzkum a pozorování,

4.1. Letecká přeprava

Letecké přepravní operace jsou definovány jako přeprava vojsk, materiálu a techniky vzduchem. Mohou být používány pro podporu pozemních i vzdušných operací. Cílem je včasná doprava a obnova vojsk, materiálu a zásob k posílení schopnosti splnit vojenské cíle.

Letecká přeprava může zahrnovat:

- a) **Pravidelnou přepravu** uskutečňovanou mimo prostor protivníka.
- b) **Vzdušné výsadkové operace** zahrnují přepravu jednotek do cílového prostoru na území ovládaném protivníkem. Vzdušné výsadkové operace mohou být rozděleny takto:
 - vysazování na padácích,
 - vrtulníkový výsadek (přistávací, z přízemního letu),
 - přistávací výsadek (letouny).
- c) **Speciální letecké operace.** Jsou určeny pro podporu pravidelných i nepravidelných akcí a operací s jednotkami zvláštního určení. Jejich aktivity zahrnují jak bojové tak nebojové úkoly. Jejich operace mohou být plněny bez ohledu na celkové bojové podmínky a za situace, která není normálně považována za podmínky vhodné pro vedení jiné operace.
- d) **Letecké operace logistické podpory.** Operace vzdušné logistické podpory může zahrnovat zásobování do doby než je uskutečnitelné zásobování po zemi a může být jediným dosažitelným prostředkem zásobování po krátkou dobu.
- e) **Letecký zdravotnický odsun.** Poskytuje dopravu těžce raněným a vážně nemocným z ohrožené oblasti do zdravotnických zařízení v týlové zóně. Velitel pozemní součásti zodpovídá za přepravu raněných a nemocných z úrovně jednotky do shromaždiště (polní nemocnice) bez ohledu na to, jestli je použito letadlo nebo vrtulník vzdušných nebo pozemních sil.

4.2. Doplnování paliva za letu

Doplňování paliva za letu může být použito ke zvýšení efektivnosti použití taktických letounů. Zvyšuje akční rádius, prodlužuje dobu letu. Doplnování paliva za letu má příznivý vliv na bojovou zátěž, na dobu trvání akce a na pružnost zasazení.

4.3. Vzdušný průzkum a pozorování

Operace vzdušného průzkumu a pozorování zahrnují získávání informací o aktivitách, jednotkách a výzbroji nepřítele. Úkoly průzkumu a pozorování jsou omezeny vzhledem k palubnímu vybavení letounů, vrtulníků, bezpilotních prostředků a pozemních systémů získávání informací.

4.4. Letecká pátrací a záchranná služba

Operace letecké pátrací a záchranné služby jsou definované jako použití zejména vrtulníků a speciálních záchranných týmů pro vyhledání a záchranu osob v nouzi a zajištění lékařské pomoci, zejména letových osádek, po nouzovém opuštění letadla nad územím obsazeným nepřítelem. Úkoly letecké pátrací a záchranné služby v boji jsou vedeny za podpory taktických letounů a bojových vrtulníků.

4.5. Elektronický boj

Elektronický boj je definován jako vojenská akce využívající elektromagnetických systémů ke zjišťování, identifikaci a využití elektromagnetické energie tak, aby se redukovala možnost použití elektromagnetické energie protivníkem a bylo možno ji efektivně využívat vlastními a spojeneckými vojsky.

5. Operace vrtulníkového letectva

Veškerá bojová činnost pozemních sil nad úroveň nejmenšího střetnutí bude značně ovlivňována letectvem. Velitelé pozemních složek na operačních i taktických stupních musí rozumět zásadám, postupům a způsobům použití bojové síly letectva. Pouze dokonalost ve vojenském umění umožní velitelům vytvořit a použít jeho bojovou sílu. Úspěch útočné i obranné činnosti pozemních sil může do značné míry záviset na soustředění letectva na rozhodující místa. Bitevní vrtulníky a vrtulníky bojové podpory mohou posílit akce pozemních sil proti nepříteři, a to vytvářením příležitostí k prolomení linií protivníka, k ochraně boků, palebných přepadů a k znemožnění protimanévru pozemních jednotek protivníka. Vrtulníky mohou chránit manévry a vyjít pozemních jednotek z boje, mohou chránit přesuny v týlovém prostoru a zvyšovat mobilitu pozemních jednotek. Mohou také poskytovat mimořádně důležité týlové zabezpečení předním prostorům v obraně a útočícím sestavám. Můžou plnit úkoly vzdušného průzkumu. Vzhledem ke své mobilitě provádí průzkum a pozorování nad mnohem větším prostorem a v kratší době než pozemní jednotky. Velitelé pozemních složek nesmějí dovolit, aby účinek letectva byl odvrácen od hlavního cíle.

SPOLEČNÝ VÍCENÁRODNÍ RÁMEC BOJOVÝCH OPERACÍ

V soudobých podmínkách budou mít bojové operace zpravidla vždy společný a vícenárodní charakter. K jejich vedení se vytváří společné úkolové uskupení, jehož úkolem je splnit jasně definované a vymezené strategické nebo operační cíle v prostoru operace vedené aliančními silami. Dosahování stanovených cílů je založeno na společné alianční doktríně a schopnosti jednotlivých sil efektivně a účinně spolu-

pracovat. AČR je připravena podílet se na vytváření společného úkolového uskupení hodnotou až vševojskové divize.

Jako orgán velení tohoto uskupení se vytváří velitelství společného úkolového uskupení, které představuje vícenárodní alianční velitelství, složené z představitelů sil a složek, účastnících se operace a ve velikosti odpovídající složení uskupení a stanovených strategických (operačních) cílů.

Velitel společného uskupení disponuje po dobu stanovenou k dosažení strategických (operačních) cílů pravomocí velet jednotlivým druhům sil účastnících se operace, koordinovat jejich činnost a koncentrovat jejich úsilí. Prosazuje, aby operační otázky řešili velitelé jednotlivých sil a složek co nejučinnějším a nejefektivnějším způsobem.

Způsob použití společné síly v bojových operacích je definován v Pravidlech nasazení, která jsou závazná i pro síly pod národním velením, plnící úkoly v prostoru společné operace.

UKONČENÍ BOJOVÝCH OPERACÍ

Bojové operace budou zpravidla ukončeny dosažením stanovených strategických nebo operačních cílů. Bojové operace mohou přerůstat jedna v druhou. Mohou vznikat i situace, kdy cíle bojové operace a jejich dosažení vytváří podmínky pro uskutečnění následné nebojové operace.

V závislosti na vzniklé situaci může být v rámci dokončovací fáze operace (případně následné operace) řešen následující okruh problémů:

- odpoutání proti sobě stojících vojenských uskupení,
- stažení vojsk za stanovenou demarkační linii (nárazníkovou zónu),
- obnova bojeschopnosti vojsk,
- obnova systému velení a řízení vojsk,
- pomoc při návratu evakuovaného obyvatelstva, orgánů státní správy a při postupné normalizaci života na území postiženém důsledky ozbrojeného konfliktu,
- převedení správy území z vojenských orgánů na civilní,
- asanace bojiště, odminování terénu a objektů,
- monitorování radiací, chemické a biologické situace,
- monitorování epidemiologické situace a opatření k eliminaci nákaz a další.

Dopravní systém se ponechává ve válečné organizaci do ukončení odsunu vojsk. Návrat vojsk bude zpravidla probíhat s nadnárodní podporou. Včlenění do mírových organizačních struktur a případná demobilizace je národní záležitostí.

Kapitola 7: „Nebojové operace“

V současném geopolitickém prostředí rozsah a význam nebojových operací značně vzrostl a tento trend lze vzhledem k novým civilizačním hrozbám očekávat i v budoucnosti. Tyto operace reagují na situace, ve kterých vojenská síla přispívá a pomáhá účinně zvládat konfliktní situace, ovlivňuje politické prostředí, chrání lidské životy a pomáhá zmírňovat následky přírodních, ekologických a případně jiných katastrof, při nichž síly ostatních orgánů odpovědných za jejich řešení jsou nedostatečné nebo neschopné stanovené úkoly plnit.

Nebojové operace mohou být vedeny jako vícenárodní, uskutečňované uskupením sil a prostředků více států, nebo mohou být vedeny pouze národními silami pod národním velením jako reakce na nevojenská ohrožení vnitrostátního charakteru. Mohou být uskutečňovány i v kombinaci s bojovými operacemi.

ACR je připravena podílet se na nebojových operacích mezinárodních bezpečnostních struktur, záchranných a humanitárních akcí v zahraničí vyčleněnými silami do jednoho mechanizovaného praporu a jedné speciální rot, schopnými vzdušné přepravy spojeneckými prostředky.

DRUHY NEBOJOVÝCH OPERACÍ

Nebojové operace se podle cílů, kterých má být dosaženo, dělí na **stabilizační a podpůrné**.

Stabilizační operace, jejichž cílem je podpora míru, jsou uskutečňovány na základě usnesení Rady bezpečnosti OSN odstupňovaným zasazením sil a prostředků, schopných přiměřeně reagovat podle situace. Zahrnují mírové operace na odvrácení konfliktů, udržení (zachování) míru, utváření míru, vytváření (nastolení) míru a na vynucení (prosazení) míru uskutečňované v souladu s Chartou OSN, kapitola VI. a VII. Na jejich přípravě a vedení se mohou podílet státní a nestátní orgány a civilní organizace.

- **Operace na odvrácení (prevenci) konfliktů - conflict prevention** - zahrnují škálu iniciativ od diplomatické úrovně až po preventivní přepravu a rozmístění vojsk. Jejich cílem je zabránit, aby spory nepřerostly v ozbrojená střetnutí nebo se nerozšířily. Z vojenského hlediska se jedná o komplex možných opatření, počínající vysláním misí vojenských pozorovatelů a preventivním rozmístěním vojsk v prostoru zasazení konče. To umožňuje i demonstrovat odhodlání a rozhodnost mezinárodního společenství prosadit mírové řešení konfliktu.
- **Operace na udržení (zachování) míru - peace keeping** - jsou vedeny s cílem zastavit a ukončit konflikt mezi znesvářenými stranami nestrannou silou. Použité síly podporují přijatá opatření politického řešení konfliktu a chovají se nestranně vůči všem jeho účastníkům.
- **Operace pro utváření míru - peace making** - jsou operace realizované po zahájení konfliktu s cílem dosáhnout mírového urovnání, zastavení palby apod. I když představují především širokou škálu diplomatických jednání, pokusů o smíření, izolaci, může být vojenská síla použita k prosazení sankcí v případech, kdy to je nezbytně nutné.
- **Operace pro vytváření (budování) míru - peace building** - jsou prováděny zpravidla po ukončení konfliktu. Jsou zaměřeny k podpoře, přestavbě a posílení politického systému, institucí a infrastruktury. Cílem je konsolidovat mírový proces a zamezit zvratu směrem k obnovení konfliktu. Do operace nasazené vojenské síly neomezují svoji činnost výhradně jen na vojenské aktivity, ale podílejí se na obnovení životně důležité civilní infrastruktury a odstranění následků způsobených konfliktem. (Výše uvedené druhy mírových operací jsou vedeny se souhlasem znepřátelených stran.)
- **Operace pro vynucení (prosazení) míru - peace enforcement** - jsou typem stabilizační operace mající charakter bojového zasazení. Souhlas všech znepřátelených stran není podmínkou pro jejich vedení. Jsou uskutečňovány v souladu s VII. kapitolou Charty OSN. Operaci na vynucení míru často předchází veřejná demonstrace politické vůle k použití vojenských prostředků. Použití vojenské síly je vyjádřeno mandátem a upřesněno pravidly použití síly, specifickými pro každou konkrétní operaci.

Stabilizační operace při vnitrostátních konfliktech mohou být uskutečňovány v případech, kdy dochází k rozkladu státních institucí, při ochraně narušené veřejné bezpečnosti a v případě jiných mimořádných situací.

Podpůrné operace mohou být uskutečňovány v mezinárodním měřítku jako humanitární pomoc při katastrofách, masovém pohybu utečenců, hladomoru a při ostatních velkých neštěstích. Mohou být prováděny i pouze národními silami zpravidla jako pomoc při živelních pohromách a katastrofách všeho druhu.

Uvedené typy nebojových operací se v prostoru a čase mohou vzájemně prolínat nebo přerušovat jedna v druhou. Výběr, rozsah a složení vojsk se stanovuje podle cílů a poslání operace a předpokládané doby jejího trvání.

MOŽNÉ ÚKOLY VOJENSKÝCH SIL VE STABILIZAČNÍCH OPERACÍCH

Síly a prostředky Armády ČR, zasazované ve vícenárodních bezpečnostních silách se podřizují zvláštním požadavkům vyplývajících z příslušného mandátu a konkrétně stanovených podmínek, za kterých se příslušná operace uskutečňuje.

V **mírových operacích** mandát OSN představuje legitimní oprávněnost k zasazení na podporu míru. Ve Směrnici pro státy poskytující vojska a ve Směrnici pro zasazení definuje Rada bezpečnosti OSN vojenské úkoly, které vycházejí z ujasněných politických cílů. S těmito cíli a úkoly musí být vojska seznámena a musí jim být objasněny. Chybné jednání jednotlivce nebo malé skupiny může negativně ovlivnit úspěch mírové operace.

Vojska provádějící mírové operace se musí členit tak, aby mohla kdykoliv nezávisle a pružně reagovat na změny úkolu a situace a disponovala schopností eskalace a deeskalace. Jejich výzbroj se stanovuje vzhledem k cílům dané operace a podmínkám, za kterých se uskutečňuje. Měla by odpovídat potenciálu a schopnostem konfliktních stran.

Vojska při zasazení jsou podřízena vícenárodnímu orgánu velení zpravidla jako národní příspěvek. K tomu se vytvářejí technické předpoklady především k zajištění interoperability rozličných národních systémů velení a řízení a odpovídající výměna informací o úkolech a situaci.

Možnými úkoly vojsk provádějících mírové operace mohou být:

- **Pozorování a monitorování**, které hraje důležitou roli při stabilizaci situace v prostoru operace. Zahrnuje sledování aktivit konfliktních stran v průběhu plnění přijatých dohod a včasné vyhodnocování získaných informací k případné výstraze a přijetí nezbytných ochranných opatření k zamezení vzniku nebo eskalace konfliktu. Vojáci plnící úkoly v pozorovacích a monitorovacích misích zpravidla nebudou ozbrojeni a jsou povinni zachovávat statut nestrannosti. Neměli by plnit své úkoly v prostorech, kde dochází k porušování dohod mezinárodního práva.
- **Dohled nad plněním dohod a smluv** mezi znesvářenými stranami jako je například zastavení palby, kontrola zbraní, výměna zajatců apod. Vojenské jednotky plnící tyto úkoly budou zpravidla ozbrojené.
- **Zprostředkovatelské mise**, uskutečňované formou rozmístění mírových jednotek mezi znesvářené strany, které přestaly mezi sebou válčit, s cílem dosáhnout stabilizace situace. Mírové jednotky pro plnění tohoto úkolu budou vždy ozbrojené a dostatečně silné k udržení svých postavení. Mohou být podporovány dalšími pohotovostními jednotkami.
- **Preventivní zasazení a přítomnost vojenských jednotek**, které pokrývají širokou škálu možných úkolů, přispívajících k podpoře a dodržování zákonů, nařízení a veřejného pořádku.
- **Zřízení a kontrola vyhrazených prostorů**, které přispívají k ochraně místního obyvatelstva, uprchlíků a podpůrných organizací pracujících v konfliktem postižené oblasti.

- **Zajištění pohybu** k udržení a bezpečnosti pohybu vlastních sil a **omezení pohybu** znesvářených stran. Uvedené úkoly se plní kontrolou pozemních komunikací a klíčových bodů, zřizováním bezletových zón a ochranou konvojů.
- **Demobilizace znesvářených stran a jejich odzbrojení** v prostoru operace k prosazení opatření k dodržování mírových dohod a příměří.

Uvedené úkoly plní mírové síly dostatečně vyzbrojené a zabezpečené tak, aby byly schopny udržet klid a pořádek v prostoru nasazení.

V operacích pro vynucení (prosazení) míru, i když jejich cílem není zničení ozbrojených jednotek znesvářených (nebo jedné ze znesvářených) stran může být bojové použití vojsk časté. Vedle způsobů a zásad vedení soudobého boje, uvedených v předchozích částech doktríny musí být vojenské síly a prostředky účastníci se tohoto typu operace připraveny k následujícím činnostem:

- ▲ **Násilné prosazení sankcí**, prováděné s hrozbou použití zbraní s cílem zamezit získávání zásob, surovin a zbraní, které by mohly posílit ekonomickou a vojenskou sílu kterékoliv ze znepřátelených stran. Sankce mohou být uskutečňovány pomocí blokády, izolace prostoru, zákazu letů a dalšími opatřeními.
- ▲ **Násilné oddělení konfliktních stran**, kdy situace vyžaduje jejich násilnou separaci uskutečňovanou aktivní činností s cílem vytvořit demarkační čáry a demilitarizované zóny. Tím se současně mohou vytvářet podmínky pro následnou zprostředkovatelskou úlohu mírových sil.
- ▲ **Bojová činnost proti ozbrojenému odporu**, ve kterém se vojenské aktivity provádí v souladu se zásadami, uvedenými v 6. kapitole.

Je důležité, aby po splnění cílů operace pro vynucení (prosazení) míru přešly mírové síly na aktivity charakteristické pro upevnění (budování) míru. Tento požadavek může v praxi znamenat i vystřídání mírových sil, které byly použity ve fázi vynucení míru.

MOŽNÉ ÚKOLY VOJENSKÝCH SIL V PODPŮRNÝCH OPERACÍCH

Podpůrné operace se zpravidla budou uskutečňovat v součinnosti se státními a nestátními orgány a organizacemi.

Možnými úkoly vojsk v podpůrné operaci mohou být:

- pomoc osobám postiženým humanitární či jinou katastrofou, která může být uskutečňována poskytnutím zásobovacích, ubytovacích, zdravotnických a dopravních služeb,
- záchranné práce, uskutečňované v součinnosti s civilními záchrannými sbory,
- evakuace obyvatelstva (osob) z postižených oblastí.

V podmínkách AČR základním prostředkem, určeným k plnění těchto úkolů, jsou vojenské záchranné útvary. V případě nutnosti se mohou využívat jednotky druhů vojsk (pontonové, ženijní, chemické a další). Ostatní útvary a jednotky se v případě nutnosti vyčleňují v takovém složení, aby mohly vykonávat činnost obecného, pomocného a zabezpečovacího charakteru. Mohou být využity i k **asistenční činnosti** k zajištění veřejného pořádku apod.

UKONČENÍ NEBOJOVÝCH OPERACÍ

Nebojové operace, které byly realizovány jako reakce na ohrožení a krize, jejichž vznik byl vyvolán společenskými příčinami se ukončují zpravidla v situaci, kdy státní

orgány a orgány místní samosprávy jsou funkční a jsou schopné plnit své úkoly bez vnější pomoci.

Nebojová operace se ukončuje stažením vojsk. Stažení musí být uskutečňováno v souladu s politickým vývojem a může probíhat ve formě **rychlého, pomalého nebo částečného stažení**.

Podpůrné operace, které byly uskutečněny formou pomoci při živelních pohromách a katastrofách, se ukončují splněním záchranných prací a likvidací bezprostředních následků. V souladu s „Úmluvou o nucené a povinné práci“ (čl. 29) se pomoc zpravidla neposkytuje při obnovovacích a rekonstrukčních pracích a návratu postižených k normálnímu životu. Tyto aktivity jsou v kompetenci odpovědných státních a civilních orgánů a organizací a následného komerčního řešení.

Kapitola 8: „Národní úkoly obrany“

Česká republika plně akceptuje alianční princip nedělitelnosti bezpečnosti. Její obrana je plánována, připravována a uskutečňována tak, aby mohla dostát závazkům podle Severoatlantické smlouvy, článku 5. Současně je ve smyslu Charty OSN, článku 51, připravena zajišťovat bezpečnost České republiky a základní společenské hodnoty proti ohrožením v míru a při napadení.

ODPOVĚDNOST ZA ZAJIŠŤOVÁNÍ NÁRODNÍCH ÚKOLŮ OBRANY

Předpokladem dosažení cílů v oblasti zajištění bezpečnosti státu a základních společenských hodnot je koncepční připravenost a spolupráce všech rezortů státní správy.

Parlament vyhláší stav ohrožení státu a válečný stav.

Prezident republiky je vrchním velitelem ozbrojených sil.

Vláda odpovídá za obranu státu a jeho připravenost k řešení krizových situací. Vyhláší nouzový stav pro část nebo pro celé území státu. Ukládá úkoly orgánům krizového řízení, Bezpečnostní radě státu a věcně příslušným rezortům.

Bezpečnostní rada státu koordinuje a vyhodnocuje problematiku bezpečnosti ČR a připravuje vládě návrhy opatření k zajišťování bezpečnosti České republiky. Jejím stálým pracovním orgánem je výbor pro obranné plánování, výbor pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky a výbor pro civilní nouzové plánování. Pracovním orgánem zřízeným k řešení krizových situací je mezirezortní krizový štáb.

Ministerstvo obrany, jako ústřední administrativně správní orgán pro řízení hlavních sil obrany státu, jejichž základ tvoří Armáda České republiky, koordinuje činnost ministerstev a hlavních správních úřadů při přípravě k obraně státu. Pracovním orgánem ministra obrany pro řešení krizových situací je krizový štáb Ministerstva obrany ČR.

Ministerstvo vnitra je odpovědné za zajišťování vnitřní bezpečnosti státu v míru, ve všech stavech ohrožení státu, a za války. Zodpovídá za přípravu orgánů územní samosprávy a řídí jejich činnost při ohrožení státu.

Ostatní ministerstva a správní úřady odpovídají ve své působnosti v míru i ve všech stavech státu za realizaci úkolů při zajišťování obrany státu a jeho bezpečnosti.

Orgány územní samosprávy odpovídají za realizaci úkolů obrany a bezpečnosti na příslušné územně správní (regionální) úrovni v rozsahu stanoveném zákonem.

Generální štáb AČR je součástí Ministerstva obrany ČR. Je jeho samostatnou vojensko-správní a řídicí složkou. Je vrcholným vojenským orgánem pro velení a řízení AČR. Pracovním orgánem náčelníka Generálního štábu AČR při řešení krizových situací je operační středisko GŠ AČR.

ÚLOHA ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY PŘI ZAJIŠŤOVÁNÍ NÁRODNÍCH ÚKOLŮ OBRANY A BEZPEČNOSTI STÁTU

Pro AČR vedle jejího základního úkolu - obrany České republiky proti vnějšmu napadení a plnění mezinárodních smluvních závazků České republiky o společné obraně, vyplývají i povinnosti při zajišťování vnitřní bezpečnosti státu.

Síly a prostředky AČR lze v souladu s českým právním řádem použít při zajišťování obrany státního území, ústavního pořádku a bezpečnosti státu, ochrany státních hranic, střežení objektů důležitých pro obranu státu. Dále mohou být použity k záchranným pracím a humanitárním úkolům při pohromách, katastrofách nebo jiných závažných situacích, kdy jsou ohroženy životy, zdraví nebo značné majetkové hodnoty. Současně se podílí na úkolech vyplývajících z požadavků podpory hostitelské země vůči spojeneckým silám, nacházejícím se v souladu s příslušnými dohodami na území ČR, případně provádějícím tranzit přes území státu.

Uvedené úkoly může AČR plnit na území České republiky v duchu platné legislativy jak v době míru, tak v situacích, kdy byl vyhlášen nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav.

Při obraně státu proti jeho napadení vnějším protivníkem jsou schopny síly a prostředky AČR uskutečnit operaci samostatně nebo společně se silami a prostředky Aliance působením ve společném uskupení.

(Poznámka: Upraví se ve vazbě na novelizovanou Vojenskou strategii ČR.)

K tomu v závislosti na stupni ohrožení České republiky nebo plánovaném použití AČR k zajištění splnění smluvních závazků v duchu platné legislativy zabezpečuje Generální štáb rozvinutí nezbytné části AČR nebo celé AČR na válečnou organizaci. Rozvinutí sil okamžité a rychlé reakce se může uskutečňovat samostatně. K mobilizačnímu rozvinutí AČR je vytvořen systém uvádění AČR do vyšších stupňů bojové pohotovosti a mobilizačního rozvinování.

ZAJIŠTĚNÍ CELISTVOSTI A NEDOTKNUTELNOSTI ÚZEMÍ STÁTU

Zajištění celistvosti a nedotknutelnosti státního území je jedním ze základních atributů svrchované moci suverénního státu. K realizaci tohoto úkolu AČR připravuje a rozvíjí síly, které jsou pod národním velením.

Území České republiky se v závislosti na charakteru konfliktu a ohnisku jeho vzniku může stát:

- o **bojovou zónou** v případě, kdy obrana státu se uskutečňuje v rámci spojenecké obrany přímo na vlastním teritoriu,
- o **podpůrnou zónou** v případě, kdy je nutno podporovat ozbrojené síly spojenců (např. při tranzitu přes naše území) a síly a prostředky AČR, působící mimo území České republiky,

- o spojovací zónou v případě, kdy konflikt probíhá na křídlech nebo mimo smluvní prostor Aliance.

Rozsah a způsob použití sil a prostředků Armády ČR, které jsou pod národním velením, bude vyplývat z postavení teritoria vzhledem ke konfliktu.

Hlavními úkoly při zajišťování celistvosti a nedotknutelnosti území státu zpravidla budou jeho obrana, ochrana obyvatelstva, obrana významných objektů důležitých pro obranu státu, obrana životně důležité infrastruktury, posílení ostrahy a případně uzávěra části státních hranic apod.

ÚČAST AČR PŘI ZAJIŠŤOVÁNÍ ÚSTAVNÍHO POŘÁDKU A BEZPEČNOSTI STÁTU

Zajišťování ústavního pořádku a vnitřní bezpečnosti státu je v odpovědnosti orgánů ministerstva vnitra. K posílení preventivního a represivního působení státu při narušení jeho vnitřní stability mohou být použity i síly a prostředky AČR. Potencionální ohrožení bezpečnosti představují všechny formy terorismu a organizovaný zločin, který může usilovat o průnik do politických a mocenských struktur státu. Rozsáhlé migrační vlny mohou přerůst do násilné činnosti migrantů.

Síly a prostředky AČR mohou být použity v souladu s platnou legislativou formou vojenské asistence ve prospěch orgánů ministerstva vnitra, případně mohou uskutečnit **operaci**, jejímž hlavním obsahem bude ochrana důležitých objektů státního, ekonomického nebo vojenského významu, podíl na zajišťování veřejného pořádku a další činnosti podle konkrétní situace.

V případě masové migrace na území státu to může být např. podíl na zřizování a zajišťování provozu uprchlických táborů, součinnost s Policií ČR při zvýšení ostrahy státní hranice, poskytování zdravotnických a logistických služeb.

V případě vojenské asistence se zpravidla vyčleněné jednotky pod velením svých velitelů předávají pod operační řízení orgánů ministerstva vnitra, které odpovídají za způsob využití vyčleněných jednotek a odborné plnění stanovených úkolů. Velitelé vyčleněných jednotek odpovídají plně za stav kázně a organizaci života. Zbraně mohou být použity způsoby v souladu s ustanoveními, platnými pro orgány ministerstva vnitra.

Plánování, příprava a vedení operace uskutečňované silami AČR k zajištění ústavního pořádku bude zpravidla probíhat za řízení NGŠ - velitele AČR. V případech podpůrné operace a asistenčního nasazení může být delegována odpovědnost v závislosti na stanovených cílech a rozsahu použití sil a prostředků na některého z operačních velitelů.

POUŽITÍ SIL A PROSTŘEDKŮ AČR PŘI ODSTRAŇOVÁNÍ NÁSLEDKŮ KATASTROF, POHROM A HAVÁRIÍ

Důsledkem rozsáhlých živelných katastrof a pohrom, mimořádných průmyslových a ekologických havárií a dalších nevojenských ohrožení může být nejen ohrožení obyvatelstva, hmotných statků a životního prostředí, ale i narušení vnitřní bezpečnosti, veřejného pořádku, chodu státní správy a samosprávy.

Síly a prostředky AČR mohou v takových případech podle rozsahu katastrofy (pohromy, havárie) provádět záchranné práce, působit v integrovaném záchranném systému nebo uskutečňovat **podpůrnou operaci**.

Záchranné práce představují dočasné organizované nasazení vojenských jednotek a techniky. Poskytují se podle zákona č. 219/1999 Sb. o ozbrojených silách ČR (hl. II, § 14) při pohromách nebo při jiných závažných situacích ohrožujících lidské životy, zdraví, značné majetkové hodnoty nebo životní prostředí.

Vyčleňování sil a prostředků AČR ve prospěch integrovaného záchranného systému se realizuje ve smyslu usnesení vlády České republiky č. 246 z 19. 5. 1993. O použití sil a prostředků nad rámec integrovaného záchranného systému rozhoduje vláda, v rámci IZS rozhoduje o nasazení náčelník Generálního štábu AČR. V případě nebezpečí z prodlení rozhodují o nasazení velitelé vojenských útvarů nebo náčelníci vojenských zařízení, které jsou nejbližší místu pohromy. Současně prostřednictvím svých nadřízených informují neprodleně náčelníka generálního štábu o nasazení k záchranným pracím.

Hlavním prostředkem, předurčeným do integrovaného záchranného systému, jsou vojenské záchranné útvary. K vyžádání jejich zásahu jsou oprávněni přednostové okresních úřadů a osoby stanovené § 18 zákona č. 219/1999 Sb. Kromě toho se u útvarů stálé pohotovosti zpravidla určuje hotovostní jednotka.

Vojáci zpravidla vykonávají záchranné práce v organických celcích za řízení vojenských velitelů. Úkoly plní v souladu s plánem řešení krizové situace. Jejich podřizování civilním orgánům je nepřipustné.

Při odstraňování následků katastrof a pohrom zvláště velkého rozsahu mohou vyčleněné síly a prostředky AČR uskutečňovat podpůrnou operaci. Jejím řízením bude zpravidla pověřen velitel sil územní obrany. Jeho základní povinností je koordinovat činnost použitých vojenských sil s civilními orgány a organizacemi.

Hlavním obsahem činnosti vojsk mohou být v souladu s charakterem katastrofy (pohromy, havárie) záchranné práce, evakuace ohroženého obyvatelstva, blokování zasaženého prostoru, střežení majetku, budování ochranných objektů a zařízení, pátrací akce, dopravní a zdravotní služby a další veřejně prospěšné práce.

PODPORA SPOJENECKÝCH OZBROJENÝCH SIL HOSTITELSKOU ZEMÍ

Jedním z důležitých národních úkolů je vojenská a civilní podpora, uskutečňovaná v míru i v krizových situacích ve prospěch spojeneckých ozbrojených sil, nacházejících se na území státu nebo při tranzitu přes ně.

I když platí princip národní odpovědnosti za logistické zabezpečení a vojska musí být na omezenou dobu po stránce logistické soběstačná, vyžaduje realizace společných operací a dalších aktivit podporu ze strany té země, na jejímž území se vojska jiné země nacházejí. Toho se dosahuje pružným a jednotným využitím dostupných zdrojů - civilních a vojenských. Priority logistického zabezpečení se stanovují podle konkrétní situace.

Civilní podpora se zabezpečuje z prostředků národního hospodářství na základě předem vznesených požadavků. Příslušné orgány AČR mohou v daném případě sehrávat zprostředkovatelskou úlohu.

Vojenská podpora se zabezpečuje z prostředků AČR, případně v kombinaci s civilními zdroji. Zahrnuje řadu činností, jako např. poskytnutí ubytování, stravování a parkování, zabezpečení doplnění PHM, opravy, překládka materiálů, zabezpečení spojení, řízení dopravy, poskytnutí zdravotnického zabezpečení, speciální pomoci a další.

K přijetí spojeneckých ozbrojených sil se stanoví prostory pro příjem, které představují prostory vhodné pro rozmístění vojsk v blízkosti hraničních přechodů, letišť a vykládacích železničních stanic. Podle potřeby se zřizují místa pro logistické zabezpečení přijetí.

Úkoly vojenské podpory hostitelskou zemí zabezpečují odborné orgány Ministerstva obrany a Generálního štábu AČR v součinnosti s dalšími rezorty. Realizátora podle charakteru úkolů určuje NGŠ AČR tak, aby vznikající požadavky byly řešeny pružně a na co možná nejnížší úrovni velení.

Kapitola 9: „Národní odpovědnost“

Obrana ČR je souhrnem opatření mezinárodně politických, vojenských, bezpečnostních, hospodářských a ochranných, jejichž cílem je zajistit svrchovanost a celistvost demokratického státu před vnějším ohrožením.

Obrana ČR i přes členství v NATO je předně národní záležitostí. Musí být koordinována od nejvyšších stupňů politického rozhodování až po základní výkonné stupně. To představuje mít zavedený pružný způsob krizového managementu, odstrašování a obrany s možností rozšíření všeobecných schopností reakce proti různým formám ohrožení.

Jednou z odpovědností ozbrojených sil je poskytovat politickému vedení souhrnná doporučení týkající se politické strategie a požadavků na budování ozbrojených sil a materiálních požadavků. Ozbrojené síly jsou vládě odpovědné za formulaci a realizaci operačních aktivit a taktiky a od ozbrojených sil se požaduje, aby cvičily a připravovaly příslušníky ozbrojených sil pro krize, ozbrojené konflikty a válku.

PŘÍZPŮSOBIVOST ARMÁDY ČR NOVÝM POTŘEBÁM

Rychlé a nepřetržitě se měnící geopolitické prostředí, nové civilizační hrozby a tempo vojensko-technologického pokroku vyžadují včas reagovat na vznikající změny.

Přízpůsobivost AČR měnícím se potřebám musí být úzce spojena s jasnými prioritami, jejichž cílový stav není omezen nejbližšími roky. Za rozhodující priority je nutno považovat dosažení takové úrovně, která je srovnatelná s ostatními armádami členských států Aliance a která umožňuje splnit poslání Armády ČR při zajišťování suverenity státního území. To vyžaduje existenci dobře lidsky i materiálně připravené armády, s nezbytnými zálohami, schopné efektivně využívat technologie, jimiž je vybavena, připravenými veliteli a vojáky k samostatné i společné činnosti v podmínkách širokého spektra operací a úkolů.

Současná úroveň rozvoje techniky vyžaduje i v armádě využívat mimo jiné i informační technologie a nové prostředky komunikace. Nově vznikající hrozby, z nich vznikající možná ohrožení a reakce mezinárodního společenství k jejich eliminaci vyžadují zvyšování mobility a vybavenosti sil AČR na všech jejích úrovních k zajištění účinného nasazení v požadovaných lhůtách a prostorech. Schopnost zjišťovat a analyzovat cíle v čase blízkém reálnému a co nejpřesněji působit vhodnými prostředky ve správném čase proti nim, umožňuje přejít od masového nasazení sil a prostředků k selektivnímu a podstatně efektivnějšímu použití menších, ale kvalitnějších připravených a vyzbrojených sil. Organizační struktura AČR a její technologické

vybavení musí umožňovat s vyšší pružností reagovat na celou škálu vojenských a nevojenských ohrožení. Nové podmínky kladou nové požadavky na velitele všech stupňů velení, kteří musí být schopni s přehledem reagovat na rychle se měnící prostředí a účinně využívat nové technologie, zavedenou techniku a výzbroj a zvládnout optimální metody řešení situací.

EFEKTIVNÍ VYUŽITÍ ZDROJŮ A PROSTŘEDKŮ

Kvalita vojenské obrany státu je závislá na výši, stavu, dostupnosti a efektivnosti využití zdrojů, které jsou vyčleněny k jejímu zabezpečení.

Česká republika vytváří systém obranného plánování, který musí zajišťovat rozvoj vojenských kapacit nezbytných pro udržování potřebné úrovně obranyschopnosti státu v individuálním i kolektivním pojetí obrany a schopnost podílet se na udržování míru v mezinárodním měřítku účasti v operacích mimo území státu.

Zdroje a prostředky, poskytované státem armádě, jsou vzhledem k demografickým a ekonomickým možnostem státu omezené. K jejich efektivnímu a optimálnímu využití proto musí přispět každý vojenský profesionál a příslušník AČR.

Lidské zdroje představují občané ČR, kteří ze zákona podléhají branné povinnosti. Trend snižování počtů jednotlivých populačních ročníků, ale i požadavek kvality před kvantitou, vyžaduje budovat AČR jako poloprofesionální s postupným nárůstem její profesionální složky.

Věcné zdroje se zajišťují již v míru systémem akvizice, připravenosti hospodářské mobilizace a budováním obranné a vojenské infrastruktury.

Zásoby se zabezpečují pro dvojnásobek počtu mírových sil a navíc se indikují zdroje pro zabezpečení požadavků v rámci podpory spojeneckých ozbrojených sil hostitelskou zemí. Bojové zásoby se udržují na stanovené výši.

Finanční zdroje se zajišťují státním rozpočtem. Ve stavu ohrožení státu a ve válečném stavu se na základě rozhodnutí Parlamentu ČR předpokládá použití aktiv státu a všech dostupných zdrojů v rozsahu stanoveném zákonem.

ROZVOJ OSOBNOSTI VELITELŮ A VOJÁKŮ

Bez lidí, schopných pracovat v obtížných podmínkách možných budoucích konfliktů či při poskytování pomoci a odstraňování nevojenských katastrof, splnit stanovené úkoly nelze.

Velitelé musí být připraveni úspěšně řídit podřízené při činnosti v různorodém operačním prostředí a v národních i vícenárodních uskupeních při společném úsilí všech druhů vojsk.

Velitelé všech stupňů velení musí být schopni jednat se znalostí dané problematiky a převzít odpovědnost v rámci stanovených cílů při rozumné míře rizika. To vyžaduje postupně plně profesionalizovat velitelský sbor i na nejnižších stupních velení. Zvyšování profesionálních kvalit se realizuje vzdělávacím systémem a výcvikem, probíhajícím po celou kariéru vojenského profesionála.

Neméně náročné požadavky jsou kladeny na vojáky. Složitost situací, jejichž řešení budou vojáci vystaveni, vyžaduje silné osobnosti schopné správně reagovat nejen svými intelektuálními kvalitami a vycvičeností, ale i fyzickou a psychickou připraveností. Voják musí být osobností, která respektuje obecné hodnoty lidskosti a i v těch nejsložitějších situacích zůstává vždy myslícím člověkem. Složitost nových technologií

bude vynucovat postupnou profesionalizaci výkonných funkcí v obsluze nejsložitějších zbraňových a informačních systémů a techniky.

PŘÍPRAVA VELITELŮ, ŠTÁBŮ A VOJSK

Vzdělávání vojenských profesionálů a zvyšování jejich odborné kvalifikace je zajišťováno systémem vojenského školství, doplňovaného u některých odborností vzděláváním v zahraničí a případně i v civilních vzdělávacích zařízeních. Systém kariér, založený na osobních schopnostech a kvalifikačních předpokladech, musí zabezpečovat potřebnou propustnost mezi velitelskými a štábními funkcemi.

Výcvik je trvalým úkolem AČR a cestou, jak připravovat velitelský sbor, štáby a vojska k případnému nasazení.

Mírová příprava velitelů a štábů musí zajistit zvládnutí zásad vedení bojových a nebojových činností a jejich zabezpečení obecně a při působení ve společných operacích a osvojení si standardizovaných i nestandardních postupů při řešení různorodých situací při možných ohroženích státu.

Mírový výcvik AČR je zabezpečován mimo jiné systémem přímého nástupu odvedenců do výcvikových středisek druhů vojsk, kde absolvují základní výcvik jednotlivce a specialisty. Zdokonalovací výcvik specialisty a sladění jednotek až do stupně praporu (oddílu, letky) se uskutečňuje v organických jednotkách. Velitelé na úrovni velitele útvaru a výše mají právo stanovovat cíle výcviku v souladu s předpokládaným způsobem bojového použití jim podřízených jednotek. Konkrétní opatření se rozpracovávají ve směrnících (plánech) přípravy vojsk na příslušné kalendářní období bez zasahování do pravomoci a odpovědnosti podřízených velitelů.

Výcvik před zasazením se upravuje s ohledem na dobu přípravy, která je k dispozici a na možné úkoly předpokládaného zasazení s využitím poznatků, získaných z vyhodnocení předchozích zasazení. Současně se sladuje vytvořené uskupení pro zasazení a uskutečňují se cvičení jednotlivých stupňů velení. Výcvik pro nastávající zasazení se uskutečňuje s využitím všech prostředků, které jsou k dispozici v mírových posádkách a ve výcvikových prostorech podle zpracovaného kalendářního plánu, s předpokladem jeho pokračování i v prostoru zasazení.

Výcvik v době zasazení se uskutečňuje s cílem přizpůsobit se konkrétním podmínkám zasazení, zvládnutí nových způsobů činností, sladění osob, které přišly jako doplňky, střídání nebo výměna a jejich přizpůsobení se dané výzbroji a technice. Ve společných vícenárodních operacích se uskutečňuje podle pokynů velitele vícenárodních sil.

V souladu se stávající legislativou se zasazení v době míru mimo území státu zúčastňují vojáci z povolání a dobrovolníci z řad připravených a vycvičených záloh. Vojáci základní služby mohou být zasazení ve stavu ohrožení a válečném stavu státu v souladu s institutem mimořádné služby. Při zasazení s mobilizačním doplněním se plánuje a provádí zdokonalovací výcvik mobilizovaných osob s cílem obnovy jejich použitelnosti.

ZABEZPEČENÍ OPERACÍ

I když bojové a stabilizační operace budou probíhat téměř výlučně v mezinárodním rámci, pod odpovědností velitele vícenárodních sil a pod vícenárodním velením, je zabezpečení přípravné a dokončovací fáze operace v národní odpovědnosti.

Přípravná fáze operace začíná po předchozím rozhodování na politické a vojenské úrovni poté, kdy náčelník Generálního štábu AČR obdržel rozkaz k zahájení přípravy operace. Končí předáním vyčleněných a připravených sil pod operační velení (řízení) velitele vícenárodních sil.

Na základě rozhodnutí politického vedení státu stanovuje ministr obrany složení sil a prostředků AČR a jmenuje jejich velitele. Formování vyčleňovaných sil se uskutečňuje na bázi organických prvků existujících jednotek.

Zabezpečení osob, nasazovaných mimo území státu, se zajišťuje silami a prostředky MO v duchu zákonných ustanovení.

Logistická podpora a zdravotnické zabezpečení se při operacích mimo území státu zajišťuje silami a prostředky AČR, s využitím pomoci spojenců, civilních organizací nebo podpory hostitelským státem. Pokud není možná podpora třetí stranou, organizuje se silami a prostředky AČR. Ve prospěch logistické podpory vyčleňovaných sil a prostředků se vytváří národní podpůrný prvek.

Ve fázi vedení operace se v rámci národní odpovědnosti uskutečňují doplňování osob, rotace jednotek, duchovní péče a sociální zabezpečení rodinných příslušníků. Logistická podpora nasazených sil je realizována národním podpůrným prvkem.

V dokončovací fázi operace, která začíná předáním vyčleněných sil pod národní velení, se po provedených přesunech jednotlivé části zpětně včleňují do mírových organizačních struktur. Následná péče se věnuje personálu, který byl zasazen, počínajíc lékařskými prohlídkami až po udělení dovolených a dosažení pohotovosti k plnění dalších úkolů. Zprovozuje se použitá technika a výzbroj a obnovují se zásoby a logistická soběstačnost zasazených jednotek.

Zabezpečení operací, uskutečňovaných výhradně silami a prostředky AČR pod národním velením, se uskutečňuje v závislosti na charakteru a úkolech operace vlastními silami a prostředky a formou podpory vojsk.

Logistická podpora je realizována systémem logistiky taktického a operačního stupně, který je napojen na subsystém armádní a mimorezortní logistiky.

Zdravotnické zabezpečení je realizováno kombinovaným polním a územním systémem, v němž se využívají síly a prostředky polní zdravotnické služby spolu se zdravotnickými zařízeními AČR a zařízeními civilního zdravotnictví na daném teritoriu.

Policejní ochrana se realizuje v rozsahu úkolů stanovených zákonem o Vojenské policii v oblastech její působnosti.

Důležitým aspektem zabezpečení operací je včasné a správné informování veřejnosti. Spolu s úzkým stykem s rodinnými příslušníky napomáhá formovat a udržovat podporu veřejnosti a má vliv na morální stav vojsk při plnění jim stanovených úkolů.

ORGÁNY NÁRODNÍHO VELENÍ A JEJICH ODPOVĚDNOSTI

Rozhodování o zasazení ozbrojených sil ve značném rozsahu závisí na stupni, v němž jsou důležité státní zájmy považovány za ohrožené. Strategický proces spočívá v převedení těchto zájmů do cílů. Účelem strategického procesu je vytvořit prostředky a příležitosti pro dosažení těchto cílů. Rozlišují se čtyři vzájemně související úrovně strategického procesu, a to: politicko-strategická, vojensko-strategická, operačně strategická a taktická.

- a) Politicko-strategická úroveň je zaměřena na použití státních zdrojů pro dosažení cílů bezpečnostní politiky. Zabývá se všeobecnými hledisky zasazení ozbrojených sil a zahrnuje ekonomickou, vojenskou, sociální a diplomatickou složku.
- b) Vojensko-strategická úroveň. Vojenská složka politicko-strategické úrovně je známá jako vojenská strategie. Vojenská strategie je uměním a vědou o budování a zasazení ozbrojených sil pro dosažení politicko-strategických cílů.
- c) Operačně strategická úroveň je zaměřena na zasazení vojenských prostředků pro dosažení vojensko-strategických cílů. V praxi se uskutečňuje stanovením operačních cílů, řízením operací a zasazováním prostředků v různých oblastech operací.
- d) Taktická úroveň. Na taktické úrovni jsou vojenské prostředky zasazovány, aby bylo dosaženo operačně strategických cílů. Taktika je uměním používání ozbrojených sil ve střetnutí s protivníkem. Taktická úroveň je ta úroveň, na níž jsou ozbrojené síly zasazovány do boje.

Závěr

Doktrína AČR dává návod, jak efektivně používat síly a prostředky AČR při společné činnosti v soudobých operacích a při zajišťování národních úkolů obrany a bezpečnosti státu. Její užití má cyklický průběh. Poznatky z bojových nasazení a cvičení, rozvoj vojenského myšlení, nové technologie a měnící se politické prostředí vyžadují její průběžnou aktualizaci a při kvalitativních změnách i přepracování. Vydání Doktríny AČR je krokem k tomu, jak usnadnit příslušníkům velitelského sboru AČR porozumět a vypořádat se s různorodými situacemi, s nimiž mohou být konfrontováni.

Součástí Doktríny AČR jsou podpůrné doktríny (doktríny jednotlivých oblastí), zabývající se specifickými činnostmi ve prospěch společné činnosti sil a prostředků AČR při podpoře národních zájmů a při společném působení s ozbrojenými silami spojenců:

Personální doktrína poskytuje základní vodítka a postupy pro velitele, vztahující se k personálnímu zabezpečení operací.

Doktrína vojenského zpravodajství vymezuje základní principy a činnosti zpravodajství a průzkumu ve vojenských operacích.

Operační doktrína odráží specifika činnosti ve společných operacích a řeší problematiku organizace velení vojskům v operacích.

Logistická doktrína řeší problematiku logistické podpory operací v celém spektru logistických služeb a ve zdravotnickém zabezpečení a podporu spojeneckých sil při jejich činnosti na území ČR.

Doktrína systémů velení a řízení řeší problematiku systémů podpory velení ve vojenských operacích.

Použitá literatura:

- Bezpečnostní strategie České republiky, Praha 1999.
- Vojenská strategie české republiky, Praha 1999.
- Strategická koncepce NATO pro 21. století, návrh, 1999.
- Společná alianční publikace (Allied Joint Publication) 01/A/ - AJP-01/A/, 1998.
- Doktrína pozemních sil - ATP-35/B/.
- Doktrína vzdušných sil - ATP-33/A/.
- Doktrína pozemního vojska Královské nizozemské armády (Landmacht Royal Netherlands Army Military Doctrine), 1996.
- Britská obranná doktrína (British Defence Doctrine).
- Velení vojskům (Truppenführung). Návrh předpisu Bundeswehru HDV 100/100, 1997.

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a , CSc.

Teritoriální síly, vojenské ohrožení a NATO

Česká republika jako člen NATO může mít po březnu 1999 se svou obranou před eventuálním agresorem oproti minulému období méně starostí. Článek 5 Severoatlantické smlouvy hovoří, že „Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo v Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto se dohodly, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich, uplatňující právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu uznané článkem 51 Charty OSN, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost severoatlantického prostoru. Každý takový útok a veškerá opatření učiněná v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.“

* * *

Obrana území jednotlivých členských států je tedy věcí celého NATO, přičemž se předpokládá použití ozbrojených sil k obnově územní celistvosti a suverenity území. Předpokládá se vedení spojenecké operace k obraně a osvobození napadeného území pod velením NATO. Pro tento účel je provedena dislokace vojsk NATO a dislokace jednotlivých orgánů velení.

Každý členský stát NATO, tedy i Česká republika, by se v případě vedení operace k obraně NATO ocitla v určité pozici vůči danému prostoru odpovědnosti nebo prostoru operace.

Česká republika (ČR) by se mohla nacházet (**obr. 1**):

- v prostoru operace (v bojové zóně) celá nebo částí teritoria (varianta A),
- v těsné blízkosti prostoru operace (v podpůrné zóně – varianta B) nebo,
- ve větší vzdálenosti od prostoru operace (v komunikační zóně – varianta C).

Z místa ČR v konfliktu by vycházela úloha jednotlivých rezortů státní správy a úkoly Armády České republiky (AČR). Předpokládá se z ní vyčlenit kontingent sil a prostředků pod velení NATO, včetně zabezpečení, zbytek AČR by zůstal pod národním velením a prováděl by činnost, která by se dala nazvat (ve variantě „A“ a „B“ – obranou a ochranou teritoria a poskytováním podpory spojencům. Ve variantě „C“ by zřejmě šlo o plnění úkolů s nižší intenzitou. **Odpovědnost za obranu území NATO má příslušný velitel NATO, což však neznamená, že jednotlivé státy a jejich představitelé a orgány jsou této odpovědnosti zbaveny.**

Dělení odpovědnosti vnáší do problematiky vedení bojových operací mnoho nových neprobádaných a teoreticky nedorozřešených vazeb mezi „spojeneckým“ a „národním“,

Pozice teritoria vzhledem k prostoru bojové operace

A - Česká republika v bojové a podpůrné zóně

B - Česká republika v podpůrné zóně

C - Česká republika v komunikační zóně

Obr. 1

a to alespoň do doby, než vzniknou skutečné společné (např. evropské) síly. S využitím zahraničních zkušeností některých demokratických států a osobních zkušeností, získaných při pobytu na Velitelství sil územní obrany v Táboře, předkládám své některé závěry, které souvisejí s místem a úlohou, jakož i s další perspektivou těchto sil při vojenském ohrožení.

Obecné funkce a úkoly teritoriálních sil

Teritoriální síly (TS) jsou tou částí armády, která je spjata s daným územím (teritoriem) státu. Svou činností by měly vytvářet podmínky pro zajištění základních funkcí státu v prostorech, které jsou pod přímým i nepřímým vojenským ohrožením agresora. Jsou důležitým prvkem armády ve vztahu k operačním vojskům pod národním velením, ale i ve vztahu k vojskům spojenců, která se v prostoru dislokace teritoriálních sil nacházejí.

Teritoriální síly jsou v míru zpravidla na snížených počtech a až v případě narůstání vojensko-politického napětí a následně hrozby doplňovány na počty válečné.

Typickým znakem TS je princip odpovědnosti za teritorium, a to jak po stránce vojenské obrany a ochrany objektů, tak i po stránce zabezpečení operačních vojsk. Nejsou zpravidla vyzbrojeny těžkou bojovou technikou a palebnými prostředky s mohutnou palebnou silou. Naopak. Převládají obranné, víceméně neobrněné palebné

prostředky pro boj s pozemními a vzdušnými cíli protivníka. Jsou zpravidla méně mobilní v porovnání s operačními vojsky.

Bojové jednotky teritoriálních sil nemají kam ustupovat. Při ovládnutí území protivníkem ho neopouštějí a přechází k „nestandardnímu způsobu bojové činnosti“ a v podstatě sehrávají roli bojujících vojsk v obklíčení, resp. úlohu vysazeného vlastního výsadku do hloubky uskupení protivníka. Zpravidla využívají zásad blízkých partyzánskému způsobu bojové činnosti.

Funkce teritoriálních sil

Teritoriální síly by měly v rámci celého obranného systému plnit funkci:

- bojovou, která je výrazem plnění různých bojových úkolů,
- státotvornou, jež je naplňována úkoly směřujícími k podpoře fungování státních a samosprávných institucí a orgánů s cílem zajišťovat bezpečnost a pořádek na svěřeném teritoriu,
- záchrannou a humanitární, která je výrazem prioritní záchrany lidských životů, majetku a ochrany životního prostředí před následky přímého působení palebných prostředků protivníka, jakož i v důsledku druhotných následků různých havárií, požárů a katastrof,
- podpůrnou, která je naplňována úkoly k podpoře operačních vojsk (národních i spojeneckých),
- výchovnou, posilující branně-vlastenecké vědomí obyvatelstva, jakož i vědomí společné odpovědnosti za obranu a ochranu suverenity a obnovu územní celistvosti státu a území aliance.

Úkoly teritoriálních sil

Úkoly by měly být spjaté s vývojem krizové situace. V podstatě lze z hlediska vývoje vojenského ohrožení státu nebo koalice států rozlišovat **tři základní období** a v rámci nich následující předpokládané úkoly, které by samostatně nebo v součinnosti s operačními silami teritoriální síly mohly plnit:

1. V období nárůstu vojensko-politické krize:

- mobilizačně rozvinovat určená vojska výběrovým způsobem,
- formou asistence ve prospěch pohraniční policie nebo formou uzávěry státní hranice zesilovat její ochranu,
- zesilovat střežení určených objektů,
- plnit opatření k přípravě objektů a zařízení k obraně teritoria,
- plnit úkoly k přípravě vojenských opatření v rámci poskytování podpory hostitelskou zemí (host nation support-HNS) a některá opatření HNS i realizovat,
- posilovat policii k zajištění vnitřního pořádku a bezpečnosti s cílem zajistit nerušený chod státních a samosprávných institucí v daném regionu apod.

2. V období hrozby a provedení agrese protivníkem:

- mobilizačně rozvinovat a následně doplňovat vojska (sebe sama a operačních vojsk podle situace),
- bránit a chránit úseky státní hranice,
- bránit a chránit určené objekty,
- ničit vzdušné výsadky, diverzní a jiné polovojenské (teroristické) skupiny protivníka,
- plnit vojenská opatření podpory hostitelskou zemí,
- plnit záchranné a humanitární úkoly ve prospěch obyvatelstva,
- v součinnosti s policií udržovat pořádek, vnitřní bezpečnost a chod státních a samosprávných institucí v daném regionu,

- po případném ovládnutí území protivníkem přejít a vést „nestandardní bojovou činnost“ na tomto území atd.

3. V období ovládnutí území protivníkem a při obnově územní celistvosti státu:

- vést „nestandardní bojovou činnost“ s vojsky a státními institucemi protivníka na ovládaném území,
- plnit záchranné a humanitární úkoly ve prospěch obyvatelstva na osvobozeném území,
- obnovovat fungování státních a samosprávných institucí na osvobozeném území a zavádět pořádek a vnitřní bezpečnost s obnovovanou policií,
- plnit vojenská opatření podpory hostitelskou zemí,
- obnovovat chod života na osvobozeném území,
- provádět postupnou demobilizaci vojsk a obnovu bojeschopnosti aj.

Uvedené předpokládané úkoly teritoriálních sil by byly plněny v bojové a podpůrné zóně operačních sil. V bojové zóně by převažovaly úkoly bojové, v podpůrné zóně úkoly nebojové.

Prostor odpovědnosti

Prostor odpovědnosti svazku (útvaru, jednotky) teritoriálních sil je určený prostor, za který daný velitel v plném rozsahu v míru i za války odpovídá. Hranice prostoru odpovědnosti může změnit pouze nadřízený velitel, a to v souladu s plánovanou činností vojsk. Každý velitel je povinen si svůj prostor odpovědnosti již v míru připravovat tak, aby mohly být plynule, na základě vzniklé situace, plánované úkoly teritoriálními silami efektivně plněny.

Velitel využívá terénních podmínek na daném území, vybudované infrastruktury a v součinnosti s místními orgány státní správy a samosprávy připravuje plány činnosti vojsk při vojenském ohrožení. Pro plnění vojenských opatření podpory hostující země si připravuje katalog možností a použití sil k podpoře operačních sil, včetně sil spojenců. Je povinen si připravovat opatření i pro případ vedení nestandardní bojové činnosti v prostoru odpovědnosti.

Zásady rozhodujících činností teritoriálních sil

Teritoriální síly vedou **bojovou činnost a nebojovou činnost**. Bojovou činnost by vedly zpravidla v součinnosti s operačními vojsky a nebojovou činnost většinou samostatně.

Bojová činnost

Bojová činnost je vedena bojovými svazky a útvary TS s cílem bránit dané teritorium před agresorem v úzké součinnosti s operačními vojsky. Teritoriální síly jsou využívány celoplošně od státní hranice až do hlubokého vnitrozemí. Při plnění bojových úkolů plní souběžně úkoly průzkumu, jehož výsledky mají význam i pro operační síly. Mezi rozhodující úkoly bojové činnosti patří obrana a ochrana úseků státní hranice, obrana a ochrana určených objektů, protivýsadková a protidiverzní činnost a „nestandardní bojová činnost“.

Obrana a ochrana úseků státní (alianční) hranice bude zpravidla navazovat na úkoly spojené s asistencí vojsk (zpravidla ze sil okamžité nebo rychlé reakce) ve prospěch pohraniční policie, k zesílení ochrany státní hranice (SH) s cílem nedovolit nelegálním přechodům migrantů v obou směrech. Může však navazovat i na uzavěru

státní hranice, která je charakteristická tím, že některé úseky SH překrývají vojska (zpravidla také síly okamžité nebo rychlé reakce) samostatně s cílem nedovolit nejen nelegálním přechodům migrantů, ale i různým teroristickým a polovojským skupinám, nebo dokonce i diverzantům. Obrana a ochrana úseků SH je formou činnosti, která předpokládá i klasickou bojovou (obránnou) činnost s pronikajícími silami protivníka.

Bude se jednat zpravidla o úseky, které nemohou bránit operační (zpravidla krycí) vojska, úseky na bocích uskupení operačních vojsk nebo úseky SH v podpůrné zóně, kde může protivník také pronikat. Úkoly budou plnit zpravidla nejbližší dislokované a zmobilizované bojové útvary teritoriálních sil. Jestliže nebudou úkoly asistence a uzávěry SH plněny teritoriálními silami, bude docházet ke střídání s operačními vojsky (silami okamžité nebo rychlé reakce).

Obrana a ochrana úseků SH teritoriálními silami se bude organizovat tam, kde se nepředpokládá pronikání silných jednotek protivníka, tj. na přechodech SH s méně významnými komunikacemi a tam, kde je terén těžkodostupný pro přesun a bojovou činnost jednotek. Pokud bude SH tvořena vodním tokem, půjde především o obranu a ochranu brodových přepravišť a mostů. Úseky SH, kde se předpokládá postup silnějších uskupení protivníka se zpravidla budou bránit operačními vojsky.

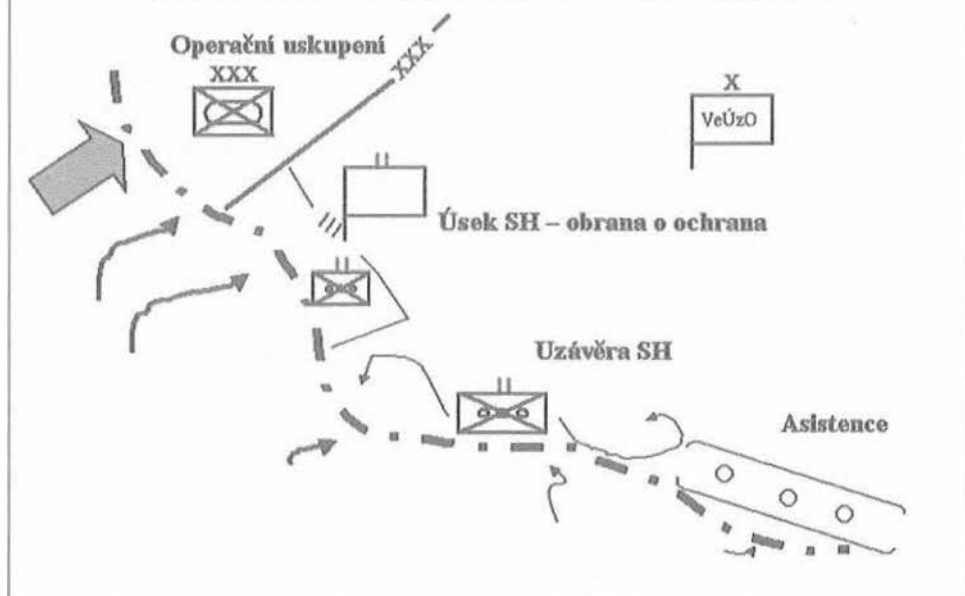
V úsecích SH, které budou spadat do bojové zóny operačních vojsk (do prostoru odpovědnosti velitele operačních vojsk) budou zasazené teritoriální síly nadále v podřízenosti velitelů teritoriálních sil, ale součinnost mezi operačními a teritoriálními silami v daném prostoru odpovědnosti musí být velmi úzká. Teritoriální síly již v míru v rámci přípravy státního území připravují úseky a prostory, které se v případě potřeby a podle předpokládaného záměru útoku protivníka zatarasují výbušnými, či nevýbušnými prostředky a následně brání.

Bojové jednotky teritoriálních sil vedou bojovou činnost podle taktických zásad obranného boje s tím rozdílem, že pokud se protivníkovi podaří proniknout přes státní hranici a na naše teritorium, bojové jednotky teritoriálních sil se nechávají překročit a přecházejí k *nestandardní bojové činnosti*. Šířky a hloubky prostorů obrany vycházejí z běžných taktických norem a přizpůsobují se konkrétnímu terénu na státní hranici a úkolu. Budou zde převládat prvky objektové obrany. Z hlediska součinnosti mezi operačními a teritoriálními silami musí být tento moment obzvláště podrobně rozpracován v bojových plánech obou složek.

Státní hranice bude v některých úsecích (viz **obr. 2**) bráněna operačními (krycími vojsky), v některých úsecích bojovými útvary a jednotkami TS, v určité vzdálenosti od bojové zóny operačních vojsk bude pokračovat uzávěra SH nebo i pouhá asistence ve prospěch pohraniční policie.

Obrana a ochrana určených objektů bude jedním z hlavních úkolů teritoriálních sil. Vzhledem k rozdělení teritoriální odpovědnosti se předpokládá, že objekty budou určeny již v mírových podmínkách. Rozlišují se objekty „**plošné**“ (letišť, sklady, výrobní a skladové objekty, velká železniční nádraží, atd.), „**komunikační**“ (mosty, tunely, velké a významné křižovatky a další) a „**bodové**“ (energetická centra, přehradní hráze, důležité administrativní centra, národní památky, telekomunikační uzly, aj.). Bude se jednat o důležité vytipované objekty, které jsou životně důležité nejen z hlediska použití vojsk, ale i z hlediska ochrany a zajištění života obyvatelstva.

Obrana a ochrana úseků státní hranice

Obr. 2

Zatímco pojem „obrana“ vyjadřuje předpokládanou bojovou činnost s protivníkem, pojem „ochrana“ předpokládá pouze zajištění objektu z hlediska zabezpečení režimu přiblížení a vstupu nepovolaným osobám (kolaboranti, teroristi, popř. diverzanti). Způsob obrany a ochrany zahrnuje širokou škálu možností dosažení cíle činnosti TS. Převaha obranných nebo ochranných prvků bude závislá na charakteru a dislokaci daného objektu, velikosti jeho ohrožení a samozřejmě na množství použitelných vlastních sil.

K **obraně** budou použity bojové jednotky vyzbrojené nejen ručními pěchotními, ale i ručními protitankovými a protiletadlovými zbraněmi a často v kombinaci s různými druhy výbušných i nevýbušných zátarasů a technických prostředků.

K **ochraně** objektů se budou zpravidla používat vojska s lehkou výzbrojí a lehkou dopravní technikou. Zpravidla půjde o strážní jednotky, které by plnily úkol hlídkování, pozorování, obchůzkovou činností a velmi často v kombinaci s využíváním strážních psů a různých technických prostředků.

Strážní jednotky, které plní střežení důležitých objektů již v míru se v případě nárůstu vojensko-politické krize posilují a v případě hrozby nebo přímé vojenské agrese přechází k obraně a ochraně těchto objektů. V tom případě se mobilizačně doplňují většinou jednotkami lépe vyzbrojenými a vybavenými pro bojovou činnost (bojovými jednotkami). Zároveň se plní opatření technického charakteru a budují se zátarasy všeho druhu. Vzhledem k tomu, že se předpokládá (po případném ovládnutí území

agresorem) přechod těchto jednotek na nestandardní bojovou činnost, dokončují se opatření spojená se zajištěním utajených zásob munice, proviantu a dalších prostředků, zpohotovují se budoucí možné úkryty a únikové cesty před protivníkem. Zároveň se připravují nástrahy, léčky a další opatření směřující k narušování systému velení a činnosti protivníka na okupovaném území.

Podobně jako při obraně a ochraně úseků státní (alianční) hranice se organizuje na všech úrovních velení úzká součinnost mezi teritoriálními a operačními silami nejen z hlediska společné bojové činnosti s protivníkem při jeho agresí, ale i z hlediska přechodu a vedení nestandardní bojové činnosti s protivníkem na okupovaném území.

Protivýsádková a protidiverzní činnost je v porovnání s prvními dvěma úkoly, při kterých převládají poziční (statické) prvky bojové činnosti, dynamickou a prioritně manévrovou bojovou činností. Úkol plní dobře vyzbrojené a vybavené jednotky, které jsou dostatečně pohyblivé a mají potřebnou údernou sílu pro bojovou činnost s moderními výsádky a diverzními skupinami protivníka. Zpravidla tento úkol plní nejlépe vyzbrojené a vybavené jednotky teritoriálních sil, které jsou určovány do **protivýsádkových a protidiverzních záloh** velitelů. Pro potřebu vysoké manévru-schopnosti jsou tyto zálohy určovány zpravidla v síle čtyř až zesíleného praporu.

Protivýsádkovou a protidiverzní činnost lze rozdělit na fázi **vyhledávání, blokování** a posléze **ničení** výsádků a diverzních skupin protivníka.

Vyhledávání je organizováno vlastními průzkumnými skupinami a pohyblivými (stacionárními) pozorovacími hlídkami v daném prostoru odpovědnosti. Jsou využívány výsledky průzkumu jednotek v sousedních prostorech odpovědnosti a výsledky celého systému průzkumu (monitoringu) operačních vojsk. Čím menší jsou možnosti využívání výsledků průzkumu nadřízených stupňů velení, sousedních a součinnostních vojsk, tím intenzivněji se musí budovat vlastní systém průzkumu (monitorovací systém) s cílem zjišťovat použití nejen zbraní hromadného ničení, resp. vlivy radiačních a chemických havárií na teritoriu, ale i pronikání a vysazování diverzních skupin a výsádků protivníka.

Blokování zjištěných výsádků a diverzních skupin protivníka spočívá v zabránění jejich manévru a úniku do jiných prostorů vedením boje z výhodných palebných čar, zatarasováním únikových cest, klamáním apod. s cílem získat výhodné prostorové a časové podmínky k přísunu dalších (teritoriálních, operačních) sil a k provedení poslední fáze – jeho zničení.

Ničení (resp. obklíčení a zajetí) větších výsádků je zpravidla prováděno v součinnosti s operačními vojsky a za podpory vrtulníků. Pokud se podaří vojska protivníka po vysazení izolovat v menších skupinách a nedovolí se mu vytvořit ucelené bojové uskupení, ničí se ještě před příchodem dalších přísunovaných sil.

„**Nestandardní bojová činnost**“ je pro bojové jednotky teritoriálních sil plánovanou činností, která se předpokládá a může uskutečnit v případě, že se protivníkovi podaří ovládnout území, které spadá (byť jen částí) do prostoru odpovědnosti TS. Tato forma bojové činnosti umožňuje bránícím se jednotkám účinně čelit několikanásobné převaze sil agresora. Prostory odpovědnosti pro nestandardní činnost zůstávají zpravidla ve stejném rozsahu jako pro standardní bojovou činnost.

Nestandardní bojová činnost spočívá:

- ve vyhýbání se čelním a přímým střetným bojům s většími silami protivníka,
- v trvalém rozptýlení vojsk do malých jednotek,
- v překvapivém soustředěném útoku na slabá místa protivníka s využitím předností důvěrně známého terénu,
- v rychlém rozptýlení sil po splnění úkolu,
- v působení ve značném prostoru (na celém okupovaném území),
- v neomezené a trvalé iniciativě,
- v masovosti prováděných akcí na celém okupovaném území prostoru odpovědnosti,
- v úzké součinnosti s místním (vlastenecky nakloněným) obyvatelstvem, které nebylo evakuováno,
- v nejvyšší možné úrovni přípravy k přechodu a realizaci nestandardní bojové činnosti atd.

Tato činnost může mít taktický, operační nebo i strategický rozměr. Rozhodujícím cílem nestandardní činnosti je rozklad struktur protivníka, zvláště jeho orgánů velení, spojovacích uzlů, zásob materiálu a přísunovaných záloh. Vytváření permanentní hrozby nebezpečí a nejistoty „vždy a všude“ (v posádkách, na stanovištích hlídek, v prostorech soustředění vojsk, během zásobovacích přeprav, v okupačních institucích) má své dopady na postupnou dezorganizaci orgánů velení protivníka, nepromyšlená rozhodnutí velitelů a koneckonců na úroveň bojové morálky vojsk protivníka.

Bude využívána celá škála různých forem nestandardní bojové činnosti:

- přepadová činnost (soustředění rozptýlených zasazených jednotek, překvapivý úder na objekt zteče, rozptýlení zasazených jednotek),
- průzkum (monitorování) rozmístění a činnosti jednotek protivníka pro potřebu operačních vojsk a vlastních vysazovaných výsadek a diverzních skupin vysazených do hloubky sestavy protivníka,
- léčky,
- vytváření psychózy strachu mezi vojáky agresora,
- klamání protivníka (dezinformacemi, vytvářením klamných objektů apod.),
- podpora a inspirace obyvatelstva k sabotážím,
- likvidace a únosy velitelů vojsk protivníka, zrádců a kolaborantů,
- podpora (materiální i fyzická) perzekuovaným občanům a rodinám apod.

Nestandardní činnost se plánuje při plánování standardní činnosti. Otázky součinnosti s operačními vojsky se musí velmi detailně rozpracovat pro období přechodu z nestandardní na standardní činnost a také pro období, kdy operační vojska přistoupí k osvobození okupovaného území a obnově územní celistvosti státu (aliance) a kdy bojové jednotky teritoriálních sil opět přecházejí ke standardní bojové činnosti.

Nebojová činnost

Nebojová činnost je vedena ostatními (nebojovými) svazky a útvary TS s cílem vytvářet podmínky pro činnost operačních sil (vlastních a spojenců v rámci host nation support-HNS a průběžným doplňováním vojsk), chránit životy a majetek občanů a poskytovat humanitární službu vlastním občanům a migrantům (utečencům). Charakter úkolů naplňuje především humanitární, zabezpečovací a státotvornou funkci TS. Mezi rozhodující úkoly nebojové činnosti TS patří mobilizační rozvinování a následné doplňování operačních (národních) a teritoriálních sil, plnění vojenských opatření podpory hostitelskou zemí a plnění záchranných a humanitárních úkolů.

Mobilizační rozvinování a doplňování vojsk je úkol, který je podrobně zplánován již v míru. Jde o mobilizační rozvinutí samotných TS (tedy sama sebe) a především operačních vojsk, které nespádají do kategorie sil vysoké pohotovosti-SVP (*HRF - High Readiness Forces*) ale pouze do kategorií sil nižší pohotovosti-SNP (*FLR - Forces of Lower Readiness*) a dlouhodobě vytvářených sil - DVS (*LTBUP - Long Time Build-up Forces*). V případě vyčleňování sil do spojeneckého uskupení se v prvním pořadí musí rozvinout a dále doplňovat tyto vyčleňované operační síly.

Vzhledem k tomu, že humanitární úkoly (včetně záchranných úkolů) plní TS i v mírových podmínkách, předpokládá se, že mobilizační úkol pro tato vojska bude svým obsahem malý.

Vojenská opatření podpory hostitelskou zemí budou plnit především TS. Ve prospěch operačních sil spojenců, které na území hostitelského státu operují (provádějí přesuny po ose nebo se přepravují po železnici, rozmísťují se, doplňují nebo využívají letišť apod.) mohou být plněny v rámci podpůrné nebo bojové zóny následující typické úkoly:

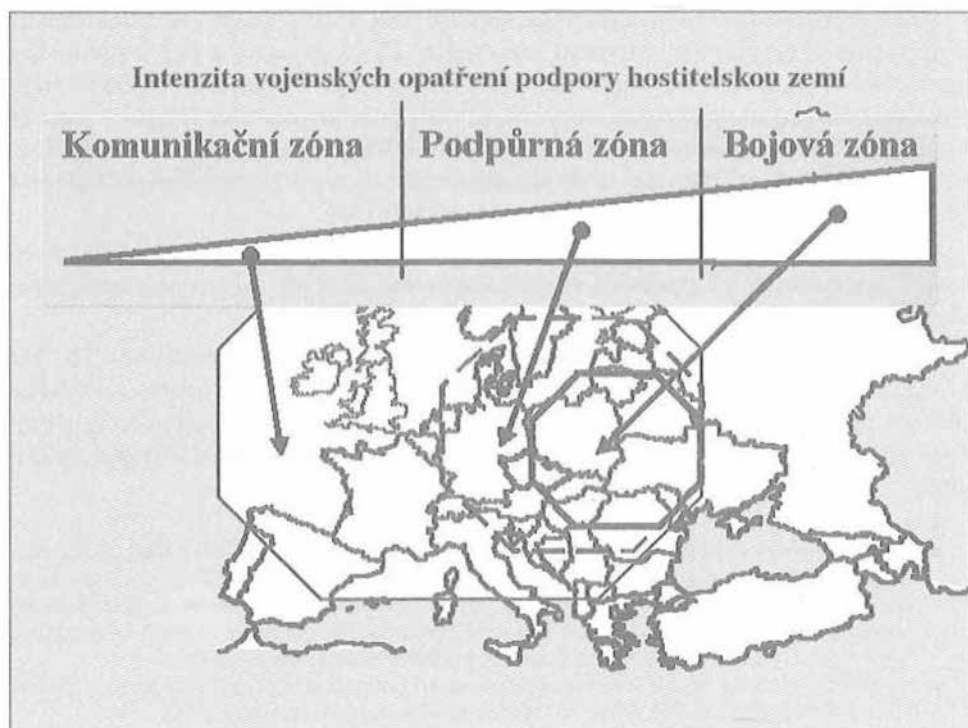
- zabezpečení přesunů a přeprav,
- logistická podpora operačních vojsk (praní a čištění prádla, zásobování PHM, zásobování proviantem, zásobování ostatním materiálem podle materiálových uskupení v souladu se vzrůstající kompatibilitou a případnou unifikací výzbroje a materiálu, řešení úkolů vojenské dopravy, komplexní zabezpečení ubytovacími službami, včetně kontraktace k pronájmu objektů, zabezpečení dodávek energií a vody z veřejných sítí),
- vyčlenění, příprava a střezení různých prostorů (odpočinku, rozmístění apod.), budov k ubytování a výcvikových prostorů (včetně střelnice a jejich zabezpečení),
- poskytnutí a zajištění letištních ploch, včetně služeb letového provozu a poskytnutí leteckých pohonných hmot,
- poskytnutí opravárenských kapacit,
- zdravotnické zabezpečení,
- podpora velení operačním vojskům,
- zprostředkování zvláštních civilních služeb atd.

K zplánování a řízení činnosti jsou ustanoveny specializované týmy, které svým složením odpovídají charakteru plněných úkolů.

Rozsah sil a prostředků vyčleňovaných pro HNS bude záviset na rozsahu a charakteru podpory. Intenzita vojenských opatření bude vycházet z celkové situace na daném teritoriu. V bojové a podpůrné nebo komunikační zóně bude intenzita vojenských opatření rozdílná (viz obr. 3).

Záchranné a humanitární úkoly budou plněny v plném rozsahu jako v míru, přičemž je pravděpodobné, že objektem záchrany a poskytování humanitárních služeb nebudou pouze vlastní občané, ale i běženci z okolních teritorií. Úzká součinnost s hasičským sborem a policií bude předpokladem vysoce efektivní činnosti. Typickými úkoly budou:

- záchranné a evakuační práce v ohnisech zasažení (po úderech vojsk protivníka a v důsledku havárií způsobených těmito údery apod.),
- budování a zabezpečení utečeneckých táborů,
- evakuace obyvatelstva z předpokládaných regionů, které by mohl ovládnout protivník, budování a zabezpečení prostorů pro evakuaci,
- izolace zamořených prostorů,
- poskytování zdravotnických a hygienických služeb, zabezpečování obyvatel potravinami, pitnou vodou a prostředky přežití apod.

Obr. 3

K plnění úkolů jsou zpravidla již v míru používány záchranné a zdravotnické jednotky a útvary, jakož i další nebojové jednotky TS.

Kromě výše uvedených úkolů se mohou TS podílet na budování obrany ve prospěch operačních vojsk v hloubce (pokud jsou k dispozici ženijní svazky a útvary vybavené ženijními prostředky), na zabezpečování klidu a pořádku na teritoriu v součinnosti s policejními složkami, na evakuaci obyvatelstva z ohrožených regionů atd.

* * *

Úlohu teritoriálních sil v Armádě České republiky sehrávají vojska, jejichž základ tvoří síly územní obrany a části zbývajících složek AČR (pozemních sil, vzdušných sil, sil a prostředků logistiky, vojenské policie, sil a prostředků vojenského zdravotnictví a některých dalších), které zůstávají pod národním velením a které se z velké části pravděpodobně budou přepodřizovat pod jednotné velení. Výkonným orgánem národního velení je při probíhajících cvičeních Velitelství sil územní obrany. Zdá se logické, že je to právě toto velitelství z několika důvodů. Jestliže bychom hodnotili možnosti naplňování výše uvedených funkcí a úkolů, není jiná složka a orgán velení, který by mohl a uměl sladovat a realizovat národní úkoly. Základem těchto schopností a možností není pouze umění plánovat a řídit činnost vojsk (např. při cvičení

MORAVA 2000 byly tímto velitelstvím úkoly plněny velice solidně), ale především princip teritoriálního rozdělení mírové působnosti a v případě vojenského ohrožení teritoriální odpovědnosti.

S novým státoprávním uspořádáním je však nutné postupně upravovat a postupně ztotožňovat rozhraní odpovědnosti složek AČR a dalších institucí, které se do plnění úkolů při vojenském ohrožení státu a Aliance budou zapojovat. Vzhledem k nově vzniklým krajům by rozdílná působnost sil územní obrany, jejich záchranných a výcvikových základen, Vojenské policie, Policie České republiky, regionálních úřadů CO a dalších potřebnou úroveň sladěného úsilí zbytečně komplikovala a rozměňovala. Při dalších reorganizacích AČR by se mělo myslet i na zbytečné přepodřizování „zbytků“ národních sil pod jednotné národní velení. Podle mého názoru je existence některých operačních velitelství nejen v míru, ale především v době krize přítěží pro fungující systém a proces velení vojskům. Například současná existence Hlavního velitelství vojenské policie, Velitelství logistiky, Velitelství vojenské zdravotnické služby a některých dalších je z hlediska fungování systému obrany státu a Aliance neopodstatněná. A nejen to. Inflace operačních velitelství v AČR se negativně promítá i do činností spojených s plněním úkolů AČR při nevojenských ohroženích. O místě a úloze TS při těchto ohroženích bych se zmínil v příštím článku.

Soudím, že perspektiva existence a rozvoje teritoriálních sil (v podmínkách AČR na bázi sil územní obrany) je z hlediska užšího zapojování AČR a celé ČR do aliančních vazeb nesporná. Názory, že nepotřebujeme tento typ vojska hraničí s nepochopením jeho místa a úlohy v systému obrany státu a Aliance. Podceňování otázek výstavby teritoriálních sil v porovnání s jinými složkami AČR se nám může v budoucnosti vymstít. Vždyť kdo jiný bude tvořit jádro národních armád při existenci „evropské armády“, jejíž podstatou budou síly operační?

Literatura:

- Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky.
- Všeob-P-6 „Příprava a vedení obranné operace“, hlava 5.
- Severoatlantická smlouva. Příručka NATO, str. 455, Brusel 1999.
- Doktrína Armády české republiky (návrh POV, 1999).
- Klimas W.: Obrana a ochrana teritoria státu při vojenském ohrožení, závěrečná práce VA, Brno 2000.
- Netrval O.: Zabezpečení přijetí a pobytu spojeneckých vojsk na území hostitelské země v podmínkách vojenských ohrožení, závěrečná práce VA, Brno 2000.

Zkušenosti ukazují, že udržování moderních armád v operacích vyžaduje u pozemních sil alespoň trojnásobek počtu těch praporů, které tvoří strukturu sil rozmístěných v daném okamžiku. Rozmístění 60 000 vojáků bude tedy vyžadovat operační síly v celkovém počtu asi 200 000. Kromě toho je zapotřebí stejného počtu k personálnímu obsazení infrastruktury, která to vše zabezpečuje. Vytvoření moderní pravidelné armády proto vyžaduje alespoň pět až šest lidí na každého jednotlivce, který je vyslán do terénu.

*Chris Donnelly,
zvláštní poradce NATO pro otázky střední a východní Evropy
NATO review (české vydání), léto-podzim 2000*

Psychologické a informační operace

(Organizace psychologické a informační kampaně v mírové misi SFOR II)

Na základě stále více rostoucího zájmu odborníků o problematiku vedení mírových operací jsem se rozhodl připravit tento příspěvek, který se věnuje otázkám vedení psychologických a informačních operací. Poznatky byly čerpány především ze zkušeností z vlastního osmiměsíčního pobytu v mírové misi SFOR II na území Bosny a Hercegoviny, kde jsem působil v oddělení tiskového mluvčího velitelství mnohonárodní divize Jihozápad (dále jen „MND - SW“) v hlavním městě Republiky srbské v Banja Luce. Při výkonu funkce jsem se podílel na provádění informačních a psychologických operací v období, které bylo významně ovlivněné vzdušnými útoky Aliance proti cílům na území Jugoslávie a Kosova. Příspěvek si neklade za cíl vytvořit nové teoretické přístupy, ale spíše přinést informace o skutečném využívání metod, přístupů a prostředků psychologického a informačního působení při provádění informačních a psychologických kampaní v rámci vedení mírové operace.

* * *

Mírové operace není možné v žádném případě srovnávat s válečnými konflikty vysoké intenzity, kdy snahy válčících stran směřují k fyzické likvidaci protivníka. Klasický válečný konflikt je doprovázen značnými materiálními škodami a ztrátami na lidských životech.

Na území Bosny a Hercegoviny byl válečný konflikt ukončen po uzavření daytonské mírové dohody v listopadu roku 1995. Tím byly vytvořeny podmínky pro působení mezinárodní vojenské mise IFOR - *Implementation Forces*, která zabezpečila splnění všech vojenských aspektů mírové smlouvy. Oddělením válčících frakcí a vytvořením tzv. zóny separace dochází k postupné demilitarizaci válčících stran a ukončení válečného konfliktu. Splněním vojenských aspektů mírové smlouvy a vypršením mandátu mise IFOR 20. prosince 1996 byl redukován i početní stav mnohonárodních mírových sil a mise byla přejmenována na SFOR - *Stabilization Forces* - se zcela odlišnými úkoly.

Prvořadým úkolem SFOR je splnění civilních podmínek mírové smlouvy, které povedou k normalizaci života na území Bosny a Hercegoviny. SFOR podporuje ve svém snažení činnost mezinárodních a humanitárních organizací (OBSE, OSN). Napomáhá při stabilizaci politického systému, podporuje vytváření funkční státní správy a výkonné moci, které jsou neodmyslitelné pro budoucí mírové soužití jednotlivých etnických skupin a zabezpečení podmínek pro pozitivní hospodářský vývoj země a její stabilitu.

Operační situace v prostoru nasazení mírových sil na území Bosny a Hercegoviny

V současné době je možné analyzovat výsledky obou mírových misí na území Bosny a Hercegoviny. Prosazení válečných aspektů mírové smlouvy a ukončení válečného

konfliktu byla operace k nastolení míru - *peacemaking*, která kladla vysoké nároky zejména na použití a demonstraci vojenské síly. Mise IFOR byla provedena s vysokou účinností a její úkoly byly splněny velmi rychle.

Druhá fáze mírové operace a splnění civilních aspektů mírové smlouvy je operace na udržení míru - *peacekeeping*. Operace SFOR již neklade tak vysoké nároky na demonstraci vojenské síly jako mise IFOR, protože pravděpodobnost použití vojenské síly se významně snižuje, ale splnění úkolů je dlouhodobé. Vzhledem k dosavadnímu vývoji politicko-ekonomické situace v Bosně a Hercegovině je velmi obtížné predikovat časový horizont splnění všech civilních aspektů mírové smlouvy. V každém případě není možné hovořit o měsících, ale o rocích.

Při plnění civilních částí mírové smlouvy a postupné normalizaci situace v zemi je velmi významné využívání všech dostupných informačních a psychologických prostředků pro cílené působení na veřejné mínění obyvatelstva a pro vytváření vhodných podmínek při prosazování postupných rozhodnutí přijatých jak ze strany svobodně zvolených vlastních orgánů v zemi, tak i při podpoře kroků mezinárodních orgánů a velitelů SFOR. Veškerá snaha a úsilí mezinárodního společenství je orientována na zvyšování zodpovědnosti vlastních politických orgánů za demokratický vývoj v zemi a za přijímání vlastních rozhodnutí, která vedou k jeho naplnění.

Průběh mírové mise v období od 3. března 1999 do 20. října 1999 byl negativně ovlivněn několika klíčovými faktory:

a) vnitřní politické:

- odvolání prezidenta Republiky srbské Nikolaže Poplašena - na základě rozhodnutí vysokého komisaře pro Bosnu a Hercegovinu byl 5. března 1999 odvolán z funkce prezident, který byl zvolen na základě vůle obyvatelstva projevené ve svobodných volbách,
- vrchní komisař pro Bosnu a Hercegovinu vyhlásil 5. března 1999 město Brčko jako samostatnou oblast, která není součástí Republiky srbské ani Bosensko-muslimské federace,
- nefunkční politický a správní systém, blokování rozhodovacích procesů,
- intenzivní návrat uprchlíků, zejména bosenských Muslimů do svých předválečných domovů v Republice srbské.

b) vnitřní ekonomické:

- ekonomická krize a vysoká nezaměstnanost,
- nutnost zahraniční ekonomické podpory, závislost na zahraničních investicích a půjčkách,
- korupce ve státním aparátu - podle neoficiálních údajů New York Times měla zmizet v kapsách bosenských politiků, podnikatelů a úředníků až jedna miliarda USD z celkové pomoci 5.1 miliardy USD od ukončení války v roce 1995.

c) zahraničně-bezpečnostní

- kosovská krize.

Podmínky ovlivňující charakter a orientaci psychologických a informačních operací

Etnické složení obyvatelstva v určitém regionu je prvořadým faktorem, který ovlivňuje charakter a orientaci psychologických operací. V průběhu vzdušných útoků Aliance na Jugoslávii a Kosovo docházelo k významné názorové podpoře Jugoslávie ze strany srbského etnika, která se u radikálně smýšlející části srbské populace

projevovala agresivním jednáním vůči ostatním etnikům, příslušníkům mezinárodních organizací a proti příslušníkům SFOR. Projevy nespokojenosti a nesouhlasu byly směřovány zejména proti těm příslušníkům SFOR, jejichž státy jsou členskými zeměmi NATO. Je zřejmé, že v této situaci je prosazování civilních aspektů mírové smlouvy (návrat uprchlíků, pronásledování válečných zločinců, ekonomická a politická normalizace) negativně ovlivněno a vyžaduje účinnou podporu cílenými a kvalitně připravenými informačními a psychologickými operacemi.

Objektem operací není nepřítel. V mírové misi je objektem psychologických a informačních operací civilní obyvatelstvo, nejedná se tedy o klasického nepřítele nebo příslušníky nepřátelského státu.

Multinárodní (mnohonárodní) charakter mírové operace. Národnostním složením jednotlivých divizí a praporů (bojových skupin) a jejich citlivým zasazením v závislosti na etnickém složení obyvatelstva lze významným způsobem ovlivnit výsledný efekt psychologických a informačních operací. Jazyková příbuznost, kultura, náboženství a zvyklosti se projevují při každodenním styku příslušníků mise s místním obyvatelstvem a ve svém důsledku ovlivňují úspěch celé mise. Uvedené skutečnosti například významně přispívají k úspěšnému působení příslušníků českého praporu, jehož prostor odpovědnosti se nachází ve složité oblasti s velkým návratem uprchlíků. Naši vojáci díky možnosti komunikace jak se srbským, tak i muslimským etnikem, působí jako citlivý prvek rovnováhy právě možností verbální komunikace.

Mezinárodní, humanitární a nevládní organizace a jejich úzká spolupráce s vojenskými mírovými silami vyžaduje koordinaci jednotlivých aktivit a jejich podporu právě formou psychologického a informačního působení. Vzhledem k vysoké organizovanosti vojenských složek SFOR a s využitím komunikačních schopností je možné řídit spolupráci mezi všemi složkami na území Bosny a Hercegoviny velmi efektivně.

Hlavní úkoly psychologických a informačních operací

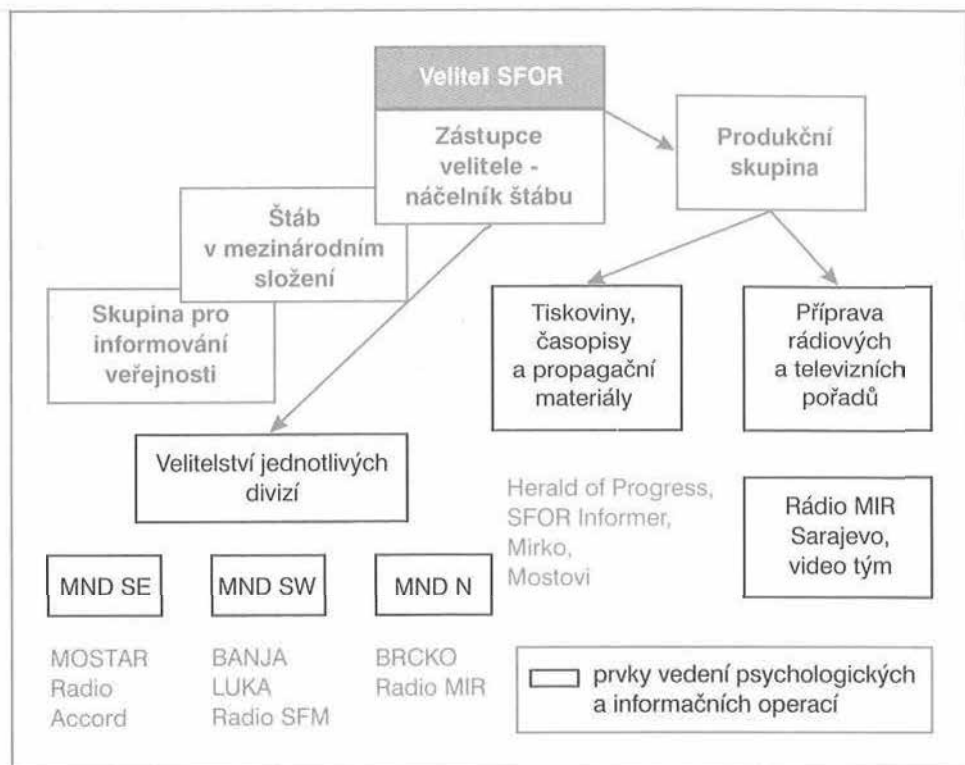
Podpora velitelů - účinně podpořit snahu velitelů jednotlivých stupňů při prosazování jejich zájmů na jednáních s jednotlivými stranami (příslušníci politických stran, vládní orgány, státní správa, ozbrojené složky - armáda a policie).

Obhajoba účastí mezinárodních ozbrojených sil - eliminovat projevy násilí a nevrzivosti proti příslušníkům mezinárodních ozbrojených sil na území cizího státu.

Podpora aktivit mezinárodních, nevládních a humanitárních organizací - koordinace aktivit a využití dostupných prostředků všech účastníků mírové mise vedou k podpoře postupné realizace civilních aspektů mírové dohody (návratu uprchlíků a násilně vystěhovaných osob, odhalování válečných zločinců, odevzdávání nelegálně držených zbraní a munice, ekonomické a politické revitalizaci a obnově země).

Organizační struktura SFOR pro vedení psychologických a informačních operací, možnosti pro jejich provádění

Organizační struktura SFOR z roku 1999 pro potřeby vedení informačních a psychologických operací je ve zjednodušené podobě uvedena na **obr. 1**. Vyjadřuje

Obr. 1 85

zásadu vojenského centralizovaného řízení. Vedení obou forem operací je od sebe organizačně odděleno, ale jednotlivé aktivity jsou velmi úzce koordinovány.

Informační operace jsou v odpovědnosti oddělení pro informování veřejnosti (*Public Information Office*), které je zodpovědné za komplexní styk s médii, přípravu tiskových zpráv, provádění tiskových konferencí a akreditaci novinářů (vydávání tiskových pasů). Informační operace působí na cílovou část obyvatelstva **zpravidla nepřímo** - tedy zprostředkovaně - přes místní hromadné sdělovací prostředky (televize, rádio a tisk). Úroveň jejich využívání bude vysvětlena později.

Psychologické operace na rozdíl od informačních působí zpravidla **přímo**, tedy nezprostředkovaně, na cílovou skupinu obyvatelstva. Velitel má k dispozici určité vlastní prostředky, které mu umožňují tyto operace realizovat. Jsou organizovány štábem velitelství SFOR a štáby jednotlivých podřízených divizí.

Pro podporu plánování a vedení psychologických operací je na úrovni velitelství SFOR vytvořeno produkční oddělení, které se člení na dvě části. První část plní úkoly související s výrobou tiskovin (časopisy, letáky a plakáty) a s tvorbou propagačních předmětů, které jsou určeny především pro děti. Mají za úkol varovat děti například před minovým nebezpečím a pozitivně je ovlivňovat pro budoucí život v multietnické společnosti.

1 Druhá část produkčního oddělení je zaměřena na tvorbu video programů
2 a rozhlasové vysílání. Největší význam z hlediska mediální úspěšnosti a působení na
3 obyvatelstvo má bezesporu televizní vysílání. Tvorba SFOR na videokazetách je
4 vysílána jak ve státních, tak i v soukromých televizních společnostech.

5 Zjišťování rozsahu pokrytí televizním signálem na území Bosny a Hercegoviny bylo
6 provedeno na základě rozsáhlého průzkumu veřejného mínění. Výsledky ukazují, že
7 téměř 70 % území je pokryto televizní produkcí SFOR. Průzkum byl zaměřen na
8 sledovanost televizních pořadů z produkce SFOR, které jsou vysílány 31 televizními
9 společnostmi na komerčním základě.

10 Průzkum ve své podstatě potvrdil předpoklady odborníků. Nejnižší sledovanost je
1 u obyvatelstva v Republice srbské, které je stále silně nacionálně a etnicky založené.
2 To se projevuje zejména v oblasti podél hranice s Jugoslávskou federativní republikou.
3 Obyvatelé se stále odmítají přizpůsobit novým podmínkám a televizní pořady
4 z produkce SFOR nesledují nebo sledují, ale tuto skutečnost nepřiznávají.

5 Pro dokreslení jakým praktickým způsobem se získává spolupráce s masovými
6 sdělovacími prostředky je možné uvést i příklad z prostoru odpovědnosti českého
7 praporu. Díky CIMIC (*Civil - Military Co-operation*) byl zrealizován projekt na výstavbu
8 soukromé televizní stanice v Sárském Mostě, která nyní velmi ochotně spolupracuje
9 a vysílá programy z produkce SFOR. Význam této stanice spočívá v pokrytí velmi
10 důležitého prostoru kolem měst Prijedor a Bihač kde dochází k intenzivnímu návratu
1 uprchlíků do svých původních obydlí a probíhá zde rozsáhlá stavební činnost s cílem
2 obnovit zcela zničenou infrastrukturu. Vzhledem ke zvýšené pravděpodobnosti
3 konfliktů mezi jednotlivými etnickými skupinami je možné s využitím cíleného
4 působení médií tyto negativní projevy účinně eliminovat a preventivně jim předcházet.

5 **Rádiové vysílání SFOR** je velmi úspěšně organizováno jednotlivými divizemi
6 a velitelstvím SFOR v Sarajevu. Názvy jednotlivých stanic jsou patrné na obr. 1. Čtyři
7 vlastní rádiové stanice SFOR jsou významným prostředkem velitelů pro vedení
8 přímých psychologických operací. Stanice vysílají svůj program zpravidla 24 hodin
9 denně. V 90 % vysílacího času se jedná o vysílání populární hudby a zpravodajských
10 informací z domova a zahraničí. Průzkumy veřejného mínění ukazují narůstající počet
1 posluchačů a celkový růst popularity rádiového vysílání SFOR.

2 Kromě čtyř vlastních rádiových stanic jsou vysílány i relace SFOR na vlnách místních
3 rádiových společností. Pro jednotlivé majitele rádiových stanic je silnou motivací pro
4 spolupráci s SFORem možnost získání pravidelného zdroje financí od solventního
5 a spolehlivého zákazníka, protože odvysílání relací SFOR je prováděno zpravidla na
6 komerčním základě.

7 Opět bych chtěl vyzvednout aktivity našeho praporu, který si připravuje vlastní relace
8 do soukromého rádia v Prijedoru. Jsou vysílány živě každý pátek v odpoledních
9 hodinách. Relace trvá 30 minut a obsahuje informace o činnosti našeho praporu,
10 aktuální informace ze světa a ČR. Vše je doplněno českou hudbou. Vystoupení jsou
1 připravována tiskovým mluvčím praporu a pracovníkem na velitelství divize v oddělení
2 tiskového mluvčího v úzké spolupráci s kaplanem a psychologem praporu.

3 Vedle televize a rozhlasu je nutné se zmínit i o významu a využívání **denního tisku,**
4 **vlastních časopisů SFOR a dalších tištěných produktů** při provádění psychologických
5 a informačních operací na území Bosny a Hercegoviny. Pro nepřímé působení se opět

využívá místní tisk. Kromě místního tisku, kterému jsou poskytovány informace o činnosti SFOR cestou tiskových mluvčích na velitelství SFOR, mluvčími divizí a jednotlivých praporů prováděním informačních kampaní (tiskových konferencí) a centrálním uvolňováním tiskových zpráv. SFOR však disponuje poměrně širokou škálou vlastních časopisů, které umožňují přímé vedení psychologických operací a působí na rozdílné skupiny obyvatelstva. Kromě psychologického působení na místní obyvatelstvo je pamatováno i na zachování bojového ducha u příslušníků mírové mise.

Pro tyto potřeby je vydáván časopis **SFOR INFORMER**, který informuje o situaci u jednotlivých divizí a praporů, přináší aktuální informace o kulturních a sportovních aktivitách ve volném čase a seznamuje čtenáře i s historickými údaji o jednotlivých národech působících v misi, jejich jednotkách, bojových tradicích a kultuře.

U našeho praporu jsou vydávány nepravidelně praporní noviny, v kterých je vytvořen prostor jak pro velení praporu, tak i pro jednotlivce. Časopis podává humorným způsobem informace z každodenního života praporu. Cestou odborníků radí jak řešit problémy, se kterými se příslušníci praporu v průběhu jejich mise setkávají (finanční, legislativní, zdravotnické a jiné). Na zpracování časopisu se podílí vedle tiskového mluvčího praporu zejména kaplan, psycholog, právník, náčelník finanční služby, náčelník polního obvodu, zubní lékař a další.

Jednotlivé časopisy SFOR mají rozdílnou úroveň sledovanosti z řad místního obyvatelstva. Největší úspěch vykazuje časopis **MIRKO**, který je určen pro mladé čtenáře. Časopis vytváří dobrý image o jednotkách SFOR u mladé generace. Obsahové zaměření článků ze sportu, moderní hudby a světové televizní tvorby je určeno zejména pro tzv. -náctileté. Časopis je vydáván v angličtině, němčině a v místním jazyce. Jen ojediněle jsou publikovány informace o ekonomických nebo politických problémech v Bosně.

Týdeník **MOSTOVI** je vydáván u každé divize. Cílovou audiencí jsou široké vrstvy místního obyvatelstva všech etnických skupin. Časopis je vydáván v anglickém, německém, francouzském a místním jazyce jak v cyrilici, tak i v latině. Informuje o aktuálním dění a dosažených výsledcích v oblasti civilní a vojenské spolupráce (dále jen CIMIC). CIMIC realizuje projekty na podporu ekonomického rozvoje země, které jsou financovány mezinárodními vládními i nevládními organizacemi. Cílem projektů CIMIC je podpora malého a středního podnikání, obnova zničené infrastruktury a podpora návratu uprchlíků do svých předválečných domovů. Časopis představuje dále čtenářům jednotlivé státy zapojené v mírové misi, jednoduchým způsobem informuje o aktuálním dění na domácí a zahraniční půdě, podporuje operaci **HARVEST** (odevzdávání nelegálně držaných zbraní a munice), radí obyvatelstvu při vyřizování úředních záležitostí (registrace obyvatelstva, majetkové záležitosti, volby), přibližuje a vysvětluje nově přijaté zákony atd.

Měsíčník **HERALD OF PROGRESS** je zaměřen na ekonomický rozvoj země, informuje o politickém dění na domácí i zahraniční půdě. Je určen pro náročnějšího čtenáře s vyšší úrovní vzdělání. Je vydáván v angličtině, němčině a místním jazyce.

Kromě časopisů jsou vydávány další tiskoviny ve formě letáků a plakátů. Jejich smysl spočívá v rychlé schopnosti přímého působení na určitý segment obyvatelstva v závislosti na aktuálních potřebách a situaci v operačním prostoru.

Letáky mají omezenější časový interval působení, jsou vydávány zpravidla na úrovni velitele divize. Proces jejich návrhu, schválení, výroby a distribuce je velmi krátký (do 48 hodin). Eliminují negativní postoje a projevy obyvatelstva s připravovanými aktivitami SFOR, mezinárodních organizací a policie. Například se jedná o potlačení reakcí při zadržení válečného zločince, odkrytí hromadného hrobu, odvolání politického představitele z úřadu, návrat skupiny uprchlíků do určité lokality atd.

Plakáty mají dlouhodobou platnost, proces jejich vypracování a distribuce je časově náročnější. Jsou vydávány a vytvářeny na nejvyšší úrovni velení SFOR. Podporují významné události v krizové oblasti například účast na volbách, boj proti korupci, odevzdávání nelegálně držných zbraní a munice, smířlivý postoj k návratu uprchlíků, akceptace příslušníků vojenské mise atd.

Organizační struktura prvků vedení psychologických a informačních operací u mnohonárodní divize Jihozápad

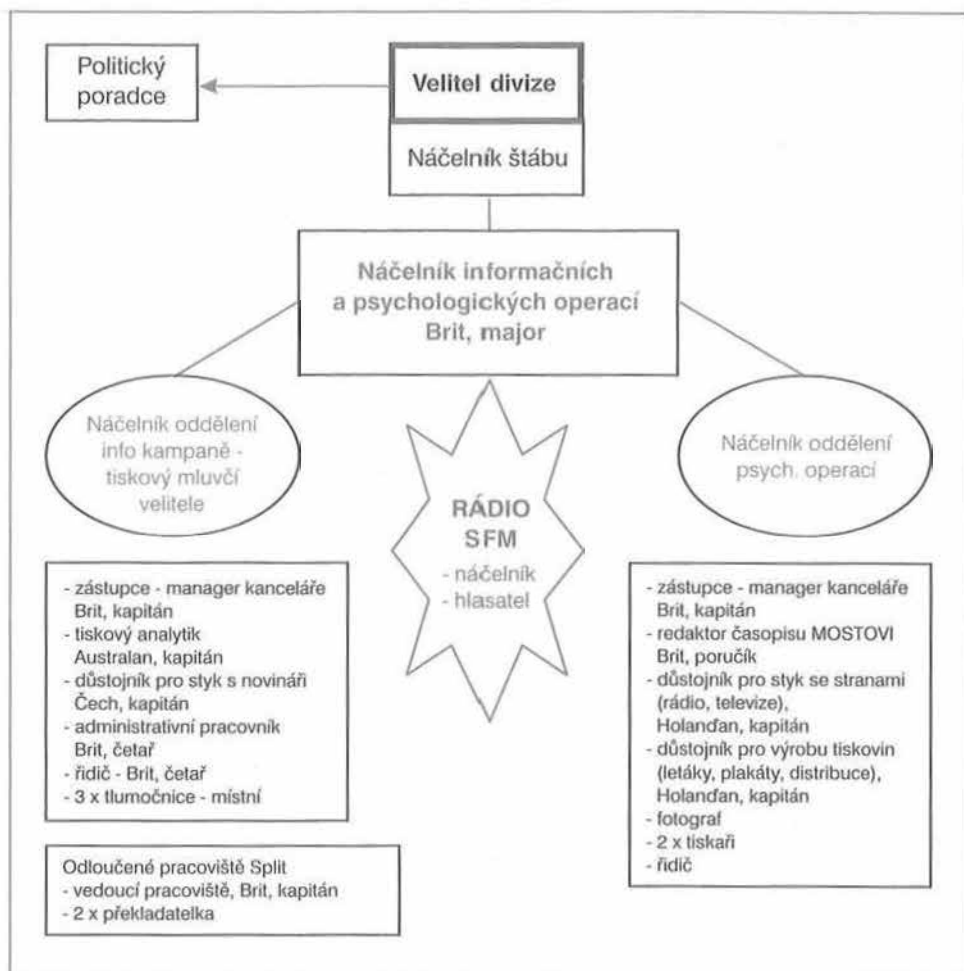
Divizní organizační struktura pro vedení psychologických a informačních operací (viz obr. 2) vychází z principu odděleného vedení jednotlivých operací, který je obdobný i pro organizační strukturu SFOR.

Náčelník informačních a psychologických operací je odpovědný za koordinaci činnosti jednotlivých pracovišť bez výrazných velitelských pravomocí. Divizní organizační struktura je dále tvořena relativně samostatnými výkonnými prvky. Skupina pro rozhlasové vysílání rádia SFM ve složení - vedoucí a dva rozhlasoví hlasatelé, kteří jsou místními civilními zaměstnanci SFOR. Oddělení info-kampaně a oddělení psychologických operací jsou ve své činnosti samostatné, řízeny jednotlivými náčelníky. Aktuální informace o vývoji situace a činnosti podřízených předávají náčelníci přímo veliteli divize v rámci každodenních porad na velitelství.

Oddělení info-kampaně zabezpečuje nepřetržitý monitoring denního tisku, rozhlasového a televizního zpravodajství na území Bosny a Hercegoviny a cestou odloučeného pracoviště ve Splitu i na území Chorvatska. Pro tyto účely jsou k dispozici tiskového mluvčího zaměstnávány překladatelky (vybírané z místního obyvatelstva), které vlastní monitoring médií provádějí a v anglickém jazyce připravují denní hlášení pro velitele divize a pro tiskové mluvčí podřízených praporů.

Hlavním úkolem náčelníka oddělení info-kampaně - tiskového mluvčího divize - je účast na tiskových konferencích v operačním prostoru divize a poskytování informací médiím o aktivitách SFOR. Tiskové konference v hlavním městě Republiky srbské v Banja Luce jsou pořádány pravidelně každý týden v mezinárodním tiskovém středisku. Jsou organizovány ve spolupráci s kanceláří nejvyššího představitele (OHR - *Office of the High Representative*) a organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OSCE - *Organization for Security and Co-operation in Europe*). Kromě konferencí v Banja Luce se tiskový mluvčí divize zúčastňuje dalších konferencí v Bihači, Livnu a Vítězi. Vzhledem k velkým vzdálenostem mezi městy je tiskový mluvčí permanentně na cestách a musí se spoléhat na činnost svých podřízených, kteří zabezpečují chod oddělení přímo na velitelství divize.

Tiskový analytik oddělení připravuje informace a podklady pro tiskové konference, vyhodnocuje tiskové zprávy tzv. MEDIA LINE, které jsou zasílány velitelstvím SFOR a velitelstvím SHAPE. Na základě získaných zkušeností mohou zcela oprávněně tvrdit,

Obr. 2

že právě důstojníci australské armády, kteří vykonávali tuto funkci, byli skuteční profesionálové v práci s médii, protože obdobné funkce zastávali i v australské armádě.

Manager kanceláře zabezpečuje chod běžné administrativy a organizuje chod oddělení v nepřítomnosti jeho náčelníka.

Důstojník odpovědný za styk z novináři spolupracuje velmi úzce s velitelstvím SFOR, kde je pracoviště sledující centrální evidenci akreditovaných novinářů. Na základě žádosti o akreditaci novinářů příslušné společnosti (jak místní, tak i zahraniční) zabezpečuje posouzení jejich vhodnosti cestou velitelství SFOR a v případě jejího schválení vydává tiskové pasy. Funkce je obsazována důstojníkem AČR v hodnosti kapitána, který je dále pověřen vypracováním týdenního hlášení za oblast médií pro velitelství kontingentu a úzce spolupracuje s tiskovým mluvčím praporu a důstojníkem operační skupiny odpovědným za spolupráci s oddělením pro vedení psychologických

operací. Zapojuje se do přípravy rozhlasových pořadů, tiskových zpráv, doprovodu novinářů v operačním prostoru našeho praporu a podle potřeby plní další úkoly.

Kritickou oblastí pro činnost oddělení tiskového mluvčího je **přenos nezbytně nutných informací**. Tiskové zprávy a informace z SHAPE jsou zasílány informačním systémem NATO - CRONOS, který pracuje spolehlivě. Obrovským problémem je přenos datových informací mezi velitelstvím SFOR a velitelstvím divize, pro který je využívána internetová síť. Vzhledem ke kvalitě telekomunikační infrastruktury v Bosně a Hercegovině, která zcela nesplňuje požadavky na spolehlivost, rychlost a zřejmě i ochranu přenášených informací, jsou pracovníci oddělení často odtrženi od zdroje svých informací. Tato skutečnost má negativní dopady zejména při přetížení telefonních linek, které se odehrává při zhoršení bezpečnostní situace v důsledku aktivit SFOR a mezinárodní policie (zadržení válečných zločinců, odhalení nelegálně držených zbraní a munice a podobně). Obdobná situace se vyskytuje při využívání faxu a telefonu po komerčních linkách.

Zmínil jsem se o činnosti odloučeného pracoviště ve Splitu, které bylo v kompetenci náčelníka oddělení info kampaně. **Vedoucím odděleného pracoviště** byl důstojník britské armády, který zabezpečoval doprovod a transport novinářů z Velké Británie do prostoru odpovědnosti divize. Split vzhledem k optimálním možnostem z hlediska dopravy (námořní, vzdušné i pozemní) byl zvolen jako logistický podpůrný bod, který kromě veškerého logistického zabezpečení sloužil i k organizaci návštěv a přístupu novinářů. Důstojník odpovědný za doprovod novinářů má k dispozici dvě překladatelky pro monitorování tisku v Chorvatsku a pro vystavování novinářských průkazů.

Oddělení psychologických operací zabezpečuje operační podporu v rámci divize. Úkoly pro psychologické operace jsou vydávány v operačním rozkaze velitele divize. Velitelé praporu jsou seznámeni se zámyslem velitele a v případě, že navržená opatření pro vedení psychologických operací v konkrétním případě nejsou dostačující, požádají velitele o jeho podporu. Zpravidla se jedná o zpracování letáků na základě aktuální potřeby nebo mediální podpory.

Mnohonárodně složené oddělení umožňuje, kromě vedení přímé psychologické podpory pro jednotlivé operace s využitím pouze vlastních sil a prostředků, také permanentní vydávání již zmiňovaného časopisu MOSTOVI a podílí se na tvorbě a distribuci dalších tiskovin, rozhlasových a televizních pořadů.

Tiskoviny jsou distribuovány na jednotlivé prapory a v rámci patrolování předávány místnímu obyvatelstvu. Aktuální vyhodnocování zájmu obyvatelstva o jednotlivé produkty je zpětnou vazbou velitele divize a barometrem nálad místního obyvatelstva vyjadřující postoj k příslušníkům SFOR a mezinárodní komunity. Tyto informace jsou každodenně zpracovávány formou hlášení a důsledně vyhodnocovány.

Produkty pro rozhlas a televizi jsou tvořeny zpravidla ve spolupráci se soukromými místními firmami a vytvořené programy jsou distribuovány na nosičích (CD, videokazeta) do jednotlivých televizních a rádiových společností. Využívání a zapojení místních kontraktorů pro podporu jednotek SFOR není jen důsledkem ekonomické hospodárnosti, ale přináší i řadu dalších výhod ve formě zvýšení prestiže SFOR při podpoře podnikání a zaměstnanosti.

V rámci divizní organizační struktury není možné zapomenout na **poradce velitele divize pro oblast vnitřního politického vývoje Bosny a Hercegoviny**. Funkce je

obsazována zásadně civilistou, který využívá pro svou činnost informací jak ze strany zpravodajské služby, tak i informací získaných při vedení psychologických a informačních kampaní.

Důsledky vedení informačních a psychologických operací pro výstavbu AČR

a) Příprava odpovídajících struktur

Vzhledem k probíhající výstavbě velitelství divize, která bude určena pro vedení mírových operací v rámci mnohonárodních sil, je nezbytně nutné posílit odpovídajícím způsobem její organizační strukturu pro zabezpečení plnění úkolů v oblasti vedení psychologických a informačních operací. Obdobně lze uvažovat i v případě organizačního zabezpečení CIMIC.

b) Příprava osob

Na základě zkušeností - zejména armád USA a Velké Británie - je nutné vytvořit pružný vzdělávací systém pro přípravu odborníků.

c) Materiálně - technické zabezpečení

V případě vytvoření odpovídajících organizačních struktur, které budou obsazeny výborně připravenými odborníky, je pro jejich činnost nezbytně nutné zabezpečit i odpovídající technické vybavení. Na základě získaných zkušeností mohou tvrdit, že finanční nároky na pořízení a provoz požadované techniky není zanedbatelné. Odpovídající výpočetní technika, prostředky pro spojení a přenos informací, produkční technika, případně vybavení rozhlasového a produkčního studia je velmi nákladná záležitost.

V případě zasazení mechanizované divize AČR v rámci mnohonárodních sil lze sice počítat s možností participace ostatních národů při vytváření její vnitřní struktury (personálně i materiálně) na základě konkrétní situace, ale jak je vidět na organizační struktuře mnohonárodní divize v Banja Luce (pod britským velením), obsazení řídicích funkcí v oblasti vedení psychologických a informačních operací je v rukou toho státu, který má pro chod divize rozhodující význam. Jako všude jinde i v tomto případě platí stará zkušenost, že s příslušnými pravomocemi recipročně souvisí i patřičná část odpovědnosti.

Závěr

Před vypuknutím mírových operací jen málokdo předpokládal dlouhodobou účast ozbrojených sil v krizových oblastech. Po ukončení vojenské intervence v mírových operacích nedochází, na rozdíl od původních předpokladů, k automatickému nastolení demokratických mechanismů v krizových oblastech. Nejsou zabezpečeny odpovídající podmínky pro bezpečnostní stabilitu a mírový vývoj. Není možné zásadním způsobem redukovat mírové síly a jejich vojenské schopnosti. Zatím je nutné konstatovat, že obě země nejsou schopny udržet demokratický vývoj bez vojenské a ekonomické podpory mezinárodního společenství.

Vojáci plní v mírových misích úkoly, pro které nejsou za normální situace určeni a připravováni. V mnoha případech nejsou ani odpovídajícím způsobem na plnění úkolů materiálně vybaveni.

Ozbrojené síly přebírají úkoly, které jsou v demokratických státech plněny dobře vycvičenými a připravenými policejními složkami. Udržení pořádku, vytváření podmínek pro mírové soužití znepřátelených stran, kontrola jejich ozbrojených sil, vyhledávání válečných zločinců a ochrana navracejících se uprchlíků vyžadují zcela jiné přístupy ze strany velitelů.

Vhodné využívání dostupných prostředků pro vedení psychologických a informačních operací se stává jednou z nových „zbraní“ pro úspěšné plnění úkolů v mírových misích. Je to zbraň, která je u nás dnes veliteli stále ještě neprávem podceňována, ale postupně objevována. Její mistrné ovládání může významně urychlit celý proces konsolidace v krizové oblasti a ukončení průběhu mírové operace.

Dosavadní vývoj situace v Bosně a Kosovu potvrzuje obrovský potenciál, který je skryt v cíleném využívání všech hromadných sdělovacích prostředků ze strany velitelů. Při synergii účinku těchto operací s výsledky dosaženými v oblasti civilní a vojenské spolupráce (CIMIC) při ekonomické obnově země, jsou postupně vytvářeny podmínky pro postupnou hospodářskou a politickou stabilizaci těchto zemí, bez které není možný návrat mezi společenství demokratických států v Evropě a ve světě.

Veřím, že zkušenosti z psychologickými a informačními operacemi uvedené v tomto článku přispějí k přípravě osob, které budou vysílány do zahraničních misí.

Literatura:

- **Chris Donnelly:** Reshaping European Armed Forces for the 21st Century, NATO Review, Summer - Autumn 2000.

Mnozí analytici, zejména ve Velké Británii a ve Spojených státech, se domnívají, že řešením bezpečnostních požadavků 21. století je profesionální armáda. To může platit ve velkých, bohatých zemích, zejména pokud jsou od jakéhokoli případného nepřítele odděleny vodou. Pro malé země, a zejména pro ty chudší, to však představuje vážný problém finančních nákladů. To zase znamená, že země, které jsou schopny postavit velké armády na základě branné povinnosti, si zřejmě budou moci dovolit jen velmi malé, dobře vyzbrojené pravidelné síly. K těmto vysokým nákladům na pravidelné síly přispívají tři faktory, a sice personál, technika a udržitelnost.

*Chris Donnelly,
zvláštní poradce NATO pro otázky střední a východní Evropy
NATO review (české vydání), léto-podzim 2000*

Prvky procesního řízení v rozhodovacím procesu

Autor článku si zvolil vysoce aktuální téma. Problematika procesního řízení v rozhodovacím procesu přímo souvisí s realizací procesu interoperability s ostatními armádami v rámci oblasti velení a řízení. Implementace prvků procesního řízení do rozhodovacích procesů totiž výrazným způsobem ovlivňuje efektivitu, objektivitu a optimalizaci rozhodnutí. Jde zde především o racionalizaci rozhodovacího procesu s využitím prvků procesního řízení a s aplikací matematického aparátu. Z článku také vyplývá nutnost pečlivého stanovení cílů činností a je v něm zdůrazňována velká role vědomostního managementu.

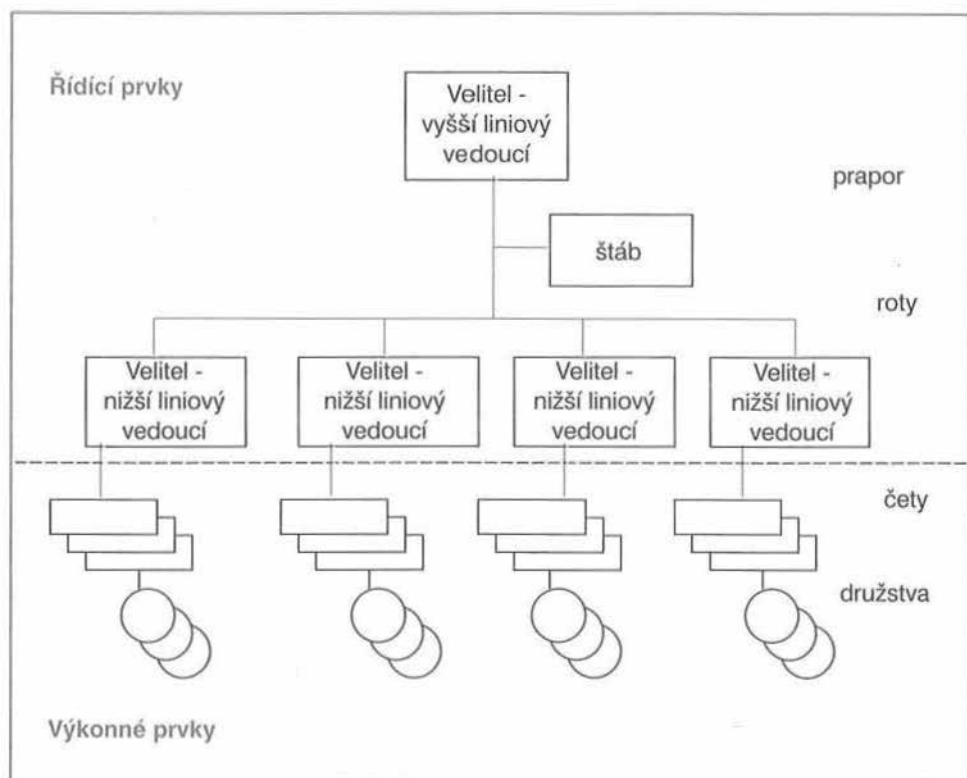
* * *

Z obecné definice řízení vyplývá, že současný management je chápán jako řízení lidí, uskutečňování předmětů řízení a procesů k dosažení perspektivních cílů. V tom je obsažena příprava k rozhodnutí, k vytvoření potřebných podmínek pro úspěšný průběh celého rozhodovacího procesu a také pro implementaci přijatého rozhodnutí. Takto pojatou definici řízení s jejich zákonitostmi bychom měli rovněž aplikovat do řízení procesů v AČR, kde jsou organizační struktury uspořádány do soustavy, která je nazývaná pyramidovou strukturou s určitým vyjádřením míry vertikálního a horizontálního členění (viz obr. 1).

Vertikální členění představuje základní stupně a mezistupně řízení (prapor, rota, družstvo). Přičemž počet základních stupňů řízení určují možnosti jejich vertikální organizační struktury. Základní stupně řízení jsou doplňovány mezistupni řízení, zpravidla štáby nebo speciálními skupinami k řízení určitého procesu. Speciální skupiny se vytváří jen při plnění velmi důležitého a složitého úkolu, zpravidla však na vyšších stupních organizační struktury.

Horizontální členění má za základ organickou strukturu útvarů (jednotky), která se může měnit podle důležitosti úkolu přiděleného a cíle jehož má být dosaženo. Z hlediska obecných organizačních struktur mohou být jednotky typu liniového, funkčního nebo kombinovaného.

Liniový typ jednotek je nejužívanějším v organizačních strukturách na nejnižších stupních velení. Liniové jednotky bezprostředně vykonávají jednotlivé procesy, ke kterým byla organizační struktura vytvořena. Vzhledem k tomu, že naplňují cíle systému, jsou hodnoceny jako rozhodující složky celého systému a musí disponovat potřebnými pravomocemi. Výhodou takové organizační struktury je jednoduchost vztahů, jednoznačnost pravomocí a odpovědností velitelů. Jednou z nevýhod však je požadavek univerzálně připraveného velitele. V podmínkách naší armády z této úvahy vychází požadavek na vysokoškolsky vzdělaného velitele, který není pouze profesionálem s dílčí odborností.

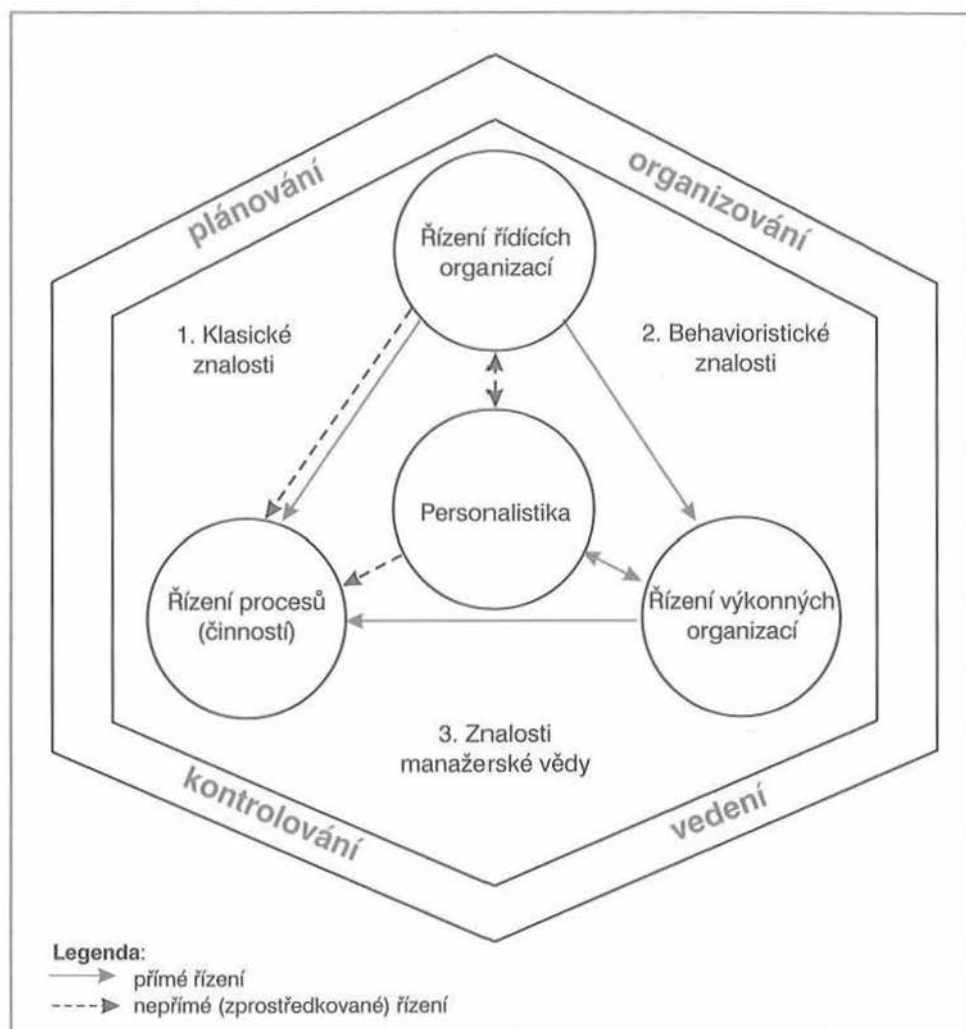

94 Obr. 1: Vztahy v organizační struktuře AČR

Funkční typ útvarů (jednotek) je založen na rozčlenění řídicích funkcí podle specializovaných odborných činností. Tato struktura by se měla využívat výjimečně, neboť podřízení by dostávali rozkazy a závazné pokyny od několika nadřízených. To by vedlo k nesjednocenému úsilí při řízení procesů a naplňování cílů. V bojové činnosti takové velení by vedlo ke zbytečným ztrátám.

Kombinovaný typ útvarů (jednotek) je nejrozšířenější, je to tzv. liniově štábní organizační struktura. Základem jsou liniové jednotky útvarů, v jejich čele stojí velitelé - linioví vedoucí. Podklady pro rozhodovací proces připravují štáby (odborní pracovníci). Přitom však vztah štábu k veliteli nebo štábu na podřízeném stupni je úzce odborně poradní a usměrňující. Štábní pracovníci zpracovávají a předávají informace nedostupné pro liniové pracovníky se zaměřením na specializovanou činnost a komplexnost řešení úkolů k naplnění stanoveného cíle. Vzhledem k tomu, že mezi veliteli liniových jednotek a štáby mohou vznikat konflikty, je nutné vymezit jejich přesné kompetence, vytvořit vztahy vzájemné spolupráce.

V Armádě České republiky (AČR) existují útvary, jednotky a štáby převážně liniového a kombinovaného typu. Těto organizační struktury také odpovídají zásady řízení, které lze chápat jako proces koordinování činností skupiny vojáků (pracovníků) realizovaných jednotlivcem nebo skupinou lidí, za účelem uskutečnění stanovených

Obr. 2: Funkce řízení

cílů. Splnění těchto cílů je měřitelné dosažením konkrétních výsledků v určitém čase a prostoru.

1. Funkce řízení

Abychom snadněji mohli hodnotit kvalitu řízení je výhodné ji dezintegrovat do pěti funkcí řízení: (i) plánování, (ii) organizování, (iii) personalistika, (iv) vedení, (v) kontrolování (viz **obr. 2**).

Na obr. 2 jsou funkce řízení útvarů (jednotek) názorně vyobrazeny. Při plnění úkolů musí velitel v první řadě využívat znalostí z klasického řízení jednotky, tj. zvyšování

efektivnosti jednotlivců a kolektivu. Při řízení podřízených velitel potřebuje behavioristické znalosti, tj. schopnost dobře vést podřízené, komunikovat s nimi, přijímat rozhodnutí adekvátní situaci a také bez emocí řešit konfliktní situace. Po zplánování činnosti při řízení operace (činností) jsou potřebné znalosti manažerské vědy, tj. pomocí analýzy informací nalézt efektivní postupy v činnostech. Z následujících charakteristik jednotlivých funkcí a z praxí ověřených výsledků lze konstatovat, že neexistují žádné výstupy z činností, výzkumu nebo řízení, které by nebylo možné zařadit pomocí uvedených funkcí řízení.

Plánování zahrnuje výběr úkolů a k nim stanovuje cíle a určuje jakou činností jich dosáhne. To předpokládá, že velitel rozhoduje z alternativních možných budoucích způsobů vykonávané činnosti.

Organizování je ta část řízení, které zahrnuje zřízení účelné struktury útvaru (jednotky) ke splnění úkolů. Účelnost je potřebné chápat tak, že všechny úkoly potřebné pro dosažení cílů jsou přiděleny. Organizační struktura se stane nástrojem řízení tehdy, jestliže vytvoří prostředí a podmínky pro efektivní plnění úkolů.

Cílem personalistiky je udržování naplněných funkcí útvaru (jednotky) jednotlivci na takové úrovni, aby měli předpoklady dosáhnout stanovených cílů.

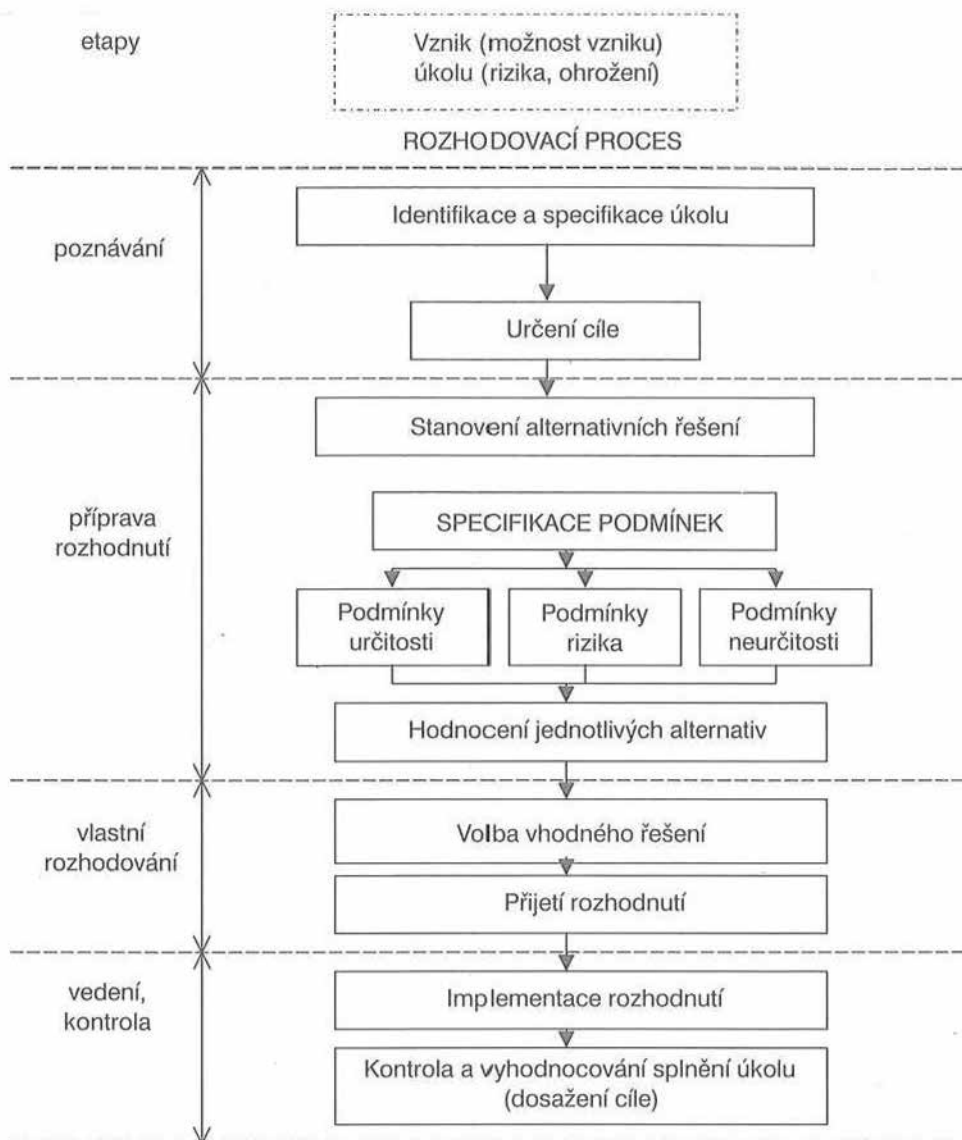
Při vedení podřízených velitel vyvíjí úsilí k jejich ovlivnění tak, aby byli prospěšní útvaru (jednotce) a zapojili se do naplňování podmínek ke splnění skupinových cílů. Vedení kromě jiného zahrnuje motivaci, styl a přístupy velitelů a také komunikaci s podřízenými.

Kontrolování, jako nejméně populární část funkcí řídicího procesu zahrnuje nejen měření a korekci individuálních a společných aktivit útvaru (jednotky), ale také odstranění odchylek od přijatých cílů, případně úpravu plánu (záměru). V případě potřeby, z kontrolní činnosti musí být ukázán směr koordinace našeho úsilí.

2. Rozhodovací proces

Při respektování stručně charakterizovaných funkcí řízení je předpoklad úspěšného uplatňování mechanismů rozhodovacího procesu. Rozhodovací proces bude závislý na kvalitě rozhodnutí a bude zahrnovat etapy: (i) poznávání, (ii) přípravu rozhodnutí, (iii) vlastní rozhodování, (iv) vedení a kontrolu (viz obr. 3).

Tak jak je v obecné podobě tento proces nastíněn, mohlo by se zdát, že bude první bod rozhodovacího procesu, identifikace a specifikace úkolu, velmi snadný. Přesto však je třeba si uvědomit, že jestliže je úkol špatně identifikován a specifikován nemůže vést k efektivnímu výsledku, ale naopak povede ke ztrátám. K takovýmto výsledkům ve většině případů docházejí velitelé, kteří úkol specifikovali a jsou za něj odpovědní. Tito velitelé mají tendenci v úkolu pokračovat s minimálními korekcemi i v případě, že se začne ukazovat, že úkol nemůže být splněn bez velkých ztrát, tedy efektivně. Velitel v rozhodovacím procesu musí vyspecifikovat podmínky plnění stanoveného úkolu, které jsou charakterizovány jako krizové, běžné a nahodilé. Hlavní pozornost musí velitel věnovat podmínkám krizovým a běžným, a to nejenom v průběhu přijímání rozhodnutí, ale také při jeho implementaci. Příležitostně ovlivňující podmínky musejí být vyhledávány a ne opomíjeny, což bývá častějším jevem. Pokud se tak nestane, přerostou v ovlivňující podmínky krizového nebo běžného charakteru a mohou

Obr. 3: Rozhodovací proces

způsobit značné ztráty. Abychom se vyvarovali nežádoucích jevů musíme znát výchozí stav a situaci. Z uvedeného vyplývá, že podrobíme analýze výchozí stav, tendence vývoje situace (ovlivňující podmínky krizové, běžné a nahodilé). Na základě vyhodnocení analýz stanovíme cílový stav.

Cíle, kterého má být dosaženo, je žádoucí stav, který je měřitelný kvalitativními nebo kvantitativními ukazateli (nejčastější případy jsou takové, že jsou použitelné oba ukazatele).

Základem řízení útvaru (jednotky) je zvolení klíčových cílů jako východisko pro tvořivé řízení pomocí cílů na tom stupni velení, který nese hlavní odpovědnost za splnění úkolu. Smyslem stanovení cílů je to, aby řízení nebylo živelné, postrádající cílovou orientaci. Celý rozhodovací proces musí být řízeným procesem směřujícím k naplnění stanovených cílů. Velitelé, na jakémkoli stupni velení musí, chtějí-li se úspěšně zhostit svého poslání, vložit veškeré své schopnosti a dovednosti k volbě cílů, jichž mají jejich jednotky dosáhnout a posléze k jejich požadovanému řízení podřízených tak, aby cíle byly naplněny.

Je-li úkol definován a stanoven předpokládaný cílový stav, můžeme přikročit k hledání reálných alternativ jeho řešení (dosažení cíle). Tento krok vyžaduje, aby přispěvatelé do rozhodovacího procesu (zástupci, NŠ a odborní náčelníci) shromáždili veškeré dostupné relevantní informace s vyhodnocením možných rizik, tj. specifikovanými krizovými, běžnými a predikovanými nahodilými podmínkami, které plnění úkolu budou ovlivňovat.

Podrobně propracované alternativy řešení úkolu umožňují dosáhnout úspor času a často i vynaložených prostředků a správně stanovené cíle řešení úkolu mohou velitelé ukázat na nejhodnější alternativu. Při hodnocení alternativ dojdeme k závěru, že mohou zpravidla nastat tři druhy situací:

- **určitosti:** velitel má v této situaci k dispozici úplné poznatky o možných důsledcích volby,
- **rizika:** velitel má k dispozici pouze pravděpodobnost (matematickou naději) vzniku možných důsledků volby,
- **neurčitosti:** velitel nemá žádné informace možných důsledků volby.

Rozhodování za podmínek určitosti bude velitel provádět zpravidla v běžném životě při řešení úkolů v dobře známých podmínkách. Jiná situace nastane při řešení úkolů v bojové činnosti nebo živelní pohromě. Zde je potřebné využít určité zákonitosti pravděpodobnosti nebo postupovat subjektivními metodami vycházejícími z určitých zkušeností získaných při řešení podobných situací z minulosti, ale také ze znalostí podřízených, možností techniky, vlastností materiálu, informací o situaci ze všech dostupných zdrojů. Rozhodovací proces je také ovlivňován charakterovými rysy velitele. Podle těchto rysů můžeme hovořit o přístupu velitele:

- **optimistickém** - zpravidla volí alternativu s očekávaným nejvýraznějším úspěchem (nebojí se riskovat),
- **pesimistickém** - předpokládá, že mohou nastat okolnosti, které způsobí, že bude dosaženo nejhoršího výsledku (volí zpravidla nevhodnější alternativu z těch, u kterých se předpokládají nejméně příznivé výsledky),
- **opatrně optimistický** - volí alternativu, aby se důsledky rozhodnutí blížily co nejvíce očekávaným výsledkům, které by nastaly za optimálních okolností (snaha o minimalizaci rizika),
- **nerozhodný** - předpokládá, že pravděpodobnost výskytu všech možných důsledků zvolené alternativy je stejná (přiklání se k alternativě, která by přinesla průměrný výsledek).

3. Posuzování variant

V rozhodovacím procesu je důležité vytvoření a posuzování jednotlivých variant řešení situace. Poté posoudit důsledky jednotlivých variant a vytipovat ty, které by přinesly neúnosná rizika a následně ztráty. Posuzování variant se provádí

prognózováním důsledků, a to buď za podmínek určitosti, nebo neurčitosti, nebo za určité pravděpodobnosti (matematické naděje). Při posuzování variant a jejich důsledků můžeme dojít k formulaci nové varianty, která řeší úkol (problém, situaci). Zpravidla se postupuje tak, že se nejdříve hodnotí jednotlivé varianty zvlášť podle přijatých kritérií a potom podle váhy kritérií se určuje pořadí variant. Neznamená to však, že automaticky bude velitelem (náčelníkem) přijata varianta první v pořadí. Velitel (náčelník) má pravomoc, a tím i odpovědnost volby nejlepší varianty. V rozhodovacím procesu velitele působí nejen objektivní, ale i subjektivní (osobnostní) faktory, které mají vliv na přijetí varianty. Posuzování variant je podmíněno také takovými kritérii jako jsou:

- vzájemná srovnatelnost,
- jednoznačná specifikace obsahu,
- reálnost (realizovatelnost) variant,
- respektování ekonomických, technických, materiálních možností, legislativních limitů a personálního zabezpečení,
- morální a etické normy apod.

Pro posuzování variant v rozhodovacím procesu jsou dostačující metody:

- srovnávací,
- bodového hodnocení,
- váhového hodnocení.

Metody srovnávací se řídí výše uvedenými zásadami s využitím uvedených kritérií (srovnatelnost, obsah, reálnost, respektování limitů, morální apod.). Pro volbu vhodné varianty stačí zjistit klady a zápory jednotlivých variant a pak přijmout tu nejvhodnější. Srovnávací metoda je použitelná především v jednoduchých případech.

Metoda bodového hodnocení se využívá ve složitějších případech. Stanovíme bodovou stupnici pro případy od nevyhovujících s hodnocením „0“ až po plně vyhovující s hodnocením nejvyšším např. „10“. Součet bodů jednotlivých variant je určité vodítko, které vyjadřuje, že varianta s největším bodovým ohodnocením obsahuje nejvýhodnější podmínky k dosažení stanoveného cíle. Matematicky lze tuto metodu vyjádřit:

$$V_{v_n} = \sum_{n=1}^{n_0} \sum_{m=1}^{m_0} B_{K_n}^{v_m} \quad (3.1.)$$

Příčemž:

K_n = bodová stupnice kritérií přiřazená „n“ stupňům hodnocení,

$B_{K_n}^{v_m}$ = bodové ohodnocení varianty „ V_m “ podle bodové stupnice přiřazené kritériím „ K_n “

V_{v_n} = bodové vyhodnocení variant „ V_m “

Jednotlivé výsledky podle bodového ohodnocení lze také vyjádřit maticí (viz tab. 1).

Tab. 1

Kritéria	Varianty				
	V_1	V_2		V_{m-1}	V_m
K_1	$B_{K_1}^{v_1}$	$B_{K_1}^{v_2}$		$B_{K_1}^{v_{m-1}}$	$B_{K_1}^{v_m}$
K_2	$B_{K_2}^{v_1}$	$B_{K_2}^{v_2}$		$B_{K_2}^{v_{m-1}}$	$B_{K_2}^{v_m}$
$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$		$\vdots$	$\vdots$
K_{n-1}	$B_{K_{n-1}}^{v_1}$	$B_{K_{n-1}}^{v_2}$		$B_{K_{n-1}}^{v_{m-1}}$	$B_{K_{n-1}}^{v_m}$
K_n	$B_{K_n}^{v_1}$	$B_{K_n}^{v_2}$		$B_{K_n}^{v_{m-1}}$	$B_{K_n}^{v_m}$
$V_{v_1 \rightarrow v_m}$	V_{v_1}	V_{v_2}		$V_{v_{m-1}}$	V_{v_m}

Bodové hodnocení variant nelze považovat za absolutní měřítko pro rozhodnutí velitele (náčelníka). Dává však informaci o pozitivních a negativních jednotlivých variantách a v podmínkách neurčitosti přináší určité měřítko.

Metodou váhového rozhodnutí můžeme kvantitativním vyjádřením váhy jednotlivých kritérií získat představu o vhodné variantě. Problémem a nejdůležitějším úkolem je určit optimální váhu pro jednotlivá kritéria.

$$V_{v_m} = \sum_{m=1}^{\infty} \sum_{n=1}^{\infty} C_{K_n}^{v_m} \cdot B_{K_n}^{v_m} \quad (3.2)$$

Přičemž:

V_{v_m} = bodové vyhodnocení varianty „ V_m “,

$C_{K_n}^{v_m}$ = váha kritéria „ K_n “ pro variantu „ V_m “,

$B_{K_n}^{v_m}$ = bodové ohodnocení varianty „ V_m “ podle bodové stupnice přiřazené kritériím „ K_n “

Vyjádření matic je uvedeno v tab. 2.

Tab. 2

Kritéria	Varianty				
	V_1	V_2		V_{m-1}	V_m
K_1	$C_{K_1}^{v_1} \cdot B_{K_1}^{v_1}$	$C_{K_1}^{v_2} \cdot B_{K_1}^{v_2}$		$C_{K_1}^{v_{m-1}} \cdot B_{K_1}^{v_{m-1}}$	$C_{K_1}^{v_m} \cdot B_{K_1}^{v_m}$
K_2	$C_{K_2}^{v_1} \cdot B_{K_2}^{v_1}$	$C_{K_2}^{v_2} \cdot B_{K_2}^{v_2}$		$C_{K_2}^{v_{m-1}} \cdot B_{K_2}^{v_{m-1}}$	$C_{K_2}^{v_m} \cdot B_{K_2}^{v_m}$
$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$		$\vdots$	$\vdots$
$\vdots$	$\vdots$	$\vdots$		$\vdots$	$\vdots$
K_n	$C_{K_n}^{v_1} \cdot B_{K_n}^{v_1}$	$C_{K_n}^{v_2} \cdot B_{K_n}^{v_2}$		$C_{K_n}^{v_{m-1}} \cdot B_{K_n}^{v_{m-1}}$	$C_{K_n}^{v_m} \cdot B_{K_n}^{v_m}$
$V_{v_1 \rightarrow v_m}$	V_{v_1}	V_{v_2}		$V_{v_{m-1}}$	V_{v_m}

Při určování váhy pro jednotlivá kritéria vycházíme z předpokladu, že součet vah „C“ kritérií „ $K_1 \rightarrow_n$ “ varianty „ $V_1 \rightarrow_n$ “ splňuje:

$$\begin{aligned} C_{K_1}^{v_1} + C_{K_2}^{v_1} + \dots + C_{K_{n-1}}^{v_1} + C_{K_n}^{v_1} &\leq 1 \\ C_{K_1}^{v_2} + C_{K_2}^{v_2} + \dots + C_{K_{n-1}}^{v_2} + C_{K_n}^{v_2} &\leq 1 \\ \vdots &\vdots \\ C_{K_1}^{v_m} + C_{K_2}^{v_m} + \dots + C_{K_{n-1}}^{v_m} + C_{K_n}^{v_m} &\leq 1 \end{aligned} \quad (3.3)$$

Podobně tato podmínka platí u dalších variant. Tím obdržíme hodnoty výsledků jednotlivých variant a můžeme je porovnat. Varianta s vyšší hodnotou „ V_v “ dává představu o tom, že podle stanovených kritérií „K“ a váhy kritérií je výhodnější než varianta jiná.

Příklad:

Při řešení úkolu byly vybrány tři varianty: V_1, V_2, V_3 , dále bodové hodnocení kritérií:

– nevyhovuje	0 bodů	– nadprůměrná	3 body
– vyhovující méně	1 bod	– plně vyhovující	4 body
– vyhovující středně	2 body		

Váha jednotlivých kritérií:

C_{K_1}	0,1
C_{K_2}	0,05
C_{K_3}	0,2
C_{K_4}	0,35
C_{K_5}	0,15
C_{K_6}	0,15

Tab. 3

B_K	V_1	V_2	V_3
B_{K_1}	0	2	1
B_{K_2}	4	3	1
B_{K_3}	2	2	3
B_{K_4}	0	1	1
B_{K_5}	4	1	1
B_{K_6}	4	1	2
V_v	14	10	9

Řešení:

$$V_{v_m} = \sum_{m=1}^{\infty} \sum_{n=1}^{\infty} C_{K_n}^{v_m} \cdot B_{K_n}^{v_m};$$

$$V_{v_1} = C_{K_1}^{v_1} \cdot B_{K_1}^{v_1} + C_{K_2}^{v_1} \cdot B_{K_2}^{v_1} + C_{K_3}^{v_1} \cdot B_{K_3}^{v_1} + C_{K_4}^{v_1} \cdot B_{K_4}^{v_1} + C_{K_5}^{v_1} \cdot B_{K_5}^{v_1} + C_{K_6}^{v_1} \cdot B_{K_6}^{v_1} =$$

$$= 0,1 \times 0 + 0,05 \times 4 + 0,2 \times 2 + 0,35 \times 0 + 0,15 \times 4 + 0,15 \times 4 =$$

$$= 0,2 + 0,4 + 0,6 + 0,6 = 0,18$$

$$V_{v_1} = 0,18$$

$$V_{v_2} = 0,1 \times 2 + 0,05 \times 3 + 0,2 \times 2 + 0,35 \times 1 + 0,15 \times 1 + 0,15 \times 1 =$$

$$= 0,2 + 0,15 + 0,4 + 0,35 + 0,15 + 0,15 = 1,40$$

$$V_{v_2} = 1,4$$

$$V_{v_3} = 0,1 \times 1 + 0,05 \times 1 + 0,2 \times 3 + 0,35 \times 1 + 0,15 \times 1 + 0,15 \times 2 =$$

$$= 0,1 + 0,05 + 0,6 + 0,35 + 0,15 + 0,30 = 1,55$$

$$V_{v_3} = 1,55$$

Porovnáním vyhodnocení variant vidíme, že třetí varianta má nejvyšší bodové ohodnocení a je předpoklad, že za dodržení stanovených podmínek bude zabezpečovat nejlepší výsledky při naplňování cíle.

Hodnocení alternativ spočívá ve vyhodnocení důsledků jejich implementace. Čím má velitel věrohodnější a úplnější informace k dispozici, tím větší je matematická naděje, že jeho rozhodnutí budou odpovídat situacím, které v budoucnu nastanou - přispějí k dosažení cíle. Rozhodnutí v žádném případě neznamená konečný cíl, ale prostředek jak se k cíli dopracovat. Podstatné je také to, že rozhodování je dynamický proces a není pouhý výběr alternativy. Tento proces také nesmí být izolovanou akcí. Mohlo by se stát, že budou opomenuty důležité faktory, které mohou výběr alternativy ovlivnit. V praxi velitel nebude mít k dispozici všechny informace, které mají vliv na řešení a nebude moci objektivně určit s jakou pravděpodobností mohou nastat okolnosti ovlivňující výsledek. Velitel bude však vždy v roli, v níž bude hledat přijatelná řešení, která se budou přibližovat k určitým standardním představám.

4. Implementace rozhodnutí

Úloha velitele - manažera však nekončí přijetím rozhodnutí, ale jeho implementací kontrolní a vyhodnocovací činností. Velitel musí při implementaci rozhodnutí dbát, aby úkoly byly realizovány správně. Nedbalá implementace může vést k ohrožení jeho plnění a ke ztrátám.

Effektivně vykonávaná funkce velitele vyžaduje vždy kontrolu a vyhodnocení dosažených výsledků. V případech, kdy nedosahujeme postupné cíle, měl by přistoupit ke korekčním opatřením. Jestliže přistoupíme ke korekcím vydaných opatření, měli bychom se zamyslet i nad průběhem rozhodovacího procesu a přehodnotit ho. Málo bude účinná kontrolní činnost, když nebude vyspecifikováno, kdo nebo co je příčinou odchylky od původního rozhodnutí. Musí být také ukázán směr ke koordinaci úsilí, která je potřebná pro dosažení harmonie mezi úsilím jednotlivců k dosažení cíle jednotek.

V první části byl stručně nastíněn rozhodovací proces velitele s doplněním prvků v tomto procesu, které dosud jsou opomíjeny (stanovení cílů nebo hodnocení alternativ s využitím matematického aparátu apod.).

V další části se budu zabývat uplatňováním prvků procesního řízení v rozhodovacím procesu velitele. Nejvýhodnější situace pro uplatnění procesního řízení je při řešení úkolů vyžadujících vytvoření týmu různých odborníků, tedy procesní tým.

5. Procesní řízení

Procesní řízení je charakterizováno revolucí znalostí, jejichž nositelé jsou lidé. Znalosti nelze nikomu odebrat, ale lze je neomezeně rozšiřovat a množit. Ve znalostní společnosti je to právě duševní kapitál, který dominuje a má zcela jiné postavení než dříve. To vše vyžaduje jiný pohled na řízení útvarů a jednotek. Procesní směr založený na ovládání řídicích a prováděcích procesů se odlišuje od funkčního (operačního) přístupu (obr. 4), běžně v rozhodovacím procesu využívaného, který vychází ze zásad klasického řízení.

~ textu

SPOLEČNOST	PŘÍSTUP K ŘÍZENÍ	CHARAKTERISTIKY ŘÍZENÍ
Industriální společnost	Funkční řízení	- dělba práce - hierarchické řízení - industriální člověk
Znalostní (procesní) společnost	Procesní (znalostní) řízení	- procesní orientace - laterální řízení - znalostní člověk

Obr. 4: Porovnání charakteristik

Funkční řízení bylo založeno na principu dělby úkolů na skupiny a jednotlivce tak, aby byly splněny i méně profesionálně zdatnými vojáky.

Procesní řízení je založeno na principu integrace činností do ucelených procesů. Tedy i dílčí operace je třeba takto sjednotit. Procesy jsou ovládané procesními týmy. Každý procesní tým řídí procesy na svém stupni a podřízeným skupinám dává úkoly, které vedou k naplnění cíle. Tyto procesy jsou dále na nižších stupních rozpracovány procesním týmem (velitel + štáb nižšího stupně) k řízení procesů na svém stupni. Přitom všechny procesní týmy musí být motivovány k dosažení optimálních výsledků a všechny stupně musí při dosahování dílčích výsledků sledovat splnění konečného cíle.

Postupně ustupuje systém plnění striktně daných úkolů nadřízenými bez možností podřízených stupňů samostatně pružně reagovat na vznikající jednotlivé situace systému. V procesním řízení existují vedle sebe dva systémy řízení (funkční a procesní), což činí řízení jednotek složitějším. Charakteristickým znakem „znalostního příslušníka armády“ je, že nechce vykonávat jednoduché činnosti. Jako důsledek těchto skutečností se dále rozvíjí management znalostí (*knowledge management*). Tento management v sobě koncentruje všechny přínosy procesního managementu a snaží se rozvinout způsob jak vědomostní kapitál pojmenovat, získávat, udržovat a využívat. Jako klíčový

se jeví skrytý typ znalostí, který tvoří podstatu managementu znalostí. Uplatnit a rozvinout znalosti není lehké a naráží na nepochopení těch, kteří jsou v řídicím postavení. Tento typ znalostí je odmítán, protože nepřináší okamžité výsledky, ale je možno ho hodnotit až v delším časovém období. Tomuto procesu také zabráňuje setrvačnost myšlení z minulosti. To vše způsobuje, že očekávaný výsledek je nejistý. Nový způsob musí preferovat pružnost reakce na vyvíjející se situaci, na měnící se podmínky okolí, ale také musí využít znalostí vědomostí lidských zdrojů. Řízení útvarů (jednotek) založené na znalostech, se musí zaměřit na **všeobecné rozvíjení lidského kapitálu**: připravenost vojáka podávat požadované výkony (způsobilost, kompetence), zvyšování inteligence útvaru apod. Rozhodujícími kritérii pro vojáka-profesionála je zejména odpovědnost vycházející z dovedností a širokých znalostí, kvalitní plnění funkce a **ochota se trvale učit**.

Funkční přístup se zaměřuje zejména na výstupy (výsledky), což je vlastně orientace na důsledky, a ne na příčiny. Je zřejmé, že hodnocení výsledků nemusí odhalit příčiny nesplnění cíle. V okamžiku, kdy se zaměříme na výstupy, zanedbáváme principy prevence.

Procesní přístup se však nezaměřuje na výsledky, ale na příčiny. Předpokládá, že příčinou špatných výsledků jsou špatně probíhající procesy uvnitř útvaru (jednotky), které je nutno korigovat a kooperovat tak, aby probíhaly efektivně a byly eliminovány všechny procesy rušící činnost. Z hlediska přístupu ke korekci procesů, potom rozeznáváme přístupy vedoucí buď ke kontinuálnímu, nebo radikálnímu zlepšování. V druhém případě hovoříme o *reengineeringu*. Typickým modelovým vyjádřením pro funkční management jsou manažerské funkce. Pro model procesního managementu jsou to komponenty organizace (útvaru, jednotky). Procesní orientace útvaru (jednotky) předpokládá rozpracovat **koncepci a metodologii**. Proces je třeba chápat jako tok úkolů, postupujících od jednoho příslušníka procesního týmu ke druhému, případně z jednoho oddělení na druhé, musí mít jasně definovaný začátek, určitý počet kroků a jednoznačně vymezený konec. Každý proces musí mít vedoucího týmu, který odpovídá za průběh procesu. Procesnímu týmu na čele s vedoucím, je potřebné dát pravomoc a samostatnost v rozhodování. Základní předností takto řízeného útvaru (jednotky) je malá flexibilita a jednoznačná orientace. Motivace takových týmů směřuje k eliminaci všech rušivých činností. Tyto skutečnosti vyhovují daleko lépe filozofii člověka znalostní doby. V rámci vojenských činností lze chápat jako ucelený proces např. taktické cvičení, který začíná vznikem úkolu a končí vyhodnocením splnění cílů. Obdobně lze jako proces chápat určitou etapu bojové činnosti nebo řešení následků živelní pohromy apod. Jedná se o několik vložených procesů, zajišťujících určité jednorázové projekty nebo úkoly.

Procesní řízení lze poměrně dobře uplatnit v organizační struktuře, která má charakter maticové. Jedná se o klasickou liniově štábní strukturu doplněnou o další vloženou složku - procesní tým. Vzhledem k tomu, že takovou podobnou strukturu mají vojenské útvary a jednotky, lze zásady procesního řízení v podmínkách armády úspěšně realizovat. Často však naráží na tuhý armádní centralismus se snahou nadřízených ovlivňovat procesy na nejnižších stupních a nést za ně odpovědnost. Zůstává však zde také hierarchické řízení s funkčním řízením. To představuje jednu ze slabých stránek její struktury, tj. vztahy dvojí podřízenosti jednak ke svému organickému nadřízenému

a jednak k vedoucímu procesu. Pravděpodobně může taková situace vést k větším či menším nedorozuměním. Výhodná je tato struktura však v tom, že uplatňuje vlastnosti vědomostního člověka a podporuje týmovou práci.

V managementu znalostí hmotné statky nemají prvořadou úlohu. Pro řízení útvaru (jednotky) jsou důležitější nehmotné statky. Můžeme je pojmenovat jako **intelektuální bohatství**. To určuje hodnotu velitele. Jsou to dovednosti, schopnosti, zkušenosti a znalosti. Takové hodnoty mají nejvýznamnější vliv na splnění nebo nesplnění úkolů a dosažení cíle za předpokladu, že je vše technikou a materiálem zabezpečeno. **Znalosti (vědění) jsou dnes považovány za základní zdroj bohatství.**

Management znalostí je systematický proces hledání, vybírání, organizování, analýzy a prezentování informací způsobem, který zlepšuje porozumění pracovníka specifické oblasti zájmu.

To vše dříve nebo později budeme muset i v armádě respektovat. Za znalostní pracovníky můžeme považovat vojenské profesionály a občanské zaměstnance. Jsou vybaveni dostatečnými dostupnými znalostmi a jsou schopni je v potřebném okamžiku využít. Do této kategorie patří i vojáci základní služby. Jako vykonavatelé znalostí. Jak již bylo uvedeno znalostní pracovníci se kromě jiného vyznačují tím, že neustále své znalosti rozšiřují a využívají ve prospěch organizace, v našem případě armády. Vystává však otázka, jak vytváření znalostí, které produkují nějaký přínos, definovat. V oblasti ekonomiky je vytváření produktivních znalostí (zavedeno firmou UNILEVER) znázorněno vzorcem:

$$PP_z = P_g + P_i + P_v \quad (5.1)$$

Příčemž:

PP_z = podnikové produktivní znalosti,

P_g = procesní gramotnost (přechod na procesní myšlení a zvládnutí základních procesních dovedností),

P_i = zvládnutí inteligence projektu (procesní principy, metody přeprojektování procesů, metody týmové práce, vedení apod.),

P_v = zvládnutí vizionářství (iniciování cílů a odstraňování slabých míst, zvyšování produktivních znalostí apod.).

Z krátkého popisu vzorce (5.1.) je zřejmé, že lze takové názory využít i v armádě včetně **funkční gramotnosti**, která bývá vysvětlována jako aktivní schopnost práce s informacemi. Tato schopnost je vlastně řetězec činností od vyhledávání, přes posuzování, třídění, dohledávání a kombinování až k vytvoření vlastního názoru. Získané informace se musí posuzovat, analyzovat a třídit. Jako prvořadé se požaduje vlastní orientace ve velké množině informací. Takže model znalostní preferuje především práci s informacemi a po vytřídění jejich využití v praxi.

Uplatnění prvků procesního řízení v rozhodovacím procesu velitele povede k přechodu od individuálního rozhodování ke skupinovému přístupu. Důležitá je role velitele, který takový proces musí usměrňovat k přijetí kvalitního rozhodnutí. Je však třeba vzít v úvahu, že takový postup bude nejenom časově náročnější, ale bude také

náročnější na přípravu jednotlivých členů procesního týmu včetně velitele. Ze zkušeností při uplatňování prvků procesního řízení v podnikové sféře vyplynulo, že při rozhodování programovém (rutinním) je individuální rozhodnutí výhodnější, pro přípravu rozhodnutí neprogramového (složitého a nestandardního) je žádoucí volit metodu skupinového rozhodování (vytvoření procesního týmu). V obou případech však je velitel vždy za rozhodnutí odpovědný.

Při skupinovém rozhodování musí být také vytvořeno vhodné prostředí, které bude podporovat tvůrčí schopnosti skupiny. Takové prostředí by mělo být vytvářeno následovně:

- a) skupina musí mít heterogenní charakter (skládat se z lidí různých odborností, dobře připravených, schopných dávat reálné alternativní návrhy),
- b) v rozhodovacím procesu vytvořit podmínky pro plnou angažovanost, komunikativnost mezi všemi členy skupiny, k identifikaci a specifikaci úkolu, k analyzování úkolu po jednotlivých fázích a k dosažení řešení,
- c) společensko-emoční tón skupinového stylu musí mít charakter otevřeného, uvolněného, kolegiálního, nestresového prostředí, které podněcuje zájem o řešení a vyřešení úkolu (procesu).

V rozhodovacím procesu procesní skupiny (týmu) velitel musí dbát na:

- podporování původnosti a neobvyklosti řešení,
- řízení skupiny tak, aby byly odděleny zdroje od obsahu informací,
- zabezpečení uplatnění nezávislého osobního úsudku a zkušeností,
- udržování otevřené komunikace, posilování sebedůvěry, zabránění zesměšňování,
- nepovolit rychlá řešení a krátkodobé výsledky,
- dosažení konsenzu. Pokud to není možné, přijmout a implementovat rozhodnutí po důsledném vyhodnocení všech okolností, které mohou mít vliv na dosažení cíle.

Pokud se podaří vytvořit procesní týmy při řešení neprogramovaných rozhodnutí s vlastními úzce se přibližujícími uvedenými zásadami budou přijímaná rozhodnutí obsahovat nižší procento rizik neúspěšnosti.

Závěr

Armádní organizace, z hlediska jí předurčeného poslání, může ke zkvalitnění výslednosti rozhodovacího procesu využívat uvedených zásad procesního řízení. Z hlediska ekonomických aspektů řízení by bylo potřebné postavit vojenské útvary a řízení do role podniků. Postavit před velitele útvaru úkoly se souhrnným finančním zabezpečením. Na veliteli by potom zůstalo rozdělit finanční prostředky tak, aby při činnosti útvaru (jednotek, zařízení) dosáhli stanovených ročních cílů. V tomto okamžiku řízení ekonomiky útvaru (jednotky, zařízení) bez uplatnění procesního řízení by nebylo efektivní.

Použitá literatura:

- Donnelly, J., H., Gibson, J., L., Ivancevich, J., M.: Management. Grada Publishing 1997.
- Truneček, J.: Procesní řízení a jeho vliv na rozvoj firmy. VŠE Praha 1999.
- Vaněček, O., Zobač, J.: Základy teorie řízení I. a II., VVŠ PV Vyškov, 1991.

Kombinace manévru a ničení

*Existuje jen pět not, avšak jejich kombinace dává vzniknout
více melodiím, než můžeme kdy slyšet,
existuje jen pět základních barev, ale v jejich
spojení vzniká
více odstínů, než kdy můžeme vidět.*

Sun Tsu, O umění válečném

Téměř dvě desítky let se stále diskutuje o relativních přednostech manévru (*maneuver*) nebo oslabení-ničení (*attrition*) jako dvou stylech vedení války. Spor jde až tak daleko, že stoupenci manévru i stoupenci oslabení se ve svých názorech v podstatě rozcházejí, navzdory skutečnosti, že každý z těchto stylů se v čisté podobě vyskytuje jen zřídka. Manévr i oslabení jsou přece dvě neoddělitelné složky vedení války. A i když v určitých fázích tažení (*campaign*) dominuje jedna či druhá forma, jsou všechny moderní operace charakterizovány jejich cílevědomým spojením. Ani první, ani druhá nemá přednost - strategické a operační cíle žádají přiměřené užití obou. Žádná operace (tažení) není tvořena dvěma od sebe oddělenými složkami - manévr a oslabení musí být spojeny do jednoho harmonického, efektivního, integrovaného celku [1].

Manévrová válka

V úvodu citovaném díle o teorii válek popisuje Sun Tsu tzv. nepřímý přístup k vedení boje, který pro dosažení vítězství dává přednost manévru, jako prostředku pro získání prostorové výhody nad nepřítelem. Bohužel, poněkud méně čtené a téměř přehlížené jsou práce odpůrce a současníka C. Clausewitze - Antoine Henri Jominiho*. Dvěma z jeho čtyř základních principů války jsou: „vést strategické pohyby největší části armády postupně na rozhodující body válčistiště a na nepřátelské komunikace ... a manévrovat tak, aby byl zbytek nepřátelské armády zaměstnán našimi zbývajícími jednotkami“. Těžištěm Jominiho teorie je kontrola tří pásem (zón) operací, které chápe jako čtyřúhelníky. Kontrola operačního pásma prostřednictvím manévru nutí protivníka, aby bojoval za podmínek pro něho nevýhodných, aby kapituloval, nebo aby zcela opustil pásmo bojů.

Z vojensko-teoretických prací jsou pravděpodobně nejvíce známy spisy B. H. Liddella Harta, které vznikaly po první světové válce. Zabývá se v nich zmiňovaným nepřímým přístupem a jeho významem pro získání strategických výhod.

Hart přirovnal manévr k proudu vody: „Jestliže pozorujeme proud vody, vidíme, jak ... na své cestě ... narazí na překážku, ohmatává ji a obtéká ze všech stran. Na určitém místě najde malou trhlinu. Touto trhlínou proniknou první kapky vody. ... Do mezer vniká stále více a více vody, zemina je odnášena pryč, trhlina se rozšiřuje“ [2]. Tuto metodu nazýváme metodou „povrchu a trhlín“ (*“surfaces and gaps” method*) a je často užívána právě k názornému vysvětlení použití manévru. Vůdčí ideou takové koncepce

manévru je získat co nejsilnější časové a prostorové výhody, které zajistí pro nás co nejvýhodnější uskupení sil.

Manévrová válka, jako styl či vedení boje, je samozřejmě zaměřena na porážku, ale současně se snaží minimalizovat počet bitev, kterých je třeba, aby bylo dosaženo stanovených hlavních cílů (*aims*). Tím, že se vyhýbá hlavním silám protivníka (v podobenství „povrch“), a místo toho útočí na jeho slabá místa („trhliny“) či na snadno zranitelná místa (*vulnerabilities*), dostává protivníka do nevýhodné pozice v čase i prostoru. Manévr soustředí bojovou sílu pro získání poziciční výhody před těžištěm protivníka (*centre of gravity*) a na zlomení jeho morálky a soudržnosti (*cohesion*). Útočník využívá manévr jako nástroj překvapení, šoku a rychlosti a vnucuje protivníkovi svou vůli. Toto trvalé morální ohrožení hlavních cílů nepřítele se stále více dotýká více psychologického stavu než fyzické většiny jeho sil. Jeho následné ukvapené stažení vede ke vzniku té nejpříznivější situace při vedení manévrové války - protivník vyklízí pole. Manévrová válka se nesoustřeďuje tolik na záměry protivníka, ale více na jeho žádoucí akce.

Manévrová válka v praxi. Sun Tsu popisuje koncepci manévrové války poměrně jednoduše: „Rozestavení vojenských sil se vyhýbá podstatnému a útočí do mezer. Voda uzpůsobuje svůj tok podle terénu, ... armáda podle nepřítele.“ Podobně i Hartův „rozšiřující se proud“ ohmatává svou cestu na povrchu či silně opevněnými oblastmi, aby našel trhliny a slabé body. Jakmile jsou trhliny nalezeny, proud s sebou strhává vodu a trhlina rozšiřuje svou velikost i tvar. Tak se manévrovou válkou zjišťují silně opevněné oblasti a jejich slabé body, respektive mezery. Útočící jednotky pronikají trhlínami a využívají jich. Útočník potom završuje rozhodnou akci tím, že ničí podpůrnou strukturu protivníka, útočí na něj z týlu i z křídel. Několikanásobný úder nabízí útočníkovi mnoho výhod, zvyšuje účinky chaosu a rychle oslabuje jeho psychickou odolnost. Jde zde o čas, a v současné době, vzhledem k rychlé výměně informací, vysoké rychlosti a přesnosti palby, znamená jedna minuta daleko více než za druhé světové války. Tehdy posádka tanku potřebovala ke zničení jiného tanku na vzdálenost asi 700 metrů průměrně 17 střel. Dnes lze s vysokou pravděpodobností zasáhnout cíl za pohybu, jednou ranou, na vzdálenost 2400 metrů.

Tempo operací. Tempo manévru je taková rychlost jednotlivých pohybů (přemístění sil), že protivník nemá čas provést svůj plán či přijmout rozhodnutí o včasné protiakci. Základní výhodou tempa je, že maří plány protivníka, takže jeho záměry se stávají postupem času stále více bezvýznamné. Proto můžeme orientovat prostředky více na to, co bychom chtěli, aby protivník prováděl, a méně brát ohled na to, jaké jsou jeho záměry, protože ty jsou překonávány postupujícími událostmi. Tím, že se pohybujeme rychleji než náš nepřítel, můžeme reagovat, a také reagujeme rychleji, než stačí podniknout protiakci, případně vůbec zničit jeho schopnost reagovat a pohybu.

Tempo se ale nerovná rychlosti. Je to jen relativní výhoda ve vztahu k protivníkovi (*opposing forces*). Počty, postup, palebná síla a rychlost postupu nevytvářejí automaticky tempo. Napoleon v roce 1812 postupoval na Moskvu rychlostí 14 kilometrů za den, tedy rychleji než Němci během operace Barbarosa (10 kilometrů za den).

Vedení operací rychlejším tempem než protivník lze dosáhnout dvěma způsoby: provádět operace rychleji než protivník, nebo narušovat jeho operace tak, aby se jeho operační tempo zpomalilo. Rychlejší tempo zužuje prostor pro závažnější protiakce

během každého cyklu, až se protivník začne za událostmi opožďovat a dostane se - tváří v tvář našemu stále se zvyšujícímu tempu - do značně nevýhodné situace.

Psychologický cíl: morálka a soudržnost

V historii vždy ti, co ustupovali (*the pursued* - pronásledovaní) utrpěli větší ztráty než ti, kteří je pronásledovali (*the pursuers* - pronásledovatelé). Existuje mnoho příkladů ze starověkých bitev, kdy vítěz měl relativně malé ztráty, ale sám zabil desetitisíce nepřátelských vojáků. A to bylo v dobách, kdy se bojovalo mečem, kyjem, šípy. Ardant du Picq tyto ztráty vysvětluje pronásledováním: kdy jedna strana při boje muže proti muži ztrácí bojovou morálku a soudržnost a přechází z bojiště [3]. Podle teorie manévrové války [4] je taková porážka v podstatě psychologickým jevem, ve kterém je tím hlavním lidská dimenze. Kombinace strachu a izolace, která utvrzuje protivníka o jeho porážce, je velmi silná. Narušení morálky a soudržnosti nepřítele je dosahováno třemi základními způsoby, ať už jsou použity každý zvlášť, nebo v kombinaci: předběžnými akcemi, změnou místa a rozvrácením.

Předběžné akce (*preemptive actions*) mají odzbrojit či umlčet (neutralizovat) protivníka, dříve než boj vůbec skutečně začne. Tradiční předběžné akce nebyly nikdy malé a pozvolné, ale naprosto náhlé, překvapivé, a mohutné. Využívají tempo, odvahu, odhodlání získat úspěch omezeným bojem. Známý Rommelův postup na Kyreniku (Libye) v roce 1941 demonstruje, jak lze předběžnou akci v kombinaci s manévrem dosáhnout stanoveného cíle, aniž by bylo nutné vést velké boje. To potvrzuje dříve tvrzení Ardant du Picqa, že i „pouhý postup může ovlivnit morálku nepřítele“.

Změna místa (*dislocation*) je dalším krokem vynucení ústupu. Tato metoda (poziční či funkční) dělá sílu nepřítele v podstatě nedůležitou. Změna místa buď fyzicky odstraňuje nepřítele z důležitých směrů (*decisive points*), nebo je eliminuje v čase a prostoru ze směru našeho postupu tak, aby neovlivňovaly naše akce. Příkladem, i když ne zcela úspěšným, může být pokus Japonců odlákat americké loďstvo pryč od ostrova Midway až k Aleutským ostrovům. Funkční změna místa dělá sílu protivníka nedostatečnou nebo ji umlčuje (neutralizuje). Úspěšná gerilová válka, kterou vedla Hanoj, funkčně ovlivnila na strategické úrovni jaderné síly Spojených států, a zároveň i způsob zasazení vojenských sil na omezené cíle ve Vietnamu. Změny polohy rozhodujících míst je také často dosaženo klamáním, jako např. v operaci Fortitude, která odlákala pozornost Němců od Normandie (kde byla v červnu 1944 otevřena západní fronta) na oblast Pas-de-Calais. Této změny místa bylo dosaženo manévrem, podobně jako při úspěšném německém obejití Maginotovy linie v roce 1940.

Útok na mezery v protivníkově sestavě rozkládá jeho síly plus jejich zabezpečovací struktury. Vysoké tempo operací, zvyšované překvapením, přechází v útok na zranitelný týl, ničení týlových zabezpečovacích struktur, komunikací a nepřipravených jednotek. Cílem je vytvořit zmatek, strach a paniku, která paralyzuje protivníkovu schopnost reagovat, a zároveň zvyšuje počet jeho zranitelných míst. Velmi často je vojenskými experty studováno německé zahájení tažení do Polska v r. 1939, jako klasický příklad manévrového vedení války a jeho následků, tj. **rozvratu** (*disruption*). Jiným příkladem je vylodění generála MacArthura u Inčonu, které rozdělilo linie severokorejské armády a vynutilo si jejich urychlený ústup.

Bezprostřední hrozba zranění na bojišti a smrti vzbuzuje větší strach než vzdálená palba. Jestliže je tento osobní strach zvýšen překvapením, jsou útočnickovy ztráty sníženy na polovinu, zatímco nepřipravený protivník má dvojnásobně až trojnásobně vyšší ztráty, jen díky samotnému překvapení.

Opotřebovací válka

Tato válka (*attrition warfare*) je teoreticky založena na koncepci, kterou popsal Carl von Clausewitz v knize O válce: „Zničení sil nepřítele je prvořadým úkolem války ... bitva je jedním z mnoha prostředků, které můžeme při vedení války použít.“ I když tento výňatek není právě typickým pro Clausewitzovu filozofii, z celého jeho díla je patrný jeho ústřední motiv - zničení nepřítele. Tato forma války se snaží systematicky a postupně snižovat schopnost nepřítele vést válku, ať již rychlými útoky s drtivou silou, či dlouhodobě, menšími jednotkami. **Jsou ničeny jeho vojenské prostředky a zdroje, a to rychleji, než mohou být nahrazeny.** Cílem se stává likvidace schopnosti nepřítele vést válku. Jeho bojové prostředky musí být účinně a vytrvale ničeny, což od dob první světové války to znamená zasazení především palebné síly. Je třeba dosáhnout určitého stupně zničení prostředků a zdrojů protivníka; taková situace buď vede k jeho porážce, nebo se porážce přímo rovná, protože nepřítel ztrácí vůli nebo potenciál nutný pro pokračování v boji. Opotřebovací válka je vedena tak, aby ničila schopnost nepřítele vést válku [5].

Opotřebování v praxi. Pokud mluvíme o opotřebovací válce, velmi mnoho lidí si představí bojiště první světové války, s kilometry hlubokých zákopů, drátěné zátarasy, krátery po granátech, krajinu bez života, pokrytou mrtvolami. Ale opotřebovací válka nemusí nutně dospět do takové patové situace. Příkladem je africké tažení a Montgomeryho porážka Rommela v r. 1942 nebo operace německých ponorek u amerického pobřeží a následná americká reakce, která vedla k boji o Atlantik. I když hlavním cílem opotřebovací války je zničení nepřítele, měřítkem úspěchu je i její vliv na politické cíle a vojenskou strategii.

Opotřebovací válka se snaží zastavit nepřítele v určitém daném čase nebo jej navést do určitého prostoru a času, aby mohly být jeho síly rychleji zničeny. Podle koncepce „povrchu a mezer“, se důraz přesunuje na povrch, který je představován hmotou (masou), která musí být zničena. Tato metoda vedení války usiluje o co největší možný boj s nepřítelem. Všeobecný oslabovací cyklus vyžaduje určit koncentrace sil protivníka, zastavit je a zabránit jejich pohybu, případně je přinutit, aby se přesunuly tam, kde by se staly zranitelnějšími. Síly protivníka jsou simultánně ničeny našimi prostředky tak daleko v hloubce jeho sestavy, jak je to jen možné. Ničení se děje jak prostřednictvím přímé a nepřímé palby, tak neletálmími prostředky, jakými je elektronický boj nebo psychologické operace.

Tempo ničení. Narušit cyklus operací nepřítele záleží nejen na naší schopnosti vyrobit a zasadit do boje více výzbroje, výstroje a vycvičených vojáků než má nepřítel, ale i na současném snižování jeho schopnosti napravovat ničivé následky boje. Sem patří nová technologie, která také může přispět k jeho porážce. Příkladem zavádění nových technologií je opět bitva o Atlantik, díky jimž se podařilo vytlačit německé ponorky z operačního pásma. (Ovšem v první fázi bitvy o Atlantik zvítězily německé ponorky, které předvedly klasickou ukázkou vedení opotřebovací války.)

Německé ponorky potopily 187 válečných lodí a 4786 nákladních lodí s 21 miliony tun zásob. Během prvních čtyř měsíců r. 1942 šest německých ponorek potopilo 137 lodí v Atlantiku a v Karibském moři od března do července 170 lodí. Pro lepší názornost: dvě zásobovací lodě a jeden tanker představovaly větší množství materiálu, než by mohlo na bojišti zničit 3000 bombardérů.

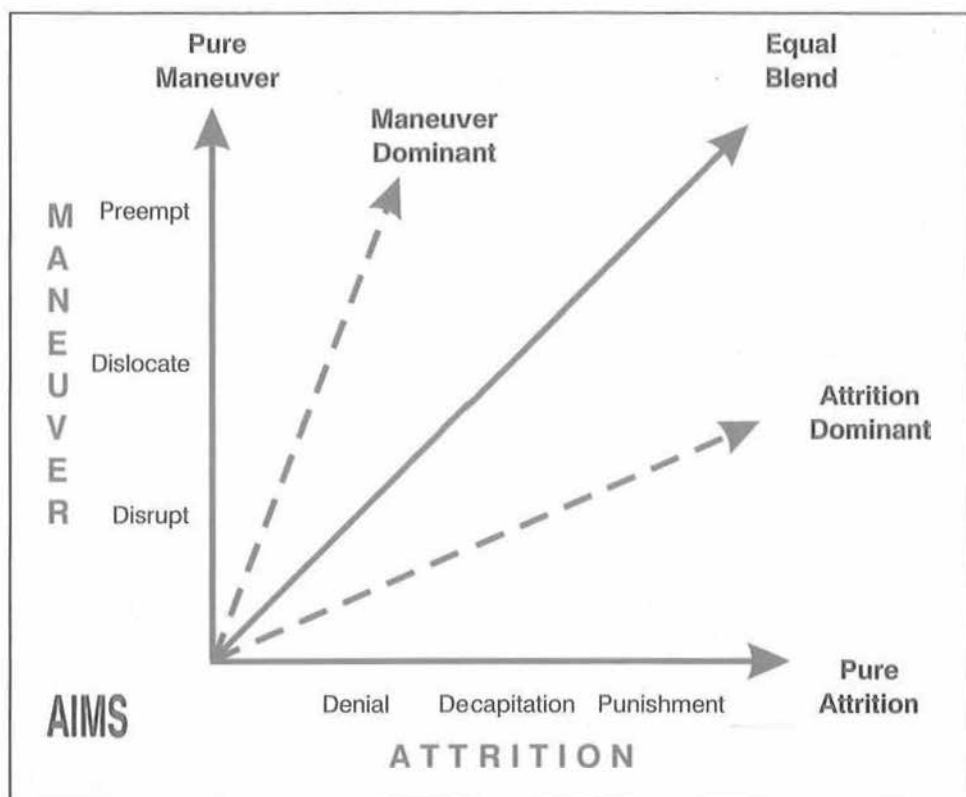
V letech 1939-43 potopily ponorky Osy přes 2000 lodí a utrpěly přitom jen nepatrné ztráty. Bod obratu nastal až v r. 1943. V tom roce potopili Spojenci více ponorek než za celé předcházející čtyři roky bitvy o Atlantik. Zdokonalené radary a sonary, letecké pokrytí, další doprovodné lodě a vyhodnocování rádiového vysílání z ponorek (dešifrovací stroj Enigma) ukončily německou převahu. V konečném součtu ztratila Osa v této opotřebovací válce o Atlantik 782 ponorek a 32 000 příslušníků jejich posádek (*submariners*). Zda je opotřebovací válka správnou volbou určují pouze okolnosti [6].

Fyzický cíl - místa soustředění, bojové prostředky a potenciál

Opotřebovací válka zdůrazňuje zničení fyzického potenciálu vedení války. V historii toto se ničení týkalo i lidských a průmyslových zdrojů, včetně jejich zabezpečení. Na strategickém a operačním stupni jsou lidské zdroje, koncentrace vojenských sil a civilní obyvatelstvo, ničeny či umlčovány souběžně nebo v určitém pořadí, podle hlavního cíle tažení. Průmyslové kapacity jsou rovněž paralyzovány, pokud nejsou úplně zničeny. Opotřebovací válka se snaží zbavit protivníka schopnosti vést válku, nebo zlomit jeho vůli k jejímu pokračování [7]. Používá následující tři základní postupy, ať již každý zvlášť, nebo v kombinaci: omezování protivníka, dekapitaci a potrestání (viz obr.).

Omezování protivníka (*denial approach*) se soustřeďuje na vojenské síly v poli a jejich zabezpečovací průmyslovou a logistickou strukturu. Tento přístup je charakterizován ničením vojenských sil, jejich záloh, dopravních systémů a průmyslových odvětví, která vyrábějí nutnou výzbroj a výstroj. Často užívanými prvky tohoto přístupu je přímá podpora pozemním silám, izolace prostoru bojové činnosti (*interdiction*) v rámci bojiště a strategické operace mimo bojiště. K omezování protivníka se používá řady podsystémů; vysoce přesná, řízená munice zvyšuje tempo a rychlost ničení. Je možné, že vojenský průmysl bude rychle a úplně zničen, ale ostatní průmyslový potenciál bude přemístěn jinde, protože nebude pro konečný výsledek důležitý.

Tzv. **dekapitace** (*decapitation*) hledá, jak zničit schopnost strategického velení řídit válečné úsilí. Pro tento přístup je typické, že jsou izolováni klíčoví velitelé či dokonce celé velení od podřízených armád a obyvatelstva, protože jsou zničeny jejich spojovací prostředky. Hlavním cílem je zde strategické ochromení, otřesení protivníkovou vůlí pokračovat v boji, respektive pochyby o cíli jeho válečného úsilí tak, aby se stal zranitelným. Nejznámějším příkladem podobné válečné lsti je smrt admirála Isoroku Yamamoto, jednoho z nejznamenitějších japonských strategických velitelů, sestřeleného v dubnu 1943 nad Bougainville. Příkladem dekapitace z nedávné doby bylo zničení 44 strategických a operačních míst velení a 156 komunikačních stanovišť za války v Iráku v r. 1991.

Legenda:

aims - hlavní cíle

attrition - opotřebování, ničení

decapitation - dekapitace

denial (denial operations) - opatření ke zdržení protivníka

dislocate - (dislocation) - změna místa, dezorganizace

disrupt (disruption) - rozvrácení, rozrušení sestavy

dominant - převládající

equal blend - vyrovnaný poměr

maneuver - manévr

preempt - (preemptive actions) - předběžné akce

punishment - potrestání, trest

pure - čistý

Obr.

Trestání (*punitive approaches*) je většinou orientováno na vedení státu (*national leadership*) a obyvatelstvo, aby byla otřesena jeho morálka, a válka - za situace, kdy se protivník domáhá míru nebo obyvatelstvo svrhne vládnoucí režim, protože chce mír - byla rychle ukončena. Potrestání musí být masivní a zdrcující, podobně jako strategické bombardování Německa a Japonska za druhé světové války, anebo postupné, jako dlouho trvající riziko (chování USA k Severnímu Vietnamu).

Přechod k harmonii

Harmonicky integrovaný celek spojuje sílu obou forem vedení války. Každá z nich podle potřeby dominuje určité fázi tažení: podle situace, strategických a operačních cílů a podle relativních výhod, které ta či ona metoda poskytuje. Manévr bez příležitosti užívat možností, které poskytuje palba, degraduje na pouhý přesun (s podstatně

sníženou bojovou morálkou) a má záporný psychologický dopad, přičemž právě na psychologickém významu manévru závisí jeho úspěch. Zřídka kdy je oslabení (*attrition*) efektivní, i za využití všech letálních a neletálních prostředků, bez přímé morální, psychologické a fyzické hrozby ze strany sil, které manévr provádějí. Oslabení je sice zaměřeno na protivníkovu fyzickou masu, ale její zničení se ne vždy rovná porážce. Rozhodnutí, jakou metodu zvolit, musí být racionální. Nemají se používat oblíbené postupy nebo zbraně, ale jen ty, které jsou úměrné daným okolnostem.

Integrace obou forem maximalizuje synergický efekt i celkovou efektivnost. Když je přiměřeně útočeno na „povrch“ a „mezery“, je poškozen protivníkův mozek a tělo. Lze se racionálně rozhodnout. Je nepravděpodobné, že by se nám podařilo dosáhnout perfektně vyvážené rovnováhy mezi manévrem a oslabením, ale lze stanovit jejich správný poměr tak, aby jedna z těchto forem či v té či oné fázi tažení převládala. Jak před několika stoletími ukázal Sun Tsu: tyto dvě formy vedení války se navzájem nevylučují, ale dokonale doplňují. Ale i když „na tanec je zapotřebí dvou“, jeden z nich musí přesto vést.

Literatura:

1. D. J. Andre: The Art of War-Past, Present, Future, Joint Forces Quarterly, Autumn 1995.
2. B. H. Liddell Hart: The Man in the Dark Theory of Infantry Tactics and the Expanding Torrent System of Attack. Journal of the Royal United Service Institute, February 1921.
3. Ardant du Picq: Battle Studies, Ancient and Modern Battle. Harrisburg, PA, 1946.
4. R. Leonard: The Art of Maneuver. Novato, CA, 1991.
5. Carl von Clausewitz: O válce. Princeton University Press 1976.
6. J. F. Dunnigan, A. A. Nofi: Dirty Little Secrets of World War II. Willia Marrow and Co., Inc., 1994.
7. R. A. Pape: Bombing to Win-Air Power and Coercion in War. Cornell University Press, 1996.

Military Review, March-April 2000/red., zkráceno, upraveno

Poznámka:

- * **Generál Antoine Henri Jomini (1779-1869)**, původem Švýcar, sloužil od r. 1804 jako náčelník štábu maršála Neye: pro neshody s maršálem Berthierem odešel 1813 z francouzské armády a přešel do ruské, kde se stal generálem a strategickým poradcem Alexandra I. a později i Mikuláše I. Jomini jako vojenský klasik vytvořil operační teorii úderu, který se uplatňuje místním vítězstvím na rozhodném místě a v rozhodné chvíli. Podle Jominiho má vojevůdce sáhnout k bitvě, jakmile mu to i v nejmenším jeho síly umožní, jen proto, aby si zachoval iniciativu a aby nepříteli diktoval. Útočník má všechny síly nasadit proti jednomu z nepřátelských křídel, aniž přitom vydává v nebezpečí svá spojení. Výslovně odmítá snahu obchvátit nepřítele dvěma skupinami na obou křídlech. Jako první přišel s rozlišením mezi vnitřními a vnějšími operačními liniemi. (Ervín Hrych: Velká kniha vojevůdců a bitev. REGIA, Praha 2000.)

Kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany

Česká republika a Armáda ČR se začlenila do NATO a postupně se začleňuje do dalších evropských institucí - Evropské unie, Západoevropské unie a dalších.

Součástí tohoto úsilí je i příprava lidí. Současná a příští generace důstojníků a vysoce postavených pracovníků v oblasti tvorby politiky, plánování a programování musí mít prvotřídní profesionální přípravu na své zařazení - do mezinárodních institucí, MO, GŠ, ústředních orgánů státní správy apod. To jim umožní efektivněji rozhodovat v podmínkách nové a měnící se bezpečnostní situace při současně omezených obranných zdrojích České republiky. Bez takovéto přípravy bude naše začleňování a fungování v uvedených institucích problematické.

Vzdělávání těchto vrcholových pracovníků bylo dříve a částečně je i v současné době řešeno vysíláním lidí do zahraničí do kurzů národní bezpečnosti a kurzů řízení obranných zdrojů.

Toto řešení má zejména následující nedostatky:

1. Do zahraničí je možno vyslat pouze omezený počet lidí, kteří nemají možnost komunikovat zde s českými kolegy z jiných rezortů, se kterými budou spolupracovat při řešení otázek bezpečnosti České republiky a při řízení její obrany.
2. Vzdelávání není vztaženo na podmínky České republiky a Armády České republiky.

Vznikla zde objektivní potřeba lokalizovat uvedené kurzy do rezortu ministerstva obrany, vybudovat vlastní, národní kapacity pro profesionální přípravu důstojníků a civilních úředníků pro místa na vysokých úrovních. Spojeným úsilím Fakulty velitelské a štábní Vojenské akademie v Brně, Ministerstva obrany ČR a zahraničních institucí tak vznikl **kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany** (*Advanced Security Policy and Defence Management Course*).

Kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany vznikl v rámci projektu programu TEMPUS-PHARE Evropské unie, v rámci společného evropského strukturálního projektu S-JEP-09087-95, s názvem „Transformace systému vzdělávání štábních důstojníků“, který byl zpracován a předložen učiteli Fakulty velitelské a štábní Vojenské akademie v Brně plk. doc. Ing. Arnoštem Vraným, CSc., a plk. doc. Ing. Bohuslavem Víškem, CSc., v Evropské unii v lednu 1995. Projekt proběhl v období od 1. září 1995 do 31. srpna 1998.

Kontraktorem a koordinátorem projektu byla Fakulta velitelská a štábní Vojenské akademie v Brně, zahraničními partnery Fakulty velitelské a štábní v projektu byl Netherlands Defence College, Rijswijk, Středisko obranných studií Královské university v Aberdeenu a Středisko evropských bezpečnostních studií Královské university v Groningenu (sev. Nizozemsko).

Od svého vzniku již proběhly čtyři běhy kurzu bezpečnostní politiky a řízení obrany a bylo v těchto kurzech připraveno mnoho vrcholových pracovníků decizní sféry (viz tab.).

Rezort	Kurzy bezpečnostní politiky a řízení obrany				Celkem
	1.	2.	3.	4.	
	počet účastníků				
Ministerstvo obrany	11	10	6	6	33
Generální štáb	7	5	7	8	27
Vojenská akademie	2	2		2	6
Úřad vlády		1	1		2
Parlament, senát	1	2	2	1	6
Ministerstvo vnitra	1	1	1		3
Ministerstvo zemědělství			1	2	3
Ministerstvo zahraničních věcí		1	1		2
Ministerstvo financí			1	1	2
Ministerstvo průmyslu a obchodu		1	1		2
Regionální úřad civilní obrany			1		1
Správa státních hmotných rezerv				1	1
Školy (VVŠ PV Vyškov)		1	1	1	3
Telecom			1	1	2
TATRA Praha				1	1
Celkem	22	24	24	24	94

Úroveň vrcholových kurzů tohoto typu je vždy dána úrovní lektorů, kteří v nich působí. Výuka v kurzech byla zabezpečována jednak skupinou stálých lektorů, kteří zároveň vytvářeli vlastní management kurzu a odpovídali za vedení jednotlivých bloků, jednak externími lektory ze zahraničí a z České republiky, kteří jsou zvaní k jednotlivým tématům. Do skupiny stálých lektorů patřili plk. doc. Ing. Víšek, CSc., proděkan fakulty, doc. PhDr. Krč, CSc., vedoucí katedry sociálních věd, plk. gšt. Ing. Janderka,

CSc., vedoucí katedry řízení obrany státu, Mgr. Tesař, učitel katedry sociálních věd, všichni z fakulty velitelské a štábní; ze zahraničních partnerů pak prof. Greenwood, ředitel CDS Aberdeen, a Dr. Postma, pracovník CESS Groningen. Tito pracovníci se podíleli na zpracování celého projektu programu Tempus-Phare, zpracování curricula kurzu a studijních materiálů.

Mezi externími lektory ze zahraničí je nutné jmenovat pana Donnellyho, politického poradce generálního tajemníka NATO pro střední a východní Evropu, pana Camerona, vedoucího zahraničně politického poradce direktorátu I A Evropské unie, plukovníka Pottse, vojenského atašé USA v České republice.

Z celé řady externích lektorů z České republiky, civilních i vojenských odborníků je nutné uvést RNDr. Nečase, předsedu výboru pro obranu a bezpečnost Parlamentu České republiky, Ing. Novotného, prvního náměstka ministra obrany, gen. Voznicu, vrchního ředitele sekce obranného plánování, gen. Škopka z GŠ AČR, Ing. Štraucha, ředitele Správy státních hmotných rezerv, gen. Ing. Lesného, ředitele odboru obrany a bezpečnosti Úřadu vlády ČR, zástupce náčelníka generálního štábu generály Kotila a Martinka a řadu dalších pracovníků ministerstva obrany a Generálního štábu Armády České republiky.

Mezi výsledky práce účastníků čtyř dosavadních běhů kurzů patří celkem 34 závěrečných prací, řešících aktuální otázky z oblasti obranného plánování, řízení a alokace zdrojů obrany v podmínkách omezeného rozpočtu České republiky a v oblastech bezpečnostně politických aspektů zahraniční politiky ČR a její vojenské strategie. V posledním běhu bylo zpracováno 25 závěrečných prací. Závěrečné práce, které byly velmi aktuální a vyžadovaly nemalé úsilí při zpracování, byly obhajovány na ukončení kurzu. Vzhledem k tomu, že některé práce přinášejí nové pohledy na problematiku zabezpečení obrany státu, rozhodli organizátoři kurzu nabídnout tyto práce k publikování ve zkráceném rozsahu redakci Vojenských rozhledů, která vám některé z nich v této nové rubrice předkládá.

Vedoucí kurzu bezpečnostní politiky a řízení obrany:

doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc.,

doc. Ing. Bohuslav Víšek, CSc.

Ekonomické náklady a přínosy alianční spolupráce pro ČR

Ekonomické náklady a přínosy alianční spolupráce pro Českou republiku je třeba vnímat a posuzovat v kontextu měnícího se bezpečnostního prostředí ve světě a Evropě. Výrazem těchto změn je dokument „Strategická koncepce Aliance“, schválená summitem NATO v Římě 1991 a aktualizovaná vrcholnou konferencí NATO ve Washingtonu v dubnu 1999, ale i budování společné evropské obrany, jako cesty ke zvýšení odpovědnosti Evropanů za bezpečnost euroatlantického prostoru.

Jakkoliv přímé náklady spojené s členstvím ČR v NATO jsou relativně nízké a zaplatitelné, je na druhé straně zřejmé, že členství ČR v NATO vyžaduje též vynaložení významných nepřímých nákladů spojených s modernizací Armády ČR. Tyto náklady jsou sice vyšší, ale nezbytné, pokud si chceme uchovat věrohodnou obrannou kapacitu.

Z pohledu společně financovaných aktivit Severoatlantické aliance se napříč celou historií NATO prosazuje **princip sdílení obranných nákladů**, jako nástroj k ocenění, měření nákladů v penězích a lidských zdrojích.

Spravedlivé sdílení nákladů pomáhá zajistit významné příspěvky národních vojenských sil integrovanému velení NATO, přispívá do společných infrastrukturních programů a po léta udržuje všeobecné alianční odstrašení a obranný stav. Ve „Strategické koncepci Aliance“, schválené hlavami států a vlád na summitu NATO ve Washingtonu 23.-24.4. 1999, se uvádí, že:

„... mnohonárodní financování, včetně prostřednictvím vojenského rozpočtu NATO a programu bezpečnostních investic NATO (NSIP), bude i nadále hrát důležitou roli v získávání nezbytných aktiv a schopností. Řízení zdrojů by mělo být řízeno vojenskými požadavky Aliance tak, jak se vyvíjejí“.

Přispívání do společně financovaných aktivit NATO představuje vůli států sdílet role, odpovědnost, výhody i zátěž na společné obraně podle Severoatlantické smlouvy a je nedílnou součástí politických a vojenských funkcí Aliance. Podíl příspěvků do společných rozpočtů představuje jistou část z jejich nákladů na obranu, z čehož plyne, že hlavní finanční břemeno je neseno státy jednotlivě a společně financované aktivity jsou pouze doplňkem národních aktivit.

Hlavní charakteristikou aliančního rozpočtování je to, že jde o **decentralizovaný a diverzifikovaný systém**. V NATO existuje mnoho různých rozpočtů, decentralizované rozpočtové instituce, ale neexistuje celkový přehled za celou organizaci. Tato decentralizace je dána rozdílnými cíli jednotlivých rozpočtů a programů a faktem, že počet zemí zúčastněných v jednotlivých aktivitách je rozdílný.

V rozpočtovém systému NATO přesto existují jednotící prvky. Jsou jimi především **jednotné finanční směrnice** schvalované Severoatlantickou radou. Tyto směrnice definují pravidla pro financování všech společně financovaných civilních a vojenských úřadů NATO. Všechny rozpočty a programy NATO jsou dále prověřovány mezinárodní komisí auditorů (*International Board of Auditors*).

Finanční zdroje NATO mohou být rozděleny do následujících kategorií: **rozpočty** a **programy**. Rozpočty se dále dělí na civilní rozpočet, vojenský rozpočet, rozpočty administrativních agentur NATO a penzijní rozpočty. Programy se dělí na: program bezpečnostních investic (NSIP) a operační rozpočet agentur NATO.

Civilní rozpočet

Civilní rozpočet je stanoven a realizován pod dohledem výboru pro civilní rozpočet a financován je především z kapitol ministerstev zahraničních věcí aliančních zemí. Pokrývá veškeré aktivity spojené s civilním sekretariátem ústředí NATO, jeho provozní výdaje a odsouhlasené civilní programy a činnosti.

Do civilního rozpočtu přispívají všechny členské země. Jejich příspěvky představují cca 10,80 procenta celkových nákladů Aliance.

Vojenský rozpočet

Vojenský rozpočet, stanovený a realizovaný pod dohledem výboru pro vojenský rozpočet, je z velké části financován z rozpočtových kapitol ministerstev obrany.

Vojenský rozpočet představuje ve skutečnosti více než padesát relativně nezávislých rozpočtů pokrývajících operační a provozní náklady integrované vojenské struktury a přidružených agentur.

Vojenské výdaje jsou rozděleny mezi **čtyři hlavní účastníky**, kterými jsou Mezinárodní vojenský štáb, Velitelství spojeneckých sil v Evropě, Velitelství spojeneckých sil v Atlantiku a Agentura NATO pro velení, řízení a komunikaci. Platy a důchody vojáků sloužících v integrované vojenské struktuře jsou plně hrazeny vysílajícím státem.

Objemem finančních prostředků představuje vojenský rozpočet cca 48,80 procenta celkových nákladů Aliance.

Program bezpečnostních investic NATO

Program bezpečnostních investic NATO (*NSIP - NATO Security Investment Programme*) se realizuje pod dohledem výboru pro infrastrukturu s ročními maximálními příspěvky schválenými Severoatlantickou radou. Program bezpečnostních investic NATO pokrývá společně financované investiční projekty sloužící k podpoře integrované vojenské struktury. Jsou z něho financována zařízení jdoucí nad rámec národních investic. Jedná se o investice do zařízení jako jsou letiště, produktovody a sklady pohonných hmot, přístavy, spojovací a informační systémy, radarová a navigační zařízení a vojenské štáby.

Program není rozpočtem v pravém slova smyslu. Financování projektů je prováděno na základě refundování částek té zemi, na jejímž území výstavba daného projektu probíhá, a to podle jistého příspěvkového klíče. Systém finančního řízení, uplatňovaný v programu bezpečnostních investic, je založen na procesu mezinárodního finančního vyrovnání. Výdaje státu na projekty, za které odpovídají, buď přesahují nebo

nedosahují jeho dohodnutý příspěvek do rozpočtu. Mezinárodním finančním vyrovnáním se tyto rozdíly vyruší převodem prostředků mezi státy.

Financování projektů má středně až dlouhodobý charakter. Tento fakt znamená, že nově přistupující země dosáhne stoprocentního plnění svého příspěvku až po cca 8-10 letech.

Výdaje programu bezpečnostních investic NATO představují cca 40,4 procenta z celkových nákladů Aliance.

I když větší výdaje pro infrastrukturní projekty NATO mohou znamenat jisté omezení výdajů pro národní síly, lze říci, že způsob rozpočtování společných infrastrukturních projektů NATO spolu s offsetovými programy dále násobí výhody získávání prostředků ze společných fondů NATO.

Omezený, precizní rámec infrastrukturních programů a přímý ekonomický užitek získaný hostitelskou zemí podporuje a potvrzuje princip rovnocenného sdílení nákladů, ale současně i brání přílišné expanzi infrastrukturních projektů.

Rozpočty na činnost agentur NATO a vojenskou strukturu NATO

Existuje celá řada organizací a agentur, které byly založeny ke zvláštním účelům a jejichž činnost je zaměřena na specifický vývoj, implementaci aliančních rozhodnutí, řízení a správu společných programů a systémů, vzdělávání a výcvik. Řada z těchto organizací a agentur spadá do kategorie výrobních a logistických organizací, jejichž posláním je plnění úkolů v oblasti rozvoje a vývoje, výroby, operační a logistické podpory.

Rozpočty specializovaných výrobních a logistických organizací představují poslední rozpočtovou skupinu. Dělí se do dvou skupin: (1) ty, jež jsou financovány podle ujednání platných v mezinárodní vojenské struktuře, a ty, (2) které fungují na základě statutů udělených Severoatlantickou radou, s vlastními správními radami a finančními výbory a s významnými finančními zdroji v národních rozpočtech.

Specializované výrobní a logistické organizace resp. agentury tedy mají separátní rozpočtové uspořádání mimo rámec společných rozpočtů Aliance. Členství v těchto agenturách vychází ze dvou principů. Země zapojené do integrované vojenské struktury se stávají automaticky členy těchto organizací, které jsou financovány z vojenského rozpočtu, členství v ostatních je v podstatě dobrovolné a vychází z potřeb člena Aliance.

Příspěvky ČR na činnost jednotlivých organizací a agentur budou v rozsahu zapojení ČR hrazeny především ze státního rozpočtu kapitoly MO ČR.

Mnohonárodní financování, prostřednictvím vojenského rozpočtu NATO a programu bezpečnostních investic NATO, hraje důležitou roli při získávání a udržování nezbytných prostředků a schopností Aliance jako takové. Řízení disponibilních zdrojů by pak mělo být určováno vojenskými požadavky Aliance tak, jak se vyvíjejí.

Finanční řízení v NATO, jehož konečná podoba je výsledkem společného konsenzu, je realizováno a strukturováno tak, aby zajistilo, že rozhodující slovo nad výdaji budou mít členské státy, které nesou náklady dané činnosti. Schvalování příslušných rozpočtů lze považovat za konkretizaci koncepcí - politických, organizačních nebo finančních - které přispívající členské státy hodlají uplatnit. Tyto koncepce se vyvíjejí v čase a reakci

na měnící se mezinárodní prostředí a potřebu vhodné adaptace struktur a úkolů organizace.

Príspevky do rozpočtu NATO

Základním metodickým východiskem, přijatým státy Aliance je, že náklady rozpočtů se sdílejí podle různých klíčů, které jsou vyjádřené procentním podílem jednotlivých členských zemí na rozpočtech NATO.

Náklady vyplývající z členství v Alianci ponese ČR na individuálním základě. Rozhodujícím atributem vyplývajícím pro Alianci z přistoupení ČR do NATO, nejsou pouze příspěvky do jednotlivých rozpočtů, ale rovněž poskytnutí vojenských sil ve prospěch Aliance. Z účasti země ve strukturách Aliance a z poskytnutí předurčených sil vyplývá pro ČR závazek alokovat nezbytné rozpočtové prostředky, účelově související s členstvím v NATO.

Príspevkový podíl České republiky do civilního rozpočtu NATO byl stanoven ve výši **0,9 procenta** z celkového objemu prostředků NATO vyčleněných pro civilní rozpočet. Pokud jde o vojenský rozpočet, příspěvkový podíl ČR tvoří **1,08 procenta** a co se týká programu bezpečnostních investic NATO **1,03 procenta**.

Zatímco v případě civilního rozpočtu jsou společné náklady rozpočítány mezi devatenáct aliančních zemí, tak ve vojenském rozpočtu a programu bezpečnostních investic je příspěvkový podíl rozpočítán pouze mezi osmnáct členských zemí, neboť Francie se aktivit krytých těmito rozpočty nezúčastňuje (od roku 1966 Francie není součástí vojenských integrovaných struktur NATO).

Způsob stanovení příspěvkového podílu

I když jednotné pravidlo pro stanovení výše příspěvků neexistuje, ekonomický odbor NATO (*Economics Directorate*) usiloval o stanovení určitého **objektivního kritéria**, o které by se měl výpočet výše příspěvku opírat. Jako objektivní kritérium byl, v případě všech tří vyzvaných zemí, stanoven hrubý národní produkt HNP (viz poznámka na konci textu).

Výše příspěvků nových zemí byla stanovena podle „schopnosti platit“ (*capacity to pay*), přičemž indikátor výše HNP na osobu nebyl považován za zcela vhodný. (V takovém případě by např. Lucembursko platilo dvakrát více než USA.) Za správný indikátor „schopnosti platit“ byl shledán úhrnný příjem (*aggregate income*) a podíl HNP jedné země na celkovém HNP všech členských zemí.

Vzhledem ke skutečnosti, že HNP v každé zemi je vyjádřen v jiné měně bylo třeba rozhodnout o způsobu převodu těchto měn na americký dolar (USD). Toho lze dosáhnout dvojím způsobem: buď směnným kurzem, nebo paritou kupní síly. Pro příslušné výpočty byla zvolena **parita kupní síly**, jelikož měny vyzvaných zemí byly většinou podceny. Koeficient pro převod na společný směnný kurz se provádí na základě hodnocení cen zvoleného koše zboží a služeb uvnitř jednotlivých ekonomik. Hodnocení pomocí parity je přirozeně ovlivněno volbou koše.

Parita kupní síly však poskytla daleko realističtější obraz o skutečném HNP té které země. Zvolená parita kupní síly poskytuje srovnání resp. postihuje rozdíly reálné

ekonomické aktivity v jednotlivých zemích, tím že eliminuje různou cenovou úroveň v porovnávaných zemích, a tím umožňuje lépe v jednotlivých zemích stanovit „schopnost platit“.

V propočtech využíval ekonomický odbor NATO údaje získané od OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), Světové banky a dalších institucí. Ekonomický odbor, při návrhu výše příspěvku, uplatnil též tezi, že z dlouhodobého hlediska není v zájmu vyzvaných zemí, aby výši svého příspěvku snižovaly na minimum. Od výše příspěvku se totiž odvíjí vliv té které země v rámci NATO. HNP vyzvaných zemí, přepočtené paritou kupní síly, byly extrapolovány do roku 1999, využívajíc míry růstu HNP v národních měnách. Míra růstu HNP byla pro odhad získána z publikace OECD-Economic Outlook, June 1997, a dále z publikace IBRD-Transition Report, April 1997.

Při stanovení konečného podílu příspěvku bylo také třeba mít na paměti, že v případě USA „schopnost platit“ téměř dvakrát převyšuje jejich skutečný příspěvkový podíl do společných rozpočtů NATO. Z tohoto důvodu je procentuální výše příspěvku USA omezena. USA nemohou platit více, protože by se staly příliš dominantními. (HNP USA tvoří cca 46 procent HNP všech členských zemí, výše příspěvku je však stanovena na maximálně 24 procent) Je tedy zřejmé, že o zbývajících 22 procent se tak musí proporcionálně rozdělit ostatní členské země. O tuto částku se také zvýší procento podílového příspěvku původně stanovené shora uvedeným způsobem. Konečná částka je proto vyšší než propočtená „schopnost platit“ jednotlivých aliančních zemí.

Provázanost příspěvků do rozpočtů NATO s rozpočtovou kapitolou ministerstva obrany

Rozpočtová podpora rezortu obrany vychází ze skutečnosti, že vnější bezpečnost státu patří mezi základní priority vlády České republiky. Usnesením vlády ČR ze dne 18. září 1996 č. 478 k návrhu státního rozpočtu republiky na rok 1997 bylo **garantováno postupné zvyšování podílu vojenských výdajů na HDP ČR** zhruba o 0,1 procenta ročně tak, aby v roce 2000 dosáhl zhruba dvou procent. Tento závazek byl přitom poprvé prakticky realizován ve státním rozpočtu České republiky v roce 1998.

Výdaje rezortu MO se tak staly jednou z priorit státního rozpočtu České republiky. Tato skutečnost, která byla projednávána v průběhu rozhovorů o vstupu do Aliance mezi ČR a NATO, byla přijata pozitivně a Aliance uvedla, že dodržení tohoto závazku je mimořádně důležité nejen z hlediska finančního, ale i jako významný politický signál vypovídající o spolehlivosti a důvěryhodnosti ČR.

Plánované výdaje vyplývající z členství České republiky v NATO můžeme charakterizovat jako budoucí finanční závazky ČR, vyplývajících z členství v NATO.

Príspevky ČR do společných rozpočtů NATO v roce 2000

Pro rok 2000 bylo plánováno v rámci státního rozpočtu kapitoly MO celkem 328,730 mil. Kč jako příspěvek ČR / MO ČR do vojenského rozpočtu NATO, programu bezpečnostních investic NATO a agentur NATO v následujícím členění:

Vojenský rozpočet	198,515 mil. Kč
Program NSIP	123,805 mil. Kč
Agentury NATO	6,410 mil. Kč
CELKEM	328,730 mil. Kč

Konečná výše příspěvků ČR bude závislá na celkovém objemu jednotlivých rozpočtů a na vývoji kurzu české koruny vůči NAU a měnám členských států Aliance.

Pokud jde o **příjmy ČR ze společných rozpočtů NATO**, ČR v průběhu roku 1999 obdržela cca 40,0 mil. Kč v rámci vzájemného zúčtování programu bezpečnostních investic NATO (NSIP) na pokrytí výdajů spojených s projektovou přípravou schválených investičních projektů v rámci budování společné obranné infrastruktury NATO.

Konkrétní výše prostředků vyčleněných Aliancí pro ČR v jednotlivých letech bude záviset na postupu a časovém rozložení přípravných projektových prací v rámci schválených projektů programu bezpečnostních investic a tomu odpovídající výši finančních prostředků, vyžádané českou stranou. Dále bude záležet na postupu schvalování dalších projektů, které jsou plánované k realizaci na území ČR a v současné době jsou ve fázi přípravy a schvalování.

Tab. 1

Výše členských příspěvků jednotlivých aliančních zemí na společných rozpočtech NATO

Nation	Civil Budget at "19"	Military Budget		NSIP	
		at "19"	at "18"	at "19"	at "18"
Belgium	2,76	2,80	3,30	3,7200	4,2400
Canada	5,35	5,33	5,95	3,2200	4,0250
Czech Republic	0,90	0,90	1,08	0,9000	1,0333
Denmark	1,47	1,68	1,94	3,0000	3,4400
France	15,35	15,25	0,00	12,9044	0,0000
Germany	15,54	15,54	18,20	20,2540	23,1350
Greece	0,38	0,38	0,46	1,0000	1,0500
Hungary	0,65	0,65	0,78	0,6500	0,7463
Iceland	0,05	0,04	0,05	0,0000	0,0000
Italy	5,75	5,91	7,08	7,7450	9,1000
Luxemburg	0,08	0,08	0,10	0,1845	0,2000
Netherlands	2,75	2,84	3,28	4,1400	4,7400
Norway	1,11	1,16	1,36	2,6000	2,8950
Poland	2,48	2,48	2,97	2,4800	2,8474
Portugal	0,63	0,63	0,75	0,3450	0,3920
Spain	3,50	3,50	4,19	3,2916	3,7793
Turkey	1,59	1,59	1,90	1,0400	1,1300
United Kingdom	17,25	16,09	19,12	10,1925	11,7156
United States	22,41	23,15	27,49	22,3330	25,5311
TOTAL	100,00	100,00	100,00	100,0000	100,0000

Výše příspěvků do společných rozpočtů NATO (viz tab. 1, 2) se bude následně zvyšovat v závislosti na postupném zapojování ČR/AČR zejména do jednotlivých projektů NSIP. V návaznosti na postupném zapojování ČR do programu NSIP bychom měli v průběhu 5-6 let dosáhnout stoprocentní zapojení.

Podíl obranných výdajů na HDP v členských zemích NATO

Country	Podíl obranných výdajů na HDP (v %)				
	1995	1996	1997	1998	1999
(0)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Belgium	1,63	1,58	1,52	1,46	1,45
Canada	1,54	1,38	1,24	1,25	1,19
Czech Republic	2,18	1,96	1,90	2,08	2,23
Denmark	1,73	1,68	1,66	1,64	1,61
France	3,08	2,99	2,93	2,76	2,77
Germany	1,71	1,67	1,59	1,55	1,55
Greece	4,37	4,52	4,61	4,83	4,87
Hungary	1,61	1,55	1,70	1,57	1,61
Iceland					
Italy	1,78	1,93	1,98	2,00	1,98
Luxemburg	0,82	0,83	0,85	0,86	0,86
Netherlands	2,01	1,97	1,88	1,81	1,75
Norway	2,39	2,25	2,11	2,27	2,16
Poland	2,28	2,29	2,26	2,24	2,21
Portugal	2,55	2,39	2,34	2,19	2,20
Spain	1,55	1,48	1,44	1,36	1,35
Turkey	3,90	4,14	4,10	4,42	5,70
United Kingdom	3,01	2,96	2,69	2,67	2,56
United States	3,84	3,54	3,41	3,22	3,18
NATO Europe	2,26	2,25	2,20	2,16	2,16
DPC Europe	2,08	2,08	2,04	2,03	2,03
NATO North America	3,66	3,38	3,25	3,09	3,05
NATO Total	2,95	2,81	2,75	2,65	2,63
DPC Total	2,94	2,80	2,74	2,65	2,62

Pozn.: zpracováno dle č. j. V31 z 1. 1. 2000 – Tabulka č. 30.

K příspěvkům České republiky do programu NSIP je nutno říci, že tyto částky zahrnují jak příspěvky ČR na investiční projekty realizované na území ČR, tak příspěvky ČR na investiční projekty realizované na území ostatních členských států. V žádném případě nelze říci, že tato částka představuje veškeré investiční projekty, které budou realizovány na území ČR. Investiční projekty, které budou realizovány na území ČR ze společně financovaných zdrojů členských států NATO, se budou za celé realizační období pohybovat v řádech miliard Kč. Z nejvýznamnějších investičních akcí je třeba uvést systémy řízení, komunikace, spojení a velení, pátevní radary, letiště nebo produktovody.

Finančně-ekonomické přínosy Alianční spolupráce pro ČR

① Možnosti účasti českých výrobních subjektů v projektech NATO

Při realizaci projektů v rámci programu NSIP se spolu s ostatními firmami členských států NATO otevírá i českým firmám možnost účastnit se výběrového řízení NATO a ve vazbě na výsledky uvedeného výběrového řízení, **ekonomicky profitovat na projektech v rámci jednotlivých CP s (Capability Packages - souborů schopností).**

V případě realizace investičních projektů NATO na území ČR i mimo něj bude proto velmi záležet na schopnostech českých firem, jak využijí nabízející se příležitosti a uspějí v rámci mezinárodního výběrového řízení. Pokud však tuto šanci české firmy a rezorty nevyužijí, připraví Českou republiku vlastní neschopností o mnohamiliardové sumy. Právem si proto tato oblast zaslouhuje větší pozornost, než se jí doposud věnovalo. Nesmíme zapomínat, že podmínkou úspěšné účasti ČR v mezinárodním výběrovém řízení je platná bezpečnostní prověrka (výrobní organizace i osob v ní zaměstnaných) a mezinárodně uznávané certifikáty kvality nabízeného zboží, výrobků či zařízení.

② Možnosti získání finančních prostředků ze společných aliančních zdrojů

Česká republika může bud':

a) získat **finanční prostředky ze společných zdrojů programu NSIP**, tj. v rámci budování schválených projektů obranné infrastruktury na našem území, tzn., že schválené projekty mohou být financovány zčásti, nebo celé ze společných zdrojů Aliance (v tomto případě se ČR podílí stanoveným procentem na společných nákladech),

b) získat další finanční prostředky např. pro průmysl nebo další oblasti, jako např. věda a výzkum v případě, že se bude ucházet a následně uspěje v rámci mezinárodního nebo národního výběrového řízení o **získání zakázky v rámci společných aktivit s NATO**, zejména pak v rámci realizace projektů programu NSIP.

③ Využití evropské spolupráce, resp. vytvoření jednotného evropského trhu

a) **Úspora nákladů na výzkum, vývoj a výrobu.** Partnerské národy mohou sdílet výsledky výzkumu a vývoje a kombinováním svých národních požadavků mohou získat řadu ekonomických výhod plynoucích z dlouhodobější výroby.

b) **Průmyslový přínos.** Partnerské země si mohou podržet vlastní, národní průmyslové a výzbrojní dovednosti ve špičkových technologiích. Spolupráce pak vytváří větší průmyslové skupiny schopné konkurovat či soutěžit s USA.

c) **Efekt mezinárodní ekonomické integrace** (specializace, kooperace, standardizace a interoperabilita).

Finančně-ekonomické bariéry

Vytvoření jednotného evropského trhu a oblasti volného obchodu v rámci NATO se jeví pro obranné vyzbrojování velmi atraktivně. Existují však jisté bariéry pro tyto radikální změny spočívající v jisté formě nacionalismu, touze po nezávislosti, v opozici ze strany průmyslových odvětví, regionů a jednotlivých zemí z obav ze ztráty jejich postavení. Nicméně lze předpokládat, že **tlak na snížení obranných rozpočtů odhalí nákladnost nezávislosti a uvede ve skutečnost jednotný trh a vizi volné obchodní zóny.** Spolupráce a výroba na základě licencí a offsetů nepochybně přispějí k větší efektivitě uvnitř aliančních zbraňových trhů.

Zatím se však zdá, že existují přinejmenším dvě bariéry vytvoření volného trhu NATO:

Za prvé obava, že takový trh by znamenal změnu existující distribuce produkce mezi zeměmi, která by vedla k potenciálně větším ziskům USA s obavami, že západní Evropě by zůstal jen „kovový drill“.

Za druhé domněnka některých aliančních zemí, že jejich budoucí komparativní výhody leží v sektorech pokrokových technologií (např. kosmický prostor - hvězdné války). Vlády těchto zemí pak akcentují národní obranný průmysl s náročnými technologickými vstupy a nově formují vedoucí sektor v průmyslu. Nicméně obecným předpokladem zůstává nediskriminovaný, liberalizovaný, konkurenční trh, neomezený směrem k EU, ani směrem k otevřenému světu.

Současná americká administrativa přijímá názor, že transatlantická spolupráce a transatlantická konkurence přispěje ke snížení cen nejmodernějších zbraní a podpoří evropské spojence Washingtonu v úsilí zmírnit technologické zaostávání Evropy za americkými ozbrojenými silami. Přístup nově privatizovaných evropských společností zbrojního průmyslu (European Aerospace, Defense & Space Co., British Aerospace apod.) na trh zbraní v USA je významným předpokladem tohoto úsilí. Ve světle záměru USA vybudovat v budoucnu vlastní národní protiraketovou obranu se nutnost prohloubení transatlantické spolupráce v oblasti obranného průmyslu dále zesiluje.

Závěr

Obecně lze konstatovat, že členství ČR v NATO s sebou - kromě zjevných výhod vojensko-politických a bezpečnostních - nese i pozitivní finančně-ekonomické efekty.

Okamžikem vstupu do NATO se ČR otevřela řada možností, jak čerpat z rozpočtů Aliance. Možnosti využití těchto zdrojů však závisí na připravenosti konkrétních projektů na území ČR. V současné fázi našeho členství se to týká především rozpočtu infrastrukturního. Z něho může ČR, za jistých okolností, čerpat prostředky na projekty určené k posílení obrany celé Aliance. Prostředky určené na rozvoj infrastruktury na území ČR pak v celkovém saldu zásadně sníží přímé náklady spojené s členstvím ČR v NATO.

Účast ČR ve výzkumných programech specializovaných agentur NATO představuje další příležitost pro promyšlené vynakládání finančních prostředků s možností posílení vlastní obranyschopnosti, ale i možnostmi vývozu do ostatních zemí Aliance. Do jaké míry bude ČR schopna tyto možnosti využít závisí na efektivní výměně informací mezi NATO, českou vládou a českým obranným průmyslem a schopnosti českého průmyslu obecně nabídnout výrobky či technologie, které obstojí v tvrdé konkurenci tendrů vyhlašovaných Severoatlantickou aliancí.

Poznámka:

- HNP - hrubý národní produkt (nově vytvořená hodnota subjekty se vztahem k určitému státu) se od HDP - hrubého domácího produktu (nově vytvořená hodnota na určitém území) liší o saldo čistých prvotních důchodů (*balance of net primary income*) se zahraničím. Jedná se o rozdíl mezi prvotními důchody (což jsou mzdy a platy, úroky a dividendy) vyplácenými českým subjektům v zahraničí a prvotními důchody vyplácenými zahraničním subjektům v České republice. V současnosti má tato rozdílová veličina klesající trend. Z toho plyne i nižší dynamika HNP proti HDP.

Hospodářská opatření pro krizové stavy v systému obranného plánování

V současné době byl dokončen proces přijímání tzv. krizové legislativy v ČR. Nově přijaté zákony jsou již plně založeny na principech běžných v západních demokraciích. Jedná se zejména o ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti, zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení, zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy.

Zákon o hospodářských opatřeních pro krizové stavy transformuje relativně úzkou oblast hospodářské mobilizace definovanou nařízením vlády ČSFR č. 284/1992 do širšího a komplexnějšího systému hospodářských opatření pro krizové stavy. **Hospodářská opatření pro krizové stavy jsou podstatnou součástí civilního nouzového plánování a součástí nevojenské obrany v systému obranného plánování.**

Zákon o hospodářských opatřeních pro krizové stavy stanoví pravomoci vlády a správních úřadů při přípravě a přijetí opatření pro krizové stavy a stanovuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při přípravě a přijetí hospodářských opatření pro krizové stavy. Nově přijatý zákon byl zpracován s následujícími cíli:

- ① Vytvořit dosud chybějící právní předpoklady pro provádění organizačních, materiálních a finančních opatření, k účinnému využití hospodářských zdrojů pro zajištění dodávek, výrobků, prací a služeb nezbytných k překonání a odstranění nepříznivých následků krizových stavů. V návaznosti na ostatní zákony krizové legislativy zajistit materiální podporu sil, které budou aktivně zasahovat po vyhlášení krizových stavů vojenského i nevojenského charakteru a rovněž vytvořit podmínky pro uspokojování základních materiálních životních potřeb obyvatel ČR v krizových stavech.
- ② Přizpůsobit nový zákon politickému, ekonomickému a bezpečnostnímu prostředí, v němž se ČR nalézá, a reálným potřebám a možnostem naší země. Úprava vychází z předpokladu, že nebezpečí přímého vojenského napadení ČR se výrazně snížilo. Daleko pravděpodobnější se jeví možnosti vzniku krizových situací nevojenského charakteru, které budou vznikat nenadále a budou vyžadovat okamžitou odezvu. Návrh zákona proto na rozdíl od dosavadní právní úpravy odlišuje v systému hospodářských opatření pro krizové stavy **nouzové hospodářství**, které bude zahrnovat postupy zajišťující udržení chodu hospodářství, výkon státní správy a uspokojování základních materiálních potřeb obyvatelstva za všech krizových stavů od **hospodářské mobilizace**, která bude zahrnovat postupy zajišťující zvláštní potřeby ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů za stavu ohrožení státu a válečného stavu a navazuje tak na systém obranného plánování.
- ③ Vytvořit hospodárnější a flexibilnější systém k materiálnímu zajištění činnosti sloužících k řešení krizových situací. Dosavadní přístup, který byl založen na

pořizování těchto prostředků do vlastnictví státu, bude zejména v oblasti nouzového hospodářství nahrazován systémem, který bude v maximální míře využívat již existující státní, obecní i soukromé materiální zdroje. Stát se zaměří především na organizování účelného využívání těchto zdrojů při řešení krizových situací. Nový systém hospodářských opatření pro krizové stavy bude pozitivně ovlivňovat i strukturu a objemy státních hmotných rezerv. Státní hmotné rezervy podle nové právní úpravy tvoří hmotné rezervy, mobilizační rezervy, pohotovostní zásoby a zásoby pro humanitární pomoc. Tato změna se promítá do zákona č. 97/1993 Sb. o působnosti **Správy státních hmotných rezerv (SSHR)**, v platném znění.

Hmotné rezervy si zachovávají svůj současný charakter. Mobilizační rezervy budou vytvářeny výhradně v systému hospodářské mobilizace. V systému nouzového hospodářství budou vytvářeny pohotovostní zásoby a zásoby pro humanitární pomoc. Nové skupiny státních hmotných rezerv lze definovat následovně:

Pohotovostní zásoby tvoří vybrané základní materiály a výrobky, určené k zajištění nezbytných dodávek v systému nouzového hospodářství pro podporu obyvatelstva, činnosti havarijních služeb a hasičských záchranných sborů po vyhlášení krizových stavů, které nelze zajistit obvyklým způsobem.

Zásoby pro humanitární pomoc budou tvořit vybrané základní materiály a výrobky určené po vyhlášení krizových stavů k bezplatnému poskytnutí fyzické osobě vážně materiálně postižené.

Zákon o hospodářských opatřeních pro krizové stavy zároveň rozšiřuje působnost SSHR a stanovuje jí ústředním orgánem státní správy v oblasti hospodářských opatření pro krizové stavy a státních hmotných rezerv.

Hospodářská opatření pro krizové stavy

Hospodářská opatření pro krizové stavy jsou organizační, materiální nebo finanční opatření přijímaná správním úřadem v krizových stavech pro zabezpečení nezbytné dodávky výrobků, prací a služeb, bez nichž nelze zajistit překonání krizových stavů.

Zákon o hospodářských opatřeních pro krizové stavy upravuje přípravu hospodářských opatření pro stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu i válečný stav. Hospodářská opatření pro krizové stavy jsou přijímána po vyhlášení krizových stavů a jsou určena:

- a) k uspokojení základních potřeb fyzických osob na území ČR, umožňující přežití krizových stavů bez těžké újmy na zdraví,
- b) pro podporu činnosti ozbrojených sil, ozbrojených bezpečnostních sborů, hasičských záchranných sborů a havarijních služeb,
- c) pro podporu výkonu státní správy.

Systém hospodářských opatření pro krizové stavy zahrnuje systém hospodářské, mobilizace, systém nouzového hospodářství, použití státních hmotných rezerv, regulační opatření a výstavbu a údržbu infrastruktury.

Vzhledem k tomu, že tento příspěvek je zaměřen na hospodářská opatření přijímaná k zabezpečení materiálních potřeb obranného plánování, budu se v další části zabývat zejména systémem hospodářské mobilizace.

Hospodářská mobilizace

Systémem hospodářské mobilizace nazýváme organizační, materiální, personální a jiná opatření, kterými ústřední správní úřad zabezpečuje mobilizační dodávku pro potřeby ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů za stavu ohrožení státu a válečného stavu.

Mobilizační dodávka je nezbytná dodávka pro podporu ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů po vyhlášení stavu ohrožení státu a válečného stavu.

Základním principem činnosti po vyhlášení krizového stavu je, že každý ústřední orgán státní správy pokračuje v plnění úkolů v oboru své působnosti. K tomu vybrané ústřední správní úřady zpracovávají za svou oblast „**krizový plán**“. Součástí krizového plánu je u vybraných ústředních správních úřadů „**plán hospodářské mobilizace**“. Mobilizační dodávky pro stav ohrožení státu a válečný stav, které ústřední správní úřad není schopen zabezpečit ze svých zdrojů, zajišťuje uplatněním požadavku na zajištění mobilizační dodávky u dodavatele mobilizační dodávky.

Dodavatel mobilizační dodávky může být: fyzická osoba s trvalým pobytem na území ČR, právnická osoba se sídlem na území ČR, či organizační složka právnické osoby se sídlem v zahraničí podnikající na území ČR, ovšem vždy za předpokladu, že má jako předmět své činnosti nebo podnikání zapsanou činnost, umožňující dodat předmět mobilizační dodávky.

Ústřední správní úřad uzavře o zajištění mobilizační dodávky smlouvu s dodavatelem mobilizační dodávky. Zajištění mobilizačních dodávek popíše v „**plánu hospodářské mobilizace**“, který zejména obsahuje:

- ▷ přehled požadavků na zajištění mobilizačních dodávek pro zabezpečení potřeb ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu,
- ▷ přehled zajištění mobilizační dodávky, který obsahuje přehled o uplatněných a smluvně zajištěných mobilizačních dodávkách u finálních dodavatelů,
- ▷ přehled kooperačního zajištění mobilizačních dodávek, který poskytuje základní informace o podílu dodavatelů a poddodavatelů na zajištění mobilizačních dodávek.

Dodavatel mobilizační dodávky zpracovává „**plán opatření hospodářské mobilizace**“ tak, aby na jeho základě mohl přijmout opatření pro zahájení plnění mobilizační dodávky. Je nezbytné, aby z něj vyplynuly požadavky na přípravu zajištění mobilizační dodávky v systému hospodářské mobilizace. Dodavatel mobilizační dodávky je oprávněn podmínit svoje plnění požadavkem na zajištění prokazatelně nezbytných materiálních prostředků, případně na finanční úhradu přípravy mobilizační dodávky, včetně úhrady za uchování výrobních schopností.

SSHR může ve prospěch dodavatele mobilizační dodávky při přípravě k zajištění mobilizační dodávky přijmout následující opatření hospodářské mobilizace:

- jmenovat dodavatele mobilizační dodávky subjektem hospodářské mobilizace,
- vytvoření státních hmotných rezerv a vybudování příslušné infrastruktury,
- uhradit finanční náklady na přípravu mobilizační dodávky,
- uhradit náklady spojené s uchováním výrobních schopností.

Navržený systém hospodářské mobilizace předpokládá, že každý dodavatel mobilizační dodávky je povinen zabezpečit všechny potřebné poddodávky. Po vyhlášení krizového stavu a aktivaci systému hospodářské mobilizace bude povinen přednostně plnit mobilizační dodávku a neprodleně informovat objednatele mobilizační dodávky o všech okolnostech, které by mohly přednostní plnění mobilizační dodávky znemožnit.

Hospodářská mobilizace podle návrhu nového zákona na rozdíl od současné právní úpravy je výhradně zaměřena na podporu ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů za stavu ohrožení státu a válečného stavu.

SSHR bude oprávněna, stejně jako ve stávajícím systému hospodářské mobilizace, hradit **náklady spojené s přípravou zajištění mobilizační dodávky**. Veškeré náklady spojené s vlastní dodávkou, pokud bude za krizového stavu realizována, bude hradit objednatel mobilizační dodávky, tedy zpravidla ministerstvo obrany.

Jmenování dodavatele mobilizační dodávky subjektem hospodářské mobilizace

Subjektem hospodářské mobilizace (SHM) se rozumí podnikatel, který se zavázal za stavu hrožení státu nebo za válečného stavu dodávat výrobky, práce nebo služby nezbytné pro zajištění ozbrojených sil a ozbrojených sborů a byl jím jmenován.

SHM jmenuje a odvolává SSHR na návrh ústředního správního úřadu - objednatele mobilizační dodávky. SHM může být jmenován dodavatel mobilizační dodávky, který :

- je finálním dodavatelem mobilizační dodávky, nebo poddodavatelem významné části mobilizační dodávky,
- má potřebné technické vybavení, systém řízení a kontroly jakosti a potřebné kvalifikační předpoklady pro plnění mobilizační dodávky,
- má uzavřenou písemnou smlouvu s objednatelem mobilizační dodávky a pokud to jeho dodávka vyžaduje, se svými poddodavateli,
- splňuje požadavky na ochranu utajovaných skutečností, pokud charakter mobilizační dodávky tuto ochranu vyžaduje,
- není v likvidaci, ani na jeho majetek nebyl prohlášen konkurs nebo povoleno vyrovnání.

Legislativní změny předpokládají, že subjekt hospodářské mobilizace:

- je v rozsahu nezbytném pro zabezpečení mobilizační dodávky osvobozen od povinnosti poskytnout věcné prostředky ve smyslu zákona č. 222/1999 Sb. o zajišťování obrany ČR,
- je oprávněn požadovat pro své zaměstnance zajišťující mobilizační dodávku zproštění mimořádné služby ve smyslu zákona č. 218/1999 Sb. o rozsahu branné povinnosti a vojenských správních úřadech,
- uplatňuje v době před vyhlášením krizových stavů u příslušného okresního úřadu požadavek na zajištění pracovních sil věcných prostředků nezbytných pro splnění mobilizační dodávky.

V odůvodněných případech návrh zákona připouští, aby byl jmenován SHM i subjekt, který není dodavatelem mobilizační dodávky, ale je důležitý pro řešení krizových situací. Bude se jednat zejména o SHM v oblasti zdravotnictví, dopravy, telekomunikací a spojů.

Vytvoření státních hmotných rezerv k zajištění mobilizační dodávky

Státní hmotné rezervy jsou vlastnictvím ČR, právo hospodaření k nim vykonává SSHR. Výdaje na jejich pořízení, ochraňování a skladování hradí ze své rozpočtové kapitoly. V systému hospodářské mobilizace jsou vytvářeny mobilizační rezervy a hmotné rezervy. Nakládání s nimi mimo krizovou situaci a postup při vytváření hmotných rezerv upravuje zákon o působnosti SSHR. Na základě požadavků krizových plánů ústředních správních úřadů zpracovává SSHR návrh seznamu položek hmotných rezerv, jejich minimální limit a orientační cílový stav, který schvaluje vláda.

V současné době jsou mobilizační rezervy vytvářeny na základě „plánu hmotného doplnění mobilizačních rezerv na rok“, který schvaluje předseda SSHR. Základním dokumentem pro tvorbu mobilizačních rezerv podle nové právní úpravy bude „plán vytváření civilních zdrojů“, který bude SSHR zpracovávat na základě:

- plánu opatření hospodářské mobilizace dodavatele mobilizační dodávky,
- krizového plánu věcně příslušného ústředního správního úřadu - objednatele mobilizační dodávky, jehož součástí je plán hospodářské mobilizace,
- požadavku objednatele mobilizační dodávky předloženému SSHR na vytvoření mobilizačních rezerv, ve kterém objednatel mobilizační dodávky rovněž stanoví pořadí důležitosti, kterým stanoví pořadí, v jakém pořadí mají být uspokojovány požadavky jednotlivých dodavatelů mobilizační dodávky mezi všemi dosud uplatněnými požadavky na zajištění mobilizačních dodávek,
- výsledků projednávání návrhu plánu vytváření civilních zdrojů ve strukturách výboru pro obranné plánování a výboru pro civilní nouzové plánování,
- výše finančních prostředků přidělených ze státního rozpočtu na tvorbu státních hmotných rezerv.

Mobilizační rezervy můžeme charakterizovat následovně:

- ▲ mobilizační rezervy tvoří vybrané základní suroviny, materiály, polotovary, výrobky, stroje a jiné materiálové hodnoty určené pro zajištění mobilizačních dodávek.
- ▲ vytváření mobilizačních rezerv je součástí příprav na zajištění mobilizační dodávky. V žádném případě nenahrazují předmět mobilizační dodávky.
- ▲ doplňují zdroje dodavatele mobilizační dodávky, zvyšují jeho výrobní kapacitu nebo mu umožňují splnit časové kvalitativní další podmínky stanovené objednavatelem mobilizační dodávky,
- ▲ jsou vytvářeny účelově pro zabezpečení konkrétní mobilizační dodávky u konkrétního dodavatele mobilizační dodávky,
- ▲ o jejich použití rozhoduje vláda rozhodnutím o aktivaci systému hospodářské mobilizace,
- ▲ ve výjimečných případech mohou být po vyhlášení krizového stavu využity na základě rozhodnutí vlády operativně k jinému účelu, než byly původně vytvořeny,
- ▲ k tomu, aby mobilizační rezervy mohly plnit účel, ke kterému byly vytvořeny je zpravidla nezbytné, aby byly uloženy u dodavatele mobilizační dodávky.

Navrhovaná právní úprava předpokládá vytvářet mobilizační rezervy pouze pro potřeby obranného plánování, resp. pro zajišťování mobilizačních dodávek. Ostatní

majetkové hodnoty, dnes zařazené do mobilizační rezerv, budou tvořit základ pro vytváření pohotovostních zásob a zásob pro humanitární pomoc s tím, že budou předurčeny k použití v systému nouzového hospodářství.

Hmotné (strategické) rezervy můžeme charakterizovat následovně:

- Hmotné rezervy tvoří vybrané základní suroviny, materiály, polotovary a výrobky. Jsou určeny pro zajištění obranyschopnosti a obrany státu, pro odstraňování následků krizových situací a pro ochranu životně důležitých hospodářských zájmů státu. O jejich použití rozhoduje výhradně vláda.
- Jsou uloženy centrálně ve vlastních skladových závodech SSHR nebo u vybraných externích skladovatelů.

SSHR odpovídá za vytváření a **udržování nouzových zásob ropy** a hospodaření s nimi v souladu se zákonem č.189/1999 Sb. o nouzových zásobách ropy. Nouzové zásoby ropy jsou součástí hmotných rezerv. Uvedeným zákonem se ČR zavázala, že počínaje sedmým rokem ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, budou nouzové zásoby ropy trvale dosahovat úroveň průměrné devadesátidenní spotřeby vybraných ropných produktů v předcházejícím kalendářním roce, ne však méně, než činí výše průměrných devadesátidenních dovozů ropy a ropných produktů. Nouzové zásoby ropy mohou být skladovány na území ČR nebo na základě souhlasu vlády na území jiného státu, který je členem EU.

Stav ropné nouze vzniklý z nedostatku ropy a ropných produktů vyhláší vláda nařízením a rozhodne o možném použití nouzových zásob ropy.

Finanční úhrada přípravy mobilizační dodávky

SSHR je oprávněna hradit výhradně náklady spojené s přípravou zajištění mobilizační dodávky. Náklady, které SSHR hradí v souvislosti se zajišťováním úkolů obranného plánování, jsou součástí obranných výdajů ČR.

Veškeré náklady spojené s vlastní dodávkou, pokud bude za krizové situace realizována, bude hradit objednatel mobilizační dodávky, tedy zpravidla ministerstvo obrany.

Z hlediska použití lze finanční prostředky na přípravu mobilizační dodávky rozdělit na náklady na pořízení, obměny a záměny státních hmotných rezerv, kapitálové výdaje a neinvestiční výdaje.

Neinvestiční výdaje hrazené subjektu hospodářské mobilizace se zpravidla člení na:

- výdaje na zpracování plánů opatření hospodářské mobilizace,
- výdaje na poskytování odborné péče státním hmotným rezervám a nezbytné infrastrukturu,
- výdaje na uchování výrobních schopností (dosud v gesci ministerstva obrany),
- výdaje na školicí činnost.

Uhrazení nákladů spojených s uchováním výrobních schopností

Uchování výrobních schopností je opatřením hospodářské mobilizace. Jedná se u uchování speciálních technologických zařízení ve vlastnictví dodavatele mobilizační

dodávky, určených k zahájení nebo rozšíření výroby předmětu mobilizační dodávky, a pro jinou výrobu nevyužívaných. Rozsah a způsob použití technologických zařízení zařazených do uchování výrobních schopností musí být zapracován do „plánu opatření hospodářské mobilizace dodavatele“ mobilizační dodávky. Náklady spojené s uchováním výrobních schopností je podle nové legislativy oprávněna hradit SSHR.

Nouzové hospodářství

Systém nouzového hospodářství je druhým významným systémem hospodářských opatření přijímaných s cílem zabezpečit materiální potřeby pro překonání všech krizových stavů a slouží k zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva, podpoře činnosti záchranných sborů a havarijních služeb a podpoře výkonu státní správy. Na základě „plánu vytváření civilních zdrojů“ vytváří SSHR v systému nouzového hospodářství pohotovostní zásoby a popřípadě i zásoby pro humanitární pomoc.

Infrastruktura k přípravě a přijetí hospodářských opatření pro krizové stavy

Infrastruktura k přípravě a přijetí hospodářských opatření pro krizové stavy se člení na:

- a) stavby určené pro účely hospodářských opatření pro krizové stavy ve vlastnictví ČR, k nimž má právo hospodaření správní úřad,
- b) stavby sloužící pro účely hospodářských opatření pro krizové stavy, k nimž má ČR zřízeno věčné břemeno a které je ve vlastnictví právnických nebo podnikajících fyzických osob,
- c) technologické zabezpečení staveb podle bodu a), vnitřní rozvody inženýrských a komunikačních sítí,
- d) technologické vybavení staveb, pozemní komunikace, dráhy, přístavy a letiště sloužící pro dopravní obsluhu staveb podle bodu a).

Infrastruktura k přípravě a přijetí hospodářských opatření pro krizové stavy je určena k zabezpečení úkolů obranného plánování a civilního nouzového plánování. Požadavky na její výstavbu vyplývají z krizových plánů.

Regulační opatření

Regulační opatření jsou velice významným opatřením hospodářských opatření pro krizové stavy. Slouží ke snížení spotřeby nedostatkových surovin, výrobků a energií nebo usměrnění spotřeby v souladu s krizovými plány v případech, kdy krizová situace nabývá takového rozsahu, že běžné ekonomické nástroje nejsou při zajišťování nezbytných dodávek dostatečně účinné. Regulační opatření mohou být přijata jen v případě, že účinku s nimi spojeného nelze dosáhnout jinak. Mohou být vyhlášena jen na nezbytně dlouhou dobu. K jejich zrušení musí dojít nejpozději po zrušení krizových stavů.

Nově přijatá legislativa vytváří základ pro zkvalitnění procesu vytváření věcných zdrojů pro zabezpečení úkolů obranného plánování a civilního nouzového plánování. Tento proces ovšem bude zásadně ovlivněn zejména potřebou věcných zdrojů zabezpečovaných v systému hospodářské mobilizace pro obranné plánování a civilní nouzové plánování, schopností obranné průmyslové základny tyto požadavky zabezpečovat a v neposlední řadě vyšší přidělených finančních prostředků ze státního rozpočtu na jejich zabezpečení.

Povinnosti rezortů při zajišťování obrany státu a bezpečnosti

(Úkoly ministerstva zemědělství)

Poslání ministerstva zemědělství (dále jen „ministerstvo“ nebo „MZe“) vyplývá z jeho postavení ústředního správního úřadu v systému státní správy a je stanovena zákonem č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky (kompetenční zákon).

Jeho úkoly ministerstva při zajišťování obrany stanovují zákony branné legislativy.

Základní právní normou ve vztahu k zajišťování bezpečnosti státu je ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, který stanoví:

(Čl. 3)

(2) Státní orgány, orgány územních samosprávných celků a právnické a fyzické osoby jsou povinny se podílet na zajišťování bezpečnosti České republiky. Rozsah povinností a další podrobnosti stanoví zákon.

Ve vztahu k zajišťování obrany České republiky ukládá povinnosti ministerstvům zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany,

§ 6

Ministerstva a jiné ústřední správní úřady k zajišťování obrany státu v oboru své působnosti

- a) vyhodnocují mezinárodněpolitickou situaci a navrhují potřebná opatření k zajišťování obrany státu,*
- b) stanoví a realizují opatření k zajišťování obrany státu včetně plánování prostředků na ně,*
- c) odpovídají za výstavbu, provoz a údržbu objektů důležitých pro obranu státu,*
- d) plní úkoly k zajišťování obrany státu podle rozhodnutí vlády.*

Činnost ministerstev ve vztahu k zabezpečování obrany je koordinována **ministerstvem obrany** na základě ustanovení zákona České národní rady č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy (kompetenční zákon).

§ 16

(2) Ministerstvo obrany jako orgán pro zabezpečování obrany

- d) koordinuje činnost ústředních orgánů, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu při přípravě k obraně.*

Působnost a pravomoc státních orgánů a úkoly při zabezpečování bezpečnosti v **nevojenských krizových stavech** jsou rozpracovány v zákoně č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), který uvádí:

§ 4

(1) *Vláda při zajišťování připravenosti České republiky na krizové situace*

- a) *ukládá úkoly státním orgánům krizového řízení, řídí a kontroluje jejich činnost,*
- b) *určuje ministerstvo nebo jiný ústřední správní úřad pro koordinaci přípravy na řešení konkrétní krizové situace.*

§ 9

(1) *Ministerstva a jiné ústřední správní úřady (dále jen „ministerstvo“) k zajištění připravenosti na řešení krizových situací v oboru své působnosti:*

- a) *zřizují pracoviště krizového řízení,*
- b) *zpracovávají plán, který obsahuje souhrn krizových opatření a postupů k řešení krizových situací (dále jen „krizový plán“), krizový plán schvaluje ministr nebo vedoucí ústředního správního úřadu,*
- c) *zřizují krizový štáb, jako pracovní orgán k řešení krizových situací, jehož složení a úkoly určí ministr nebo vedoucí ústředního správního úřadu,*
- d) *zajišťují na základě vyžádání jiného ministerstva provedení odborných prací vyplývajících z jejich působnosti,*
- e) *poskytují na vyžádání podklady jiným ministerstvům, krajským úřadům a okresním úřadům,*
- f) *vyžadují prostřednictvím ministerstva vnitřa potřebné podklady od krajských úřadů a okresních úřadů,*
- g) *stanovují podřízeným územním správním úřadům povinnost poskytovat na vyžádání podklady pro zpracování krizových plánů krajů a krizových plánů okresů.*

(2) *Ministerstva*

- a) *vedou přehled možných zdrojů rizik, provádějí analýzy ohrožení v rámci prevence podle zvláštních předpisů a odstraňují nedostatky, které by mohly vést ke vzniku krizové situace,*
- b) *rozhodují o činnostech k řešení krizových situací a ke zmírnění jejich následků, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak,*
- c) *organizují okamžité opravy nezbytných veřejných zařízení pro přežití obyvatelstva a k zajištění funkčnosti veřejné správy,*
- d) *vytvářejí podmínky pro nouzovou komunikaci ve vztahu k jiným správním úřadům, obcím, právníkům a fyzickým osobám.*

§ 10

Ministerstvo vnitřa

(1) *Ministerstvo vnitřa koordinuje přípravu na krizové stavy a jejich řešení*

Pravomoc ústředních správních úřadů **při přípravě a přijetí hospodářských opatření pro krizové stavy** uvádí zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů.

§ 6

Ústřední správní úřad

(1) *Ústřední správní úřad v systému hospodářských opatření pro krizové stavy v okruhu své působnosti:*

- a) *vypracovává koncepci hospodářských opatření pro krizové stavy jako součást koncepce rozvoje svěřeného odvětví,*
- b) *zpracovává plán nezbytných dodávek,*
- c) *uplatňuje požadavky na vytvoření státních hmotných rezerv u Správy státních hmotných rezerv,*
- d) *kontroluje přípravu hospodářských opatření pro krizové stavy u právníků a podnikajících fyzických osob zapojených do systému nouzového hospodářství nebo do systému hospodářské mobilizace a poskytuje potřebné informace o hospodářských opatřeních pro krizové stavy těmto osobám,*

e) odpovídá za řádnou přípravu činností, umožňující uskutečnění regulačních opatření.

Povinnosti a úkoly ministerstva při zajišťování obrany a bezpečnosti státu vyplývají z kompetencí ministerstva a ustanovení uvedených zákonů.

Na plnění úkolů k zajišťování obrany a bezpečnosti se podílí ministerstvo prostřednictvím svých zástupců **ve strukturách bezpečnostních orgánů** jak je znázorněno na **obr. 1**.

Z tohoto pohledu je **hlavním úkolem ministerstva** danými pravomocemi **zabezpečit výrobu nezávadných potravin a pitné vody, veterinární péči, ochranu rostlin a nouzové zásobování vodou**.

K zajištění uvedených úkolů v období přípravy na řešení krizových situací:

- vytváří systém odborných služeb na úsecích veterinární a rostlinolékařské péče a nouzového zásobování vodou,
- zpracovává, udržuje a upřesňuje vlastní krizový plán,
- koordinuje upřesnění krizových plánů subjektů hospodářské mobilizace rezortu,
- řídí odborné služby rezortu,
- podílí se na plnění dalších úkolů při obranném a civilním nouzovém plánování.

Úkoly v tomto období ministerstvo plní **v součinnosti** s dalšími ústředními orgány státní správy jak je znázorněno na **obr. 2**.

Za krizových stavů vyhlášených pro celé území republiky:

- plní úkoly k zabezpečení zemědělské výroby a výroby potravin, krmiv, vody a hospodářského řízení lesní výroby,
- řeší začlenění rezortních služeb do integrovaného záchranného systému (IZS) a odborně řídí jejich činnost,
- navrhuje vládě, v součinnosti se Správou státních hmotných rezerv (SSHR), použití mobilizačních rezerv a uvolnění zemědělských surovin a potravin z hmotných rezerv pro potřebu ozbrojených sil a zabezpečení výživy obyvatelstva,
- realizuje připravená opatření pro zabezpečení úkolů výživy podle rozhodnutí vlády.

V krizových stavech navrhuje ministerstvo opatření k řešení krizových situací cestou svých zástupců v Ústředním krizovém štábu (UKŠ).

Konkretizace hlavních úkolů

Jedním z rozhodujících úkolů rezortu je **zabezpečení výroby základních potravin**.

Předpokládá se, že po vyhlášení vojenských krizových stavů a realizaci následujících opatření, dojde k poklesu zemědělské produkce, sníží se výroba potravin a sortiment potravinářských výrobků.

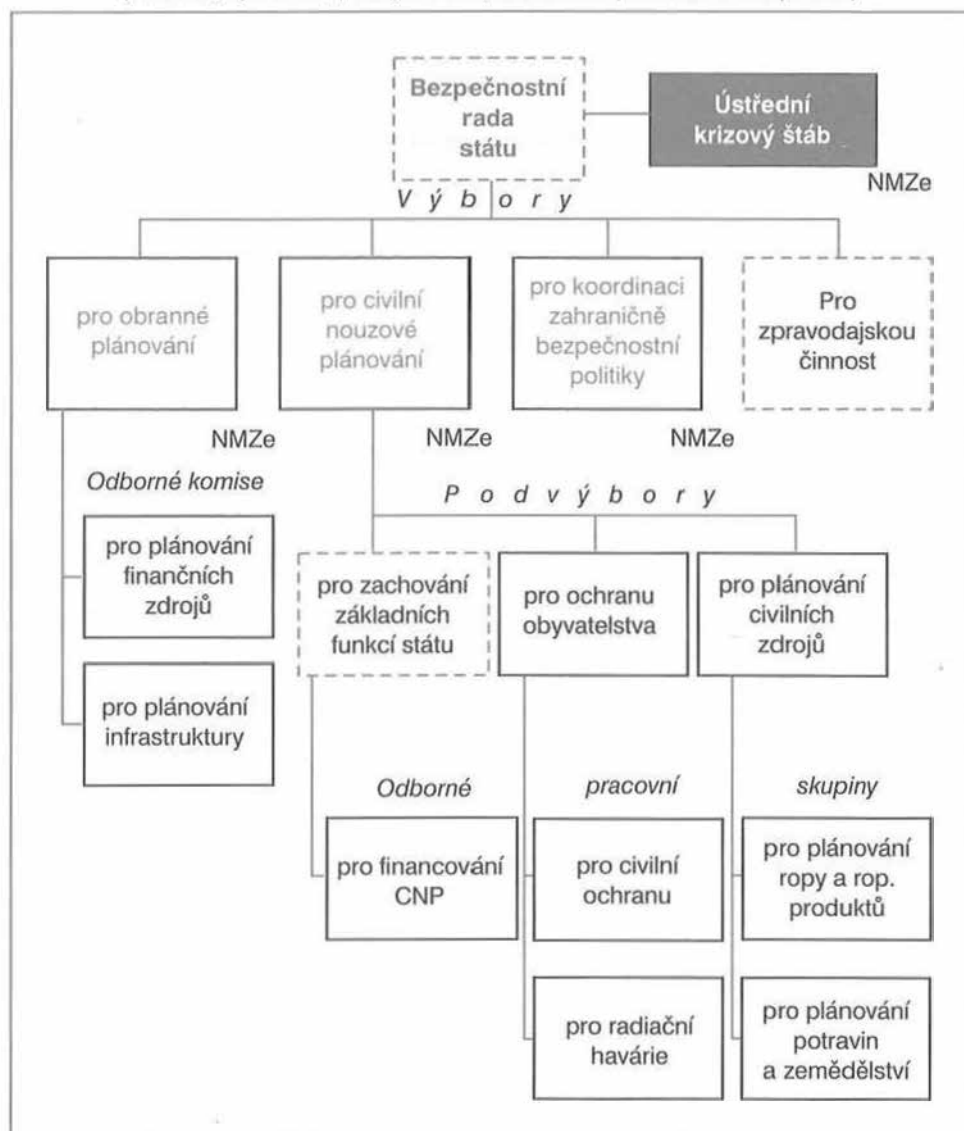
Vzhledem k tomu je nutno k zabezpečení výživy obyvatelstva a armády v krizových situacích vytvářet zásoby potravin a připravovat regulační opatření v jejich spotřebě.

Úkoly k vytváření zásob plní ministerstvo ve spolupráci se SSHR uplatněním požadavku na nezbytnou skladbu a množství základních druhů potravin vytvářených státních hmotných rezerv.

Při zpracování návrhů a požadavků vychází z požadavků armády a také z oficiálních podkladů a dat publikovaných Českým statistickým úřadem, komoditních studií a údajů zemědělského programu na příslušná léta, situačních a výhledových zpráv pro jednotlivé komodity a podkladových zpráv odborů ministerstva.

manuální na internetu

**Zastoupení MZe
ve strukturách bezpečnostních orgánů ČR**
(štábech, výborech, podvýborech, komisích a pracovních skupinách)

Obr. 1

Veterinární zabezpečení v krizových situacích patří do působnosti orgánů veterinární péče, kterými jsou kromě MZe také ministerstvo obrany (MO), ministerstvo vnitra (MV), obce a orgány veterinární správy.

Pro řešení nebezpečných veterinárních nákaz vytváří ministr zemědělství **Ústřední nákazovou komisi (ÚNK)** jako svůj trvalý poradní orgán.

Schéma součinnosti
ministerstva zemědělství s ostatními úředními orgány státní správy
 (při krizovém plánování a přípravě hospodářských opatření pro krizové stavy)

Vazby mezi ústředními orgány státní správy	Charakter krizových situací	V České republice		V zahraničí		
		Vojenské krizové situace	Nevojenské krizové situace	Záchranné operace a humanitární pomoc v krizích		
Koordinační orgány Koordinační vazby Součinnostní vazby		Ministerstvo obran Podle § 6 zákona č. 222/1999 Sb. <i>Pro nevojenské krizové situace</i>	Ministerstvo vnitra Podle § 10 zákona č. 240/2000 Sb., (krizový zákon) <i>Pro vojenské krizové situace</i>			
Orgán zabezpečující financování hospodářské mobilizace a hosp. opatření pro zabez- pečení obrany		Správa státních hmotných rezerv	Poznámka: Podle § 30 zákona č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy „Správa státních hmotných rezerv je ústředním orgánem státní správy v oblastech hospodářských opatření pro krizové stavy a státních hmotných rezerv“.			
Součinnostní orgány Součinnostní vazby Krizové situace, pro které se součinnost provádí		Ministerstvo zdravotnictví • Veterinární krizové situace. • Narušení dodávek vody a potravin.	Ministerstvo průmyslu a obchodu • Narušení dodávek vody a potravin. • Havárie významných průmyslových objektů.	Ministerstvo životního prostředí • Povodně a živelní pohromy. • Znečištění životního prostředí velkého rozsahu. • Havarijní znečištění vodních zdrojů a narušení dodávek vody.	Státní úřad pro jadernou bezpečnost • Radiační havárie.	Ministerstvo zahraničních věcí • Krizové situace v zahraničí.

Obr. 2

norma pro informační

Tajemníkem komise je ústřední ředitel Státní veterinární správy ČR (SVS)

Členy komise jsou mimo jiné také zástupci MO a MV.

V případech vzniku krizové situace se ÚNK stává součástí ÚKŠ.

Plněním úkolů **na úseku ochrany rostlin** v krizových situacích je ministrem zemědělství pověřena Státní rostlinolékařská správa ČR (SRS).

Organizační strukturu SRS tvoří Ústředí SRS, územní útvary SRS, fytokarantenní inspekce a odbor diagnostiky SRS.

Ministerstvo jako ústřední orgán státní správy pro vodní hospodářství řídí také systém veřejných vodovodů, z čehož vyplývají jeho kompetence na úseku **zásobování vodou a nouzového zásobování vodou v krizových stavech**.

Zásobování vodou je souhrnem činností, jejichž účelem je zabezpečit potřebné množství vody požadované jakosti pro potřeby uživatelů.

Pro zajištění úkolů obrany a bezpečnosti státu je nejdůležitější zabezpečení výroby potřebného množství pitné vody, dále užitkové, napájecí a provozní vody.

Zabezpečení potřebného množství vody v situacích, kdy může dojít k vyřazení stávajících systémů zásobování vodou je složitým úkolem.

Část provozovatelů vodovodů by nebyla v krizových situacích schopna zásobování zabezpečit vlastními silami a prostředky ani při snížení normy pro dodávky vody na nejnižší hranici.

Pro zabezpečení úkolů **nouzového zásobování vodou v krizových stavech** byla v minulosti, za existence s. p. „Vodovody a kanalizace“ vytvořena „**Vodotechnická služba CO**“, která byla v roce 1991 delimitována na ministerstvo zemědělství.

Za krizových stavů, včetně válečného stavu, je jejím hlavním posláním zabezpečování podmínek pro činnost národního hospodářství a nouzového zásobování vodou, provádět záchranné a likvidační práce na vodohospodářských zařízeních, likvidace havarijních úniků závadných látek do vod a půdy a získávání nových vodních zdrojů.

Pro zabezpečení její činnosti v krizových stavech jsou vytvořeny mobilizační rezervy a za válečného stavu jsou pracovníci subjektů zproštěni mimořádné služby v ozbrojených silách.

Mobilizační rezervy jsou uloženy ve skladech SSHR.

Hodnocení současného stavu zajišťování obrany a bezpečnosti rezortem

Základním dokumentem ministerstva pro zajišťování obrany a bezpečnosti je krizový plán ministerstva. **Pracovním orgánem ministra pro řešení krizových situací je krizový štáb MZe.**

Odborným pracovištěm ministerstva, s povinností připravovat, koordinovat a zabezpečovat řešení úkolů rezortu je **odbor krizového řízení**.

Pro činnost orgánů krizového řízení jsou na ministerstvu postupně vytvářeny personální, materiální a další podmínky.

Při součinnostních cvičeních rezortních služeb je prakticky ověřována připravenost krizového managementu ministerstva a subjektů hospodářské mobilizace a materiálu mobilizačních rezerv na řešení krizových situací.

Finanční zabezpečení úkolů ministerstva pro přípravu a řešení krizových situací bylo do roku 1999 včetně uplatňováno cestou SSHR.

Od roku 2000 jsou také na ministerstvu zemědělství vyčleněny finanční prostředky na personální přípravu, přípravu krizové dokumentace, vybudování a materiální vybavení pracoviště krizového štábu a na další výdaje nezbytné pro aplikace právních norem krizové legislativy.

Část finančních prostředků je plánováno použít na vypracování studií a odborných norem, které budou podkladem pro zpracování koncepcí a národního krizového plánu.

Další finanční prostředky pro zabezpečení úkolů krizového řízení ministerstva, hlavně na zajištění součinnostních cvičení rezortních služeb, jsou pro ministerstvo zajišťovány SSHR a Hlavním úřadem Civilní ochrany ČR (HÚ CO).

Od roku 2001 bude převážná část finančních výdajů uplatňována ve skupině 5 rozpočtové skladby - výdaje na bezpečnost státu.

Předpokládá se, že v rezortu ministerstva bude na zajištění obrany státu a bezpečnosti ročně vynakládána vyšší částka než doposud.

Zabezpečení výroby a dodávek nezávadných potravin

Zemědělská výroba v ČR ve všech komoditách byla v uplynulých letech schopna pokrýt požadavky k zabezpečení potravinami pro obyvatelstvo i pro ozbrojené složky.

Pro zabezpečení výživy obyvatelstva v krizových stavech jsou vytvořeny **státní hmotné rezervy**, v nichž jsou uloženy zásoby základních produktů zemědělské a potravinářské výroby, odpovídající potřebám zabezpečení obyvatelstva a ozbrojených sil. Jedná se o minimální limit zemědělské produkce, který má být stále k dispozici.

V případě krizových situací s delší dobou trvání, především v případě válečného konfliktu, se předpokládá přistoupit k regulačním opatřením v prodeji zboží popř. na základě rozhodnutí vlády ČR k uvolnění hmotných rezerv.

Veterinární zabezpečení je řešeno podrobně **krizovým plánem SVS**, který zahrnuje soubory opatření se zaměřením na živočišnou výrobu, potraviny živočišného původu ohrožující zdraví obyvatelstva, na výskyt nebezpečných nákaz přenosných na hospodářská zvířata, případně na lidi.

Součástí krizového plánu SVS je **pohotovostní plán pro případ výskytu nebezpečných nákaz** (např. slintavky a kulhavky).

V organizační struktuře SVS je pro řešení krizových situací vytvořeno **krizové centrum SVS**, které může plnit úkoly koordinace a řízení zdolávání nebezpečných nákaz. Zabezpečení ochrany rostlin je řešeno podrobně **krizovým plánem SRS**.

Při řešení krizových situací se orgány veterinární služby a orgány služby ochrany rostlin podle potřeby začleňují mezi ostatní složky IZS.

Zabezpečení nouzového zásobování vodou je řešeno podle právních norem u nichž probíhá v současné době novelizace.

Zabezpečení **zejména pitnou vodou** se v celosvětovém měřítku stává problémem často i v běžných stavech.

V České republice téměř 14 % obyvatel pije závadnou vodu ze studní, které z 98 % nesplňují hygienické normy. Podle propočtů Světové banky potřebujeme investovat do výstavby vodovodů přes 29 miliard korun.

Velký význam pro zásobování vodou má současný **stav vodních zdrojů**.

V ČR jsou vodní zdroje omezené. V propočtu na jednoho obyvatele činí jednu pětinu celosvětového průměru a jednu polovinu až jednu třetinu evropského průměru.

Kapacita vodních zdrojů v ČR, přibližně od začátku druhé poloviny tohoto století, již nestačí potřebám jejich užívání.

Zásobování vodou v krizových situacích bylo dosud řešeno „Vodotechnickou službou MZe“. Uvedený systém se při řešení nedávných krizových situací neosvědčil především v důsledku změn ekonomických podmínek, legislativních změn, privatizace s. p. Vodovody a kanalizace, které v minulosti zabezpečovaly nouzové zásobování vodou.

V rámci přípravy na řešení krizových situací byla na MZe v roce 2000 zpracována a Bezpečnostní radou státu (BRS) přijata „Koncepte zabezpečení obyvatelstva pitnou vodou v krizových situacích“. Jedním z opatření usnesení BRS je vytvoření Služby nouzového zásobování vodou a její začlenění do IZS mezi „ostatní“ složky.

Zabezpečení vodou pro potřebu ozbrojených sil

Jedním z aktuálních úkolů je zabezpečení vodou pro potřebu ozbrojených sil. Úkol patří do oblasti obranného plánování a je řešen v součinnosti s Generálním štábem AČR. Jako první část úkolu byl zpracován „Návrh zásad plánování, financování a řízení výstavby a údržby obranné infrastruktury“ pro oblast „**vodohospodářská infrastruktura**“.

Infrastruktura má zahrnovat soubor stacionárních objektů a zařízení využitelných za stavu ohrožení státu, nebo válečného stavu pro zabezpečení potřeb ozbrojených sil.

Výstavba systému bude představovat úpravu, vybavení potřebným zařízením a bezpečnostní zabezpečení vybraných stávajících objektů, případně komplexní výstavbu nových objektů.

Politické, ekonomické a legislativní změny, ke kterým došlo v nedávných letech, si vyžadují **upřesnění úlohy rezortu při zabezpečení obrany a bezpečnosti státu**.

Limitující stránkou rezortu jsou ekonomické možnosti. Ty v současné době umožňují pokrýt jen úkoly k vybudování systému krizového řízení ministerstva a zabezpečení opatření k řešení nejpravděpodobnějších a nejzávažnějších krizových situací.

Hlavním cílem konceptu ministerstva zemědělství při zajišťování obrany a bezpečnosti by mělo být dosažení takového stavu připravenosti rezortu na řešení krizových situací, který zabezpečí hlavní podmínky pro přežití obyvatelstva a požadovanou úroveň životních podmínek i v nejtěžších krizových situacích.

Další cíle konceptu souvisejí se zachováním nezbytných podmínek pro život hospodářských zvířat, zemědělské a potravinářské výroby, lesního a vodního hospodářství, vodních zdrojů a dalších přírodních podmínek.

V dokumentu „Obecné zásady krizového plánování v ČR“ byla ministerstvu jako subjektu krizového plánování stanovena **gesční odpovědnost** za zpracování typových a operačních plánů k řešení krizových situací:

- narušení hrází významných vodohospodářských děl se vznikem průlomové vlny,
- hromadné nákazy hospodářských zvířat nebo polních kultur velkého rozsahu,
- narušení dodávek potravin velkého rozsahu,
- narušení dodávek pitné vody velkého rozsahu.

V období krizového plánování bude úkolem ministerstva:

- ❑ **zpracovat** koncepci krizového řízení ministerstva, typové a operační plány pro druhy krizových situací v gesci MZe a vlastní krizový plán,
- ❑ **poskytnout pomoc** zpracovatelům krizových plánů v oblasti své působnosti,
- ❑ **zajistit** reorganizaci rezortních služeb v souladu s novými právními normami,
- ❑ **podílet se na** plnění dalších úkolů při obranném plánování a civilním nouzovém plánování.

Závěr

V návaznosti na nově přijaté zákony krizové legislativy a branného zákonodárství, Bezpečnostní strategii České republiky, zkušenosti z krizových situací nedávných let a vývoj mezinárodní situace se přistupuje k zpracování koncepčních materiálů v oblasti krizového řízení.

Z tohoto procesu by měly vyvstat požadavky na upřesnění úlohy rezortů při zajišťování obrany státu a bezpečnosti.

Velký význam pro dosažení potřebné úrovně zabezpečení obrany státu a bezpečnosti bude mít také přístup managementu krizového řízení k plnění úkolů jak v období zpracování dokumentů krizového řízení, tak v období vlastních příprav u subjektů, které opatření k řešení krizových situací budou realizovat nebo zabezpečovat.

Ačkoliv neexistují hotové odpovědi, je zřejmé, že cesta vpřed bude vyžadovat zvýšenou transparentnost v obranném plánování a společný přístup. Pokud jde o většinu zemí, bude nutno činit obtížná rozhodnutí a bude zapotřebí zvažovat otázky, které až dosud byly tabu, jako je specializace rolí pro menší země - tj. dělba vojenských úkolů mezi jednotlivými zeměmi. Částečným řešením by mohla být regionalizace, kdy by několik zemí sdružilo své armády a každá z nich by se specializovala na určitou oblast. Jako precedens by mohl posloužit příklad Beneluxu. Ať už strategie budou jakékoliv, myšlenka bezpečnosti zajišťované prostřednictvím aliance je jediný rozumný přístup.

*Chris Donnelly,
zvláštní poradce NATO pro otázky střední a východní Evropy
NATO review (české vydání), léto-podzim 2000*

Ing. Pavol Š i ě a k , CSc.

K vytváření vojenské strategie ČR

Přijetím České republiky do vojenských organizačních struktur NATO v dubnu 1999 došlo ke změnám předpokládaného využití ozbrojených sil České republiky v případě ozbrojeného konfliktu nebo v případě řešení krizové situace nevojenského charakteru. Zásady použití armády jako rozhodující složky ozbrojených sil, jejich všestranného zabezpečení a podpory, jsou vždy vyjádřeny ve vojenské strategii státu.

* * *

Vojenská strategie každého státu představuje komplex zásad spojených se zajištěním státní bezpečnosti a suverenity. Je zpracovávána zpravidla jako teoretický podklad k tomu, aby stát vojenskými, ekonomickými a lidskými zdroji a prostředky zabezpečil obranu vlastního území, zvýšil bojeschopnost ozbrojených sil, zajistil chod ekonomiky v souladu s požadavky, které na tuto bude klást vedení ozbrojeného boje a zajistil bezpečnost vlastního obyvatelstva. Ve své podstatě vyjadřuje ochotu obyvatelstva státu bránit se proti straně, která jej napadla. Vojenská strategie rozhoduje o výsledku války. Je rozhodující záležitostí v případě, že bojující strany ve válce mohou okamžitě použít stejné množství bojových prostředků, lidských a ekonomických zdrojů, nebo rovnosti takových zdrojů dosáhnou zmobilizováním. Zahrnuje řadu opatření, jejichž realizací lze dosáhnout konečného cíle - připravit stát k odrazení agrese možného protivníka a jeho následné zničení.

V samotném pojmu je vyjádřen komplex zásad souvisejících se zajištěním národní bezpečnosti, s odvrácením hrozby nebo vojenského napadení země. Je metodou, s využitím které jsou řešeny problémy, činěna rozhodnutí a voleny postupy jejich realizace.

V teoretické rovině představuje vojenská strategie soustavu vědeckých poznatků o zákonitostech války jako ozbrojeného zápasu vedeného v zájmu ochrany státu, jeho nedotknutelnosti, suverenity a zajištění ochrany a bezpečnosti občanů. Na základě studia válečných zkušeností, vyhodnocení vojenskopolitické situace, ekonomických a lidských možností státu, vlastností bojových prostředků, jež má stát k dispozici a názorů možného agresora, specifikuje charakter a podmínky vedení příští možné války. Řeší způsoby přípravy státu k jejímu vedení, problematiku řízení ozbrojených sil v jejím průběhu, jakož i možnosti materiálního zabezpečení ozbrojených sil a obyvatelstva státu. V rozhodující míře ovlivňuje postup státu k dosažení cílů v oblasti vojenství a politiky.

Zformulovaná vojenská strategie konkrétního státu vyjadřuje teoretická východiska související s přípravou státu a jeho ozbrojených sil na činnost ve válce. Je dokumentem, který vychází z národní bezpečnostní strategie státu a svým pojetím participuje na celém

komplexu zásad použití jeho reálné vojenské síly k eliminaci možných vojenských napadení druhým státem.

Z historického hlediska byl pojem vojenská strategie chápán v uvedeném kontextu tehdy, když konkrétnímu státu hrozilo reálné nebezpečí války. To znamená nebezpečí, že bude napaden reálnou vojenskou silou jiného státu, a tím donucen použít vlastní vojenskou sílu k obraně svých zájmů. Proto se při formulaci vojenské strategie zpravidla požadovalo, aby v ní byly rozpracovány zásady vedení války, aby se konkretizovaly východiska a navrhovala opatření, jejichž realizací by byla zabezpečena příprava státu a jeho ozbrojených sil k vedení možné války.

Vzhledem k tomu, že v průběhu války rozhodující a prioritní úlohu sehrávaly ozbrojené síly, svěřoval se úkol vypracování vojenské strategie vojenským specialistům. Historické poznatky ukazují, že reálné uplatnění závěrů vojenské strategie bylo neúčinnější tehdy, když jejich praktická realizace byla svěřena zpracovatelům.

Nezanedbatelné místo v tomto procesu patřilo vždy **politickému vedení státu**. Nejen proto, že sehrávalo rozhodující úlohu při formulování zásad a principů vojenské politiky státu, ale především z hlediska realizace ekonomických potřeb zabezpečení vojenské strategie státu.

Stanovovalo především politické cíle vedení války a formulovalo zahraniční politiku státu. Do takové činnosti se zpravidla promítal stav mezinárodní politické a bezpečnostní situace, tendence zajistit národní bezpečnost, odvrátit vojenskou hrozbu či přímé vojenské napadení, eventuálně odrazit protivníka, osvobodit vlastní území a zničit protivníka na území jeho státu.

Své místo zde měla opatření spojená s hledáním spojenců, uzavření smluv o společné obraně a kolektivním zajišťování mezinárodní bezpečnosti. Na základě reálného stavu v konkrétních historických podmínkách se zpravidla vycházelo z toho, jaký vztah má daný stát se státy sousedními. Provádělo se rozdělení sousedních států z hlediska tohoto vztahu. Toto rozdělení bylo kategorizováno na následující skupiny:

- státy zjevně nepřátelské,
- státy, které za určitých okolností byly schopny připojit se k agresorovi a bojovat po jeho boku proti napadenému státu,
- státy, které neměly zájem vést válku,
- státy, které měly přátelské nebo spojenecké vztahy s napadenou zemí.

Specificky vojenská stránka problému spočívala ve zpracování možných scénářů toho, jak by válka mohla začít. Jejich posouzení společně se zvážení reality vzniku takové války vytvářelo předpoklady pro:

- reorganizaci a redislokaci ozbrojených sil státu,
- zpracování plánu vyzbrojení armády,
- výstavbu jednotlivých druhů ozbrojených sil,
- posouzení velikosti hrozeb a zranitelnosti státu,
- posouzení toho, jaký druh vedení bojové činnosti v jednotlivých obdobích války bude neúčinnější z hlediska možné zranitelnosti, co zmůže obrana a co lze dosáhnout útokem,
- vypracování podkladu o tom, zda vést ozbrojený boj na vlastním území nebo za hranicemi,
- jak postupovat z hlediska kontroly hospodářství státu a jaká opatření k takové činnosti přijmout.

Je doložitelné a prokazatelné, že ve většině uplynulých válek dosáhl vítězství ten stát, který při zpracování zásad své vojenské strategie respektoval uvedené požadavky.

Poučení z historie, reakce na reálně existující politickou a ekonomickou situaci, jsou dva rozhodující faktory, které by měly být brány v úvahu při rozpracování (nebo upřesnění již zpracovaných) zásad současné vojenské strategie ČR.

Tato by neměla být zpracovávána jako ukončený dokument, protože vývoj ve světě to vyžaduje. Rozhodujícím momentem je politická situace ve světě. Pokud se tato nestabilizuje, nelze uzavřít takto závažný dokument. Formulování zásad vojenské strategie ČR by mělo být permanentním jevem.

Jsem toho názoru, že taková činnost přísluší **Bezpečnostní radě státu (BRS)**, která by, na základě vývoje mezinárodně politické situace, měla provádět jejich konkretizaci. Právě BRS by měla být orgánem, který zásady vojenské strategie schválí, kontroluje realizaci opatření souvisejících s uváděním těchto zásad do života. Konkrétní rozpracování bude záležitostí jednotlivých ústředních orgánů státní správy v závislosti na míře podílu zabezpečení obrany státu.

Hovořím-li o úkolech BRS, potom vidím její místo a úlohu v daném procesu především v rovině politické. To znamená, že právě tento orgán by měl stanovit politické cíle zabezpečení obrany státu a vedení války, pokud by byla proti ČR jakýmkoli jiným státem zahájena. **Tím bude odstraněn tendenční názor na to, že vojenská strategie je záležitostí jen vojenských osob.**

Nepochybně rozhodující úlohu ve specificky vojenské problematice vojenské strategie budou sehrávat vojenští specialisté. Na základě zformulovaných politických cílů vedení války ČR by měly zpracovávat, periodicky upřesňovat a po souhlasu BRS realizovat ta opatření, která přispějí k dosažení nezbytné úrovně vojenské síly státu, schopné podílet se na vojenských činnostech v době války.

Za každé konkrétně existující mezinárodně politické situace v současné době by stanovení základních principů vojenské strategie mělo zohledňovat stav, který ve světě vznikl po roce 1989. **Politickou oblast**, jako prioritní pro stanovení politických cílů, ovlivňuje rozpad bipolárního pojmání světa a ztráta vlivu bývalého Sovětského svazu, jako potencionální hrozby působící v politické sféře obecně. **Ve vojenské oblasti** pak vyjádřit odraz politických problémů. Přihlédnout k tomu, že ve vojenské organizaci NATO, jejímž členem ČR je, jsou celá devadesátá léta vedeny diskuse o tom, jaké vojenské síly udržovat v míru, jak zvyšovat jejich počet v případě vzniku krize.

Stejně tak je diskutováno o tom, který druh vojska preferovat, jak využít jednotlivé druhy vojsk v předpokládaných operacích.

V této souvislosti není zanedbatelný ani takový faktor, jakým je dobrovolná účast jednotlivých členů Aliance na prováděných vojenských opatřeních. Tato je většinou závislá a ovlivněná politickým rozhodnutím vedení jednotlivých členských států. Účast ozbrojených sil na tomto rozhodnutí závisí. Proto je pro zpracování vojenské strategie důležité to, jaké stanovisko k jednotlivým možným problémům - stávajícím i budoucím - zaujme vládnoucí politická reprezentace.

Vstup ČR do NATO v dubnu 1999 vyvolal potřebu nově vypracovat zásady a principy vojenské strategie jako základního vojenskopolitického dokumentu a současně přijmout za realitu potřebu jeho neustálého upřesňování na základě vývoje bezpečnostní situace ve světě. Tímto krokem dojde k vypracování a následné realizaci

1 rozhodující metody, která odpovědným politickým a vojenským činitelům státu
2 umožní:

- 3 ● řešit vojenskopolitické a ekonomické problémy jak obrany státu, tak i zajištění
- 4 bezpečnosti a ochrany jeho obyvatelstva,
- 5 ● přijímat rozhodnutí nezbytná pro tato řešení,
- 6 ● volit nejsprávnější a nejlepší postupy při realizaci zvolených řešení.

7 Tím bude dosaženo toho, že vojenská strategie státu se stane prostředkem k dosažení
8 vysokého stupně připravenosti bránit státní území, demokratické zřízení, suverenity
9 a nedotknutelnost v době války, stejně jako zajistit ochranu obyvatelstva za všech
10 krizových situací. Bude sehrávat rozhodující roli při zajišťování a udržování stabi-
11 lizované bezpečnostní situace.

12 V současné době lze v obecné rovině, při zpracování zásad vojenské strategie ČR,
13 vycházet z reálně existující situace, kterou lze charakterizovat následovně:

- 14 Základními bezpečnostními problémy v evropském prostoru zůstávají nestabilní
- 15 vnitropolitická a ekonomická situace v některých regionech východní a jihovýchodní
- 16 Evropy, politické a ekonomické nedořešení bezpečnostní situace v zemích bývalé
- 17 Jugoslávie a možnosti rozšíření a přenesení místních konfliktů do ostatních částí Evropy.
- 18 Existuje i nebezpečí destabilizace v demokratických státech související s oslabováním
- 19 evropských integračních trendů a demokratických hodnot.
- 20 Praviděpodobnost přímé vojenské agrese proti České republice se snížila, nelze ji však,
- 21 stejně jako eskalaci dalších bezpečnostních hrozeb v budoucnu, vyloučit. Česká republika
- 22 se v současnosti necítí a ani v blízké budoucnosti nemusí cítit ohrožena žádným ze
- 23 sousedních států, může však být infiltrována a posléze napadena silou různé hodnoty
- 24 a charakteru, přicházející přes území sousedního státu nebo může být zavedena do
- 25 regionálního konfliktu.

- 26 Základním východiskem přípravy k obraně České republiky je průběžná identifikace
- 27 bezpečnostních hrozeb, jako zdrojů potenciálního ohrožení bezpečnosti státu, které
- 28 nelze jednoznačně vyloučit. Bezpečnostní hrozby zahrnují objektivní možnosti více či méně
- 29 pravděpodobného vzniku konfliktů a krizových situací z etnických, historických, nábo-
- 30 ženských, politických, ekonomických, ekologických, společenských, sociálních a vo-
- 31 jenských příčin.
- 32 Bezpečnostní hrozby se mohou transformovat v ohrožení bezpečnosti státu vojenského,
- 33 nevojenského a smíšeného charakteru při vysoké pravděpodobnosti jejich kombinace.

34 Zohlednění reálného stavu politické a vojenské situace na kontinentě, ale i jinde ve
35 světě se odráží v tom, jaký přístup zaujme stát ke zpracování vlastní vojenské strategie
36 a jak do této zapracuje některé obecně platné zásady, mezi které patří deklarace vztahů
37 k sousedním a jiným státům a deklarace územních nároků, připravenost reagovat na
38 různé způsoby zahájení války, budování obranného potenciálu a sdílení kooperativní
39 bezpečnosti.

40 I. Deklarace vztahů k sousedním a jiným státům a deklarace územních nároků

41 Vychází se z bezpečnostního stavu státu, jenž svoji vojenskou strategii formuluje, z jeho
42 vztahu, jak ke státům, s nimiž společně sousedí, má společné hranice, tak ke státům
43 nesousedícím, s nimiž může, ale nemusí mít společné zájmy, zejména s přihlédnutím k jejich
44 společenskému zřízení, k jejich zahraniční a vnitřní politice. Vojenská strategie reaguje na
45 požadavek státu a jeho ozbrojených sil čelit vojenskému napadení z nejvíce ohrožené světové
46 strany, za jakýchkoli podmínek zahájení války. Na ozbrojené síly se klade požadavek být schopny

odrazit útok agresora na jednom nebo několika strategických směrech, při současné schopnosti vést bojovou činnost v příhraničních prostorech, zabezpečit území v hloubce vlastního teritoria a v součinnosti s bezpečnostními a záchrannými sbory poskytnout pomoc civilnímu obyvatelstvu.

Ve vojenské strategii se odráží zaměření, se kterým se ozbrojené síly státu připravují k plnění bojových úkolů, jež pro ně z vedení možné války vyplynou. Stejně tak by se v současné vojenské strategii měly zohlednit postupy plnění těch úkolů, které se dotýkají krizových situací, jež mohou vzniknout v důsledku nevojenských či smíšených ohrožení státu ze strany bezprostředně sousedících nebo vzdálených států.

2. Připravenost reagovat na různé způsoby zahájení války

Způsob zahájení války může být různý. Stát může vstoupit do války po eskalaci konfliktu s jiným státem, přičemž řeší rozpory vzniklé na základě územních požadavků s jiným státem, etnických nepokojů nebo náboženských problémů. Variantou vstupu do války je i eskalace konfliktu mezi jinými státy, který přeroste regionální rámec a v důsledku expanzivní politiky válčících stran se rozšíří na celý region. Není vyloučen (za určitých politickoekonomických podmínek) ani vstup do ozbrojeného konfliktu vysoké intenzity, vzniklého vlivem použití prostředků hromadného ničení, či řešení složitých krizových situací, které vzniknou jako důsledek neřešení sociálních a ekonomických problémů v některých státech světa.

3. Budování obranného potenciálu, který umožní realizovat vojenskou strategii

Vojenská strategie přispívá k realizaci požadavků vyjádřených jak v bezpečnostní, tak i v obranné strategii. Požadují dosažení schopnosti bránit suverenitu a územní celistvost i proti případnému silnějšímu protivníkovi. Většina demokratických států již v míru uskutečňuje zahraniční politiku orientovanou na vzájemné mírové soužití a zajištění všeobecné bezpečnosti. V souladu s ní jsou realizována opatření vnitřní politiky a výstavby ozbrojených sil, bezpečnostních a záchranných sborů. Jsou přijímána opatření k organizaci přípravy ozbrojených sil pro případné použití, k jejich vybavení potřebnými bojovými a zabezpečujícími prostředky. Příprava k rovnocenné reakci na eskalaci konfliktu se odráží v opatřeních, které stát uskutečňuje za účelem zajistit včasný přechod celého státu z mírového na válečný stav ve všech oblastech ekonomiky, mobilizační infrastruktury, ve vojenské i ve společenských oblastech a v oblasti civilní ochrany.

Rozhodující úlohu hraje systém řízení obrany, jak v míru, tak i v období ohrožení a za války. Nezaměnitelnou je úloha orgánů státní správy, orgánů velení ozbrojeným silám a orgánů podílejících se na zajištění ochrany obyvatelstva. Budování obranného potenciálu státu je vždy limitováno jeho lidskými, věcnými a především ekonomickými možnostmi.

4. Podíl na kooperativní bezpečnosti

Kooperace opatření spojených se zabezpečením bezpečnosti státu proti jakýmkoli rizikům neztratila na své aktuálnosti, přestože v současné době, zejména v Evropě, neexistuje nebezpečí vzniku konfliktu vysoké intenzity. Ekonomické náklady na zajištění obrany a bezpečnosti jsou vysoké a mají stoupající tendenci.

V devadesátých letech na evropském kontinentě vznikla situace, umožňující řadě států vstoupit do kooperace v rámci NATO (především účastí v programu Partnerství pro mír). Rozšířily se možnosti vzájemné spolupráce nejen států obecně, ale především jejich ozbrojených sil. Na řešení krizových situací či válečných akcí se podílí daleko větší počet států vysláním svých vojenských kontingentů. Státy, které dříve byly členy protichůdných vojenských uskupení, projevují zájem vstoupit do NATO (některé již byly za členy přijaty, u jiných probíhá proces přijetí a začlenění se všemi právy a povinnostmi), jako garanta bezpečnosti v Evropě a garanta zvýšení jejich obranyschopnosti.

V kontextu uvedených zásad a existující vojenskopolitické situace by mohla být vojenská strategie ČR dokumentem odrážejícím následující principy:

- Vojenskopolitická orientace vztahů s jinými státy vychází ze zásad práva každého státu na individuální a kolektivní obranu (v souladu s článkem 51 Charty OSN). Jako členský stát NATO naplňuje ustanovení článku 3 washingtonské smlouvy.
- Při zajištění vlastní bezpečnosti upřednostňuje ČR použití politických prostředků před vojenskými, přičemž nedefinuje žádného potencionálního protivníka.
- Obrana České republiky je chápána jako souhrn opatření připravovaných v době míru všemi zainteresovanými prvky státu, které mají za cíl zajišťovat svrchovanost a územní celistvost státu. Je koncipovaná v duchu aliančního pojetí obrany státu.
- Vojenská strategie je podkladem pro výstavbu, přípravu a použití adekvátních sil a prostředků k realizaci opatření na odvracení agrese, k eliminaci nevojenských a smíšených ohrožení a k vedení bojové činnosti v případě války. Je teoretickým základem výstavby účinného obranného systému státu, jenž v sobě zahrnuje dostatek připravených sil a prostředků k odstrašení potencionálního protivníka.
- Vojenská strategie deklaruje věrohodnost připravenosti ozbrojených sil vést aktivní bojovou činnost na celém teritoriu státu, jejich schopnost přejít do vyšších stupňů bojové připravenosti a vést válku podle předem vypracovaných zásad a způsobů použití. Současně deklaruje jejich připravenost k účasti v systému kolektivní obrany NATO, podílet se na přípravě a vedení vojenských operací pod záštitou ostatních mezinárodních bezpečnostních organizací, jak v systému kolektivní bezpečnosti, tak v systému kolektivní obrany.
- Je podkladem pro organizační výstavbu ozbrojených sil, stanovení počtů jednotlivých druhů vojsk udržovaných v mírové době a požadavku jejich početního zvýšení v případě ohrožení státu.

Proto při realizaci všech výše uvedených požadavků, zásad a principů, vyjadřuje vojenská strategie konkrétní úkoly pro:

- a) politické vedení státu při formulaci politických cílů vedení možné války a jejich ekonomické, lidské a materiální zabezpečení,
- b) vojenské vedení při konkretizaci úkolů ozbrojeným silám pro období mírového a válečného stavu.

* * *

Vojenská strategie státu je programem jeho přípravy na vedení možné války. I když je v současné době nebezpečí jejího vzniku minimalizováno, je žádoucí stát a jeho ozbrojené síly na účast v ní připravovat. Formy a metody takové přípravy jsou vojenskou strategií vzájemně podmíněny.

Prioritní částí vojenské strategie je politické rozhodnutí vedení státu o směru zahraniční politiky, cílech vedení války. Právě ona specifikuje potencionálního agresora stejně jako případné spojence. Její rozpracování a realizace patří politickým představitelům státu.

Rozpracování vojenské problematiky je záležitostí specialistů na danou oblast. V souladu s politickým rozhodnutím specifikují v strategii záměr, formy a způsoby praktické přípravy a následného použití ozbrojených sil státu k vedení ozbrojeného boje proti možnému agresorovi. V závislosti na mezinárodně politické situaci, lze pro tuto složku společnosti specifikovat její místo a úlohu při nevojenském ohrožení státu nebo při řešení krizí antropogenního původu. Od úkolů specifikovaných vojenskou strategií se odvíjí organizační struktura sil udržovaných v mírovém stavu, příprava záloh jimiž se doplní na nezbytné válečné počty.

Vojenská strategie tak ovlivňuje ekonomiku státu ve všech stadiích realizace politických a vojenských cílů v ní vyjádřených.

Vybrané ekonomické a alternativní náklady všeobecné branné povinnosti

Článek se svým obsahem zabývá obecnými aspekty ekonomické analýzy a definováním možných ekonomických nákladů všeobecné branné povinnosti. Cílem tohoto článku je snaha zvýšit transparentnost ekonomického pohledu při rozhodování o personálním obsazení ozbrojených sil, především AČR.

* * *

Který systém rekrutace do ozbrojených sil, tj. **všeobecná branná povinnost**, nebo **profesionální armáda**, je schopen splnit politicky vytyčený cíl národní bezpečnosti s nejnižšími ekonomickými náklady?

V odpovědi na tuto otázku musí být brány v úvahu všechny ekonomické náklady, které s tímto problémem vznikají, a ne pouze náklady týkající se rozpočtu či přímo armády. To znamená, že je nutno, vedle bezprostředně rozpočtových nákladů na zbraně, infrastrukturu, běžný provoz a mzdy, zahrnout sem také **alternativní náklady** (*opportunity costs*).

Alternativní náklady jsou charakterizovány jako **hodnota ušlého statku, služby či příjmu**. To znamená, že vznikají např. vojákům, když v průběhu základní vojenské služby nemohou vykonávat samostatnou výdělečnou činnost. Jejich alternativním nákladem se stává **ušlý příjem**, který by mohly získat v civilním sektoru. Z ekonomického pohledu je nutno minimalizovat jak sumu rozpočtových nákladů, tak i sumu všech nepřímých alternativních nákladů při zajišťování stejné úrovně bezpečnosti.

Všeobecné branné povinnosti v období fiskální restrikce jsou politici nakloněni z důvodu nižších nákladů na pracovní sílu, která je představovaná vojáky základní služby. Proti všeobecné branné povinnosti vystupují především argumenty nižší míry identity vojáků základní služby s vytyčenými cíli branné politiky. Dále to jsou dodatečné permanentní náklady na běžný vojenský výcvik, kterým musí projít každý nový voják vstupující do ozbrojených sil.

Naproti tomu je profesionální armáda představována vyšší mírou identity vojáků s vytyčenými cíli a nižšími dodatečnými náklady na běžný vojenský výcvik, tj. výcvik a zaškolování každého nového vojáka. Vojenský profesionál během své služby v ozbrojených silách také získává užší specializaci pro plnění svých bojových úkolů, která musí být náležitě oceněna. Argumenty proti spočívají především v nákladech na platy a sociální zázemí vojenských profesionálů.

Rozdíl v ceně práce u obou variant je způsoben především mírou dobrovolnosti vstupu do ozbrojených sil. I přes tento rozdíl je ovšem nutné provést analýzu všech ekonomických nákladů, které nemusí být představovány pouze rozpočtovými výdaji kapitoly MO, pro komplexní pohled na daný problém.

Kategorizace a definování jednotlivých a celkových nákladů

Předpokládejme následující členění jednotlivých nákladů na jednoho vojáka základní služby (pro názornost budeme opomíjet vojáky vykonávající náhradní vojenskou službu):

A. Náklady zahrnuté v kapitolním rozpočtu ministerstva obrany

- služné,
- jiná peněžní plnění jako např. náhrady za nedodanou stravu,
- věcná plnění jako např. zajištění stravy, výstroj, VÚP,
- alikvotní podíl fixních nákladů jako např. zajištění ubytování, lékařská péče, administrativní náklady.

B. Náklady zahrnuté v ostatních kapitolách státního rozpočtu

- sociální a zdravotní pojištění placené státem v době konání vojenské základní služby,
- sociální dávky např. u ženatých vojáků.

C. Náklady nezahrnuté v žádné kapitole státního rozpočtu

- hodnota obdrženého vojenského výcviku, vzdělání a výchovy (tyto náklady lze ztěží kvantifikovat).

Z pohledu vojáka základní služby, výše uvedené náklady jsou zároveň jeho **příjmy**, které obdrží po dobu výkonu služby v ozbrojených silách. Tyto příjmy je nutno následně porovnat s jeho alternativními náklady, tj. potenciálními ušlými příjmy v civilním sektoru. V našem případě se tímto alternativním nákladem stává **průměrná mzda**, kterou by voják obdržel v civilním sektoru. Zde je nutno zohlednit následující skutečnosti:

- věk, vzdělání, kvalifikace vojáka,
- průměrná mzda v daném oboru,
- nezaměstnanost v daném oboru,
- pravděpodobnost získání průměrné mzdy vzhledem k případné nezaměstnanosti v daném oboru.

Dalším možným alternativním nákladem je hodnota tzv. **odpisu lidského kapitálu**, který nastává v průběhu konání služby v ozbrojených silách. Sem můžeme zařadit především nemožnost vojáka si v průběhu základní vojenské služby rozšířit kvalifikaci či vzdělání, které by potenciálně využil ve svém civilním zaměstnání, ale také zastarávání jeho dosavadní kvalifikace před jeho nástupem do ozbrojených sil.

Ovšem **odpis lidského kapitálu** lze opět ztěží kvantifikovat. V případě, že bychom provedli vzájemné započítání hodnoty obdrženého vojenského výcviku a vzdělání s hodnotou odpisu lidského kapitálu, tj. porovnání příjmů a nákladů, alternativní náklady by převažovaly.

Výsledkem tohoto procesu definování všech možných kvantifikovatelných příjmů a nákladů z pohledu vojáka základní služby je následná sumarizace:

$$\frac{\text{relevantní průměrná roční mzda} \\ - \text{roční příjmy vojáka } (A+B)}{\text{výsledek}}$$

Výsledek sumarizace může mít tyto varianty:

- (1) **průměrná roční mzda > roční příjmy vojáka**, pro vojáka je služba v ozbrojených silách nevýhodná, protože civilní sektor mu umožňuje zajistit si vyšší příjmy
- (2) **průměrná roční mzda < roční příjmy vojáka**, pro vojáka je služba v ozbrojených silách výhodnější než potenciální civilní zaměstnání
- (3) **průměrná roční mzda = ročním příjmům vojáka**, voják je indiferentní vůči službě v ozbrojených silách či civilnímu zaměstnání

Nutno ovšem podotknout, že dva stejně vysoké příjmy ze dvou různých činností nemusí jednotlivci přinést vždy stejný užitek. Každý jednatel se rozhoduje na základě svých preferencí. Proto může upřednostňovat jednu činnost před druhou, ačkoli příjmy s obou jsou shodné.

Konkrétně v našem případě voják základní služby bude vždy upřednostňovat civilní zaměstnání před službou v ozbrojených silách. Potom budeme muset příjem vojáka z výkonu vojenské základní služby doplnit o faktor averze, který samozřejmě je u každého jednotlivce jiný. Tento faktor si můžeme označit jako $Avzs$. Jeho hodnota se může pohybovat v rozmezí $0 \leq Avzs \leq 1$. Např. hodnota $Avzs = 0,5$ představuje, že pro vojáka má příjem za výkon služby v ozbrojených silách ve výši 10 000 Kč stejnou užitečnost jako potenciální příjem 5000 Kč v civilním sektoru.

Pokud bychom chtěli výše uvedené výsledky zevšeobecnit na všechny vojáky základní služby, musela by být pro jednoduchost použita pouze průměrná roční mzda za dané období (např. průměrná mzda v ČR za rok 1999) multiplikovaná průměrnou hodnotou pravděpodobnosti získání zaměstnání a průměrné roční příjmy získané vojákem za výkon služby v ozbrojených silách multiplikované průměrným faktorem $Avzs$. Tyto veličiny by se následně vynásobily počtem vojáků základní služby za daný rok a vzájemně se porovnály podle výše uvedeného vztahu.

Celkové náklady na vojáky základní služby, tj. $A+B$, zároveň slouží pro porovnání ekonomických nákladů jednotlivých systémů rekrutace do ozbrojených sil.

Mezi další náklady všeobecné branné povinnosti, které se neobjevují v položce příjmy vojáka základní služby ani v jeho alternativních nákladech, můžeme zařadit administrativní náklady. Jsou to např. náklady zaměstnavatele vojáka v průběhu konání základní vojenské služby, který je povinen zachovat vojákovi pracovní místo po dobu výkonu služby v ozbrojených silách podle zákoníku práce. Dále to jsou náklady, které vznikají při evidenci vojáků na ÚVS a při odvodech. Pokud by tyto skutečnosti byly zohledněny také ve státním rozpočtu, rozhodnutí o systému ozbrojených sil by nemuselo být doprovázeno obvyklými problémy a nejasnostmi v ekonomické analýze.

* * *

Ekonomický pohled na danou věc je pouze jedním z možných. Při zajišťování tak důležitého veřejného statku jako vnější bezpečnost, hrají svou podstatnou roli i jiné faktory, které v konečném důsledku mohou výsledky ekonomické analýzy zvrátit. Těmito faktory jsou např. vnější ohrožení svrchovanosti a celistvosti státu, ohrožení ústavního zřízení, životů a majetků občanů. Přesto má ekonomika při rozhodnutích o volbě systému rekrutace do ozbrojených sil svůj opodstatněný význam. Tím je neustálé zvyšování transparentnosti a kontrolovatelnosti jednotlivých i celkových ekonomických nákladů, ať už všeobecné branné povinnosti či profesionální armády. Tyto jevy by měly plynout již ze samé podstaty principů demokratické společnosti.

Literatura:

- Schleicher, M.: Die Ökonomischen Lasten der Wehrpflicht. Haupt, Wien 1996.
- Straubhaar, T., Schleicher, M.: Wehrpflicht Oder Berufsarmee? Haupt, Wien, 1996.
- Soukupová, J. a kol.: Mikroekonomie. 1. Management Press, Praha 1996.
- Samuelson, P., Nordhaus, W.: Ekonomie. Svoboda, Praha 1991.
- Šefčík, V.: Ekonomika a obrana státu. MO ČR AVIS, Praha 1999.

„Čengličtina“ aneb Znovu ta terminologie ...

Vracet se k terminologii není nic špatného. V oblasti standardizace se s ní potýkáme již třetí rok, a tak si dovedu představit, co to je „boj s větrnými mlýny“.

Podarilo se nám zpracovat český překlad spojenecké publikace AAP-4, která obsahuje přehled všech standardizačních dohod (STANAG) a spojeneckých publikací (AP). Problémy ale nejsou ani tak v překladech do češtiny, jako v ochotě spolupracovat ve prospěch všech. Hned přejdu na příklady.

Vezměme si slovo „communication“. Znalci angličtiny jej suverénně překládají jako „komunikace“. Jazykově je to jistě správné. Co však chápeme pod slovem komunikace v češtině?

- a) Silnice - to co nám umožní někam dojet.
- b) Spojení - všemi prostředky, které tento proces uskutečňují.
- c) Rozmluva - ale v tomto případě je nejvýhodnější slovo komunikace.

Zastavím se právě u bodu c). Pro použití vojsk v současné době se stává pojmem vysoce sledovaným. Vojáci se setkávají se zkratkami CNN WAR a CIMIC. Ta první obsahuje činnost novinářů v prostorech aktivního působení vojsk, ta druhá vojensko-civilní spolupráci. Na novináře se většinou pohlíží jako na osoby šířící polopravdy a nepravdy, zatímco vojenské záměry jsou téměř geniální, civilisté nejsou považováni za rovnocenné partnery. Problémy jsou právě v komunikování, tedy na ochotě a schopnostech se vzájemně domluvit tak, aby si obě strany porozuměly a směřovaly ke společnému cíli. To, co jsem uvedl není výplodem mého myšlení, ale přečetl jsem si to ve španělském časopise EJÉRCITO.

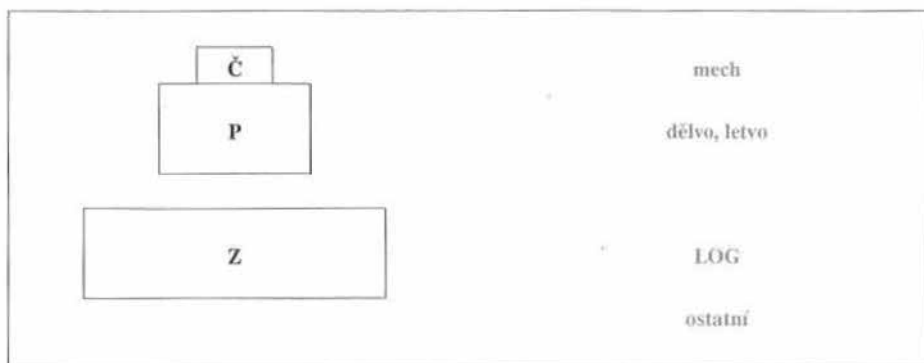
Nezdá se mi nic špatného na tom, když jsme dříve používali pojmy jako spojovací prostředky, spojovací soustava, spojovací systémy. Stejně musí existovat, abychom se mohli dorozumívat na dálku. A tak pojem „spojovací a informační systém“ (SIS) je podle mého názoru mnohem srozumitelnější než suverénně používaný „komunikační a informační systém“ (KIS).

Nepochopení slova komunikace může dospět až k absurdnostem. Ukážeme si to na příkladě termínu „communication intelligence“. Vojenští laici jej jazykově správně, ovšem odborně zcela nesmyslně, překládali jako „spojovací průzkum“. V současné době již nemáme spojaře, ale asi všelijaké komunikačníky, objevil se totiž překlad „komunikační zpravodajství“. Jaký je obsah tohoto pojmu? To nám ukáže definice:

„Zpravodajství získané z elektromagnetického spojení a spojovacích systémů (např. morzeových, hlasových, faxových ap. jinými než zamýšlenými příjemci. Jeho výsledkem jsou zpravodajské informace vytvořené na základě zhodnocení odposlechu spojovacích prostředků a datových spojů.“

To, co jsem zde uvedl, se dříve běžně nazývalo „rádiovým průzkumem“. Proč musíme hledat něco nového, i za cenu terminologického barbarství?

Stejně tak se setkáváme se slovem „support“. Nejčastějším překladem je „podpora“. Ti, co mají silnější slovníky, znají i další významy: pomoc, zabezpečení, posílení, udržování (ve větším slovníku je až 29 významů tohoto slova). Můžeme si ukázat pomůcku, jak tohoto slova použít (viz obr.).

Obr.

Ten, kdo něco dělá (Č), obvykle potřebuje pomoc, podporu (P). Aby se vůbec mohl něco začít dělat, je potřebné se připravit, hlavně materiálně (Z). To patří do zabezpečení. Proto nevidím nic špatného na tom, že logistika patří do zabezpečení a používání pojmu „logistické zabezpečení“ má svoje oprávnění, a to jistě větší, než pojem „logistická podpora“, který zřejmě vznikl bez většího logického uvažování.

Dalším příkladem nevhodnosti používání pojmu, podle mého názoru, je „podpora přesunu“. Dříve jsme měli „týlové a technické zabezpečení přesunu“. Každý věděl o co se jedná, co má dělat a co od tohoto zabezpečení očekávat. Proč to měnit?

Často se nám v dokumentech objevuje pojem „defence support division“ (DSD). Tzv. znalci angličtiny jej suverénně překládají jako „divize obranné podpory“. Položme si otázku, zda je to správné. Co to vůbec je obranná podpora? Snad jen gramaticky správný překlad, z hlediska významového to postrádá smysl. Jsem vyučený pěšák, přes průzkum a vědu jsem to dotáhl do důchodu, ale obranná podpora mi nic neříká.

Další otázka - mezinárodní vojenský štáb NATO se skládá z divizí? Takové nesprávné pojmenování ovšem najdete v brožuře, vydané k 50. výročí založení NATO - vydala Informační a tisková kancelář NATO. Nic takového se nikdy nepoužívalo [1].

Měli bychom hledat takové pojmy v organizační struktuře, které nám jsou srozumitelné, jako např. u našeho GŠ: sekce-odbor-oddělení. V AAP-4 se uvedený pojem DSD (defence support division) také používá, a to u zkratk AIR, LAND, NAV, PPS, vždy ve spojení s vyzbrojováním. Překlady toho pojmu dosud vycházely spíše z funkce a hodnosti toho, kdo tohoto pojmu používal, než aby se jednalo o objektivní přístup. Nabízím možné řešení: sekce vyzbrojování (odborníci pro plánování, vyzbroj letectva, pozemních sil a námořnictva). Zde by mohli přispět radou ti, pro které je Brusel druhým domovem.

Máme také pojem C3 ve dvou variantách:

- a) command, control, communication
- b) consultation, command, control

Vyvstává otázka, kterou variantu a kdy používat, když bude pouze zkratka C3. Jednu úvahu jsem si přečetl v jednom z vojenských časopisů. Druhá varianta se používá na nejvyšších stupních velení, kde se problémy konzultují, obsahuje tedy vojensko-politický aspekt. První varianta se používá na nižších stupních, kde se již velí. Úvaha jistě není špatná. Je tomu tak skutečně?

Vyskytuje se nám řada dalších anglických slov, která se do češtiny překládají všemožnými způsoby. Ukažme si opět nějaké příklady:

■ **POLICY** – politika, taktika, postup, metoda, zásady

Praxe: politika odminování, krevní politika, velitelská politika, politika budování zákopů a mnoho dalších politik. Nebyla by lepší slova z prvního řádku?

■ **POSITION** – pozice, poloha, postavení, funkce

Praxe: pozice letadla, pozice pozorovatele, pozice uklízečky atd.

■ **MISSION** – mise, posláním, úkol většího rozsahu

Praxe: střelecká mise vrtulníku? Co takhle plnění letového úkolu?

■ **SNIPER** – odstřelovač

Praxe sdělovacích prostředků: ostřelovač - tedy člověk, který neumí střílet a spíše nahání strach svým počínáním se zbraní, případně hráč šipek. To však do vojenství nepatří.

Máme celou řadu dalších výrazů, kde doslovný překlad určitě není to nejvhodnější řešení. Např. „rolující plán“ (plánování není nic nového, ale dříve jsme nikdy nerolovali), „iniciační rozkaz“ (vždy se uváděl rozkaz k zahájení činnosti), „sponzor“ (v dokumentech NATO je tak označován orgán, který za něco odpovídá - viz francouzská verze AAP-4).

Více než deset let se jezdí do různých zemí, kde je jednacím jazykem angličtina. Za tu dobu se hodně pokročilo ve znalostech angličtiny, ale jaksi se zapomnělo na češtinu. A tak se život usnadňuje tím, že jednoduše do češtiny vkládáme anglická slova. Ať jde již o zmíněné komunikace nebo o řadu dalších, jako centrum, draftování, interface, promulgování, apgrejdvování, transport apod.

Tento postup vede k vytváření jazykového novotvaru, který lze označit pojmem „čenglitina“. Jde o češtinu, která je protkána anglickými slovy. Uživatelé tohoto prostředku projevují svoji nadřazenost, a tím jako by dávali najevo, že lidé neovládající angličtinu jsou méněcenní a zbyteční? Tento proces není jen naším problémem. K tomuto pojmu mne inspiroval článek v Německých listech (vychází v Lidových novinách). Spřízněná duše německá tam kritizuje nadměrné požívání anglických slov v němčině tam, kde lze používat pojmy vlastní. Nazvala to „dengliš“.

Globalizace ve všech oblastech společnosti se musí projevit i v terminologii. Tomu se nezabrání. Nemám nic proti tomu, když se používají anglická nebo jiná cizí slova tam, kde jsou vhodná a srozumitelná pro všechny (nebo aspoň pro většinu). Ale není potřebná tam, kde se používá násilně a zbytečně.

Při překladech je potřebné více používat encyklopedie, naučné slovníky a další pomůcky, které usnadňují nalezení vhodných českých slov a poskytnout pomoc k jejich správnému používání [2].

Terminologie se samozřejmě týká i češtiny. Můžeme se pozastavit nad českým slovem „pracoviště ochrany informací“ (POI). Dříve to byla spisovna, kde obsahem práce byla manipulace se spisy, dokumenty (jinak řečeno s nosiči informací) a žádné informace nechránila. V současné době POI také žádné informace nechrání, pouze stejným způsobem manipuluje s nosiči informací. Důležité je, že má honosný název. POI by nemělo mít právo např. otevírat diskety, CD-ROM a pročitat tam uložené informace, neboť jim to nepřísluší. Z druhé strany POI ani neví, zda disketa nebo CD-ROM vůbec nějaké informace obsahuje. Co tedy vůbec chrání? To zase někdo vymyslel skutečně český název.

* * *

Po analýze má následovat návrh na řešení. Terminologie by měla být plně v kompetenci výboru pro vojenskou terminologii jako poradního orgánu rady pro standardizaci. Z těch několika málo ukázek je patrné, že výbor má rozsáhlou možnost, jak se v praktické činnosti uplatnit.

Poznámky:

1. V Příručce NATO (Úřad pro tisk a informace Brusel, Evropské informační středisko Univerzity Karlovy, rok vydání 1995) je tento výraz přeložen jako „správa“: zpravodajská správa, operační správa, správa pro logistiku a zdroje. Kritizovaná Příručka NATO, vydání k 50. výročí (česká verze D&D PRINT s.r.o. Praha) je z r. 1999. Proč si její překladatel (překladař) nejprve nezjistil, zda už někde nebyly tyto termíny přeloženy? Tak se to totiž obvykle dělá.
2. Touto problematikou, spolu s dalšími příklady nesprávných překladů, se také poměrně podrobně zabývá článek pplk. Ing. Jaroslava Stojana: První terminologická konference, ve VR 2/99.

Problémy reformy obrany jsou dnes pro všechny evropské země velké a naléhavé zároveň. Pro země střední a východní Evropy, s dědictvím Varšavské smlouvy či sovětským, jsou mimořádné, a čím menší země, tím obtížnější je jejich řešení. Tento problém je fakticky natolik akutní, že potřeba věnovat mu větší pozornost musí být okamžitě uznána.

*Chris Donnelly,
zvláštní poradce NATO pro otázky střední a východní Evropy
NATO review (české vydání), léto-podzim 2000*

Možnosti změn v systému přípravy vojáků v záloze

Do praxe Armády České republiky vstoupil nový prvek - dobrovolná vojenská cvičení. Tento druh cvičení, více než jiné, podněcuje a využívá individuální aktivitu občana České republiky. Je otázkou jak Armáda České republiky dokáže podnítit tuto iniciativu a využít ji k pravidelné a systematické přípravě občanů k zajištění bezpečnosti České republiky.

Systém přípravy vojáků v záloze vychází z podmínek v České republice. Tento systém stanovují zákony a další dokumenty s nižší právní silou. Požadované chování celého systému přípravy vojáků v záloze je stanoveno, s ohledem na požadavky zákonů, hlavními řídicími orgány armády. Protože se jedná o přípravu občanů pocházejících z celého spektra společnosti, řídicí orgány armády musí brát zřetel na společenské potřeby.

Vzhledem ke změnám, které probíhají ve světě, v naší společnosti a v Armádě České republiky měnilo se hodnocení možných rizik a ohrožení bezpečnosti státu. V „Národní obranné strategii“ a „Vojenské strategii České republiky“ jsou kromě jiného uvedena možná rizika a ohrožení bezpečnosti České republiky, která vycházejí z možného mezinárodně politického a vnitrostátního vývoje situace. Z těchto dokumentů vychází i úkoly pro ozbrojené síly, které jsou dále rozpracovávány a konkretizovány interními normativními akty.

Hlavním úkolem ozbrojených sil je zajistit bezpečnost České republiky. Na bezpečnosti mají povinnost se podílet všichni občané České republiky (viz **ústavní zákon č. 110/1998 Sb.**). K plnění této povinnosti jsou občané připravováni tak, aby ji v případě nutnosti mohli splnit, pokud možno s co nejmenšími újmami na zdraví a ztrátách na životech. Splnění tohoto požadavku si vyžaduje co nejlepší připravenost občana plnění tyto úkoly.

Zjištění ochoty občanů nasadit i svůj život za obranu vlasti, jak stanoví vojenská přísaha (viz **§ 5 zákona č. 220/1999 Sb.**), by byla zajímavá otázka pro sociologický výzkum. Ochota by zřejmě velmi kolísala v závislosti na vnitrostátní a mezinárodně-politické situaci. S ohledem na zkušenosti z povodní v roce 1997 si dovoluji vyslovit názor, že s rostoucím ohrožením životů a majetků občanů České republiky by ochota občanů bránit sebe, své majetky a svou vlast a ochota pomoci svým spoluobčanům narůstala.

Další, neméně zajímavou otázkou by bylo zjištění ochoty občanů podílet se již v míru na přípravě k plnění úkolů spojených se zajištěním bezpečnosti České republiky. Z případů snah občanů slevit si z povinností plnění základní (náhradní) služby nebo vojenského cvičení mohu vyslovit názor, že ochota občanů připravovat se na plnění těchto úkolů není na dobré úrovni. S ohledem na změny ve společnosti, kdy od roku

1990 se aktivity řady občanů mění co do zaměření i rozsahu (podnikatelé, práce v zahraničí apod.) si dovolím říci, že ochota občanů připravovat se na obranu vlasti se v nynější době snižuje.

Otázka tedy zní: Jak má Armáda České republiky zajistit přípravu obyvatel pro plnění tohoto úkolu? Budeme-li předpokládat, že:

- a) Prezident, parlament a vláda ČR při zhoršování vnitřní a mezinárodně-politické situace, v důsledku naplňování jednotlivých rizik a ohrožení, budou v rámci platných zákonů uvádět Českou republiku do nouzového stavu, stavu ohrožení státu a válečného stavu a budou vyžadovat u všech institucí a orgánů všemi zákonnými prostředky plnění povinností občanů k podílu na obraně vlasti.
- b) Parlament a vláda České republiky budou v mírovém stavu vynakládat jen omezené prostředky na přípravu k obraně vlasti (včetně přípravy obyvatel).

Pak je třeba také zodpovědět otázku: Jak omezené prostředky co nejlépe využít k přípravě občanů na obranu?

Dobrovolná vojenská cvičení

V roce 1999 byly poprvé v rámci Armády České republiky organizována dobrovolná vojenská cvičení (DVC). Po jednoduchém statistickém vyhodnocení účinnosti nástupu záloh na cvičení v tomto roce a zvláště účinnosti na DVC dojdeme k následujícím zjištěním:

- na počet vydaných povolávacích rozkazů na pravidelná cvičení nastoupilo k vykonání cvičení 59,7 % vojáků v záloze,
- kdežto na DVC tento poměr činil 84,7 %.

Což je o 25 % lepší účinnost u DVC a tato účinnost byla ještě snížena počáteční nejasností způsobů zabezpečení DVC. Toto porovnání vyznívá jednoznačně ve prospěch DVC oproti pravidelným vojenským cvičením.

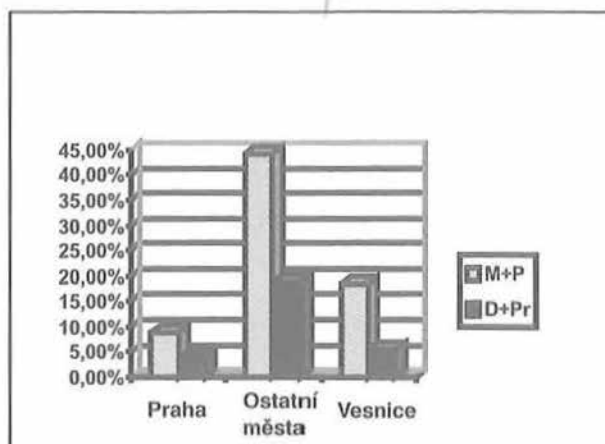
Statistické vyhodnocení nastoupených vojáků na DVC podle trvalého bydliště ukazují **tabulky a grafy 1, 2**. Z těchto tabulek vyplývá, že rozmístění nastoupených záloh na DVC bylo vcelku rovnoměrně rozloženo na celou Českou republiku. Nad celostátní průměr nastoupili zálohy na DVC z velitelství Praha a především Ostrava. I zde by bylo zajímavé zjistit co ovlivnilo občany k tomu, že byli ochotni nad celostátní průměr nastoupit na DVC.

Otázkou zůstává nakolik DVC v roce 1999 napomohla k zvýšení připravenosti záloh, a tím i připravenosti jednotek a útvarů Armády České republiky a nakolik se tato forma přípravy záloh dá k tomuto účelu využít?

Tab 1

tab. v textu
Nastoupené zálohy na DVC z míst po druzích sídel

	Praha	Ostatní města	Vesnice
M + P	9,0 %	44,2 %	18,3 %
D + Pr	3,9 %	18,9 %	5,7 %

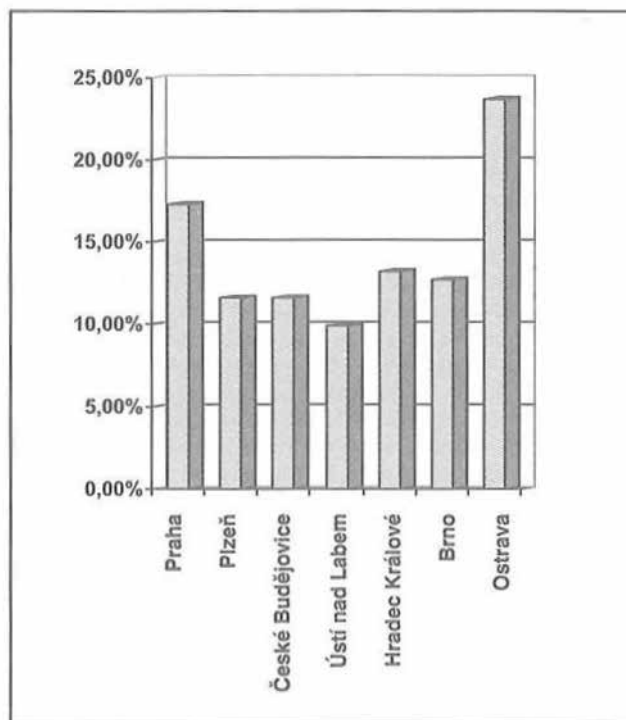
Graf 1

tab v desce

Nastoupené zálohy na DVC po sídlech velitelství územní obrany

Tab. 2

Praha	Plzeň	České Budějovice	Ústí nad Labem	Hradec Králové	Brno	Ostrava
17,3 %	11,6 %	11,6 %	9,9 %	13,2 %	12,7 %	23,7 %

Graf 2

Pokud by DVC měla převzít úlohu hlavního druhu přípravy záloh, pak by celý systém přípravy záloh měl být přepracován a přeorientován tak, aby co nejefektivněji využíval všech pozitivních zkušeností z DVC (např. lepší účinnost při povolávání záloh, aktivnější vztah záloh při výcviku, ...) k splnění úkolu přípravy záloh.

Vymezení nového systému přípravy vojáků v záloze

Při tvorbě jakéhokoli systému je třeba vymezit požadované chování daného systému. Při tvorbě systému přípravy vojáků v záloze by například požadované chování mohlo být definováno těmito tezemi:

1. Výcvik záloh provádět podle čísel vojenských odborností a funkcí jako výcvik jednotlivců a jednotek do roty ve výcvikových zařízeních s všestranným zabezpečením. Minimálně třikrát do stanoveného věkového limitu s organickou výzbrojí, technikou a materiálem v organické jednotce.
2. V rámci výcviku záloh odečítat 3/4 zákonného limitu - tj. u mužstva a poddůstojníků (M+P) 9 týdnů a u důstojníků, praporčíků a rotmistřů (D+Pr+Rt) 12 týdnů. Zbytek limitu ponechat pro plnění nepředvídatelných úloh řešených formou výjimečných cvičení.
3. Stanovený limit odečítat u M+P do 35 let věku, u D+Pr+Rt do 40 let věku.
4. Pro podnícení dobrovolnosti k vojenskému cvičení provádět propagaci a popularizaci AČR a těchto cvičení.
5. Obecně pro naplnění požadovaného chování se vytváří v daném systému struktura prvků tvořených činiteli jak lidskými, tak věcnými s vymezenými vztahy, které jsou formální a neformální.

Prvky, které jsou třeba pro vytvoření systému příprava záloh a pro naplnění jednotlivých požadavků daného systému, lze definovat například následovně:

K naplnění **požadavku (1)** je třeba mít k dispozici výcviková zařízení, která by byla schopna zabezpečit výcvik z různých hledisek. Například:

- a) *Z personálního hlediska* to znamená mít k dispozici personál potřebný k plánování a řízení výcviku. Pokud si budou zálohy velet a organizovat výcvik sami do stupně četa pak by se jednalo o personál, který by zabezpečoval plnění úkolů od stupně rota výše. Personál by zároveň organizoval údržbu a ošetřování výzbroje, techniky a materiálu a učebně výcvikové základny v době kdy výcvik záloh neprobíhá.
- b) *Z časového hlediska* to znamená koordinovat výcvik s ohledem na časovou náročnost plánování výcviku, přípravu výzbroje techniky a materiálu, na vlastní provedení výcviku a následně na ošetřování a ukládání výzbroje, techniky a materiálu po ukončení výcviku.
- c) *Z prostorového hlediska* to znamená provést potřebná zaměstnání se zálohami v komplexu a integrovaně na své učebně výcvikové základně daného výcvikového zařízení. To představuje zajištění přednáškových učeben s potřebným technickým vybavením, cvičišť střeleckých, taktických a na řízení bojových vozidel, sportovních areálů, ubytovacích a stravovacích kapacit a další zařízení potřebná pro zajištění výcviku a života vojsk.
- d) *Z obsahového hlediska* to znamená zabezpečit obnovování a udržování potřebných znalostí a dovedností záloh v ovládání zbraní, zbraňových systémů, vojenské techniky a materiálu. Obsah výcviku zaměřit na využívání těchto prostředků při vedení bojové činnosti jako nejsložitější možné činnosti vojsk tak, aby jednotky doplněné zálohami nebo vytvořené ze záloh byly kompatibilní s jednotkami pravidelné armády. K tomu sladit obsah výcviku tak, aby navazoval na obsah výcviku pravidelné armády. V případě přípravy vojsk na řešení vojenských ohrožení by se obsah výcviku mohl operativně upravit podle předpokládaného použití vojsk.
- e) *Z hlediska všestranného zabezpečení* to znamená výcvik vojáků v záloze u daného výcvikového zařízení zabezpečit ze zdrojů tohoto výcvikového zařízení. Výcvik by v maximální míře měl probíhat s organickou výzbrojí, technikou a materiálem.

Tyto prvky (výcvikové základny) jsou v současné době vytvořeny tak, že uvedené požadavky jsou schopny zabezpečit s dodatečným vynaložením minimálních nákladů.

K naplnění požadavků (2) a (3) je možno vytvořit několik variant využití přiděleného času na výcvik záloh (viz tab. 3)

(A) Varianta výcviku záloh platná do roku 1990

Tab. 3

Věk	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
M+P					21 dní					21 dní					21 dní
Věk	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
D+Pr +Rt					28 dní					28 dní					28 dní

(B) Varianta výcviku záloh ve třech letech v pětiletém cyklu

Věk	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
M+P	5 dnů		12 dnů		4 dny	5 dnů		12 dnů		4 dny	5 dnů		12 dnů		4 dny
Věk	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
D+Pr +Rt	2+5 dnů		2+12 dnů		4 dny	2+5 dnů		2+12 dnů		4 dny	2+5 dnů		2+12 dnů		4 dny

(C) Varianta výcviku záloh ve čtyřech letech u M + P a pěti letech u D + Pr + Rt v pětiletém cyklu

Věk	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
M+P		2 dny	5 dnů	2 dny	12 dnů		2 dny	5 dnů	2 dny	12 dnů		2 dny	5 dnů	2 dny	12 dnů
Věk	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
D+Pr +Rt	2 dny	2 dny	5 dnů	2 dny	5+12 dnů	2 dny	2 dny	5 dnů	2 dny	5+12 dnů	2 dny	2 dny	5 dnů	2 dny	5+12 dnů

Varianta (A) platná v nedávné historii předpokládá zorganizování velkých cvičení jednou za pět let. V dané variantě lze nalézt řadu pozitivních i negativních aspektů.

Pozitivně lze hodnotit možnost intenzivního poznávání záloh, možnost jejich důkladného sladění na jednotlivých stupních velení od družstva po prapor.

Negativně lze hodnotit pětileté přerušení výcviku jako příliš dlouhý čas k zapomínání a ztracení návyků vojáků v záloze, vysokou náročnost na všestranné zabezpečení takto dlouhého a intenzivně prováděného cvičení.

Ve variantách (B) a (C) lze pozitivně hodnotit rovnoměrnější rozdělení času výcviku, které by lépe vyhovovalo psychologickým a pedagogickým hlediskům v oblasti získávání, udržování a obnovování si vědomostí a návyků.

Z hlediska všestranného zabezpečení by kratší a méně rozsáhlá cvičení jdoucí v rychlém sledu za sebou nemusela vyžadovat velké nároky na vyjímání a zpětné ukládání potřebné výbroje, techniky a materiálu, což by mohlo znamenat nemalé úspory při zabezpečování výcviku.

Negativně lze zatím hodnotit možnost pravidelného zajištění nástupu potřebných záloh.

Negativní i pozitivní aspekty nalezneme v každé variantě, pokud ji z různých hledisek posoudíme.

Naplnění požadavku (4), tj. provádění propagace a popularizace Armády České republiky a vojenských cvičení, by se mohly eliminovat nedostatky v pravidelném zajištění nástupu potřebných záloh. Otázka popularizace vojenské služby je velmi složitá a v současné době se dostává do popředí i ve státech NATO, z jejichž zkušeností by bylo možno vyjít. Systémy propagace armády je v těchto zemích propracováno a neustále zdokonalováno a umožňují z nich čerpat mnohé zajímavé náměty jako např.:

■ V morální oblasti:

- morální ohodnocení činnosti vojáků v záloze u jejich rodinných příslušníků - ti mohou být zváni na důležité období cvičení (např. ostré střelby), které rodinní příslušníci absolvují jako exkurzi u vojsk s ukázkou bojové činnosti,
- morální ohodnocení práce vojáků v záloze v obcích za účasti představitelů obcí, podnikatelů - zaměstnavatelů vojáků,
- oceňování vojáků v záloze, kteří výborně absolvovali význačná cvičení, udělováním pamětních listů, medailí, děkovných dopisů.

■ V oblasti materiální:

- možnost nákupu po dobu vojenského cvičení ve vojenských obchodech, kde se prodává bez DPH (USA),
- možnost lékařského ošetření ve vojenských zařízeních, které je zdarma,
- zachování pracovního místa po dobu vojenského cvičení a po jeho skončení do 90 dnů.

■ Ve finanční oblasti:

- poskytování, za vojenské cvičení, adekvátní části platu z dané funkce jako vojákům v činné službě i s příplatky za sobotní a nedělní práci.

Pro vlastní propagaci armády v civilní společnosti jsou v zemích NATO využívány brožury, billboardy, inzeráty, rozhlasové, filmové pořady a reklamy. Televizní reklamy a pořady jsou ojedinělé pro jejich finanční náročnost. Pro naplnění požadavků na systém propagace by veškerá činnost měla být zaměřena k prohloubení vysoké prestiže armády ve společnosti tak, aby nábor vojáků v záloze na dobrovolná vojenská cvičení vytvořil dostatečný počet funkcí s potřebnými čísly vojenských odborností pro obsazení stanovených jednotek.

A právě zkušenosti z této činnosti by mohly být v blízké budoucnosti využity k plnění úloh spojených s personálním zabezpečením profesionální armády.

Použitá literatura:

1. SA D41090/1999 - 4300 „Výcvik záloh v roce 1999“. VeSÚZO Tábor.
2. SA 43051/1999 - 4300 „Dokumenty pro výcvik záloh“. VeSÚZO Tábor.
3. J. Tupy: Návrh na vytvoření a přípravu dobrovolných záložních sborů, VeSÚZO D31190/1998-4300.
4. D. Bandow: Dobrovolné vojsko: Lepší než branná povinnost (shromáždění č. 6 k zahraniční politice USA) 1991.
5. I. Němec + kol.: Mobilizační rozvinování ozbrojených sil České republiky v podmínkách transformace Armády České republiky (studie). Brno 1999.

Hrozby a ohrožení

Podle nových principů války se ozbrojené síly již nepoužívají k tomu, aby byl nepřítel donucen podrobit se vůli druhé strany, ale spíše se používají prostředky, které mají nepřítele donutit, aby akceptoval její zájmy.

Qiao Liang, Wang Xiangsui

Dostali jsme to, co jsme vždy chtěli. Ted' se tomu musíme přizpůsobit. V dnes již klasickém článku o existujících hrozbách, psaném někdy počátkem studené války, definoval J. D. Singer „hrozbu“ jako potenciál spojený s ohrožením [1]. Přesně vymezil termín, který byl podle jeho mínění v debatách o bezpečnostní situaci užíván až příliš volně. Stále se jí při studiu bezpečnostní politiky užívá, bohužel, ani akademicky přesná definice nezměnila po skončení studené války zaměření americké bezpečnostní politiky. V současné době jsou jako hrozby označovány hlad, občanské nepokoje a další prvky, které tvoří bezpečnostní prostředí. Protože za „hrozbu“ je označováno téměř vše, tento pojem vlastně neznamená téměř nic.

Singerova definice byla pro ty, kteří se zabývali bezpečnostní plánováním, velice užitečná v době, kdy bylo možné měřit nebezpečí v hodinách letu, množstvím pum a jejich mohutnosti megatunách. Předpokládalo se, že Sovětský svaz bude jednat podle schéma: masová odvěta, odstrašení a vzájemně zaručené zničení. Klíčovým úkolem zpravodajské služby v té době bylo zjistit, zda existuje záměr, aby se daný potenciál změnil v hrozbu, a pokud ano, jak velká tato hrozba bude. Ve zpětném pohledu to bylo vlastně velmi prosté.

Mnohé se však od té doby změnilo. Avšak navzdory značnému úsilí popsat současné bezpečnostní prostředí, žádná z posledních formulací americké bezpečnostní strategie se nedá přirovnat například ke koncepci politiky zadržování Sovětského svazu, kterou zformuloval bývalý vedoucí odboru plánování zahraniční politiky na ministerstvu zahraničí George Kennan. Asi bychom chtěli příliš, kdybychom očekávali, že někdo dokáže vypracovat stejně elegantní vizi ochrany amerických zájmů v současném světě. Kennanův svět byl ovšem méně komplikovaný, než je bezpečnostní prostředí, se kterým jsme dnes konfrontováni. Pravděpodobně není možné formulovat jednoduchou a stručnou koncepci, která by v dlouhodobé perspektivě popsala všechny prostředky a cíle národní strategie. Kennanův svět sice nebyl v pořádku, ale jeho nedůvěra ve „schopnost identifikovat s využitím obecné i právní terminologie možné situace, které si nikdo nedokáže představit, natož předvídat“ se hodí více na náš svět než ten jeho.

V dnešním stále více komplikovaném bezpečnostním prostředí státy již nejsou jedinými hlavními aktéry (aktivními účastníky), protože díky pokročilým technologiím jsou i malé bojové skupinky vybaveny zbraněmi, které dříve vlastnily jen velmoci. Technologie, rozšiřování znalostí, to vše zpřístupnilo biologický, radiační, chemický a elektronický potenciál i nestátním aktérům. Kennanův svět počítal se státními záměry, které jsou oznamovány hlavně prostřednictvím oficiálních vyhlášení. Základním bylo určit zbrojní potenciál protivníka, například součtem jeho jaderných raket. Takový potenciál se v dnešním bezpečnostním prostředí dá jedine odhadovat.

Vycházelo se z toho, že záměry jednotlivých aktérů v podstatě nelze poznat, což problémy jen zvyšovalo, a tak jedinou alternativou, která se nabízela, bylo sčítání sil raket či obrněných formací. Ve skutečnosti záměry jednotlivých aktérů bylo možné zjistit, ale to si vyžadovalo víc, než jen počítat raketová síla. Dnes, za situace, kdy existuje několik desítek státních i nestátních aktérů, kdy je možné provést úder na určitou důležitou americkou infrastrukturu a obyvatelstvo

zbraněmi, které nelze vysledovat z vesmíru, je jediným možným řešením tyto hrozby identifikovat.

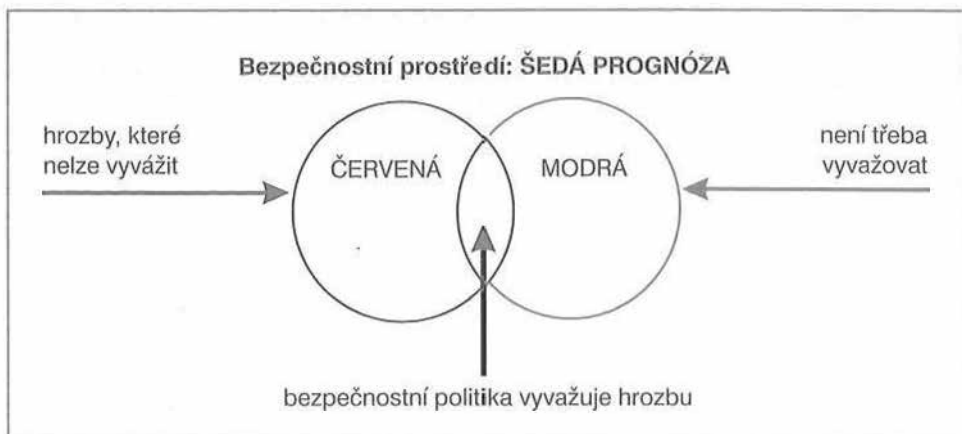
Jak vidíme sami sebe a jak vidí svět nás

Abychom dokázali zformulovat efektivní bezpečnostní politiku, musíme pochopit její tři základní prvky: sami sebe, bezpečnostní prostředí a možnou hrozbu (**obr. 1**). Pochopit sama sebe znamená znát požadované cíle, vlastní potenciál, dostupné zdroje, přijatelné způsoby reagování v různých situacích atd. Bezpečnostní prostředí ovlivňuje jak nás, tak danou hrozbu, a s využitím jeho základních charakteristik lze vytvořit jeho model. Běžný model bezpečnostního prostředí například předpokládá, že primárními aktéry jsou státy. Systém je soběstačný, neexistuje žádná autorita, která by rozhodovala spory, nejvyšším cílem je přežití, pořadí významu států v systému je určováno jejich ekonomickými, vojenskými a dalšími kapacitami [2]. Způsob, jak poznat sám sebe a bezpečnostní prostředí, se zatím změnil jen velmi málo, obtížnějším se stalo chápání hrozeb.

Je zdokumentována schopnost řady států a dalších aktérů nejrůznějšími prostředky ohrožit jak obyvatelstvo USA, tak důležitou infrastrukturu. Prostor studené války (pro které bylo typické, že existovaly jasné záměry, ale neznámý potenciál) se změnilo na prostředí, kde známe dostupné kapacity, ale ne už záměry. Možnosti, jak zasáhnout obyvatelstvo a důležitou infrastrukturu, již nejsou omezeny na strategické jaderné nosiče, ale zahrnují laptopy, pašované chemické, biologické, jaderné a radioaktivní látky (*CBNR - chemical, biological and radiological agents*), které mohou být libovolnými nosiči dopraveny na cíl. Způsob identifikace hrozeb, který byl založen na určení schopnosti takovou hrozbu realizovat, je nevhodný, protože potřebný potenciál má příliš mnoho aktérů. Program zjišťování zbraní hromadného ničení je jistě důležitý, ale jejich identifikace a následná verifikace je stále obtížnější. V novém bezpečnostním prostředí je to téměř nemožné, protože tyto zbraně mohou být snadno ukryty a rychle se rozšiřují. Proto se stává stále důležitějším **vyhodnocování záměrů**. Je to jako čtení myšlenek: aktéři jsou neprůhledné entity, mohou být neutrální, přátelští i nepřátelští. Ovšem „neprůhledný aktér (účastník)“ je jen abstraktum, možný jen v teorii. Kdybychom přistoupili na to, že jeho záměry nelze zjistit, bylo by to, jako kdybychom na cestě potkali neznámého psa. Projde kolem nás, anebo nás kousne? Jeho potenciál známe, ale ne jeho úmysl. Výhodou je, když známe jednotlivé aktéry, zvláště státy. Až na výjimky většinou známe státní zájmy, mocenské struktury (*decision-making structures*), jeho instituce, stav zbrojení. Státy nejsou neprůhledné, je možné je analyzovat. Jejich pravděpodobné aktivity odhadujeme díky státním úředníkům, diplomatům, vojákům, novinářům atd. Podobně můžeme analyzovat a předvídat i činnost nestátních aktérů. Na zjišťování jejich záměrů mají zpravodajské služby mnoho prostředků. Jedním nejnovějších je počítačové získávání dat a informací.

V dobách studené války byla data utajována daleko více než dnes. Změnily se dvě základní věci. Za prvé po pádu sovětského impéria vznikla možnost svobodně myslet a své myšlenky veřejně vyjadřovat, za druhé je to exploze informační technologie. Svoboda tisku zvyšuje na celém světě informační toky, např. prostřednictvím globalizované televize, nebo geometricky, prostřednictvím internetu. Bohužel **velké množství informací, které máme k dispozici, nikterak nezvyšuje úroveň jejich pochopení**. Za studené války znamenal veřejný projev vysokého sovětského činitele také vyslovení oficiální linie. Ať už byl zamýšlen jako informace či dezinformace, na sovětské straně věděli, že tento projev studujeme, a my jsme věděli, že oni ví, že my víme. Relativní vzácnost informací o jistých tématech, znamenala, že v těchto projevech bylo ukryto určité poselství, bez ohledu na přesnost vyjádření.

Každý by rád věděl, co si myslí jeho protivník. Kniha Adolfa Hitlera „Mein Kampf“ ukazuje, že vyslovené hrozby někdy skutečně odhalují záměr jejich autora. Ovšem co se týče odhalování záměrů, některé zpravodajské prostředky, jako třeba satelity, mají v tomto směru jen malou použitelnost, zvláště jde-li o zjišťování stavu vývoje zbraní hromadného ničení. Také elektronický odposlech je k ničemu, užívá-li protivník komunikační síť z optických vláken. Tady jsou při získávání a třídění dat velké rezervy. Absolutní ochrana dat je nemožná, a právě jejich rozšiřování zvyšuje možnost, že se důležitá data ocitnou mimo jejich ochranný systém.

Obr. 1: Červená, šedá a modrá prognóza
(pro správné pochopení hrozby, bezpečnostního prostředí a sebe sama).

Z bezpečnostních důvodů potřebujeme vědět, kdo představuje hrozbu, jaké prostředky zamýšlí použít, jaké jsou jeho cíle a celkový záměr, který sleduje. To je celkem snadné, pokud se jedná o protivníka, kterým je stát, jde-li se o otevřený konflikt (*overt conflict*), známý potenciál (možnosti) a vojenský záměr, která byl oznámen již při vyhlášení válečných cílů. Větším problémem je pochopení hrozeb v současném bezpečnostním prostředí, kdy aktéři používají nekonvenční prostředky na nekonvenční cíle, které se často mění, je využívána **asymetrická, potenciálně anonymní strategie**.

Ukážeme si, co vše lze zjistit z jedné knihy, i když samozřejmě žádná analýza nemůže vycházet jen z jediného pramene, ale musí se opírat stovky, ne-li tisíce zdrojů. Kniha se jmenuje „Neomezená válka“ a napsali ji dva plukovníci čínské armády [3]. Podrobně se zde popisuje strategie války proti Spojeným státům. Strategie, která se vyhýbá síle a útočí na zranitelná místa. Jejím základem je konstatování, že, budoucí válka nezůstane omezena jen na vojenskou část, ale zasáhne i tradičně nevojenské a pro armádu nedůležité oblasti. Profesionální kvalifikace autorů, oficiální vydání knihy a její příznivé přijetí může znamenat, že je zde skrytě vyjádřena čínská vojenská doktrína. Kniha navíc naznačuje i možné strategické směry útoku, pokud by snad mezi Čínou a Spojenými státy propukl konflikt.

Cílem rozboru textu knihy „Neomezená válka“ je strukturovaná analýza hrozeb, prostředků, cílů, která končí určením jejich vzájemných vazeb a možných změn. Tato kniha vlastně funguje jako soupis termínů a pojmů, které slouží k identifikaci všech čínských zájmových okruhů. Je doplněna slovníkem, který definuje jednotlivé termíny, a tak přiřazuje k jednotlivým pojmům jejich správný výklad. Každá část textu byla analyzována či jinak rozebrána, aby byl odhalen určitý aktér, volba jeho cílů, i záměr. V každé z těchto kategorií je text dále analyzován a k určitým typům hrozeb je přiřazen odpovídající termín, prostředky, záměry (**obr. 2**).

Zapsáním do tabulky byla odhalena skrytá osnova textu. Řada (řetězec) za sebou jdoucích pojmů, logických spojení, která sestává z: hrozby → prostředků → cílů → konečných cílů, byla rozkódována jako: pracovníci informační války → kybernetický útok → bankovníctví a finance → asymetrický konflikt/zasazení Spojených států. Rozkódování textu znamenalo také rozkódování v rámci jednotlivých kategorií, což umožnilo lepší vyjasnění záměrů. Opakující se clustery (soubory pojmů v jednotlivých kategoriích), jako kybernetický útok/ekonomický útok/infor- mační operace v rámci kategorie prostředky ukazují, že zasazení těchto prostředků by mělo být očekáváno v průběhu konfliktu s aktérem, jehož data byla analyzována.

Kvalitativní obsahová analýza (*qualitative content analysis*) poskytuje odpovědi a validní závěry z dat (jako kvantitativní obsahová analýza numerických databází), což si autoři knihy (manažeri databází) vlastně ani neuvědomují. Touto metodou lze prozkoumat velké množství dat.

Frekvence jednotlivých slov či výskyt frází pomáhá analytikům vidět „červené, modré a šedé“ (tj. nepřátelské, neutrální, přátelské) perspektivy a vztahy, jak je ukázáno na **obr. 1**. Existují sice určitá omezení, což může být zjištěno při důkladném rozboru textu, ale vyvážená analýza integruje lidský úsudek s mechanickými metodami kvantitativního vyhodnocení. Při posuzování řad (řetězců), schémat, clusterů (souborů, jehož jednotky mají nějakou společnou vlastnost), četosti výskytu a dalších prvků analýzy by měl být také užíván zdravý rozum. Kvantitativní analýza je důležitou metodou, nástrojem, ale pořád je to jen určitým způsobem omezená mechanická metoda. Abychom přesně identifikovali záměr protivníka, či „viděli nebezpečí“, musíme vědět, co aktéři skutečně zamýšlejí, ne jen co říkají.

obr. v textu

Hrozby (threats), prostředky (means), cíle (targets) a konečné cíle (ends)			
hrozba	prostředek	cíl	konečný cíl
autonomní teroristické organizace	vraždy	bankovníctví a finance ⁺	asymetrický konflikt ⁺
náboženské sekty	biologické látky	biologický výzkum a výroba, sklady	zahrnuje Spojené státy
ekonomická válka	bomby	obchod	ekonomická výhoda
lokální/okrajová organizace	chemické látky	chemický výzkum a výroba, sklady	schopnost expanze
počítačovní hackeři	kybernetický útok	kontinuita vlády ⁺	finanční zisk
pracovníci informační války	přímá akce	diplomatické cíle	nenávisť
„osamělý vlk“	špionáž	elektrická síť ⁺	ideologie
polovojenské skupiny	vydírání	pohotovostní krizový systém ⁺	metafyzický cíl
špionáž	falešné informace	vodovodní systémy ⁺	výhoda pro národní bezpečnost
státem podporovaný terorismus	informační operace	vládní zařízení a budovy	politická změna
zrádce	jaderné zbraně	vynucování zákona	politický vliv
mezinárodní organizovaný zločin	radioaktivní látky	vojenská zařízení a budovy	pomsta
stát [*]	ekonomický útok [*]	jaderný výzkum a výroba, sklady jaderných zbraní	přežití
mezinárodní aktér [*]	genetické látky [*]	ropné a plynové sítě ⁺	vandalismus
		americké obyvatelstvo	získání ZHN
		systém veřejného zdravotnictví ⁺	
		telekomunikační a informační systémy ⁺	
		doprava ⁺	

Obr. 2

Poznámky:

^{*} Jako stát můžeme chápat i pojem „státem podporovaný terorismus“. Termín mezinárodní aktér v této souvislosti chápeme buď jako známou mezinárodní instituci, např. Mezinárodní měnový fond, nebo soukromou společnost, která působí po celém světě, např. Private Military Company, Sandline, Inc. Termíny ekonomický útok a genetické látky jsou převzaty z oficiálních dokumentů. Ekonomický útok zahrnuje celou řadu metod, od obchodních sankcí až po dumpingové zboží. Genetická látka je patogen, který mění genetické vybavení obilovin, dobytka i lidí.

⁺ Tyto složky vytvářejí americkou kritickou infrastrukturu a jsou definovány v dokumentu Presidential Decision Directive 63, 22 May 1998.

Asymetrický konflikt sám o sobě není konečným cílem, ale je s tímto cílem spjat, protože tento pojem specifikuje hlavní cíl hrozby.

Vidět nebezpečí

Ve světě existuje celá řada různých nebezpečí. Především by měly být studovány již známé hrozby, které jsou představovány státními i nestátními aktéry. Vedle nich bychom se měli zabývat i hypotetickými aktéry, jakými jsou mezinárodní zločinecké organizace, a určit, jaké prostředky by mohly užívat a jaké by mohly mít cíle. Tímto způsobem vzniká určitá holistická (celostní)

typologie hrozeb bezpečnostního prostředí. Nabízí se zde analogie s vědeckou klasifikací živočišné a rostlinné říše. Hrozby můžeme rozdělit do různých kategorií (říše, řád, čeleď, kmen atd.), což nám umožní lépe pochopit důvody (motivy) různých hrozeb, prostředky, metody a cíle. „Říše hrozeb“ by tak zahrnovala veškerý možný vojenský potenciál a záměry obsažené v bezpečnostním prostředí.

Různá nebezpečí se mohou překrývat, podle typu hrozeb, podle dostupných prostředků, priorit a konečného cíle, jiná mohou být zcela samostatná. Akteři se mohou blížit jednomu čistému typu, jako třeba autonomní teroristická organizace, zatímco jiní akteři, jako Čína, mohou mít jak potenciál, tak úmysl v možném konfliktu obsadit celé spektrum hrozeb a skutečně je využít.

Autoři knihy „Neomezená válka“ se domnívají, že otevřený konflikt mezi dvěma konvenčními armádami, postavenými proti sobě, je zastaralý. Konflikt se Spojenými státy, v současné době jediné dominující vojenské síly, nebude probíhat tradičním způsobem, jako třeba válka v Perském zálivu. Jejich uvažování je založeno na staré vojenské poučce, že: inteligentní akteur se vyhýbá síle a útočí na slabá místa. Autoři tvrdí, že právě ohromný úspěch koalice v Perském zálivu, vedené Spojenými státy, a použití nových zbraňových systémů, paradoxně takovému typu střetnutí odzvonily. „Zasazení všech prostředků, včetně ozbrojených i neozbrojených sil, vojenských i nevojenských prostředků, letálních i neletálních zbraní, aby byl protivník donucen přijmout naše podmínky,“ představuje novou tvář války. Autoři dále dokazují, že vojenská konfrontace se Spojenými státy by byla nejen neplodná, a navíc není ani nezbytná, protože nové prostředky útoku rozšiřují spektrum možných cílů.

Nové technologie daly vzniknout „zbraním nové generace“. Tyto zbraně jsou daleko ničivější (letální) než zbraně, které byly dosud užívány. Ale jejich vývoj je v současném bezpečnostním prostředí zbytečný, a navíc i drahý. Jednak je zde vedoucí mocností Amerika, kterou je nemožné v tomto směru dostihnout, jednak tyto zbraně nemohou uniknout omezením, která se ukázala již ve válce v Perském zálivu. Na úspěšné vedení války - zejména se Spojenými státy - je zapotřebí zcela nové strategie, s novými zbraněmi, které by na jedné straně „překračovaly čistě vojenské použití, na druhé straně by bylo možné jejich zasazení ve vojenských operacích. ... Vše, co prospívá, může také škodit ... a na světě není nic, co by se nemohlo proměnit ve zbraň průlom v našem myšlení nám rázem otevře království zbraní: jediný člověk dokáže zničit trh s akciemi, jediný počítač může zahájit virovou invazi, jediný skandál může v zemi protivníka změnit kurzy akcií nebo vystavit její politické představitele pomluvám na internetu, to vše lze zařadit do koncepce nových zbraní“.

Jednoznačně se zvyšuje množství cílů. Klasická válka byla zaměřena na ozbrojené síly. Liang a Xiangsui tvrdí, že hlavní zátěž příští války ponese především civilní obyvatelstvo, protože útoky budou z větší části zaměřeny proti hodnotám (*countervalue targeting*). „Co musí být jasné, je to, že nové pojetí zbraní je těsně spjato s životy obyčejných lidí. ... Jsme přesvědčeni, že se jednoho dne lidé probudí a s úžasem shledají, že zcela běžné, příjemné věci získávají útočný a smrtící charakter.“

Předzvěsti války budou útoky na důležitou infrastrukturu. Elektrická energie, voda, národní finanční systém, doprava, veřejné zdravotnictví, havarijní služba, telekomunikace, to jsou příklady cílů, které mohou být zasaženy. Tato strategie se vyhýbá síle USA, jejím cílem jsou naopak americké slabiny. Jsou překračovány tradiční vojenské hranice. Ovšem cíle nejsou omezeny jen na fyzická zařízení. Kvalitativní obsahová analýza odhaluje, že mezi tyto zbraně autoři řadí i tzv. „genové zbraně“ (*gene weapons*). Genetické zbraně působí na živé organismy, na obilí, dobytek i lidskou populaci. Vzhledem k tomu, že skutečný genetický výzkum je ještě ve svých začátcích a vzhledem k neúspěchům genetického lékařství, o kterých se občas píše v tisku, může mít výzkum a vývoj těchto zbraní v budoucnu pro člověka velmi nepříznivé důsledky [4].

Říše hrozeb

Čistě teoretický akteur, který představuje hrozbu, není tak složitý, co se týče potenciálu a záměrů, jako smíšený typ. Nejkomplexnější akteur by měl mít „nejvyšší a všezahrnující“ zbrojní potenciál i strategii. Nejnebezpečnějším potenciálním protivníkem je potom ten, který je

schopný působit v celém spektru konfliktu, v čase, prostoru, intenzitě, má a používá všechny dostupné prostředky, včetně strategické asymetrie a anonymity.

„Říše hrozeb“ (*threat kingdom*) není synonymem či nálepkou pro supervelmoc nebo velmoc. Supervelmoci a velmoci mohou být omezovány různými faktory, včetně vlastních právních norem a politických institucí. Ve Spojených státech, jako supervelmoci, se nepokládá vražda za legitimní užití síly. Británie, jako velmoc, nepoužívá geneticky pozměněné biologické zbraně. A tak při vyhodnocování hrozby zde opět vystupuje důležitost rozlišení mezi možnostmi a záměrem. Mnoho aktérů má technologické znalosti a schopnost vyvinout a použít celý svůj potenciál, ale nemá v úmyslu to udělat. Z čehož plyne, že **tím nejnebezpečnějším protivníkem a aktérem v současném mezinárodním bezpečnostním prostředí, kterému musíme čelit, není supervelmoc, ale aktér, který má schopnosti i odhodlání tyto schopnosti použít.**

Cesta („červená“ perspektiva), která vede k neomezené válce, závisí na dvou předpokladech: za prvé je to vojenský potenciál, za druhé existence záměru použít jej, bude-li to ospravedlnitelné konečnými cíli. „Tento druh války znamená, že všechny prostředky budou v pohotovosti, že informace budou všudypřítomné a že bojiště bude všude. Znamená to, že všechny zbraně a technologie mohou být zasazeny podle potřeby, znamená to, že **hranice, které leží mezi světem války a ne-války, mezi vojenským a nevojenským, budou naprosto zrušeny.**“

Při vedení ozbrojeného zápasu musíme mít na paměti, že naše konečné cíle omezují používané prostředky. Konečné cíle jsou primární, což tento model nechápe. To ale neznamená, že vztah mezi prostředky a cíli, jak jej analyzovali Liang a Xiangsui, je méně důležitý. V bezpečnostním prostředí proběhlo nesmírné množství změn. Potenciál pro neomezenou válku existuje, a ve svém rozsahu a obsahu se podstatně liší od typu války v Perském zálivu, jejímiž charakteristickými rysy bylo zasazení americké techniky, zpravodajská a technologická převaha. Rozdíl je způsoben různými faktory: zvláště vznikem nových technologií, ale také změnou systémové struktury, nástupem nových aktérů, s netradičními motivacemi, útoky na neutrální cíle („modrá“ místa zranitelnosti). Tato formulovaná koncepce neomezené války velmi pomáhá při analýze možných hrozeb, prostředků, cílů a konečných cílů příští války.

Pětí nejčastěji citovanými aktéry hrozeb (*threat actors*) podle čínských strategických vizí neomezené války jsou: (1) autonomní teroristické organizace, (2) pracovníci informační války, (3) státy, (4) hackeři a (5) státy podporované teroristické organizace. Nezávislá teroristická organizace (*autonomous terrorist organization*) je definována jako skupina, která má politické cíle i motivy, je násilná, nebo násilím hrozí, provádí operace, které mají dalekosáhlý psychologický efekt, přesahující bezprostřední oběti nebo cíl, má neidentifikovatelnou organizační strukturu, respektive konspirační buňky (členové nenosí uniformu nebo rozlišovací odznaky), je to subnárodní organizace či nestátní entita [5]. Pracovníci informační války (*information warfare team*) jsou definováni jako skupina utvořená buď státními, nebo nestátními aktéry za účelem vedení informačních operací, jako jejich hlavního úkolu. Nemusí to být stálá skupina, může být tvořena *ad hoc*, jen pro určitý úkol. Státem podporované teroristické organizace (*state-sponsored terrorist organizations*) jsou skupiny, které mají podobné rysy jako autonomní teroristické organizace, ale navíc dostávají logistickou, výcvikovou, zpravodajskou a jinou pomoc od určitého státu. Útoky jsou prováděny za operačního vedení podporujícího státu.

Pětí nejběžnějšími prostředky jsou kybernetické útoky, informační operace, ekonomické útoky, pumové atentáty a přímá akce. Kybernetický útok je definován jako koordinovaný útok na počítačovou síť (*CNA - computer network attack*), proti systémům, které má omezit, poškodit, zničit, případně změnit schopnost cílového systému fungovat tak, jak bylo plánováno. Následky jsou dalekosáhlé. Nejčastějším cílem kybernetického útoku bude nejdůležitější (kritická) infrastruktura. Informační operace „zahrnují akce, které mají ovlivňovat informace a informační systémy protivníka, a současně své vlastní informační systémy chránit. Mají za cíl ovlivnit procesy založené na informacích, ať již prováděné lidmi, nebo automatizované“.

Tento způsob analýzy informací využívá metod informačních operací americké vojenské doktríny minus složka CNA. Převládá zde kybernetický útok, který se odlišuje od všech ostatních informačních operací, jako je např. klamání, a proto musí mít svoje zvláštní označení. Dalším taxonomickým pojmem je „ekonomický útok“ (obr. 3), který je definován jako útok na

ekonomické zájmy protivníka, prostřednictvím ekonomických sankcí, zmrazením finančních a dalších položek, měnová destabilizace či nepřátelské obchodní praktiky, např. dumping zboží. „Pumové útoky“ (*bombing*) budou prováděny nekonvenčními náložemi. Nejsou to letecké nálety jako při otevřeném konfliktu. „Přímá akce“ je přímý fyzický útok na cíl, ať již jej provedou uniformované složky, ozbrojené síly nebo gerilové či teroristické oddíly. Vzhledem k těmto skutečnostem, příští válka nezůstane omezena na fyzickou vojenskou konfrontaci mezi uniformovanými ozbrojenými silami. Analýzy spíše ukazují, že vzájemně se doplňující fyzické a nefyzické prostředky budou okamžitě zasazeny do konfliktu.

Počet cílů, o kterých se zmiňují čínští autoři, je relativně malý. Nejvíce zdůrazňovaným cílem je americký bankovní a finanční systém. Druhým je obchod, velké korporace, které tvoří jádro americké ekonomiky, ať již skutečné, nebo symbolické. Že se jedná o skutečné ohrožení potvrzuje fakt, že zahraniční zpravodajské služby určují za možný vojenský cíl americké korporace, aby poskytly svým vlastním národním společnostem konkurenční výhodu. Třetím cílem je americká populace a čtvrtým systémy, které společně vytvářejí tu nejdůležitější (kritickou) americkou infrastrukturu, jak je popsána v prezidentské směrnici č. 63 [6]. Bankovní a finanční systém je jednou z mnoha složek kritické infrastruktury, ale jejich význam vyžaduje, aby byly vedeny jako samostatný cíl. Tyto vybrané cíle naznačují strategii, která obchází a současně útočí na důležité prvky infrastruktury a obyvatelstvo. Spolu s asymetrickými a anonymními metodami může tento způsob vedení války způsobit značné škody. Bez možnosti identifikace nepřítele je totiž odvěta nesmírně obtížná. Schopnost ohrozit tímto způsobem americké území dává protivníkovi potenciál strategického odstrašení. A vliv amerických zbraní a diplomacie z pozice síly se snižuje, pokud může protivník zasáhnout americkou infrastrukturu a obyvatelstvo.

Pět nejvíce citovaných konečných cílů v případě konfliktu je získání národní bezpečnostní výhody, ekonomické výhody, finanční zisk, politický vliv a politická změna. Národní bezpečnostní výhoda je definována jako cíl získání převahy nad protivníkem k zajištění bezpečnosti státního či nestátního aktéra. Tato výhoda může být hmatatelná či nehmatatelná, v jakékoli podobě. Ekonomická výhoda je definována jako získání konkurenční převahy v ekonomické oblasti díky státnímu nebo nestátnímu aktérovi. Finanční zisk je definován jako získání bohatství ve formě měny, zboží či dalších předmětů, se kterými se obchoduje. Politický vliv je definován jako získání vlivu v politickém systému na podporu zájmů aktéra sledujícího určitou strategii. Politická změna je definována jako způsobení podstatné změny v politické struktuře druhého aktéra, díky promyšlené strategii, používající jakékoli mocenské nástroje.

Konečný cíl překračuje všechny čtyři skupiny mocenských prostředků: vojenské (národní bezpečnostní výhoda), ekonomické (ekonomická převaha/zisk), diplomatické/politické (politická změna) a informační (politický vliv). Z hlediska možné konfrontace (červená perspektiva), stojí každý cíl za to, abychom se pokusili jej dosáhnout. Bez ohledu na demonstrování ohrožení, použité prostředky nebo zvolené cíle, tato prognóza popisuje racionálního aktéra usilujícího o **maximalizaci své moci**. Jsou-li jeho operace odhaleny, tato charakteristika relativně usnadňuje odhad jeho záměrů, ať již sleduje jakoukoli strategii. Na **obr. 3** je tento vztah, mezi: hrozbami → prostředky → cíli → konečnými cíli, vysvětlen.

Hrozby (threats), prostředky (means), cíle (targets) a konečné cíle (ends)			
hrozba	prostředek	cíl	konečný cíl
anonymní teroristické organizace	kybernetický útok	bankovníctví a finance	bezpečnostní výhoda
pracovníci informační války	informační operace	obchod	ekonomická výhoda
stát	ekonomické útoky	obyvatelstvo	finanční zisk
počítačové hackeři	pumový útok	kritická infrastruktura	politický vliv
státem sponzorovaný terorismus	přímá akce	kritická infrastruktura	politická změna

Obr. 3

Po provedené analýze textu nám zpracovaná data ukáží jejich vzájemné vztahy. Například pro analytika, zajímavějšího se o vztahy mezi prostředky, sloužícími k dosažení daného cíle, by bylo vhodné zaměřit se na četnost termínů spjatých s prostředky. Tyto vazby by ukázaly, které prostředky jsou pro získání určitého cíle preferovány. Existuje nekonečné množství permutací a kombinací, které mohou být analyzovány, ale je třeba dbát, aby nebyly analyzovány bez ohledu na pochopení aktéra, jejich původní zdroj a zásady pro shromažďování údajů týkajících se bezpečnostní politiky. Další manipulace s vybraným daty (*extracted data*) může znamenat konec relevantní zpravodajské analýzy. Opětně zpracovávaná a probraná data, mohou snižovat hodnotu kvalitativní analýzy. V určitém okamžiku další manipulace s daty sice může poskytovat přesvědčivou statistiku o tom, co bylo řečeno, ale neprospívá pochopení toho, co bylo zamýšleno. Kdy tento okamžik nastane závisí na zdroji, ze kterého analytik vychází. Kvalitativní analýza je účinnou pomůckou, ale získávání zpravodajských informací vyžaduje také zdravý rozum a úsudek.

Čínští strategové nejčastěji uvádějí řadu (řetězec) ve formě: hrozby → prostředek → cíl → konečný cíl, čemuž odpovídá řada: stát → ekonomický útok → bankovníctví a finance/obchod → ekonomická výhoda. To svědčí jen o tom, že ekonomické otázky jsou pokládány za natolik důležité, že mohou zažehnout i určitou formu konfliktu, jehož cílem by byla změna relativní ekonomické síly jednotlivých aktérů. Klíčovými cíli jsou zde bankovníctví, finance a obchod. Pro Ameriku by byl efektivní útok na její finanční infrastrukturu katastrofou. Naproti tomu obchod v Americe nepředstavuje klíčový cíl, protože není přímo spjat se státem. Čínští vojenští strategové se dívají na podobné systémy, jako je ten americký, jako na vysoce centralizované, ale křehké. Co se týče některých vybraných systémů, pak mají pravdu. Ale celková infrastruktura je tak rozsáhlá, až nadbytečně velká, navíc je flexibilní a schopná regenerace. Systémová analýza jednotlivých cílových infrastruktur by mohla odhalit jejich charakter a zranitelná místa.

Interpretace této řady (jako ostatně všech řad, které vznikly z kvalitativní analýzy) by neměla být nepružná. V textu, který tvoří její podklad, jsou odkazy na ekonomickou špiónáž, na pomoc, kterou poskytují soukromé korporace státním zpravodajským agenturám, na ekonomický potenciál jako nástroj regionální politické kontroly, ekonomické ohrožení atd. Podstata je v tom, že při vedení neomezené války je hlavním cílem **fungování ekonomiky státu** - ne jeho ozbrojené síly.

Na druhém místě je řada (řetězec): informační válka → pracovníci informační války/stát → kybernetický úder → kritická infrastruktura → národní bezpečnostní výhoda. Tato řada zvyšuje intenzitu konfliktu, tím, že se dotýká širokého spektra, které má fyzické důsledky. Jejím konečným cílem je také národní bezpečnostní výhoda, protože jednotlivými vojenskými a diplomatickými opatřeními zlepšuje relativní mocenský poměr. Zaměření se na kritickou infrastrukturu odpovídá strategii vyhýbání se síle a útočení na slabá místa.

Vzhledem k uvedeným faktům by nás nemělo překvapit, že tato prognóza je zaměřena hlavně na stát, jak svými závěry, tak shromážděnými daty. Je to tím, že v této řadě (řetězci) je konflikt iniciován státem, který působí jen jako skrytý aktér, ale navenek vystupuje jiný aktér, takže cílový stát povede „šedou“ válku s neznámými aktéry. Žádný z výše uvedených příkladů netvrdí, že stát musí zůstat skrytý, ale analýza obou uvedených řad (řetězců) ukazuje, že počáteční fázi konfliktu bude představivý útok, který provede skrytý aktér.

Je možné zjistit i další vztahy a vazby, ale i tento malý příklad ukazuje, jak může být kvalitativní analýza užitečná. Může poskytovat analytikovi řadu cenných informací a zvyšovat jeho pochopení problému. Jednou z interpretací by mohl být závěr, že v případě války s Čínou bude proveden útok na americké soukromé i státní ekonomické cíle, pravděpodobně současně s tímto útokem bude proveden úder na počítačovou síť a kritickou infrastrukturu. To je už zcela jiný scénář, než jaký mají ozbrojené síly rozmístěné po obou stranách tchajwanské úžiny. Představuje daleko větší balancování na pokraji války, než během raketové kubánské krize v r. 1962.

V dnešním, zcela změněném bezpečnostním prostředí je textová analýza nutná i pro chápání mírových i válečných prognóz („modré“ a „červené“ perspektivy). Je nezbytným předpokladem pro tvorbu efektivní národní bezpečnostní politiky. Také v průběhu konfliktu může být kvalitativní analýza hodnotným zdrojem informací, která dokáže zdůvodnit ofenzivní nebo defenzivní užití ozbrojených sil. Rozbor textů a údajů je také jedním z důležitých prvků zpravodajské práce při vypracovávání charakteristik cílů.

Pomocí kvalitativní analýzy můžeme vytvořit model jakéhokoli aktéra, ať již jde o státní organizaci nebo teroristickou skupinu. Zdrojem dat může být třeba programový manifest nebo webová stránka. Mohou být vytvořeny mírové, neutrální nebo válečné (modré, šedé nebo červené) prognózy, které nám tak či onak pomohou zvýšit bezpečnost. Kvalitativní analýza může sloužit i jako zrcadlo, které ukazuje jak nás vnímají jiní.

„Neomezená válka“ zde byla použita jako názorný příklad. Není to oficiální čínská doktrína příští války, jsou to jen úvahy čínských vojenských teoretiků. Kniha se zabývá povahou možné války mezi Čínou a Spojenými státy a odráží se v ní postoje dvou čínských důstojníků. Rozbor takových dokumentů nám ale umožňuje pohlédnout na problémy zevnitř, očima protivníků. Metodou, technikou jak toho dosáhnout, je kvalitativní analýza hrozeb.

Pokud nemáme jasný a spolehlivý popis budoucí politiky určitého aktéra, dalším zdrojem informací jsou otevřené, běžně přístupné zdroje (*open sources*), jako jsou projevy, články v časopisech, knihy, rozhory a politické dokumenty. Kvalitativní analýza se neomezuje jen na text, ale může zahrnovat nejrozličnější prameny, od video přenosů k zachyceným telefonním rozhovorům. Při určování záměrů protivníka se nelze řídit hodnotou jednoho jediného informačního zdroje. Text a jeho analýza mohou prověřit všechny dostupné informační zdroje, v reálném čase, nebo archivované, vybrané klíčové informace z informačních shluků a utřídit schémata a vazby, které nejsou přístupné běžným analytickým technikám.

Určování záměru je velmi obtížné. V současném bezpečnostním prostředí, kde je značný objem zbraní nejrůznějšího druhu rozšiřován bez jakékoli kontroly, musí být odhady potenciálu protivníka velmi opatrné. A klíčovým prvkem při identifikaci možných hrozeb je určení záměru.

Poznámky:

1. **David Singer:** Threat-Perception and the Armament Tension Dilemma. Journal of Conflict Resolution, March 1958.
2. Tyto principy obecně popisují to, čemu se říká realistické perspektivy mezinárodního systému. Existují ale i další perspektivy. Viz *Classic Readings of International Relations*, 2nd Edition, Harcourt Brace College Publishers, New York 1999.
3. **Qiao Linag, Wang Xiangsui:** *Unrestricted Warfare* (trans. Foreign Broadcast Information Service). Beijing, China, February 1999. Texty v úvodních částech jsou citace z této knihy.
4. Dokonce i genetický výzkum zaměřený na léčbu ve vyspělých zemích může dopadnout špatně, jak ukazuje smrt 18leté Jesse Gelsinger, která byla podrobena genové léčbě, která měla odstranit její zdravotní obtíže na Institutu pro genovou terapii při Pennsylvánské univerzitě. Přitom „genové zbraně“ nemají pomáhat léčit, ale způsobit škody ve velkém měřítku, což může mít katastrofální následky. Např. v dubnu 1979 byl zaznamenán únik antracitu v tajné sovětské laboratoři sloužící vývoji biologických zbraní poblíž Sverdlovska. Přesný rozsah není znám, ale měl za následek stovky, možná tisíce úmrtí. (P. J. Jackson, *PCR Analysis of Tissue Samples from the 1979 Sverdlovsk Anthrax Victims*, Proceedings of the National Academy of Sciences, February 1998.)
5. **Bruce Hoffman:** *Inside Terrorism*. Columbia University Press, New York 1998.
6. Americká kritická infrastruktura se skládá z klíčových sektorů, nezbytných pro minimální fungování ekonomiky a vládního aparátu, která mají bezprostřední dopad na americké obyvatelstvo. Tato infrastruktura je tvořena informačními a komunikačními prostředky, funkčními vládními, bankovními a finančními službami, jsou zde zařízení na zásobování vodou, elektrickou energií, ropou a zemním plynem, doprava, orgány pro řešení přírodních katastrof, průmyslových havárií ap., veřejná zdravotní služba. Presidential Decision Directive 63. Washington, D.C., 22 May 1998.

Threat Kingdom, Lt.Col. Bill Flynt
Military Revue, July-August 2000
red. zkráceno, upraveno

Definování hlavního těžiště vojenských operací

(Pojem „Centre of Gravity“)

Ve vojensko-odborné literatuře anglosaské provenience se objevuje řada pojmů, jejichž obsah se u nás v období po druhé světové válce měnil a později se vůbec přestaly užívat. Patří mezi ně v první řadě např. termín „tažení“ (*campaign*), respektive polní tažení (řada strategických operací a další válečné činnosti, zaměřené na dosažení významných vojenských a politických cílů), anebo velmi často užívaný pojem „centre of gravity“, jenž je ve Výkladovém slovníku pojmů a definic NATO (MO, oddělení pro koordinaci standardizace, Praha 1998) přeložen jako „těžiště“. Právě jím se zabývá příspěvek Milana Vego, profesora operačního umění na Naval War College v New Portu (viz pozn. na konci textu). Dalšími odbornými výrazy, se kterými se v článku setkáme a jejichž význam je v americké vojenské terminologii více méně přesně stanoven, a proto by neměly být užívány libovolně, jsou například výrazy „kritický“ (důležitý pro obranu) nebo „klíčový“ (místo, objekt, jehož zničení nebo obsazení by mělo závažný dopad na bojové úsilí či výsledek boje).

Koncepce těžiště (*COG - centre of gravity*) je možná tím nejdůležitějším prvkem operačního a strategického vedení války. Bez identifikace vlastních i nepřátelských „těžišť“ nelze rychle a rázně realizovat žádný plán polního tažení (*campaign*) či velké operace (*major operation*), nelze náležitě využít bojovou sílu pro jejich zničení, umlčení či ochranu. Bohužel navzdory významu této koncepce je kolem výkladu tohoto pojmu stále mnoho nedorozumění a zmatků. Mnoho vojenských teoretiků i praktiků také pochybuje o jeho praktické využitelnosti pro velitele a štáby při plánování a realizaci polních tažení a velkých vojenských operací. Identifikace těžiště určuje místo (*locus*), ke kterému je třeba soustředit všechny prostředky - bojové jednotky i nebojové složky.

Určení těžiště optimálně začíná individuální i kolektivní identifikací a analýzou kritických faktorů. Těžiště je často zaměřováno s cíli bojové činnosti (*objectives*), směry útoku (*decisive points*) nebo důležitými zranitelnými místy (*critical vulnerabilities*). Avšak tyto se od něj značně liší. Velitelé a štáby na operační úrovni by měli správně chápat kritické faktory i proces analýzy, které jsou při identifikaci správného „těžiště“ nepřítele i vlastních sil užívány.

Pojem **kritické faktory** (*critical factors*) se vztahuje jak ke „kritické síle“ (*critical strengths*) a „kritické slabosti“ (*critical weaknesses*) vojenských i nevojenských složek. Tyto prvky existují ve všech fázích války a mohou být jak konkrétní, tak teoretické. Na strategické i operační úrovni vedení války jdou kritické faktory od čistě zeměpisných (geostrategické postavení, operační základny, operační čáry, komunikační spoje) prvků až po prvky čistě vojenské (ozbrojené síly, jednotlivé druhy vojsk a hlavní síly). Mezi **abstraktní faktory** patří vůle bojovat, jednota koalice, podpora veřejnosti či morálka a disciplína. Kritické faktory jsou relativní a časem podléhají změně, proto musí velitelé a štáby nepřetržitě sledovat, jaké výsledky mají na jejich plány a operace.

Obecně řečeno, kritickou sílu představuje potenciál, který je životně důležitý pro splnění daného či předpokládaného vojenského cíle (*military objective*). Kritická slabost jsou vojenské i nevojenské prostředky, jejichž nedostatek nepříznivě ovlivňuje daný či předpokládaný vojenský cíl. Na určitá místa kritické slabosti může být zaútočeno, a tak se

stávají kritickými místy zranitelnosti (*critical vulnerabilities*) - jsou to místa či prvky kritické slabosti, která jsou nepřiměřeně či vysoce vystaveny nepřátelské činnosti (vojenské, diplomatické, psychologické). Aby se věc ještě více komplikovala, kritická síla se může stát kritickým místem zranitelnosti, jestliže nemá přiměřenou ochranu nebo podporu, takže se může stát snadnou kořistí nepřátelského útoku (velení a řízení, spojení, počítače, logistika).

Co to vlastně je „těžiště“?

Každý rozumný plán pro zasazení bojových sil v zásadě závisí na správném určení těžiště. (V anglickém originálu je pro výraz „těžiště“ používána v celém článku zkratka COG, pozn. překl.) Často se jako těžiště chápe jedno ze zranitelných míst nepřítele. Avšak těžiště nacházíme vždy jen v oblasti kritické síly - nikdy v oblasti kritické slabosti nebo kritické zranitelnosti. Nicméně americké ozbrojené síly - s výjimkou pozemního vojska - se mylně domnívají, že těžiště je totožné s místem kritické zranitelnosti či dokonce jako synonymum pro cíl, na který má zaútočeno a který má být zničen.

Nepřátelské těžiště totiž může - na rozdíl od cíle bojové činnosti, rozhodujícího bodu, místa kritické slabosti či zranitelnosti - ohrozit naše vlastní těžiště. Těžiště je také často zaměňováno s vojenským úkolem, který má být splněn. Zkušenost ukazuje, že když se soustředíme na cíl, aniž bychom identifikovali nepřátelské těžiště a zaútočili na něj - má za následek zbytečné ztráty živé síly, techniky a času - a to navzdory rozhodující vojenské převaze (*overwhelming combat power*). Další chybou je, že se těžiště zaměňuje s rozhodujícím bodem. I když jsou tyto dva pojmy těsně spjaty, rozhodující bod se neváže ke zdrojům síly, ale obvykle k místům kritické slabosti, což se v případě, že tyto body jsou nechráněny proti útoku, stává důležitým, protože to umožňuje útok na nepřátelské těžiště. Jakmile je určeno těžiště, jsou identifikovány a zaměřeny rozhodující body. Ovšem útok na zranitelná místa nepřítele nepřináší náležitý efekt, pokud se nedotýká jeho těžišť.

Většina vojenských teoretiků připisuje koncepci těžiště Carl von Clausewitzovi. Tato koncepce je sice sama o sobě správná a velmi užitečná, její teoretické zdůvodnění je ale poněkud problematické. Clausewitz nechápal termín „těžiště“ (*centre of gravity*) ve stejném smyslu jako my. Používal zvláštního německého výrazu *Schwerpunkt* - „místo hlavního rozhodnutí“. Doslovný překlad termínu je „bod hlavního (či kritického) důrazu“ (podle C. Clausewitz, *O válce, s kritickými poznámkami dr. W. Hallwega, Bonn 1952*).

Obsah pojmu se od Clausewitzových dob značně změnil a dnes se užívá velmi volně a pro různé účely. Ve vojenství užíváme termín *Schwerpunkt* k označení bojiště, území či místa, kde velitel očekává, že dojde k rozhodující fázi střetnutí.

Hlavní faktory při výběru *Schwerpunkt*-u zahrnují situaci, terén za záměr velitele. Podle německé vojenské teorie a praxe by měli velitelé „budovat“ body hlavního rozhodnutí (*Schwerpunkt-bildung*) v rámci své pravomoci. Ve vhodný okamžik by měl velitel podřízeným velitelům určit bod hlavního rozhodnutí. Změna situace vyžaduje změnu nebo posun bodu hlavního rozhodnutí (*Schwerpunkt-verlegung*). Stejný termín je často užíván pro popis nejrozmanitějších vojenských a nevojenských situací, kdy je třeba vyjádřit, kde bude hlavní ohnisko našeho úsilí. Dalšími užívanými pojmy jsou „oblast hlavního bodu rozhodnutí“ - *Schwerpunktraum* - a „bod hlavního rozhodnutí při útoku“ - *Schwerpunkt des Angriffs* - (Militärisches Studienglossary Englisch, Bonn 1993).

Všeobecně je těžiště místo, kde je soustředěna fyzická či morální síla, jejíž snížení, narušení, vyrazení nebo zničení bude mít rozhodující vliv na schopnost nepřítele dosáhnout daného vojenského cíle. Těžiště je tím, co dokáže nejvíc ovlivnit. Například v situaci, kdy jsou držena rukojmí, jsou za nepřátelské těžiště pokládána samotná rukojmí, ne teroristé nebo stát, který je zadržuje. Jsou to oni, kdo jsou zdrojem síly - či přesněji vlivu - teroristické skupiny nebo problémového státu (*rogue state*).

Nahromadění v jednom místě nelze brát příliš doslovně, protože to, na čemž záleží, je nahromaděný účinek, a ne to, zda je bojová síla soustředěna v určité oblasti. Vzhledem k ničivé účinnosti a přesnosti zbraní letectva a vojenského námořnictva, nemusí být při námořní či letecké bitvě různé druhy těžiště soustředěny do jedné určité oblasti, ale mohou být rozptýleny po celém válčišti či oblasti operací. V protikladu k tomu je těžiště pozemních sil shromážděno v relativně malé fyzické oblasti. Nicméně vzhledem k vyšší rychlosti přesunů a možnosti shozů materiálu z letadel, mohou jednotky působit v rámci většího válčiště, než bylo možné za druhé světové války.

Složení. Efekt soustředění síly - vojenské či nevojenské - je klíčovou složkou pro vznik či existenci těžiště jakékoli úrovně vedení války. Čím rozmanitější jsou zdroje síly, tím více je potenciálních těžišť. Na taktické a operační úrovni dominují vojenské zdroje síly, zatímco nevojenské zdroje síly jsou nejvíce zastoupeny na strategické úrovni válčiště a na celostátní úrovni.

Nejčastěji pod pojmem vojenská síla rozumíme bojovou sílu, která má vnitřní a vnější část. Ve vnitřní části je fyzicky shromážděna téměř celá „masa“, která zahrnuje palebnou sílu, manévr a velení (*leadership*). Vnitřní část však nemůže správně fungovat bez dalších prvků, které ji zabezpečují (*support*), ochraňují a integrují, a které jsou libovolně rozmístěny ve vnější části těžiště. Zde je kritická slabost a zranitelná místa, kterých může protivník využít. Ochrana proti možným útokům zahrnuje protileteckou ochranu (*air defence*), přímou leteckou podporu na bojišti (*close air support*), palebnou podporu a operační bezpečnost. Podpůrnými prvky, kterým se říká „opory“ (*sustainers*), jsou vojenské zpravodajství a logistika (C. A. Agee, *Peeling the Onion: The Iraqi Center of Gravity in Desert Storm*, Fort Leavenworth 1992). Integrovaným prvkům se také říká „konektory“ (*connectors*). Spojují velení s dalšími složkami bojové síly.

Jakékoli těžiště obsahuje fyzické a abstraktní prvky. Při pozemním boji může být konkrétním fyzickým těžištěm jakýkoli prvek, od obrněných či mechanizovaných praporů a pluků, až po veškeré pozemní síly jako celek. V námořní bitvě může být těžištěm námořní konvoj, skupiny hladinových bojových lodí, letadlových lodí anebo jejich část. V letecké válce je těžištěm bojový letoun, který má největší bojovou sílu, např. stíhací nebo bombardovací peruť, letka nebo všechny stíhače a bombardéry dohromady dané pozemní letecké základny protivzdušné obrany.

Abstraktní či nedefinovatelné (někdy se říká že nevypočitatelné) složky určitého těžiště na každé úrovni zahrnují velení, doktrínu, morálku a disciplínu. Je obtížné je kvantifikovat, a tudíž nemohou být odhadnuty s určitým stupněm pravděpodobnosti. Čím vyšší úroveň vedení války, tím je obtížnější jednotlivé prvky daného těžiště definovat. Jejich rozsah jde od velení taktické jednotky až po celostátní úroveň, řízení aliancí a koalic, celonárodnímu odhodlání bojovat. Na úrovni aliance či koalice mohou být těžištěm společné zájmy a potřeby, které členy koalice spojují. V operaci *Pouštní bouře*, například, byla pro Iráčany nedefinovatelným strategickým těžištěm soudržnost koalice. Pro koalici takovým těžištěm byl Saddám Husajn a jeho okolí. Existují ovšem případy, kdy je strategické těžiště tvořeno výhradně z fyzických prvků. Taková situace nastává, když je střetnutí vedeno na válčišti v nevyspělé zemi, kde chybí populační základna a ekonomická infrastruktura, která představuje právě ty nepostižitelné elementy. Během kampaně na Šalamounových ostrovech (1942-43) byla takovým strategickým těžištěm japonská námořní základna v Rabaulu (Nová Británie) a řetěz polních letišť v její blízkosti.

Těžiště na operační a taktické úrovni představují téměř vždy masy nepřátelských sil, které mají nejvyšší mobilitu a bojovou sílu. Například při bojích v severní Africe (1940-43) byly operačním těžištěm jak pro spojence, tak pro armády Osy obrněné síly. Konkrétně německým operačním těžištěm nebyla celá skupina vojsk Afrika (Panzergruppe Afrika),

kteřel velel polní maršál Erwin Rommel, ale pouze jeho africký sbor (Afrika Korps), 15., 21. pancéřová divize a africká divize, později přetvořená na 90. lehkou divizi. Pro Němce byly spojeneckým operačním těžištěm - během britské protiofenzívy v listopadu 1941 nazvané operace Křižák - 1. a 7. obrněná divize a několik dalších obrněných brigád.

Během všeobecné války jsou nedefinovatelné prvky těžiště pouze na úrovni státu a strategické úrovni válčiště. Při konfliktech nízké intenzity jsou na taktické úrovni. Velmi vzácně se během povstání protivládní jednotky sloučí tak, aby vytvořily definovatelné operační těžiště. Při potlačování povstání je strategické těžiště představováno na jedné straně velením povstalců, na druhé straně je to legitimita vlády a veřejné mínění. Skupinky povstalců na venkově jsou jen potenciálním taktickým těžištěm. Například v osmdesátých letech při povstání v El Salvadoru byla pro koalici povstalců strategickým těžištěm samotná legitimita vlády. V Somálsku udělaly Spojené státy chybu, že se angažovaly, protože nebyly ohroženy žádné jejich životní zájmy, ale šlo o pouze přežití somálského kmenového vůdce Mohammada Frarrah Aideeda. Tato nebezpečně asymetrická situace umožnila Aideedovi, aby nepřímou zaútočil na americké strategické těžiště - odhodlání bojovat. Velice zranitelným místem je totiž neochota Spojených států přinášet ztráty na životech. Vzhledem k tomu, že nebyly v sázce žádné americké životně důležité zájmy, nebylo možné získat a udržet si všeobecnou politickou podporu, zatímco Aideedova touha po nezávislosti mu mohla zaručit podporu nekonečně dlouho.

Souvislosti-vztahy těžiště

Těžiště a úroveň války. Obecně řečeno, těžiště existuje proto, aby mohl být splněn daný taktický, operační a strategický vojenský úkol. Proto různé druhy těžiště existují na každé úrovni války. Na taktické úrovni se těžiště stává komplikovanějším, protože v dané době mají jednotky vedoucí válku na zemi, ve vzduchu a na moři různá, vícenásobná těžiště. Vzhledem k tomu, že na taktické úrovni může existovat mnoho menších těžišť, je zpochybňována užitečnost této koncepce. Pravděpodobně je tato koncepce vhodnější pro plánování na operační a strategické úrovni. Zde bude počet těžišť menší a následky nesprávné nebo opožděné identifikace mohou být vážné.

Těžiště a vojenský cíl. Různá těžiště jsou úzce spjata s různými vojenskými cíli, ovlivňují se navzájem a musí být ve shodě. Operační těžiště jsou spjata jak se strategickými, tak operačními cíli. Operační cíle a různá těžiště představují základ pro volbu taktických cílů a jejich těžišť. Jestliže při plánování zasazení sil existuje tato základní vazba na strategický záměr, operační a taktické uvažování začíná ovlivňovat strategii.

Umlčení, vážné poškození či zničení těžiště na nižší úrovni vedení války oslabuje těžiště na nejbližší vyšší úrovni. Porážky v poli obvykle oslabují vůli nepřítele bojovat. Například zničení a umlčení irácké republikánské gardy vážně oslabilo vypočitatelné i nevypočitatelné prvky iráckého strategického těžiště. Podobně po sobě jdoucí zničení nepřátelských taktických těžišť naruší operační těžiště. Jeho umlčení nebo zničení může mít za následek i pád jeho strategického těžiště.

Jakákoli změna cíle na vyšší úrovni by měla automaticky vést ke změně odpovídajícího těžiště. Splnění vojenského cíle na úrovni války zákonitě ovlivní vojenské cíle a těžiště na ostatcích úrovních a rychle se měnící záměr či operační cíle mohou dokonce způsobit, že již nebudeme svou pozornost věnovat těžišti. Příkladem toho je americká obrana Filipín v prosinci 1941. Oranžový válečný plán (*War Plan Orange*) plánoval šestiměsíční obranu, aby zdržel Japonsko, poté stažení na Baatan. Potencionálním operačním těžištěm byly japonské invazní síly (tvořené pozemními, leteckými i námořními jednotkami). Ale spíše se americké síly měly soustředit na japonské pozemní jednotky po jejich vylodění. Na podzim

1941 byl změněn strategický záměr: gen. MacArthur měl zanechat pevnostního způsobu obrany a hájit filipínské ostrovy a oblast kolem nich, při útocích na japonské lodě spolupracovat s vojenským námořnictvem, provádět letecké nálety a hájit území spojeneckých států. To byly zcela jiné úkoly, než ty, které mu byly původně uloženy, a tak bylo třeba změnit změřením a metody americké obrany.

Několikanásobná těžiště. Počet těžišť se přímo vztahuje k počtu vojenských cílů, které mají být splněny. Platí, že čím vyšší je úroveň vedení války, tím méně je strategických těžišť. Čím vyšší je úroveň války, tím drastičtější budou následky nesprávného stanovení nepřátelských i vlastních těžišť. Na národní (státní) úrovni obvykle existuje jen jedno strategické těžiště. Například za druhé světové války můžeme za strategické těžiště mocností Osy pokládat jak jejich vůli bojovat, tak jejich vojenskou a ekonomickou sílu. Větší válčiště bude mít obvykle několik strategických těžišť (na úrovni válčiště), jako to bylo v oblasti Pacifického oceánu a jihozápadního Pacifiku za druhé světové války. Každému ze strategických cílů na těchto dvou válčištích (*theatre-strategic objective*) existovalo příslušné těžiště (*theatre-strategic COG*).

Čím vyšší úroveň války, tím je dané těžiště pevněji stanovené a neměnitelné. V porovnání s operačním těžištěm se strategické těžiště mění velmi málo a velice pomalu. Je to relativně stabilní entita v průběhu celého konfliktu a ke změně dochází jediné tehdy, když se mění či je zcela odstraněno staré velení, případně dochází ke zásadním změnám vojenského a politického civilního řízení, kdy je nepřítel chápán jak zcela nová, odlišná entita (P. K. Giles, *Center of Gravity: Determination, Analysis, and Application*, US Army War College 1996). Ke změně strategického těžiště například dochází, respektive nastává posun v jeho chápání, když jeden nebo více členů určité koalice ukončí vedení války nebo v konfliktu změní strany.

Těžiště a zasazení sil. Při polním tažení (*campaign*) existuje obvykle několik těžišť (hlavní operace má potom většinou jen jedno operační těžiště). Bez ohledu na jejich počet, musí na ně být během tažení zaútočeno a musí být zničeny či umlčeny. Příslušné operační cíle, které dohromady tvoří strategický cíl na válčišti, musí být splněny. Každá velká společná/kombinovaná operace je v rámci tažení zaměřena na jedno konkrétní operační těžiště. Obvykle před zahájením pozemní ofenzivy při pozemním tažení musí letecké a pozemní síly splnit řadu operačních cílů.

Primárním úkolem vojenského letectva je získat a udržet převahu ve vzduchu, což vyžaduje umlčení či zničení nepřátelské protiletecké obrany, zvláště stíhačů, což je obvykle operačním těžištěm. Vojenské námořnictvo musí získat kontrolu moře či alespoň nad částí námořního válčiště. Pro něj je nepřátelským operačním těžištěm celá flotila, nebo alespoň část jejích úderných sil. Při plánování vylodění do Británie (operace Lvoun) bylo pro německou armádu operačním těžištěm velitelství stíhacích letounů RAF. Jestliže by se uskutečnilo vylodění tak, jak bylo plánováno, potom by se zájem luftwaffe přesunul na britské mechanizované jednotky, které zabezpečovaly pláže, a na operační zálohy. A podobně i při operaci Pouštní bouře byly pro koaliční síly operačním těžištěm irácké stíhačky a pozemní protiletecká obrana. Operačním těžištěm pro americké a koaliční námořní síly byly irácké hladinové bojové lodě.

Ne všechny operační cíle mají při určitém tažení stejnou důležitost. Protože výsledek pozemního tažení závisí na osudu pozemních sil, nejdůležitějším operačním těžištěm je cíl, který zahrnuje ty nejmobilnější a nejsilnější jednotky protivníka v dané oblasti. V operaci Pouštní bouře byla nejdůležitějším operačním těžištěm všech amerických a koaličních sil irácká republikánská garda.

Během tažení pro každý následný operační cíl existuje jedno operační těžiště. Nepřítel v každé fázi se obvykle snaží přeskupit své síly, a tak v rámci nového operačního cíle vzniká

nové operační těžiště. Pokud by americké a koaliční síly - po krátké přestávce - pokračovaly dále do Iráku, pravděpodobně by vzniklo nové operační těžiště, kterým by byly zbylé divize republikánské gardy a ostatní divize, které by byly zasazeny v pásmu Bashrah-Bagdad. Tato síla byla organizována do jednoho armádního sboru, se sedmi divizemi (tři obrněné, jedna mechanizovaná a tři pěší), s 786 tanky, respektive s asi 37 procenty všech tanků irácké armády (M. R. Gordon and B. E. Tarinor, *General's War: The Inside Story of the Conflict in the Gulf*, Boston 1995).

Těžiště jsou relativní v čase a prostoru, protože jsou tam, kde musí být zasazeny naše ozbrojené síly. Na operační a taktické úrovni se obě strany konfliktu obvykle snaží shromáždit své síly a prostředky, aby v daném čase a prostoru dosáhly rozhodné převahy. Operační velitel se svým štábem proto musí učinit vše, aby zabránil soustředění sil protivníka, což je úkol právě tak důležitý, jako je definování jeho hlavního těžiště (Joint Pub 3-0, *Doctrine for Joint Operations*, III-21).

Nepřítomnost těžiště. Jestliže je těžiště protivníka fyzicky koncentrováno, jako byla irácká republikánská garda ve válce v Perském zálivu, je relativně snadné jej identifikovat. Avšak někdy může trvat velmi dlouho, než naše i spojenecké síly svůj úkol splní, protože operační těžiště nepřítele nebylo ještě zformováno. Potom musí být postupně zničena nebo umlčena několikanásobná taktická těžiště, aby na konec mohlo být zničeno i strategické těžiště nepřítele. Taková situace nastává při obchodní válce (útok na nepřátelské obchodní loďstvo a ochrana vlastního), útoku na doprovodné síly jako celek, které představují nepřátelské operační těžiště. Takové síly se nikdy neshromáždí v jednom určitém moři či oceánu, ale budou rozděleny, aby chránily daný konvoj nebo konvoje. Během určité doby musí útočník tato těžiště vyčerpat.

Podobná situace nastává při bojích s povstalcí. Jednotky bojující proti vládě většinou operují v malých skupinkách, užívají taktiku „udeř a zmiz“. Protože zpravidla nebojují ve velkých formacích, neposkytují vládním silám možnost, aby je zničily či umlčely, pokud se nedopustí té chyby a nezačnou předčasně operovat ve velkých formacích, jako to udělali partyzáni v Jugoslávii na konci roku 1942. Komunistický velitel Josip Broz-Tito změnil taktiku drobných akcí a útoků na operace ve velkém měřítku, které mělo provádět osm nově utvořených „úderných“ divizí. Němci okamžitě této Titovy chyby využili, vlákali divize do pastí a zničili.

Operační velitelé musí stále sledovat měnící se operační sílu nepřítele i jeho slabiny. Úkol (mise) se musí měnit zároveň se změnou jednotlivých fází velké operace či tažení. Velkou změnu relativního bojového potenciálu mohou znamenat nové, technologicky vyspěle zbraně a vstup hlavních sil na válčiště (Giles).

Změna těžiště. Během času se může změnit charakter sil operačního těžiště, nebo nastat posun jejich významu. Vzhledem ke svým bojovým úspěchům se mohou stát těžištěm zcela jiné jednotky než na začátku války. Nepřátelské těžiště se také může změnit vzhledem ke ztrátám, které byly vyšší než se předpokládalo, nízké morálce a špatné vycvičenosti a neschopnosti obnovit svou bojovou sílu. Jakmile začne realizace plánu boje, musí být neustále monitorována a vyhodnocována situace, aby bylo možné zjistit potenciální změny či posuny nepřátelského těžiště. Například při operaci u filipínského ostrova Leyte, velitel třetí flotily, admirál W. F. Hasley, byl přesvědčen, že největší hrozbu (v moderní terminologii „nepřátelské těžiště“) představuje letadlová loď viceadmirála J. Ozawy, a ne bojové lodě viceadmirála Kurity. Možná, že jeho úsudek zastřela touha po boji s velkou letadlovou lodí, a také nepříteli jasné rozkazy od admirála Nimitze. Nicméně Hasley dostatečně nezhodnotil pokles výkonu japonských pilotů po bitvě u ostrova Midway. V říjnu 1944 už japonské letadlové lodě nepředstavovaly u Leyte pro americké síly žádnou hrozbu, ale představovaly ji těžké hladinové lodě viceadmirála Kurity.

Posun významu těžiště. Nepřátelské těžiště se může také posunout, v závislosti na střídání fází velké operace či kampaně. Taková situace obvykle nastává, když se mění prostředí, ve kterém má dojít k boji (přechod z moře na pevninu, ze vzduchu na zem). Při vylodňovacích operacích to budou pro obránce útočnickovy vylodňovací síly (hladinové lodě, s vysokou bojovou silou, obvykle na mateřských lodích), určených jako operační krytí a zabezpečení. Obojživelná skupení na moři (*amphibious task force*) nemohou ohrozit operační těžiště nepřítele na souši, ale jejich operační krycí síly ano. Takže pro obránce je primárním úkolem co nejdříve umlčet, zničit útočnickovo operační krytí, jako to udělali spojenci, např. v bitvě v Korálovém moři v květnu 1942. Ovšem jakmile se obojživelné síly úspěšně vylodí, stávají se těžištěm.

Při válce o Falklandy (Malvíny) v r. 1982 byly - před vyloděním - řádným operačním těžištěm dvě britské mateřské lodě. Bez těchto lodí by Britové nemohli provést žádný výsadek. I když ztráta přepravní lodě *Atlantic Conveyor* 25. května, která byla naložena důležitým materiálem, představovala vážnou ránu pro britské vojenské úsilí, tato loď nebyla těžištěm, ale jen místem kritické zranitelnosti. Jednotky a materiál mohou být rychle nahrazeny, ale ne letadlové lodě. Po vylodění se britským operačním těžištěm stala třetí britská brigáda *Commando*. Argentinským operačním těžištěm nebyly hladinové síly, ale vzdušné síly na pozemních základnách - zejména stíhací bombardéry *Exocet*. Po vylodění se argentinské těžiště přesunulo na jednotky, které hájily *Port Stanley*.

Podobně tomu je při velkých výsadkových operacích (*airborne operation*), jakými byly německá invaze na Krétu (operace *Merkur*) v květnu 1944 či spojenecký vzdušný výsadek u Arnhemu (operace *Market Garden* /Květinová zahrada/) v září 1944, kdy po vysazení nastal podobný posun těžiště jako při obojživelných výsadkových operacích. Před příchodem do zóny výsadku jsou operačním těžištěm doprovodné bitevníky, jakmile jsou vysazeni parašutisté či přistanou vrtulníky, stávají se operačním těžištěm vzdušné výsadkové jednotky.

Koncepce těžiště je - mimo stanovení cíle - tou nejkritičtější částí vojenského plánovací procesu. Jak cíl, tak odpovídající těžiště musí být správně stanoveny. Zaměnit cíl s těžištěm je chyba. Ovšem pokládat místa zranitelnosti nepřítele nebo rozhodující body za těžiště je hrubá chyba. Čím vyšší úroveň řízení boje, tím důležitější je správně určit jak nepřátelská, tak naše vlastní těžiště. Velitelé a jejich štáby na operační úrovni by měli správně chápat koncepci kritických faktorů a analytický proces, který slouží k identifikaci skutečného těžiště jak naších sil, tak protivníka. Žádný spolehlivý plán velké operace či tažení nemůže být vypracován bez soustředění veškerého úsilí na ochranu vlastních těžišť a zničení či umlčení těžišť protivníka.

Military Review, March-April 2000/ red., kráceno, upraveno.

Poznámka:

Ze stručného životopisu autora je pro nás zajímavé, že mj. vyučoval také na vysoké škole (college) vojenského zpravodajství (adjunct professor) a dále pracoval jako starší odborný pracovník (senior fellow) Ústavu výzkumu sovětské armády při Vysoké velitelské a štábní škole pozemního vojska v Alexandrii (stát Virgína). Titul bakaláře (B.A.) a magistra (M.A.) získal na bělehradské univerzitě, doktorát z filozofie (Ph.D.) na Univerzitě George Washingtona (Washington, D.C.).

Divizní generál Ing. František NOSÁL

* 7. 4. 1879 Těšice u Hodonína

† 27. 7. 1963 Praha

na Rusi. Slib vykonal v Borispolu, poté absolvoval důstojnický kurz a 10. listopadu 1917 složil přísahu při předání praporu 8. čs. střeleckému pluku. Krátce před tím byl v hodnosti poručíka jmenován zatímním velitelem vozového parku.

Účastnil se pak bojů na Dálném východě, na Urale a sibiřské magistrále. Dnem 7. července 1918 byl ustanoven velitelem 2. roty, 1. září velitelem I. praporu a 1. února 1919 samotného 8. čs. střeleckého pluku. Do vlasti se vrátil jako velitel 29. transportu na lodi US Dollar a jako velitel transportu na lodi Valencie z Kanady do Evropy v létě 1920. Jeho pluk byl tehdy dislokován v Opavě.

Podplukovník Nosál (od 1. května 1919) se stal vojákem z povolání a dne 13. října byl přidělen k ministerstvu národní obrany a ustanoven zástupcem přednosty stavebního oddělení, krátce poté přednostou tohoto oddělení a od 1. září 1921 přednostou IV. (technického) odboru. V prosinci byl povýšen do hodnosti plukovníka. Následující rok byl jmenován do první generálské hodnosti. Ministr národní obrany František Udržal ve svém hodnocení o generálovi Nosálovi uvedl: „Dobrý charakter. Poctivý a energický pracovník. Odborně velice obeznalý. Vede technický odbor MNO s výborným úspěchem.“

Absolvoval vyšší reálku v Hodoníně s maturitou 26. června 1901, poté Vysokou školu technickou (stavební inženýrství) v Praze (II. státní zkouška 12. července 1907). Poté působil u expozitury vodních cest v Přerově a od března 1908 až do začátku první světové války pracoval jako inženýr u Zemského výboru v Brně. Při mobilizaci byl poručík v záloze Nosál dnem 1. srpna 1914 ustanoven velitelem „pionýrského“ (ženijního) oddílu domobranického pluku 17, s kterým odešel na ruskou frontu. Tam 22. března 1915 padl do zajetí a prošel zajateckými tábory Vrchní Mully, Perm Ilobodský, Jekatěrinburg a Astrachaň, kde se 1. července 1916 přihlásil do československého vojska

Názor na jeho činnost se v podstatě neměnil po celých dvacet let. K 1. květnu 1928 byl povýšen do hodnosti divizního generála. Ministr národní obrany František Machník v lednu 1938 o svém podřízeném uvedl: „*Naprosto spolehlivý, svědomitý a pilný pracovník. Iniciativní, má dokonalý smysl pro odpovědnost, které se nikdy nevyhýbá.*”

Proto také byl v zářijové krizi roku 1938 jmenován ministrem veřejných prací v první úřednické vládě armádního generála Jana Syrového. Po změně vlády (4. října 1938) se stáhl do ústraní, avšak po 15. březnu 1939 se zapojil do protinacistického odboje. Až do podzimu 1941 byl v čele chrudimské skupiny Obrany národa, v letech 1944-1945 spolupracoval s ilegální skupinou generála J. Peška a „měl skryté zbraně“. Podílel se také na charitativní činnosti. V květnové revoluci 1945 byl hlavním organizátorem povstání v Chrudimi a okolí.

Po válce byl reaktivován a pracoval jako technický referent na ministerstvu národní obrany až do 7. ledna 1947, kdy byl penzionován.

Další osudy sedmdesátiletého generála „poznamenalo“ jeho přátelství s generálem Peškem. Byl zatčen 19. dubna 1949, v horečce. Vyslýchán byl na 5. oddělení hlavního štábu v Dejvicích, pak se dostal na „domeček“ v Kapucínské ulici a poté jej převzalo soukolí Státní bezpečnosti.

Společně s generály Peškem, ing. J. Fajfrem (viz VR č. 8/93, s. 135-137), ing. J. Dvořákem a Č. Hauzvicem byl ing. Nosál souzen senátem státního soudu v Praze za předsednictví JUDr. Vojtěcha Rudého ve dnech 3. - 5. srpna 1949. Na dotaz předsedy senátu všichni obžalovaní prohlásili, že se necítí vinnými. Nepomohlo jim ani konstatování, že „sice protokoly podepsali, ale nečetli je“, které nevyvedlo předsedu senátu z klidu. Stejně jako generál Pešek byl i Nosál odsouzen k dvanácti letům odnětí svobody.

Po plzeňském „Kremlu“ na Borech v Plzni a vojenské trestnici v Opavě, byli oba generálové přemístěni do Leopoldova, který měl pověst vyhlazovacího střediska.

Nebyla to nadsázka; v roce 1952 odhadovali věznění lékaři kalorickou hodnotu vězeňské stravy na 600 (šest set) kalorií denně. Autory leopoldovského režimu byli začátkem padesátých let velitel stavu Jozef Bálint (v roce 1968 sloužil v Banské Bystrici jako velitel tamní věznice) a „expert“ ministerstva vnitra škpt. Karafiát.

Všechna svědectví se shodují ve zjištění, že nejvíce trýzněni byli generálové Mrázek, Pešek, Kutlvašr, Pelich a Nosál a sociálně demokratický senátor Vojtěch Dundr. Bálint a Karafiát pravidelně přihlíželi „cvičení“ vězňů, hlavně „kachním pochodům“ ve dřepu apod., při nichž mnozí vězňové - zejména sedmdesátiletý gen. Nosál a o desítku let starší senátor Dundr - ztráceli vyčerpáním vědomí.

Nezůstávalo však jen při tomto „tělocviku“. Za nejmenší - nebo smyšlené - přestupky byli vězňové posíláni do podzemní korekce, někdy i na dva až tři měsíce ...

Kupodivu z obou generálů přežil ten starší. Pěťasedmdesátiletý František Nosál „mohl“ v říjnu 1954 vyjít na „svobodu“. Starý pán ještě nějaký čas žil. Soudy mu sice postupně odkrajovaly trestu měsíce a roky, ale své konečné rehabilitace v roce 1970 se již nedožil ...

PhDr. Zdeněk Vališ

Strategic Defence Review of the Czech Republic by Maj. Gen. Ing. Petr Voznica, CSc., and Col. Ing. Oldřich Hoďánek. There have been an increase in the intensity of building European defence and security structures, based on the Western European Union, or the European Union respectively, which together with the dynamic development of international surrounding indisputably leads to the updating of key security and strategy documents of the Czech Republic. Consequently, the Czech Minister of Defence decided - in relation to the novelization of "Security Strategy of the CR" and "Military Strategy of the CR" documents - to realize the so-called Strategic Review of the Defence of the Czech Republic. The main reason for such revision is above all the necessity to properly reflect several new facts. They are among others: (i) our admission to the NATO alliance, (ii) new, revised Strategy Concept of the Alliance, and (iii) Defence Capability Initiative, which is the programme basically concentrated on the improvement of our military potential. We follow the example of both British strategic defence review and other NATO countries. The main result of such revision ought to be the proposal of optimized strength of the Czech Army. We are going to outline its shapes in the horizon of 10-15 years. Alternatives of future development will be verified by means of computer programme DRMM (Defence Resource Management Model) that was provided to our department by the US Ministry of Defence even in 1996. The whole process is under supervision of Maj. Gen. Voznica, the chief of Defence Planning Section, who is also one of the authors of this article.

Quo Vadis, Army? by Lt. Col. Ing. Jan Váňa. Whither, goest thou, the Army of the Czech Republic? How far are you from true partnership in NATO? What about the integration? Those are the questions the answers of which the author is eagerly looking for. Common defence is the bottom line from which all other things are unreel. NATO has two levels. The first one is the organization in Brussels, staffs, technical personnel, etc., the other one is the level of individual member states. Both levels live in mutual co-existence, fully respect each other, its role and mission. NATO is also an association of nineteen businessmen. Finance and national firms play an important part of defence structures. NATO Security Investment Programme is a mechanism of placing (distributing) common money in membership countries. There is a difference between to wish and to have. Pooling sources, or sharing assets, will remain only label without factual meaning if

individual countries would not be willing to share their sources with others. But business is winner, all the time, national interest prevail. What do we mean by the term "national security interest"? NATO is two way street, one can't only to take, he must also give. Integration is not only the question of standardization agreements, allied publications, or Integrated air defence system. At the first place, there is the ideological integration in our minds, (which of course does not mean that we cease to be the Czechs). And at the end of this process we shall not speak about NATO, because we shall be NATO.

Question Marks of Military Art by Ing. Josef Janošec, CSc., and Col. GSO Ing. Vlastimil Galatík, CSc. The purpose of this article is to draw attention to the state the Czech Military Art, and raise more interest among reading public in further development of military art, because its progress is necessary for the increase in our military potential. At the beginning, the article shortly summarizes history of military art studies after 1989. After many changes, the Institute of Strategic Studies in Brno came into being. And what are the question marks mentioned in the title? The first question mark is the problem of sustained means for its scholarly activities. The second question mark is the relation between our own military art and that of the Alliance. The third question mark is the problem of scholarly personnel. Shall we have enough people? The fourth question mark is the support from the part of the General Staff of the ACR and NATO organs. The fifth question mark is basic orientation of military art, its rating according to defence priorities and trends in defence technologies. The sixth question mark is a sort of internationalization of military art that we perceive especially in military missions. And finally, the last question mark is financing military studies. Authors emphasize fact that without developing our own independent research in the field of military theory, we can't contribute to the development of Alliance structures and ultimately to exert positive influence of our army. They would also like to give thanks to Lt. Gen. Doc. Ing. František Podešva, CSc., who helped a lot with working up the Doctrine of the Army of the CR.

The Doctrine of the Army of the CR (with a foreword by Lt. Gen. Ing. Jiří Šedivý, Chief of Czech General Staff.) Broadly to say, the doctrine is a body of principles that is taught or advocated. This military doctrine represents brand-new dimension of army thinking. It requires all-round preparedness, rapid employment of forces, in various geographical

conditions, in wide spectrum of operations, ranging from the defence of state borders to employment in operations other than war. The doctrine is not a mere summary of rules and directives, but more an architectural support or base for commanders, of their thinking, which creates awareness about army's missions and assignments. It helps them to see future aims and objectives lying ahead. Even though this doctrine will be novelized in the future, together with other military documents, it would represent basic guideline and clue for commanders' corps. It is accompanied by several other supporting doctrines: personnel doctrine, defence intelligence doctrine, operational doctrine, logistics doctrine and finally that of command and control systems.

MILITARY ART

Territorial Forces, Military Threat and NATO by Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. After March 1999, the Czech Republic, as a NATO member, could have less troubles in comparison with the previous cold-war period. The defence of individual members of NATO belongs to the scope of duties of all Alliance nations. Under Article 5 (the North Atlantic Treaty), they agree that an armed attack against one of them will be considered an attack against them all. If such an armed attack occurs, each of them, under Article 51 of the Charter of the United Nations, will assist others, including the use of armed force. Any such armed attack and all measures taken as a result will be immediately reported to the Security Council. For this purpose, NATO dislocates individual Commands and respective armies. Responsibilities of combined joint operations are divided between "Alliance" and "national" forces, at least till the time the "European" force might be formed. Every member state must solve territorial defence. Territorial forces have core position in the whole defence system. They play several roles: rescue and humanitarian ones, support and educational (training). Territorial forces also fulfil combatant and non-combatant tasks, standard and non-standard operations. Those forces are in fact prospective forces, especially in view of gradual integration to NATO, as they will play more and more important role in European defence system, tied together by Alliance co-operation.

Psychological and Information Operations (*Their Organization during Peacekeeping Mission SFOR II*) by Maj. Ing. Josef Procházka. With the use of the article by Chris Donnelly "Reshaping European Armed Forces for the 21st Century", published in NATO Review, Summer - Autumn 2000, the author describes his own experiences from the former Yugoslavia, where he worked in the staff of a spokesman to the Command of Multinational Division South-West (MND-SW) in Banja Luka

city (capital of the Serbian Republic in Bosnia-Herzegovina). Today, the author underlines, all over the world, the enormous role is played by mass media. They accompany both armed or unarmed conflicts and interventions. Their role is now so fundamental that they are considered as a basic factor in any threat and response, because they become a medium in which every operation takes place. In the past, governments and ministries of defence used to have some degree of control over media coverage, but such situation does not exist any more. Conflicts are no longer confined only to combatants. Via mass media, conflicts go on in front of wide audience and appeal to individual interest groups. As far as the civil-military co-operation (CIMIC) is concerned, very useful means were press conferences that were organized regularly, in the Office of the High Representative and in harmony with the Organization for Security and Co-operation in Europe.

Management Process Elements in Decision Making Process by Col. Ing. Rudolf Horák, CSc. The author discusses the possibility of rationalizing the decision making process by utilizing process management elements and application of the mathematical device. Namely the article underlines the necessity of carefully choosing objectives of single operations and important role of knowledge management. Material estates are not of the top priority, the highest values are of intellectual character. Knowledge (information) is the basic source of today's affluence. Information assessment is composed of planning, organizing, personnel management, command and control. Management by objectives starts with choosing key points, at particular levels of commander's authority. If we know final aims, we can pick up appropriate methods to reach them. Knowledge management is systematic process of search, selection, distillation, and presentation. Detailed alternatives are necessary for reviewing variants. Here the author presents several tables with casual data and corresponding mathematical formulas. The object we need to reach is desirable state which is measurable by qualitative or quantitative indicators (most often we use both). This - in the field of command and control - is directly tied with interoperability with other armies of the Atlantic Alliance.

Blending Manoeuvre and Attrition. The famous Chinese military philosopher Sun Tzu in his work "The Art of War" described an indirect approach to warfare. He emphasized manoeuvre to secure victory through positional advantage over his enemies. Perhaps more widely known are B. H. Liddell Hart's writings in which he described the indirect approach and its true aim of strategic advantages. His key idea is gaining a positional advantage so strong that it would ensure positive

decision, because manoeuvre warfare, as a style or method conducting war, focuses on defeating the enemy while minimizing battle to that necessary for achieving established aims. Avoiding main sources of strength in favour of attacking enemy weaknesses or vulnerabilities, manoeuvre warfare seeks instead to place the opponent at great disadvantage in time and space. Manoeuvre concentrates combat power to gain positional advantage relative to the enemy centre(s) of gravity and to shatter enemy morale and cohesion. By using surprise, shock and momentum, manoeuvre seeks to impose the attacker will on the opponent. Integrating both forms of warfare mentioned in the title, it maximizes synergy and overall effectiveness. The essay accompanied by a picture is based upon an adapted article taken up from the American Military Review March-April 2000.

EDUCATIONAL COURSES

Security Policy and Defence Management Course.

It is a foreword to the series of articles dealing with security and defence problems, by two principal leaders of this course (senior lecturers from the Military Academy in Brno, Doc. PhDr. M. Krč, CSc., and Doc. Ing. B. Všek, CSc.) The course was constituted with the aim to prepare especially Czech army officers for NATO requirements, under new political conditions, as it is impossible to send most of them to study abroad, to courses held by foreign military colleges and universities. This course has its origins in TEMPUS-PHARE project of S-JEP-09087-95, called "The Transformation of Educational System of Staff Officers", which was worked up by Col. Doc. Ing. A. Vraný, CSc., and Col. Doc. Ing. B. Všek, CSc. The project underwent in the European Union from September 1995 to August 1998. Project co-ordinator was the Staff and Commander Faculty, Military Academy Brno, foreign partners were Netherlands Defence College, Rijswijk, Centre for Defence Studies of the Royal University in Aberdeen (Scotland) and Centre for European Security Studies of Royal University in Groningen (the Netherlands). Final papers are very topical, dealing with relevant problems of current allocation of limited defence resources of the Army of the Czech Republic, our defence planning, security and military aspects of Czech foreign policy. Such background knowledge belongs now to overall professional preparation of our officers.

Expenses and Assets of Alliance Co-operation for the CR by Ing. Pavel Novotný. Economy aspects of Alliance co-operation must be rated under changing security surroundings both in Europe and in the world. The true expression of current changes is new "Strategic Concept of the Alliance", approved by the NATO summit in Rome in 1991,

updated in April 1999 in Washington, D. C., which underlines higher responsibility of the Europeans for the defence of Euro-Atlantic region. This fact demands not only direct expenses for NATO structures (relatively low), but also direct expenses, tied with the modernization of the Army of the Czech Republic. Such expenses are necessary, supposing we want to preserve credible deterrence capacity of our armed forces. Then, the leading principle is sharing defence outlays, as a means to evaluate expenses in terms of humane and financial sources. It is decentralized and diversified system which has its origins in various national budgets. The unifying elements are common financial directives, regularly reviewed by the International Board of Auditors. Even though there is no universal rule for setting up level of financial contributions, NATO Economics Directorate tries to work up independent criterion for individual nations, according to their capacity to pay. The proper indicator is the so-called aggregate income and the ration of individual Gross National Product vs. overall national products of all member countries. NATO also opens the chances, enabling Czech firms' participation in economical projects in the frame of individual Capability Packages.

Economy Arrangements for Emergency Situations in the System of Defence Planning by Lt. Col. Ing. Miloslav Novák.

At present, the process of adopting crisis legislation has been gradually finished. Newly adopted laws are fully in accordance with the principles which are common in advanced western democracies, especially Constitutional Act 110/1998 on security, Act 222/1999 on the security of the Czech Republic, Act 240/2000 on crisis management, Act 239/2000 on integrated rescue system, and finally Act 241 on economy arrangements for emergency situations. The latter mentioned act transforms relatively narrow field of economy mobilization, defined by the Governmental Direction of the Czechoslovak Federation No. 284/1992, into more complex economy measures, which are indispensable part of civil emergency planning and non-military defence. The author introduces terms which are not specified in routinely used literature: economy mobilization, mobilization supply, mobilization supplier, subject of economy mobilization, physical (strategical) reserves, emergency economy and explains the activities of related authorities and institutions.

Responsibilities of Individual Departments and Nation Defence and Security (Ministry of Agriculture Assignments) by Ing. Václav Výborný.

The author, who is a member of Crisis Management Section at this ministry, writes about new concept materials adopted recently, after approving series of laws, concerning the security strategy of the Czech Republic. Ministries and similar administrative bodies in their scopes of responsibility

evaluate international surroundings and design and propose measures for state defence. All such activities are co-ordinated primarily by the Ministry of Defence. In this connection, the first task of Ministry of Agriculture (MOA) is to ensure the production of eatable foodstuff, drinkable water, veterinary medicine, plant and vegetable protection and emergency water supply. The Ministry therefore forms the system of particular services (emergency supply of foodstuff, water, veterinary and plant protection), makes its own crisis planes for itself and for its subordinate bodies, directs and controls departmental services. In time of crisis, ministry representatives in the Central Crisis Staff propose preliminary situational plans. The article is accompanied by organizational charts and the list of main officials who are the members of Central Infection Commission, MOA Crisis Staff, MOA Department of Crisis Management, State Material Reserves Staff. Special part of this article is a chapter "The Supply of Water for the Armed Forces", where assigned tasks are being solved in the close co-operation with the General Staff of the Army of the Czech Republic.

OPINIONS, CONTROVERSY

Establishing Military Strategy of the CR by Ing. Pavol Šišák, CSc. After joining NATO organizational structures in April 1999, the prospective employment of the Czech Armed Forces has changed, so has non-military crisis situations. Basic rules of such employment are expressed by military strategy. Historically, the military strategy had very limited meaning. They spoke about military strategy only in time of actual danger of war. But we must take into account also economy situation of a state and many other things. It is not a matter of only military personnel. The priority is political decision of state representatives on the direction of foreign policy, in which are specified both probable aggressors and allies, the style of waging war and its objectives. Various tasks of armed forces, their deployment in hot international situation, crises, military and non-military threats. Here is the key for army organizational structure, peace and war strength, state of prepared reserves. All is influenced by economy. Overall data are concentrated in the Security Board of the State, composed by military and civilian personnel, which lay down direction, principles, and rules.

Selected Economical and Alternative Expenses of Compulsory Military Service by Lt. Ing. Jiří Camfla. The article deals with general aspects of economy analysis and laying down economy costs of compulsory military service. Its main purpose is to underline economy aspects of manpower in armed forces, determine cost-effectiveness of professional (all-volunteer) forces. Firstly we must

think over all expenses, including the so-called opportunity costs. The term stands for missing monthly salaries of servicemen. This must be add to common expenses for weaponry, munitions, infrastructure etc. Complex appraisal takes into account outlays of Defence Ministry, e. g. soldier's pay, foodstuff, medical care, and other outlays from government budget, such as social and retirement insurance, social benefits (e. g. for married soldiers), education. Such expenses are in fact soldier's earnings, which can be compared with mean salary of civil workers. One thing that does not appear in soldier's earning is administrative costs. If we take average civil year's earning minus one-year pay of a soldier, resulting summarization would show whether the service in armed forces is profitable. The outcome must be multiplied by quotient representing individual soldier's preferences, or better to say, his sideline to serve in the forces. They are also other factors, e. g. in time of higher danger, the willingness to defend his country, state integrity or property and lives of citizens.

"Czenglish" Language, or Terminology Revisited by Ing. Karel Kozák, PhD. The author of this article is a worker of the Department for Standardization and Co-ordination at the Ministry of Defence that translated and prepared Allied Publication AAP-4, with the survey of all standardization agreements. He writes about frequent mistakes and mistaken translations from English and Czech, as source languages, that he knows from his own experiences. He labels such lame translation as "Czenglish". It is Czech language with would-be English words. Translation from English very often imitates English words, in spite of the fact we have established corresponding Czech military terminology. The author adduces most frequent examples of wrong translation: communication and information system, communication intelligence, logistical support, defence support division, policy, position, mission, sniper, sponsor. Many elementary mistakes are in Czech version of NATO Handbook, 50th Anniversary (1999), namely the word of "division", although NATO Handbook of 1995 has this terminology translated correctly and properly. He proposes to give military terminology fully in charge of the Committee for Terminology as an advisory body to the Standardization Board.

Options for Change in the System of Reserve Soldiers by Lt.Col. Ing. Ivan Němec. Now we are witnesses of new phenomenon: voluntary military training of reserve soldiers. All citizens of the Czech Republic has legal duty to defend the security of the Republic, even put their lives at stake (Constitutional Acts No 110/1998, No 220/1999). But not all citizens feel this duty as their privilege and tries to avoid joining the army. In 1999 armed forces started to promote voluntary exercises of

reservists. Let's compare several figures. The total of 59.7 per cent of drafted reserve soldiers took part in ordinary exercises, whereas 84.7 per cent joined voluntary military exercises. This represents new trend, which clearly speaks for voluntary military exercise, and subsequently for voluntary military service. This fact presupposes to change the whole system of re-schooling and training reserves. The author proposes introducing measures that will frame voluntary exercises, as far as their numbers and age are concerned. More over, such voluntary exercises promote sympathetic look of the Czech forces and create favourable climate for service in the army. It is comparable with massive advertising in mass media (which in fact costs a lot of money). We have gained positive experience. Now we shall see whether this trend is going to continue in the future.

INFORMATION PAGES

Menaces and Threats. We want to know who the threats are, the means they intend to use, their targets and the ends they are pursuing. This is fairly easy when dealing with an opposing state, overt conflict and announced war aims. A greater challenge is understanding emerging threats and menaces in the current security environment. The most common chain in the form of Threat → Means → Target → End reveals a pattern of State → Economic → Attack → Banking and Finance/Business → Economic Advance. The best target from this perspective is a status's economic health - not its armed forces. This paper is based upon the article "Threat Kingdom" (Military Review, July-August 2000) in which his author, Lt.Col. Bill Flynt, argues that the most common complex threat would possess "the highest and most encompassing" capabilities and intent and comprise a threat kingdom of potential strategies. The concept of a threat kingdom is not synonymous with the label of superpower of great power, as they are constrained today by a variety of actors including norms and political institutions. Threat kingdom could be autonomous terrorist organizations, information warfare teams, hackers and state-sponsored terrorist organizations.

The Concept of Centre of Gravity. This concept (COG) is perhaps the most critical element of operational and strategic warfare. No plan for a campaign or major operation can be executed quickly and decisively without identifying enemy and friendly COGs and properly applying combat power to degrade, destroy, neutralize or protect

them. However, despite of the significance of this concept, misunderstanding and confusion surround what really constitutes a proper COG. And this is the main theme of this article, "Centre of Gravity", which was published in American professional journal *Military Review*, March-April 2000. Although the article was written two years ago (in 1998), its conclusions are still valid. "Center of Gravity" is strictly defined as "that point in a thing around which its weight is evenly distributed or balanced, center of mass, point of equilibrium (Webster's New Word Dictionary, New York 1960). In a military sense, a COG is often confused with the military objective to be accomplished. COGs are not identical to critical vulnerabilities or even synonymous with the targets to be attacked and destroyed. Another error is to confuse a decisive point with the COG. From above mentioned preconditions, the author concludes that COG is the source of leverage of massed strength - physical or moral - whose serious degradation, dislocation, neutralization or destruction will have the most decisive impact on the enemy's or one's own ability to accomplish a given military objective.

PERSONAL DATA

Divisioner General Ing. František Nosál. His curriculum vitae is typical for many officers. As a war prisoner (World War I) he joined Czechoslovak Army in Russia. He fought in the Far East, the Urals, Siberia arterial railway. In 1919 he received his commission as a career soldier. In 1928 he was promoted to the rank of Divisioner General, in 1938, in time of the so-called September crisis, he became a Minister of Public Labour. After Nazi occupation he joined resistance movement and actively took part in anti-fascist fight. After Second World War he resumed his work at the Ministry of National Defence. In 1947, at the age of seventy, he retired. In 1949, a year after communist's coup d'état, he was arrested, sentenced to twelve years of imprisonment. In prison named Leopoldov he shared jail with other "bourgeois" generals. Those older prisoners were forced to do hard physical exercises. After such exercises, they very often lost consciousness, because they were worn out. As an act of mere despotism, they were often sent to underground "correction" (detention) cells, for two or three months. Surprisingly, the former general succeeded to hold out all troubles and humiliations. In 1954, he was released from prison. Yet he stayed alive for some time, but he did not live to see his complete rehabilitation in 1970.

Představení autorů tohoto čísla

Por. Ing. Jiří Camfrla, nar. 1974. Vystudoval Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově na Moravě, konkrétně Fakultu ekonomiky obrany státu (FEOS), obor finanční zabezpečení AČR (v r. 1998). V současné době je interním studentem doktorského studia katedry ekonomie a ekonomiky obrany státu FEOS (K-21) VVŠ PV Vyškov.

Plk. Ing. Oldřich Hod'ánek, nar. 1949. V roce 1972 absolvoval VA Brno, poté působil na různých funkcích v oblasti technického zabezpečení vojsk, včetně technického oddělení sboru, naposledy jako zástupce velitele divize pro výzbroj. V letech 1989 až 1992 pracoval v oblasti vojenské výroby a obchodu na ministerstvu hospodářství, dále v oblasti technického rozvoje u MO. V roce 1993 absolvoval pětíměsíční postgraduální kurz logistiky na Vysoké škole pozemních vojsk USA. V roce 1995 absolvoval tříměsíční kurz managementu obranných zdrojů Institutu obranných zdrojů MO USA. V roce 1996 pracoval ve společném česko-americkém týmu na MO ČR pro zavedení programu DRMM (Defence Resource Management Model) a vypracování studie obranných zdrojů rezortu obrany ČR. Od roku 1997 pracoval na SOP MO, v současné době jako ředitel Střediska obranných analýz. Je sekretářem pracovního týmu jmenovaného ministrem obrany k provedení strategické revize obrany České republiky.

Plk. Ing. Rudolf Horák, CSc. Narozen v roce 1947. V roce 1969 vystudoval Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině a v roce 1975 Vojenskou akademii v Brně. V průběhu vojenské služby vykonával různé velitelské funkce (od velitele čtyř až po velitele útvaru), štábní funkce (od staršího důstojníka operační skupiny svazku až po náčelníka štábu svazku), pedagogické funkce (zástupce vedoucího katedry, vedoucího katedry a zástupce náčelníka fakulty). V roce 1992 sloužil osm měsíců v mírových silách OSN UNPROFOR (MS OSN). Po ukončení služby v MS OSN pracoval na oddělení mírových sil OSN sekce zahraničních vztahů MO ČR a poté na velitelství 6. mb v Brně.

V roce 1993 obhájil disertační práci u VA v Brně a byl jmenován CSc. Nyní zastává funkci zástupce rektora VA v Brně.

Plk. gšt. Ing. Vlastimil Galatík, CSc., nar. 1956. Vysokou vojenskou školu pozemního vojska absolvoval v r. 1980. V letech 1980-86 zastával velitelské a štábní funkce u tankového útvaru, 1986-89 postgraduální studium na VA, 1989-1992 interní vědecká aspirantura, 1993 kandidát vojenských věd. Jako náčelník skupiny strategie, operačního umění a dějin vojenského umění katedry řízení obrany státu pracoval v letech 1993-98. V r. 1996 absolvoval vyšší akademický kurz generálního štábu a v r. 1999 C.I.D. (Vševojskovou školu obrany) v Paříži. Od října 1999 výkonný ředitel Ústavu strategických studií VA v Brně. Zabývá se teorií vojenského umění, bezpečnostní a vojenskou strategií.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodézie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, zastával funkci vedoucího odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. Byl pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. V současné době ředitelem v nově zřízeném Ústavu strategických studií Vojenské akademie v Brně. Publikuje v Mezinárodní politice, Vojenských rozhledech.

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc., nar. 1949, absolventem VA Brno, včetně VAK-GŠ. Prošel základními velitelskými funkcemi na taktických a štábních na operačních stupních velení. Dva roky působil jako vědecký pracovník IVOU Brno. V roce 1994 byl pověřen funkcí zástupce vedoucího katedry řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na VA v Brně. V současnosti pracuje jako vedoucí jedné ze skupin téže katedry. Publikuje ve Sborníku Vojenské akademie v Brně (řada A) a v časopise Vojenské rozhledy. Je specialistou na otázky národního vojenského umění a aktivně se podílí na řešení některých aktuálních vědeckých úkolů.

Pplk. Ing. Ivan Němec, nar. 1953. Po absolvování Vojenské vysoké školy pozemního vojska ve Vyškově na Moravě v roce 1977 prošel základními funkcemi u motostřeleckých jednotek. V letech 1981-1993 zastával funkce mobilizačních pracovníků na stupních samostatný prapor, divize. Od roku 1993 do současnosti pracuje jako vedoucí skupiny bojové a mobilizační pohotovosti (Sk BoMoPo) katedry řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní Vojenské akademie v Brně. Nyní absoluuje externí doktorské studium na VA Brno.

Pplk. Ing. Miloslav Novák, narozen v roce 1961, v roce 1984 ukončil studium na Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově na Moravě, obor ekonomika proviantního zabezpečení. Od roku 1984 zastával různé funkce v rámci letecké armády a posádkového velitelství Praha. Od roku 1992 pracuje na Správě státních hmotných rezerv, v současné době ve funkci zástupce ředitele odboru.

Ing. Pavel Novotný, nar. 1957. Je pracovníkem ministerstva financí působící v oddělení spolupráce s mezinárodními obrannými a bezpečnostními organizacemi. Zabývá se otázkami dynamiky vývoje makroekonomických ukazatelů a jejich vlivu na obranyschopnost relevantních zemí, analyzuje politiku financování mezinárodních obranných a bezpečnostních organizací z hlediska trendů, ale i z pohledu výše příspěvků jednotlivých členských zemí těchto organizací. Před nástupem na ministerstvo financí pracoval na ministerstvu zahraničních věcí a ministerstvu vnitra.

Mjr. Ing. Josef Procházka, nar. 1966. V roce 1990 absolvoval Vojenskou akademii v Brně, poté vykonával funkci učitele technické přípravy na poddůstojnické škole. Po absolvování devítiměsíční logistické stáže v Bundeswehru v roce 1995 zastával štábní funkci na sekci logistiky Generálního štábu AČR. Od roku 1997 pracoval na majetkové sekci ministerstva obrany, mimo jiné i v rámci oddělení bezpečnostních investic NATO. V roce 1999 působil osm měsíců v jednotkách SFOR na velitelství divize jihozápad v Banja Luce (Bosna a Hercegovina). Od března 2000

je odborným asistentem na Ústavu strategických studií v Brně.

Ing. Pavel Sičák, CSc. Nar. 1947. V r. 1968 absolvoval VVU OJ ve Vyškově. Prošel velitelskými funkcemi na taktickém stupni ZVO. V r. 1976 ukončil vojenskou akademii. Velitel tankového pluku, zástupce velitele tankové divize. V r. 1984 přešel pracovat do vojenského školství. V roce 1989 ukončil aspiranturu v oblasti teorie použití tankových jednotek. Po odchodu do civilu v r. 1995 pracuje jako odborný asistent na VVŠ PV. V roce 1997 absolvoval třísemestrový kurz ekonomiky a manažerského řízení v krizových situacích na Institutu krizového managementu VŠE. Zabývá se problematikou krizového managementu. Autor řady publikací v uvedené oblasti. Publikuje ve vojenských odborných časopisech.

PhDr. Zdeněk Vališ, nar. 1955, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, obor historie a archivnictví. Až do r. 1993 pracoval coby samostatný vědecký pracovník ve Vojenském historickém ústavu v Praze, od r. 1994 byl zaměstnancem Ministerstva vnitra ČR ve funkci policejního rady. V současné době na volné noze. Autor řady životopisných knih, např. Armádní generál Alois Liška (1991), Generál Heliodor Píka (1993), Generál Karel Janoušek (1997), spoluautorem knih Vojenské osoby odsouzené státním soudem (1993), Generál Karel Kutlvašr (1993), Generál Jaroslav Vedral - Sázavský (1994) a další.

Pplk. Ing. Jan Váňa, nar. 1961, vystudoval VVLŠ SNP Košice, létal na Mig-21, Su-22 u dnes již neexistujících 6. sbolp a 47. pzlp, a na L-410 u stále existující zdl. Kbely. V letech 1992-93 vystudoval Air Command and Staff College, Air University, Alabama, USA, poté krátce pracoval jako náčelník skupiny zahraničních styků v Kanceláři náčelníka Generálního štábu AČR. V roce 1994 byl vyslán do Belgie, jako jeden z prvních důstojníků AČR, aby tam pomohl budoucímu možnému vstupu České republiky do NATO. V SHAPE pracoval až do léta 1999, v té době pracoval již jako zástupce národního vojenského představitele České republiky v SHAPE. Po návratu do ČR byl jmenován do své současné funkce náčelníka

odboru zahraničních aktivit sekce perspektivního plánování (J-5) Generálního štábu AČR.

Ing. Václav Výborný, nar. 1941. Absolvoval ženijní technické učiliště v roce 1961 a VA Brno - obor velitelsko-štábní v roce 1975. Zastával velitelské a štábní funkce a do r. 1996 působil ve štábu pozemního vojska Generálního štábu Armády České republiky. Od roku 1996 do roku 1998 jako občanský pracovník. Od roku 1998 doposud pracuje v odboru krizového řízení Ministerstva zemědělství České republiky. V r. 2000 absolvoval čtvrtý kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany na VA Brno.

Genmjr. Ing. Petr Voznica, CSc., nar. 1954, Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově (1977). V roce 1987 absolvoval dvouletou specializovanou nástavbu a vědeckou aspiranturu na Vojenské akademii v Brně. V roce 1996 byl vyslán ke čtrnáctiměsíčnímu studiu na Královské akademii obranných studií v Londýně. Působil jako pedagog na vojenských školách a ve velitelských funkcích chemického a pozemního vojska. Byl velitelem 2. armádního sboru v Olomouci, od listopadu 1997 velitelem vojska územní obrany. Dne 1. 1. 2000 ustanoven do funkce vrchního ředitele sekce obranného plánování Ministerstva obrany České republiky.

Contents

Maj.Gen. Ing. Petr Voznica, CSc., Col. Ing. Oldřich Hoďánek Strategic Defence Review of the Czech Republic	3
Lt.Col. Ing. Jan Váňa Quo Vadis, Army?	9
Ing. Josef Janošec, CSc., Col. GSO Ing. Vlastimil Galatík, CSc. Question Marks of Military Art	14
The Doctrine of the Army of the CR	
Chapter 1: "The Doctrine and its Significance"	20
Chapter 2: "Starting Points of ACR Doctrine"	21
Chapter 3: "Military Operations"	24
Chapter 4: "Fundamentals of Operations"	32
Chapter 5: "Command and Control in Operations"	40
Chapter 6: "Combat Operations"	45
Chapter 7: "Non-combat Operations"	58
Chapter 8: "National Objectives of Defence"	62
Chapter 9: "National Responsibility"	66

MILITARY ART

Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. Territorial Forces, Military Threat and NATO	71
Maj. Ing. Josef Procházka Psychological and Information Operations <i>(Their Organization during Peacekeeping Mission SFOR II)</i>	82
Col. Ing. Rudolf Horák, CSc. Management Process Elements in Decision Making Process	93
Blending Manoeuvre and Attrition	107

EDUCATIONAL COURSES

Security Policy and Defence Management Course	114
Ing. Pavel Novotný Expenses and Assets of Alliance Co-operation for the CR	117
Lt.Col. Ing. Miloslav Novák Economy Arrangements for Emergency Situations in the System of Defence Planning	126

OPINIONS, CONTROVERSY

Ing. Pavol Sičák, CSc Establishing Military Strategy of the CR	142
Lt. Ing. Jiří Camfrla Selected Economical and Alternative Expenses of Compulsory Military Service	148
Ing. Karel Kozák, PhD. "Czenglish" Language, or Terminology Revisited	151
Lt.Col. Ing. Ivan Němec Options for Change in the System of Reserve Soldiers	155

INFORMATION PAGES

Menaces and Threats	161
The Concept of Centre of Gravity	170

PERSONAL DATA

Divisioner Ing. František Nosál	177
English Annotation	179
Who is Who in This Issue	184
English Table of Contents	187

O b s a h

Genmjr. Ing. Petr Voznica, CSc., plk. Ing. Oldřich Hoďánek Strategická revize obrany České republiky	<i>1 - Hoďánek - tisk</i>	3
Pplk. Ing. Jan Váňa QUO VADIS, armádo?	<i>2a - Váňa - tisk</i>	9
Ing. Josef Janošec, CSc., plk. gšt. Ing. Vlastimil Galatík, CSc. Otazníky vojenského umění	<i>2b - Janošec - tisk</i>	14
Doktrína Armády ČR		
Kapitola 1: „Doktrína a její význam“		20
Kapitola 2: „Východiska doktríny AČR“		21
Kapitola 3: „Vojenské operace“		24
Kapitola 4: „Základy operací“		32
Kapitola 5: „Velení a řízení v operacích“		40
Kapitola 6: „Bojové operace“		45
Kapitola 7: „Nebojové operace“		58
Kapitola 8: „Národní úkoly obrany“		62
Kapitola 9: „Národní odpovědnost“	<i>3 - doktrína AČR</i>	66

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc. Teritoriální síly, vojenské ohrožení a NATO	<i>4 - Kubeša - tisk</i>	71
Mjr. Ing. Josef Procházka Psychologické a informační operace (Organizace psychologické a informační kampaně v mírové misi SFOR II)	<i>5 - Procházka - tisk</i>	82
Plk. Ing. Rudolf Horák, CSc. Prvky procesního řízení v rozhodovacím procesu	<i>6 - Rud - Horák - tisk</i>	93
Kombinace manévru a ničení	<i>7 - Kombinace - 1</i>	107

Z KURZŮ

Kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany	<i>8 - kurz - BP</i>	114
Ing. Pavel Novotný Ekonomické náklady a přínosy alianční spolupráce pro ČR	<i>9 - Novotný - tisk</i>	117
Pplk. Ing. Miloslav Novák Hospodářská opatření pro krizové stavy v systému obranného plánování	<i>A - Novák - 1</i>	126

B - Výborný - tisk

Ing. Václav Výborný

Povinnosti rezortů při zajišťování obrany státu a bezpečnosti

(Úkoly ministerstva zemědělství)

133

NÁZORY, POLEMIKA

Ing. Pavol Sičák, CSc.

K vytváření vojenské strategie ČR

C - Pavol-Sičák

142

Por. Ing. Jiří Camfrla

Vybrané ekonomické a alternativní náklady všeobecné branné povinnosti

D - Camfrla

148

Ing. Karel Kozák, PhD.

„Čengličtina“ aneb Znovu ta terminologie ...

E - Kozák - terminologie

151

Pplk. Ing. Ivan Němec

Možnosti změn v systému přípravy vojáků v záloze

F - Iv - Němec

155

INFORMACE

Hrozby a ohrožení

H - hrozby

161

Definování hlavního těžiště vojenských operací

(Pojem „Centre of Gravity“)

I - definování

170

PERSONÁLIE

Divizní generál Ing. František Nosál

K - Nosál - 2

177

Anglické anotace

L - anot - ang - 21

179

Představení autorů tohoto čísla

M - Představení - 1

184

Obsah v angličtině

N - obsah - ang - 21

187

O - obsah - CZ - 21

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**

Čtvrtletník. Vedle čísel 1 až 4 redakce vydává zvláštní číslo VR.

Vydavatel: Ministerstvo obrany ČR, Agentura vojenských informací a služeb (AVIS),
nám. Svobody 471, 160 01 Praha 6.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

IČO: 60162694

<http://www.army.cz/vti/vojroz/index.htm>

E-mail: hasekr@army.cz Předmět: Vojenské rozhledy

Fax: (20) 21 59 17

Vojenské rozhledy, číslo 1/2001

Ročník: X. (XLII.)

Den vydání: 22. 1. 2001

Expedice: AVIS, Vlastina 23, Praha 6, tel.: (20) 409 798.

Rozšiřuje: AVIS, oddělení marketingu, vydavatelské a nakladatelské činnosti,
nám. Svobody 471, Praha 6, pí Endlová, tel. (20) 215 563.

Redakce: pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
Jaroslav Furmánek (zástupce šéfredaktora), telefon (20) 21 57 33.

Redakční rada: plk. Ing. Karel Eminger, Ing. Josef Janošec, CSc.,
plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc.,
plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. (zahraničí).

Sídlo redakce: Rooseveltova 2, 160 01 Praha 6 – Dejvice.

Písemný styk s redakcí na adru: Jakce Vojenské rozhledy, AVIS,
náměstí Svobody 741, 160 01 Praha 6 – Dejvice.

MK ČR E 6059

ISSN 1210-3292.

Podávání novinových zásilek povoleno: Českou poštou, s. p. Odštěpný závod Praha, č.j. nov 65 35/99,
ze dne 19. 11. 1999.

PHI

VHS
PAL-SECAM

VOJENSKÉ ROZHLEDY